

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง อนาคตภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระหว่าง พ.ศ. 2559-2573 ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ จากหนังสือ เอกสาร รายงานการวิจัยและการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจและประมวผลประเด็นสำคัญในการแสดงถึงอนาคตภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระหว่าง พ.ศ. 2559-2573 โดยเสนอผลการศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาของพระพุทธศาสนา
  - 1.1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาของพระพุทธศาสนา
  - 1.2 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
  - 1.3 ความหมายของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
  - 1.4 บริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
  - 1.5 ขอบข่ายการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
  - 1.6 สถิติข้อมูลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
2. หลักแนวคิด กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
  - 2.1 โครงสร้างและยุทธศาสตร์ และแนวทางการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
  - 2.2 การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
  - 2.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
  - 2.4 แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
  - 2.5 องค์ประกอบของอนาคตภาพโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
    - 2.5.1 ผู้เรียนคุณภาพ
    - 2.5.2 ครูคุณภาพ

- 2.5.3 โรงเรียนคุณภาพ
- 2.5.4 การบริหารจัดการที่มีคุณภาพ
- 2.5.5 การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพ
- 3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการวิจัยเชิงอนาคต
  - 3.1 มโนทัศน์พื้นฐานของการวิจัยอนาคต
  - 3.2 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต
  - 3.3 พัฒนาการของการวิจัยอนาคต
  - 3.4 เทคนิคการวิจัยอนาคต
    - 3.4.1 วงล้ออนาคต (Futures Wheel)
    - 3.4.2 เทคนิคการวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross Impact Analysis)
    - 3.4.3 เทคนิคการสร้างภาพอนาคต (Scenario Technique)
    - 3.4.4 เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi Technique)
    - 3.4.5 เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR
  - 3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอนาคตภาพ

1. การจัดการศึกษาของพระพุทธศาสนา

1.1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาของพระพุทธศาสนา

การศึกษาของกลุ่มบุตรชาวไทยแต่เดิมอยู่ที่วัด โดยการบวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุแล้วรับการศึกษาล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์ วิชาหลักที่ว่าเป็นพระไตรปิฎก ซึ่งใช้อักษรของเขียนภาษาบาลี ผู้เรียนจำเป็นต้องมีความขะมักเขม้นและมุ่งหาความรู้เป็นที่ตั้งเริ่มเรียนธรรม จึงมีปัญหาคือความรู้แค่นี้จึงจะเป็นองค์จำกัดความเป็นสามเณรผู้รู้ธรรม อาศัยเหตุนี้และเหตุต้องรู้อักษรขอมก่อนเรียนรู้คัมภีร์มูลกัจจายน์ ท่องปน ท่องจำสูตรกฎไวยากรณ์ของภาษา ท่องจำธาตุ มุลค์พท์ทำตัวแจกวิภัติปัจจัยได้แม่นยำและสามารถแปลงสู่ภาษาของตนได้ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายนัก

สวัสดี เปี่ยมลัม (2540, หน้า 12) กล่าวว่า การที่พระภิกษุสามเณรจะเรียนรู้เฉพาะวิชาภาษาบาลีแต่อย่างใดเป็นการแคบสมควรจะได้ศึกษาข้อความในพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยเพื่อให้เป็นพื้นฐานในการเรียนภาษาบาลีสืบต่อไปเบื้องหน้า ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารและยกเว้นพระภิกษุไม่ต้องเกณฑ์ทหาร พระรังสรรค์

พิมพ์ช่างทอง (2548, หน้า 32-34) กล่าวว่าตั้งแต่เริ่มสมัยรัชกาลที่ 6 ได้แยกการศึกษาสำหรับพระภิกษุสงฆ์สามเณร และสำหรับเด็กนักเรียนนอกจากกันโดยเด็ดขาด โดยย้ายกรมธรรมการออกไปสังกัดกระทรวงวัง และเปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนฝ่ายคฤหัสถ์ฝ่ายเดียว ส่วนการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรยกเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์รับผิดชอบดำเนินการต่างหากโดยตรง โครงการและแผนการศึกษาชาติในสมัยต่อ ๆ มาก็ไม่กล่าวถึงพระสงฆ์และการศึกษาของสงฆ์อีกเลย และพระสงฆ์ก็ค่อย ๆ พ้นออกไปจากภาระทางด้านการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียน แต่จะเข้ามาเกี่ยวข้องในรูปบุคคลภายนอกในฐานะอุปถัมภ์ เช่น เป็นผู้ช่วยสร้างอาคาร (พระมหาวรยุทธ ไพโรจน์สถิตธาดา, 2552, หน้า 7-8)

ในสมัยกรุงสุโขทัยมีผู้ศึกษาวิชาทางด้านพระศาสนาว่างขวางจะเห็นได้จาก คัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงซึ่งเรียบเรียงจากคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้แสดงว่าการศึกษาของสงฆ์มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง แต่ไม่ปรากฏว่ามีการสอบหรือการเลื่อนชั้น ในทางวิทยฐานะแต่อย่างใด ครั้นถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงมีการสอบพระปริยัติธรรมเป็นทางราชการ โดยเฉพาะพระเจ้าแผ่นดินทรงอุปถัมภ์บำรุงการพระปริยัติธรรมให้มีความมั่นคงด้วยการอุดหนุนอุปถัมภ์ผู้ศึกษาเล่าเรียนให้มีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน โดยยกย่องให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนมีวิทยฐานะและมีสมณะศักดิ์ เรียกว่า พระมหา ขึ้นเป็นครั้งแรก และจัดชั้นเรียนเป็น 3 ชั้น คือ เปรียญตรี เปรียญโท และเปรียญเอก มีข้อความในพงศาวดารบอกถึงพระมหานาคนำประชาชนชุดคลองมหานาค เป็นการแสดงว่ามีพระมหาขึ้นแล้ว ต่อมาในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ทรงจัดชั้นเปรียญเป็น 9 ชั้น เรียกว่า ประโยค 1 ประโยค 2 ประโยค 3 จนถึงประโยค 9 ประโยค 1-2 นั้นไม่ได้ตั้งเป็นพระมหาและไม่ได้รับพระราชทานพัดยศแต่ต่อมาวังหน้าเห็นว่าควรจะได้รับยกย่อง จึงได้พระราชทานพัดยศให้ประโยค 1-2 ด้วย เลยเรียกเปรียญประโยค 1-2 ว่าเปรียญวังหน้า ส่วนประโยค 3 นั้นพระเจ้าแผ่นดินทรงแต่งตั้งให้เป็นมหาพระราชทานพัดยศและไตรจีวร เป็นพระราชประเพณีสืบมา ในสมัยรัชกาลที่ 6 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นใหญ่ในคณะสงฆ์ ได้ทรงจัดการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ทรงปฏิวัติการศึกษาภาษาบาลีให้มีการศึกษาโดยครบวิชาสามัญทางโลก มีเลข ภาษาอังกฤษและภาษาไทย และทรงเห็นว่าการทดสอบความรู้แต่ครั้งโบราณซึ่งมีการสอบกันด้วยปากต่อหน้ากรรมการซึ่งนั่งประชุมพร้อมกันอย่างน้อย 3 รูป เป็นผู้ชี้ขาดว่านักเรียนรูปนั้นรูปนี้จะสอบได้หรือสอบตกก็ย่อมจะรู้จักกันทันทีหลังจากสอบเสร็จทรงเห็นว่า การสอบแบบนี้เป็นการช้าและทำให้นักเรียนไม่สนใจ ในการเรียน ไม่สามารถใช้ภาษาไทยได้ถนัด จึงได้ทรงยกเลิกการสอบปากเปล่าใช้วิธีสอบเขียนแทน และได้เปลี่ยนแปลงการสอบในระบบสนามหลวงมาเป็นที่ตั้งในปัจจุบันนี้

สมัยกรุงสุโขทัยวัดเป็นศูนย์กลางของประชาชน กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดเป็นการสอนประชาชนในตัว การศึกษาในสมัยสุโขทัยเป็นการศึกษาแผนโบราณ ซึ่งดำเนินสืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วิชาที่เรียนในขณะนั้น คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย และวิชาสามัญขั้นต้น สถานที่เรียนมี 2 แห่ง คือ 1) วัด เป็นสำนักเรียนของบรรดาบุตรหลาน ขุนนาง และราษฎรทั่วไป มีพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญภาษาบาลีเป็นผู้สอน เนื่องจากในสมัยนั้นเรียนบาลีเป็นพื้น ใครรู้พระธรรมวินัยแตกฉานก็นับว่าเป็นปราชญ์ 2) สำนักราชบัณฑิต ซึ่งสอนแต่เฉพาะเจ้านายและบุตรข้าราชการเท่านั้น ในสมัยอยุธยาการศึกษาทั่วไปอยู่กับวัด ราษฎรนิยมพาบุตรหลานไปฝากพระสงฆ์เพื่อเรียนหนังสือ และรับการอบรมในทางศาสนา เมอร์ซีเออร์เดอลาลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศส สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 กล่าวไว้ในหนังสือราชอาณาจักรสยามว่า “พระสงฆ์สอนหนังสือให้แก่เยาวชนและอธิบายคำสั่งสอนแก่ราษฎรตามที่เขียนไว้ในภาษาบาลี” เมอร์ซีเออร์ปีลเลอกัวซ์ สังฆราชแห่งบัสซอล ในคณะสอนศาสนาโรมันคาทอลิกของฝรั่งเศสประจำประเทศไทยกล่าวไว้ในหนังสือราชอาณาจักรไทยหรือสยาม ปี พ.ศ. 2497 ว่า “ภายหลังหรือบางทีก่อนโกนจุก บิดามารดาส่งบุตรหลานของตนไปอยู่วัดเพื่อเรียนอ่านและเขียน เด็กเหล่านี้รับใช้พระ พายเรือให้พระ และรับประทานอาหารซึ่งบิณฑบาตมาได้ ร่วมกับพระด้วย พระสอนอ่านหนังสือให้เพียงเล็กน้อย วันละครั้งหรือสองครั้ง เพื่อเป็นการตอบแทนการศึกษา ในส่วนของเด็กหญิงมีการสอนให้ทำครัว ทำน้ำพริก ทำขนม มวนบุหรี่ยี่และจิบพลู” ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษายังคงดำเนินไปเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา กล่าวคือมีวัดเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่พลเมืองให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน วัดและบ้านรับภาระในการอบรมสั่งสอนเด็ก ส่วนรัฐหรือราชสำนักควบคุมตลอดจนให้การอุปถัมภ์พอสมควร เซอร์ จอห์น เบาริง กล่าวถึงการศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์ว่า “การศึกษาตั้งแต่โกนจุกแล้วเด็กชายถูกส่งไปอยู่วัด เรียนอ่าน เขียน คำสอนศาสนากับพระสงฆ์และได้รับมอบหมายให้จัดการศึกษา โรงเรียนอยู่กับวัดโดยมาก ย่อมเป็นของธรรมดาทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญของระบบการศึกษา แต่วิธีที่จะแสวงหาความรู้สูงสาขาใดสาขาหนึ่งยังมีอยู่น้อย” (พระมหาวรยุทธ ไพโรจน์สถิตธาดา, 2552, หน้า 9-10)

การศึกษาในสมัยโบราณจึงหนักในทางอักษรศาสตร์ที่อนุโลมไปตามแบบแผนและประเพณี ไม่มีการค้นคว้าทางธรรมชาติหรือทางวิทยาศาสตร์ ส่วนวิชาชีพต่าง ๆ เช่น วิชาช่างฝีมือ วิชาแพทย์แผนโบราณ และวิชาอาชีพต่าง ๆ นั้น เรียนในวงศ์สกุล และตามท้องถิ่น การศึกษาแบบสืบตระกูลเป็นมรดกทางปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ ต่อมารัชกาลที่ 5

โปรดให้รวบรวมช่างต่าง ๆ จัดเป็นกรมช่างสิบหมู่ การศึกษาสมัยโบราณจึงอาศัยพระสงฆ์และราษฎรร่วมมือกันเอง พระมหากษัตริย์ทรงทำนุบำรุงการศึกษาทั้งตรง และทางอ้อม ทางตรงคือ ทรงพระราชนิพนธ์ตำราและวรรณคดีต่าง ๆ ส่วนทางอ้อมคือทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก เช่น สร้างวัดให้เป็นสถานศึกษาและทำนุบำรุงพระสงฆ์ ส่วนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์พบว่า ระยะเวลาเกือบ 700 ปี ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบันแม้ว่าระบบต่าง ๆ จะไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากมาย แต่ด้วยระยะเวลาอันยาวนานตลอดจนในแต่ละช่วงเวลามีความพยายามในการค้นหารูปแบบของการศึกษาสงฆ์ให้เหมาะสมกับกาลสมัย จึงทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์แบ่งเป็นหลายประการ อาทิเช่น การศึกษาพระปริยัติธรรม (บาลี-นักธรรม) การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การจัดการศึกษาแบบโรงเรียนราษฎร์ของวัด โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญและอื่น ๆ (สวัสดิ์ เปี่ยมสัม, 2540, หน้า 13-15)

ปัจจุบันการศึกษาของพระสงฆ์ดำเนินการภายใต้ข้อบังคับแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) และพระราชบัญญัติกำหนดวิถึฐานะ พ.ศ. 2527 ซึ่งพื้นฐานการศึกษาเล่าเรียนมีพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ปรียัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ และในปี พ.ศ. 2514 กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เล่าเรียนวิชาสามัญควบคู่กันไปด้วย

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรเป็นการดำเนินการซึ่งทางคณะสงฆ์โดยกรมการมหาดเถรสมาคมเป็นฝ่ายรับผิดชอบโดยตรง ในปัจจุบัน กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้ส่งเสริมและควบคุมนโยบายการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร พิจารณาและวางโครงการหรือแผนงานการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกระดับและทุกสาขาวิชาตามนโยบายของคณะสงฆ์ และพิจารณาให้ความเห็นชอบการจัดทำหลักสูตรและแบบเรียนตามโครงการการศึกษาทุกระดับ

1.2 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การศึกษาในพระพุทธศาสนาดำเนินตามแนวไตรสิกขาโดยยึดถือพระพุทธพจน์เป็นหลัก มีความมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้พระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติดำรงรักษาและเผยแผ่พรหมจรรย์อันเป็นการดำเนินชีวิตตามหลักแห่งพระธรรมวินัย โดยอาศัยพระไตรปิฎกเป็นพื้นฐานและใช้พระไตรปิฎกเป็นตำราหรือแบบเรียน การศึกษาระบบนี้เรียกว่าการศึกษา

พระปริยัติธรรม (มานพ พลไพรินทร์, 2539, หน้า 4) เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามายังประเทศไทยในราวศตวรรษที่ 3 คือ พ.ศ.303 ชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติตลอดมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นที่นิยมของผู้ที่เลื่อมใสพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์การศึกษาพระปริยัติธรรมยังคงเน้นหนักในเรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงส่งเสริมทำนุบำรุงพระศาสนาให้เจริญ รุ่งเรืองตลอดมา จะเห็นได้จากหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏทั้งในเรื่องของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และเอกสารทางวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งล้วนแต่เกิดโดยพระบรมราชูปถัมภ์ทั้งสิ้น ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้การศึกษาพระปริยัติธรรมเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะในยุคต้น ๆ ทั้งนี้เพราะการออกทรงผนวชของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์จนเป็นประเพณีที่นับถือของชาวพุทธต่อมาว่าชายไทยที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์จะต้องออกบวช แม้การคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการก็ให้ความสำคัญกับผู้ผ่านการบวชมาแล้วเป็นต้น โดยเริ่มจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกขึ้นที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ในปี พ.ศ. 2432 เรียกว่า มหาธาตุวิทยาลัย (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคต

ต่อมาได้เกิดมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งที่ 2 ขึ้น คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย) ซึ่งเป็นสถานการศึกษาของสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย โดยมีโครงการว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่งนี้จะเป็นแหล่งที่พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาทั้งปริยัติธรรมและวิชาชีพชั้นสูงอย่างสมัยใหม่ และต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเริ่มจัดตั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้นอีกระบบหนึ่งเรียกว่านักธรรม โดยจัดเสริมเข้ากับการศึกษาบาลีแบบเปรียญโดยสัมพันธ์กันอย่างถูกต้องจะช่วยให้ผู้ศึกษาพัฒนาความสามารถในการเข้าถึงสาระแห่งความรู้ในคัมภีร์และนำความรู้ในคัมภีร์ออกมาแสดงและใช้ประโยชน์พร้อมมีทรรศนะที่ลึกและกว้างขวางยิ่งขึ้น สำหรับการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้นมีมูลเหตุสืบเนื่องมาจากการจัดการศึกษาสาขาบาลีมัธยมศึกษาและบาลีวิสามัญศึกษา สำนักเรียนวัดซึ่งเป็นแผนกหนึ่งของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและได้เจริญก้าวหน้ามาจนปัจจุบันนี้ สมัยรัชกาลที่ 6 ระบบการศึกษาของรัฐและคณะสงฆ์ได้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด และการศึกษาของรัฐได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เจริญรุดหน้าไปอย่างมากจึงทำให้ค่านิยมในหมู่เยาวชนและพระภิกษุสามเณรให้ความสนใจเรียนวิชาการต่าง ๆ ทางโลกมากกว่าวิชาพระปริยัติธรรม ปัจจุบันการศึกษา

ของคณะสงฆ์นอกจากจะมุ่งเน้นเรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีแล้วยังมุ่งเน้นด้านการศึกษาวิชาสามัญที่เป็นพื้นฐานจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ของบุคคลทั่วไปด้วย เพราะการที่พระภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระปริยัติธรรมควบคู่ไปกับวิชาสามัญจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น อันมีผลทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนได้เหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบันได้อีกด้วย กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมการศาสนา (ปัจจุบันขึ้นต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) จึงได้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น โดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กับการศึกษาวิชาสามัญ เพื่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อการศึกษาของชาติ และพระพุทธศาสนาสืบไป (ศิริกาญจนฯ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2545, หน้า 31-32)

1.3 ความหมายของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

มีนักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไว้ดังนี้

สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง (2542, หน้า 3) กล่าวว่า ในปัจจุบันคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์และสภามหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรให้ได้ศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลัก ซึ่งมีทั้งสิ้น 4 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม 2) หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี 3) หลักสูตรพระปริยัติธรรมสายสามัญ และ 4) หลักสูตรปริญญาตรี ซึ่งทั้ง 4 หลักสูตรนี้จำแนกไว้เป็น 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มหลักสูตรที่ศึกษาเฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ซึ่งจัดเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรม และ 2) กลุ่มหลักสูตรการศึกษาวិชาพระพุทธร่วมกับวิชาการสายสามัญอื่น ๆ ได้แก่ หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และหลักสูตรปริญญาตรีมหาวิทยาลัทยสงฆ์ จัดเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบประยุกต์

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2546, หน้า 1-2) ได้ให้ความหมายว่า สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้น เป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา

กองพุทธศาสนศึกษา (2551, หน้า 335) ให้ความหมายว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติของกระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2552, หน้า 29) ให้ความหมายว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่มีเป้าหมายในการมุ่งพัฒนา ผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีความรู้ และประพฤติปฏิบัติตนตาม พระธรรมวินัยเป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนาและเป็นที่น่าชื่นชม

สรุปได้ว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6) สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสังกัดมหาเถรสมาคม

1.4 บริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2552, หน้า 30) กล่าวว่า ตั้งแต่ที่ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนประเภทนี้มาเมื่อปีพ.ศ.2514 จนถึงปัจจุบัน เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้จัดตั้ง โรงเรียนพร้อมทั้งผู้บริหารโรงเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาได้ร่วมกันจัดการศึกษาให้ได้ คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน จึงมีโรงเรียนหลายแห่งที่มีชื่อเสียงได้รับความศรัทธาเชื่อมั่นจากผู้ปกครองส่งบุตรหลานเข้าเรียน สิ่งสำคัญคือ การนำนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติมาประยุกต์ใช้กับสถานศึกษา เน้นให้เยาวชนและประชาชนเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา สร้างศาสนทายาทที่ดีและควมมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ปัจจัยต่อไปนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย

1.4.1 คัดเลือกสถานศึกษาที่มีคุณภาพระดับดีขึ้นไปเพื่อประชาสัมพันธ์ ยกย่องและเผยแพร่ผลการดำเนินงานเป็นต้นแบบให้แก่สถานศึกษาอื่น ๆ

1.4.2 ประสานการทดสอบภาษาบาลีและการทดสอบ O-NET ให้มีช่วงเวลาต่างกันเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเตรียมตัวเข้ารับการทดสอบทั้งสองประเภท

1.4.3 กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องให้ผู้เรียนเข้ารับการทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ (O-NET) และใช้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการพิจารณา จบการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.4.4 พัฒนามาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เพื่อให้มีแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพมาตรฐานภายในให้เหมาะสมกับนโยบายจุดเน้นและคุณลักษณะเฉพาะของการจัดการศึกษาประเภทนี้

1.4.5 กำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษาระยะยาวให้ชัดเจน เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

1.4.6 ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่ความรู้ให้ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

1.4.7 ส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มสถานศึกษาในทุกภูมิภาคมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและประเมินคุณภาพภายในโดยนำผลการประเมินคุณภาพภายในและผลการประเมินคุณภาพภายนอกมาใช้ในการวางแผนการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาในแต่ละภูมิภาคในระดับกลุ่มโรงเรียน

1.4.8 ส่งเสริมให้กลุ่มสถานศึกษามีบทบาทในการคัดสรรครูผู้มีความรู้ความสามารถและสามารถปฏิบัติงานได้เต็มเวลาเข้ามาเป็นครูผู้สอนในสถานศึกษา ให้การยกย่องและเผยแพร่ผลงานของครูที่มีผลงานการจัดการเรียนการสอนดีเด่นในแต่ละภูมิภาค

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2559, หน้า 145) กล่าวว่า ในปีการศึกษา 2559 มีกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั่วประเทศจำนวน 14 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน กรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม ปทุมธานี สมุทรปราการ นนทบุรี สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา กระบี่ ตรัง ระนอง พังงา ภูเก็ต พัทลุง สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ลพบุรี สิงห์บุรี สระบุรี ชัยนาท อุทัยธานี สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี และประจวบคีรีขันธ์

กลุ่มที่ 4 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน จังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก อุตรดิตถ์ พิจิตร ตาก และเพชรบูรณ์

กลุ่มที่ 5 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน
จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

กลุ่มที่ 6 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน
จังหวัดแพร่ น่าน พะเยา เชียงราย และลำปาง

กลุ่มที่ 7 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน
จังหวัดขอนแก่น เลย และหนองบัวลำภู

กลุ่มที่ 8 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน
จังหวัดหนองคาย อุดรธานี และสกลนคร

กลุ่มที่ 9 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน
จังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร อำนาจเจริญ และมุกดาหาร

กลุ่มที่ 10 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน
จังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และนครพนม

กลุ่มที่ 11 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน
จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และชัยภูมิ

กลุ่มที่ 12 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ใน
จังหวัดฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สระแก้ว นครนายก ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

กลุ่มที่ 13 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งได้รับ
ใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนเป็นวัดในคณะสงฆ์จีนนิกาย (ทุกวัด) ประกอบด้วย จังหวัด
กรุงเทพมหานคร เชียงราย และชลบุรี มีโรงเรียนจำนวน 3 โรงเรียน

กลุ่มที่ 14 ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งได้รับ
ใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนเป็นวัดในคณะสงฆ์อนัมนิกาย (ทุกวัด) ประกอบด้วย จังหวัด
กรุงเทพมหานครสงขลาและอุดรธานี มีโรงเรียนจำนวน 3 โรงเรียน

1.5 ขอบข่ายการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีการ
ปฏิบัติงานตามภาระงานของสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำแนกออกเป็น 4 งาน ได้แก่
งานวิชาการ งานธุรการ งานปกครองนักเรียน และงานบริการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.5.1 การบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการถือเป็นงานหลักของสถานศึกษา มีนักวิชาการกล่าวถึงการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2533, หน้า 113) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีภาระงานหลายอย่าง สิ่งสำคัญที่สุดคือหลักสูตร งานด้านวิชาการขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ดำเนินการนำไปใช้ในแต่ละสถานศึกษาจึงแตกต่างกันไป การจัดโปรแกรมการศึกษาขึ้นกับปัจจัยหลายอย่าง เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งผู้เรียนด้วย

อำภา บุญช่วย (2537, หน้า 2) กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารงานวิชาการว่างานด้านวิชาการถือเป็นหัวใจสำคัญ เป็นงานหลักของสถานศึกษาหรือโรงเรียน ส่วนงานด้านบุคลากร ธุรการ กิจการนักเรียน และงานอื่น ๆ เป็นงานที่มาสสนับสนุนงานวิชาการให้มีคุณภาพ ดังนั้นงานวิชาการจึงมิใช่เพียงให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ทำเลขเก่งเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการดำรงชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข งานวิชาการยังเน้นถึงการไปประกอบอาชีพได้และเป็นงานที่รับผิดชอบต่อคุณภาพของพลเมืองที่จะออกไปช่วยพัฒนาประเทศในอนาคตด้วย การบริหารโรงเรียนจะดีหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับงานวิชาการของโรงเรียนที่จะสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้มีจริยธรรมและคุณสมบัติตามที่ต้องการเพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปได้เป็นอย่างดี

จรัส นองมาก (2538, หน้า 87-89) กล่าวถึงขอบเขตงานวิชาการว่า ได้แก่ 1) งานการจัดหลักสูตร 2) งานการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 3) งานการใช้วิธี การสอน และการใช้สื่อการเรียนการสอน และ 4) งานการวัดผลการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงขอบข่ายการดำเนินงานวิชาการว่าประกอบด้วย 1) การวางแผนงานวิชาการ ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับงานวิชาการ และจัดทำแผนงานวิชาการ 2) การบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดกลุ่มการเรียน การจัดตารางสอน การจัดครูเข้าสอนตามตารางสอน การจัดครูสอนแทน การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินงานวิชาการ 3) การจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดทำ การใช้และการปรับปรุงแผนการสอนรายวิชา การจัดหา จัดทำ บำรุงรักษาและส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอน 4) การพัฒนาและส่งเสริมด้านวิชาการ ได้แก่ การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน การจัดสอนซ่อมเสริม การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักสูตร การพัฒนาครูทางด้านวิชาการ การอบรม

หรือฝึกอบรมทางด้านวิชาการ การสร้างบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียน การส่งเสริม
วิเคราะห์วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน 5) การวัดและประเมินผลการเรียน และงานทะเบียน
นักเรียน ได้แก่ การดำเนินการวัดผลและการประเมินผลการเรียน การสร้างและปรับปรุง
เครื่องมือการวัดผลการเรียน การจัดให้มีเอกสาร/แบบฟอร์มเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล
การเรียน การดำเนินการเกี่ยวกับหลักฐานการวัดผลและการประเมินผล การเรียน
งานทะเบียนนักเรียน และ 6) การประเมินผลการจัด การทางวิชาการ ได้แก่
การประเมินผลการจัดการทางวิชาการและการประเมินผลในด้านคุณภาพการจัดการเรียน
การสอน

วชิระ ดวงมาตย์พล (2542, บทคัดย่อ) ให้ขอบข่ายของงานวิชาการไว้ 6
ด้าน ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การบริหาร 3) การจัดการเรียนการสอน 4) การพัฒนาและ
ส่งเสริม 5) การวัดผลและทะเบียนนักเรียน และ 6) การประเมินผล

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545, หน้า 16) กล่าวถึงความสำคัญ
ของการบริหารงานวิชาการว่า งานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษาไม่ว่า
สถานศึกษาจะเป็นประเภทใดมาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จาก
ผลงานด้านวิชาการเนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษา
และการจัดการเรียนการสอนซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษา อาจเกี่ยวข้องกับทางตรงหรือ
ทางอ้อมก็อยู่ที่ลักษณะของงานนั้น

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อความเหมาะสมกับสมณเพศและการเจริญเติบโต
ของพระภิกษุสามเณร โดยมุ่งเน้นความสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน โรงเรียนจะต้องจัดองค์ประกอบ
อย่างเหมาะสม เช่น หลักสูตร ตัวนักเรียน ครู การจัดงานโรงเรียน การจัดกิจกรรมเสริม
หลักสูตร อุปกรณ์การเรียนและสื่อการสอน ตลอดจนการติดต่อประสานงานระหว่างผู้บริหาร
โรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ปกครองให้มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี

1.5.2 การบริหารงานธุรการ

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทและหน้าที่อันสำคัญยิ่งในการ
บริหารงานธุรการในโรงเรียนหรือสถานศึกษาเพราะว่างานธุรการเป็นการบริการหน่วยงาน
ต่าง ๆ ของโรงเรียนให้สามารถดำเนินไปตามจุดหมายที่ต้องการหรือที่ได้วางไว้ งานธุรการ
แม้ว่าจะไม่ได้เป็นหัวใจของการดำเนินงานในโรงเรียนแต่ในทางปฏิบัติมักจะมีผลยิ่งใหญ่กว่า
ในแง่ที่เป็นหน่วยบริการแก่ฝ่ายการสอนและฝ่ายบริการนักเรียน ยิ่งกว่านั้นดำเนินงานด้าน
ธุรการยังได้รับความเอาใจใส่เป็นพิเศษเพื่อความคล่องตัวในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ

กรมสามัญศึกษา (2539, หน้า 21-30) ได้กำหนดขอบข่ายของงาน
 ธุรการของโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ดังนี้ 1) การวางแผนงานธุรการ เป็นการรวบรวมและจัดทำ
 ระเบียบแนวปฏิบัติต่าง ๆ และแผนงานธุรการ 2) การบริหารงานธุรการเป็นการกำหนดหน้าที่
 ความรับผิดชอบ การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับลักษณะงาน และการจัดสถานที่ให้เหมาะสม
 และปลอดภัย 3) การบริหารงานสารบรรณได้แก่การลงทะเบียนรับ-ส่งเอกสารและหนังสือ
 ราชการการโต้ตอบหนังสือราชการ การเก็บรักษา/ทำลายหนังสือราชการ และการบริการ
 เกี่ยวกับงานสารบรรณ 4) การบริหารงานการเงินและบัญชี ได้แก่ การทำหลักฐานการเงินและ
 บัญชีการรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน การควบคุม การตรวจสอบและการประเมินผล
 การใช้จ่ายเงินตามแผนการใช้จ่าย 5) การบริหารงานพัสดุ ได้แก่ การจัดซื้อจัดจ้าง การจัดทำ
 บัญชีวัสดุและทะเบียนครุภัณฑ์ การบำรุงรักษาและการซ่อมแซมพัสดุ 6) การบริหารงาน
 ทะเบียนและสถิติข้าราชการครูและลูกจ้างเป็นการจัดทำทะเบียนประวัติข้าราชการครูและ
 ลูกจ้างและการจัดทำหลักฐานการปฏิบัติราชการ และ 7) การประเมินผลงานธุรการ ได้แก่
 ให้มีคณะกรรมการการประเมินและมีการนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงงานธุรการ

วาริน เรืองไว (2540, หน้า 98-99) ได้รวบรวมความหมายของงาน
 ธุรการไว้หลายความหมายและสรุปไว้ว่า งานธุรการโรงเรียนเป็นงานที่เกี่ยวกับการบริการ
 ต่าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานด้านอื่นสามารถดำเนินงานไปได้โดยไม่มีอุปสรรค ทำให้งานคล่อง
 ตัวและเกิดประสิทธิภาพ

ธีรวัช ดีวัน (2541, หน้า 8) สรุปเกี่ยวกับงานธุรการไว้ว่า เป็นงาน
 บริการงานอำนวยความสะดวกให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ในโรงเรียน เพื่อให้การบริหารงานของ
 โรงเรียนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพและให้เป็นไปตามระเบียบปฏิบัติของทาง
 ราชการ

สุรพันธ์ ยันต์ทอง (2546, หน้า 8) ให้ความหมายของงานธุรการว่า
 หมายถึง งานที่เกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องปฏิบัติทั้งที่เป็นงานภายใน และงานติดต่อกับ
 บุคคลหรือหน่วยงานภายนอกเพื่อให้ดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ และถูกต้อง
 ตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ

สรุปได้ว่า การบริหารงานธุรการเป็นงานที่ช่วยให้โรงเรียนเกิดความ
 คล่องตัวในการทำงานและมีหน้าที่กำหนดระเบียบแบบแผนการปฏิบัติ โดยมุ่งให้ บริการแก่
 บุคลากรเป็นหลัก ได้แก่ งานการวางแผนงานธุรการ การบริหารงานสารบรรณ การบริหารงาน
 การเงินและบัญชี การบริหารงานพัสดุ การบริหารงานทะเบียนสถิติ และการประเมินผลงาน
 ธุรการ

1.5.3 การบริหารงานปกครองนักเรียน

งานปกครองนักเรียนเป็นงานหนึ่งของการบริหารโรงเรียนที่มีความสำคัญและกว้างขวางมากซึ่งส่งผลไปถึงการพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน สร้างเสริมให้นักเรียนให้มีความประพฤติดี มีระเบียบวินัย มีคุณธรรมและจริยธรรม พร้อมทั้งจะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไปในอนาคต การปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นภาระหนักเพราะเป็นการปกครองเด็กวัยรุ่นซึ่งร่างกายและจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นวัยสำคัญยิ่งของชีวิตที่จะนำไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลว มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของงานปกครองนักเรียนไว้ดังนี้

กรมสามัญศึกษา (2539, หน้า 21-30) ให้ความหมายของงานฝ่ายปกครองนักเรียนว่า หมายถึง งานส่งเสริม พัฒนา ควบคุมและแก้ไขความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกัน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งจากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่างานฝ่ายปกครองนักเรียน หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการวางแผนงานปกครองนักเรียน การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในโรงเรียน การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัยคุณธรรมและจริยธรรม การแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน การส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย และการประเมินผลงานปกครองนักเรียน งานปกครองนักเรียนมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะพัฒนานักเรียนให้เกิดระเบียบวินัยและความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของนักเรียน เพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมที่พึงประสงค์ในเรื่องต่อไปนี้ 1) ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การมีวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม 2) การเคารพต่อกฎหมายและกติกาของสังคม รู้จักทำงานเป็นทีม มีความสามัคคี รู้จักเสียสละต่อส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีอย่างมีหลักการและเหตุผล ใช้เสรีภาพของตนในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรมและศาสนา กรมสามัญศึกษายังได้กล่าวถึงความสำคัญ ของการดำเนินงานปกครองนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพว่าทำให้เกิดประโยชน์ 6 ประการ คือ 1) ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในโรงเรียน 2) ส่งเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 3) นักเรียนแต่ละคนได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะตนเต็มตามศักยภาพ 4) นักเรียนที่มีปัญหาได้รับความช่วยเหลือและแก้ไขพฤติกรรมให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี 5) บุคลากรในโรงเรียนรู้จักควบคุมตนเองให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รู้จักการให้และการรับ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เข้าใจและยอมรับกฎเกณฑ์ ระเบียบ และข้อบังคับ และ 6) บุคลากรในโรงเรียนเข้าใจรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย รู้จักใช้สิทธิและทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง

กรมสามัญศึกษา (2539, หน้า35) ได้กล่าวถึงงานปกครองนักเรียนว่า มีขอบข่าย ดังนี้

1. การวางแผนงานปกครองนักเรียน ได้แก่ การรวบรวมและจัดทำระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับงานปกครองนักเรียน และการจัดทำแผนงานปกครอง เช่น จัดทำระเบียบต่าง ๆ ขึ้นใช้ในโรงเรียน จัดทำเอกสารคู่มือนักเรียนเผยแพร่ระเบียบข้อบังคับในการปกครองนักเรียนให้นักเรียน ผู้ปกครอง และครูอาจารย์ทราบ ส่วนการจัดสายงานปกครองนักเรียน ได้แก่ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบและการประสานงานปกครองกับผู้ช่วยฝ่ายปกครอง คณะกรรมการฝ่ายปกครอง งานหัวหน้าคณะหรือหัวหน้าระดับชั้นงานอาจารย์ที่ปรึกษา งานอาจารย์เวรประจำวัน งานกิจการนักเรียน เป็นต้น ในอันที่จะ ส่งเสริมให้พฤติกรรมของนักเรียนแสดงในสิ่งที่พึงประสงค์ถูกต้องตามขนบธรรมเนียม ประเพณีนิยม
2. การรักษาความสงบเรียบร้อยในโรงเรียน ได้แก่ ความปลอดภัย การออกนอกบริเวณโรงเรียน การแสดงพฤติกรรม ซึ่งโรงเรียนจะต้องหาแนวทางให้นักเรียนประพฤติตามระเบียบและข้อบังคับของโรงเรียน เมื่อนักเรียนมีความเข้าใจต่อระเบียบวินัยต่าง ๆ แล้วยินดีปฏิบัติตาม และทุกคนเห็นดีในด้านกาปฏิบัติตามคุณธรรมและจริยธรรม ความสงบเรียบร้อยย่อมจะเกิดขึ้น นอกจากนี้โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญต่อสวัสดิภาพและความปลอดภัยของนักเรียนทุก ๆ ด้าน เพื่อให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าการเป็นสมาชิกของโรงเรียนแล้วเกิดความภาคภูมิใจและเต็มใจปฏิบัติตามแนวทางที่โรงเรียนกำหนดไว้
3. การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีระเบียบวินัย ได้แก่ การตรงต่อเวลา ความสะอาดการแต่งกาย การเข้าแถว การทำความเคารพ ฯลฯ การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาความประพฤติและด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การประหยัด อดออม การเสียสละ ชยันต์หมั่นเพียร อดทน อดกลั้น ความเมตตากรุณา ความสามัคคี ฯลฯ การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ การปฏิบัติตามกฎหมาย การพัฒนาสาธารณสถาน ฯลฯ การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา การใช้เวลาวางให้เป็นประโยชน์ และการยกย่องให้กำลังใจแก่นักเรียนผู้ประพฤติดี
4. การป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน ได้แก่ การแต่งกายไม่เรียบร้อย กิริยามารยาทไม่เรียบร้อย การตรงต่อเวลา การทะเลาะวิวาท การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในโรงเรียน เป็นต้น
5. การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ได้แก่ การจัดให้มีคณะกรรมการนักเรียนโดยการเลือกตั้ง มีการจัดอภิปรายแสดงความคิดเห็น ฝึกความเป็นผู้นำผู้ตามเป็นระบบหมู่/เพื่อนร่วมกันทำงานและกลุ่ม ฯลฯ

6. การประเมินผลงานปกครองนักเรียน จัดให้มีการตรวจสอบผล การปฏิบัติงาน การวิเคราะห์ผล การประเมิน การนำเสนอผลการวิเคราะห์และผลการประเมิน พร้อมทั้งการนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงงานปกครองนักเรียนเพื่อปรับใช้ในโอกาสต่อไป

สรุปได้ว่า การบริหารงานปกครองนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีข้อบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนงานปกครองนักเรียน การจัดการ ณะแนว การปฐมนิเทศ การให้ความสะดวกและสวัสดิการแก่นักเรียน การจัดทำทะเบียนประวัติ นักเรียน การส่งเสริมการรักษาระเบียบวินัยโรงเรียน การพัฒนาให้นักเรียนมีวินัยคุณธรรม จริยธรรม การป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน การรักษาความสงบ รียบร้อยภายในโรงเรียน การดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนและการประเมินผล งานการบริหารงานปกครองนักเรียน

1.5.4 การบริหารงานบริการ

โรงเรียนมัธยมศึกษามีภารกิจที่สำคัญอยู่อีกประการหนึ่งคือ การให้ บริการแก่ชุมชนซึ่งงานบริการเป็นงานที่ส่งเสริมงานวิชาการธุรการและปกครอง เพื่อให้บริการ แก่นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนตาม ความสามารถและความถนัด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กรมสามัญศึกษา (2539, หน้า 48-53) ได้กำหนดข้อบ่งชี้ของ การบริหารงานบริการไว้ดังนี้

1. การวางแผนงานบริการ ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล จัดทำทะเบียน และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับงานบริการ การทำแผนงานบริการเพื่อให้ครอบคลุมภาระหน้าที่ใน การอำนวยความสะดวกทั้งหลายให้แก่บุคลากร
2. การจัดบริการ ได้แก่ การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับลักษณะงาน การจัดสถานที่เหมาะสมกับงานบริการ การกำหนดเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานวิชาการ
3. การจัดบริการด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ การดูแลการบริการ ในเรื่องของไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์ภัณฑ์ต่าง ๆ ให้สามารถบริการ ได้อย่างทั่วถึง สะดวก และเหมาะสม แต่ต้องคำนึงถึงเรื่องการประหยัดด้วย
4. การบริการน้ำดื่มน้ำใช้ ได้แก่ การกำกับดูแลและการให้บริการ ในเรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ภายในโรงเรียน เพื่อให้ครูและนักเรียนได้ดื่มน้ำสะอาดเพียงพอกับ ความ ต้องการ
5. การจัดบริการโภชนาการ ได้แก่ ตรวจสอบดูแลเครื่องมือเครื่องใช้ ความสะอาดของภาชนะหรือสถานที่รับประทานอาหาร เป็นต้น
6. การจัดบริการสุขภาพอนามัย ได้แก่ การให้บริการในเรื่อง

การปฐมพยาบาล การจัดห้องปฐมพยาบาล การจัดป้ายนิเทศ หรืออบรมสัมมนาและ
จัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องให้รู้จักการป้องกันและการรักษาสุขภาพของ
ตนเองแข็งแรง

7. การจัดบริการห้องสมุด ได้แก่ การจัดหาเอกสาร หนังสือ ตำรา
ต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับค้นคว้าหาความรู้ให้กับบุคลากรและนักเรียน โดยการสอบถาม/สำรวจ
ความต้องการในแต่ละปีการศึกษาว่าสมาชิกในโรงเรียนต้องการตำรา หนังสือ ประเภทใด
อย่างไร การดูแลและการสร้างบรรยากาศภายในห้องสมุดให้มีบรรยากาศภายในห้องสมุดให้มี
บรรยากาศที่เอื้อและสร้างสมาธิให้แก่ผู้อ่าน การให้บริการสืบค้น การยืม การส่งคืน การ
ซ่อมแซมหนังสือที่ชำรุด รวมทั้งการช่วยเหลืออื่น ๆ ที่ให้ผู้เฝ้าหาความรู้ประสบความสำเร็จ
เมื่อมาใช้บริการห้องสมุด การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อบริการงานในห้องสมุดให้เกิดประสิทธิ
ภาพสูงสุด เหมาะสมกับขีดความสามารถของโรงเรียน

8. การบริการโสตทัศนูปกรณ์ ได้แก่ การควบคุมดูแล การจัดหาและ
การซ่อมบำรุงเครื่องมือในเรื่องโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้โรงเรียนสามารถสื่อสารเรื่อง
ต่าง ๆ แก่บุคลากร การบริหารของโรงเรียนเกิดความคล่องตัวรวดเร็ว มีหลักฐานในการปฏิบัติ
กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อสนเทศหรือใช้ในการรายงานตามสายงานต่อไป สิ่งสำคัญ
อย่างหนึ่งที่จะต้องคำนึงคือการจัดการบริการโสตทัศนูปกรณ์เพื่อการประชาสัมพันธ์การ
ดำเนินการต่าง ๆ ของโรงเรียนทุกระยะตลอดทุกปีการศึกษา จะทำให้เป็นตัวกระตุ้นใน
การตื่นตัวของครู นักเรียน รวมทั้งผู้ปกครองได้เข้าใจและรับรู้ถึงความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของ
การบริหารโรงเรียน เป็นการขจัดปัญหาอันอาจเกิดจากความเข้าใจผิดได้เป็นอย่างดี

9. การจัดบริการแนะแนว ได้แก่ การจัดบริการเพื่อช่วยเหลือนักเรียนให้
สามารถปรับตัวเข้าสังคมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนได้ การรับทราบข่าวสารหรือสามารถ
เลือกแนวทางการเรียนและการเลือกประกอบอาชีพในอนาคต การรับคำปรึกษาเฉพาะเรื่อง
จากครูแนะแนวผู้มีความชำนาญเฉพาะด้าน การขอรับสิทธิพิเศษ เช่น เรื่องทุนการศึกษา
การใช้สิทธิเพื่อศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป เป็นต้น

10. การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา ได้แก่ การจำลองการฝึก
ปฏิบัติในชีวิตจริงเพื่อให้นักเรียนรู้จักการค้าขาย การจัดการเป็นระบบ การทำงานเป็นทีม
การฝึกความรับผิดชอบ การแบ่งเวลาทำงานและเรียนหนังสือ ให้ทุกคนเกิดความตระหนักและ
รู้จักรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวจนเกินไป ก็จะทำให้สภาพสังคม
น่าอยู่เกิดความผาสุกทั่วหน้ากัน

11. การประเมินผลงานบริการ ได้แก่ การตรวจสอบติดตามและการเร่งรัดให้การบริการด้านต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ตรงตามเป้าหมายในแผนที่กำหนด รวมทั้งการปรับแผนการดำเนินงานด้านบริการตามความจำเป็นเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ให้เกิดแก่บุคลากรภายในโรงเรียนมากที่สุด และการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องของผลที่ได้จะผ่านกระบวนการวิเคราะห์เพื่อเก็บเป็นข้อสนเทศเพื่อรายงานเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ต่อไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารงานบริการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเกี่ยวข้องกับบริการแก่ครู นักเรียน และชุมชน ประกอบด้วยงาน การวางแผน งานบริการ การบริหารงานบริการ การจัดบริการสาธารณูปโภค การจัด บริการ น้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดบริการโภชนาการ การจัดบริการสุขภาพอนามัย การจัดบริการห้องสมุด การจัดบริการโสตทัศนูปกรณ์ การประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมแนะแนว การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา และการประเมินผลงานบริการ

1.6 สถิติข้อมูลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

สำนักงานพระพุทธศาสนา (2558, หน้า 4) กล่าวว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีสถิติข้อมูลดังนี้

- 1.6.1 โรงเรียน จำนวน 403 โรง จำแนกเป็น
  - 1.6.1.1 โรงเรียนขนาดเล็ก นักเรียนต่ำกว่า 120 รูป จำนวน 241 โรง
  - 1.6.1.2 โรงเรียนขนาดกลาง นักเรียนตั้งแต่ 123-300 รูป จำนวน 134 โรง
  - 1.6.1.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 ขึ้นไป จำนวน 19 โรง
- 1.6.2 นักเรียน จำนวน 49,578 รูป จำแนกเป็น
  - 1.6.2.1 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 34,552 รูป
  - 1.6.2.2 มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 15,026 รูป
- 1.6.3 ครูประจำ จำนวน 2,244 รูป/คน จำแนกเป็น
  - 1.6.3.1 พระภิกษุ จำนวน 709 รูป
  - 1.6.3.2 คฤหัสถ์ จำนวน 1,535 คน
- 1.6.4 ครูพิเศษ จำนวน 2,154 รูป/คน จำแนกเป็น
  - 1.6.4.1 พระภิกษุ จำนวน 749 รูป
  - 1.6.4.2 คฤหัสถ์ จำนวน 1,405 คน

1.6.5 ห้องเรียน จำนวน 2,430 ห้อง จำแนกเป็น

1.6.5.1 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 1,455 ห้อง

1.6.5.2 มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 975 ห้อง

1.6.6 ผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม

สำนักงานพระพุทธศาสนา (2558, หน้า 11) ให้ข้อมูลว่าผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) มีผลสรุปดังนี้

16.6.1 ปีการศึกษา 2556 มีโรงเรียนเข้ารับการประเมิน จำนวน 208 โรงเรียน ผ่านการประเมิน 84 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 40.38 ไม่ผ่านการประเมิน 124 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 59.62

16.6.2 ปีการศึกษา 2557 มีโรงเรียนเข้ารับการประเมิน จำนวน 159 โรงเรียน ผ่านการประเมิน 72 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 36.92 ไม่ผ่านการประเมิน 123 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 63.08

2. หลักแนวคิด กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

2.1 โครงสร้างและยุทธศาสตร์ และแนวทางการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของการศึกษาของคณะสงฆ์ มูลเหตุสืบเนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาและบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด กล่าวคือภายหลังจากที่การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2432 และ พ.ศ. 2489 ตามลำดับ การศึกษาได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้จัดแผนกมัธยมขึ้นมาเรียกว่าโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา กำหนดให้มีการเรียนบาลีนักธรรมและความรู้ชั้นมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เข้าเรียน ต่อมาเมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษานี้ได้แพร่ขยายออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่งมีพระภิกษุและสามเณรเรียนกันมาก คณะสงฆ์โดยมติคณะสังฆมนตรีจึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่าโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษา สำนักเรียนวัด และกระทรวงศึกษาธิการก็ได้ออกระเบียบกระทรวงให้โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษา สำนักเรียนวัดนี้เปิดทำการสอบสมทบในชั้นตัวประโยคคือชั้นประถมศึกษา

ปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ ตั้งแต่ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา และเมื่อสอบได้แล้วก็ยังคงได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วยด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระภิกษุและสามเณรนิยมเรียนกันมากโรงเรียนประเภทนี้จึงแพร่หลายออกไปยังจังหวัดต่าง ๆ อย่างกว้างขวางจนทำให้คณะสงฆ์เกรงว่าการศึกษารวมและบาลีจะเสื่อมลงเพราะพระภิกษุและสามเณรต่างมุ่งศึกษาวิชาทางโลกมากไปเป็นเหตุให้ต้องละทิ้งการศึกษารวมและบาลี แต่ทางคณะสงฆ์ก็ยังพิจารณาเห็นความจำเป็นของการศึกษาวิชาในทางโลกอยู่

แม่กองบาลีสนามหลวงพระธรรมปัญญาบดี (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฟันชุนทร) จึงได้ตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีขึ้นใหม่ มีวิชาบาลี วิชาธรรม และวิชาทางโลก เรียกว่าบาลีศึกษามัธยมศึกษาและปริทัศน์ศึกษา ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2507 พร้อมกับได้ยกเลิกระเบียบของคณะสังฆมนตรีว่าการการศึกษาของโรงเรียนบาลีวิสามันตศึกษาสำนักเรียนวัดเสด็จและกำหนดให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีที่คณะสงฆ์ได้จัดขึ้นใหม่ ปรากฏว่าต่อมากการตั้งสำนักเรียนตามแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีใหม่นี้มีน้อย นักเรียนก็นิยมเรียน กันน้อย เพราะพระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่พอใจที่จะเรียนโดยได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการ ดังนั้นนักเรียนในโรงเรียนดังกล่าวจึงได้พากันเข้าชื่อเป็นนักเรียนโรงเรียนราษฎร์ของวัดซึ่งตั้งขึ้นโดยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการบ้างสมัครสอบเทียบบ้างเข้าเป็นนักเรียนผู้ใหญ่บ้างทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์ในช่วงนี้เกิดความสับสนเป็นอันมาก

วิชัย ธรรมเจริญ (2541, หน้า 27) กล่าวว่า การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นเรื่องของวัด จะจัดตั้งขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการและด้วยความเห็นชอบของประธานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ เมื่อได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการแล้วกรมการศาสนาจะเป็นผู้ออกไปอนุญาต การเปิดสอนระดับการศึกษาเพิ่มขึ้นต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ

กรมการศาสนา (2542, หน้า 2-4) กล่าวว่าในระยะเริ่มแรกมีเจ้าอาวาสจำนวน 51 แห่ง เสนอขอจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาต่อกรมการศาสนา และในปี พ.ศ.2525 มีการจัดตั้งโรงเรียนเพิ่มเป็น 69 แห่ง มีทั้งที่เป็นพระภิกษุสามเณรและฆราวาสจำนวน 2,538 รูป/คน นักเรียน 10,183 รูป ปี พ.ศ.2542 ปรากฏว่ามีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญกระจายอยู่ทั่วประเทศจำนวน 382 แห่ง มีครู 4,074 รูป/คน นักเรียน 78,555 รูป โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญจัดตั้งขึ้นภายใต้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยผ่านการพิจารณา

ของกระทรวงศึกษาธิการกรมการศาสนาเป็นผู้ออกใบอนุญาตให้แก่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การเรียนการสอนมีลักษณะเหมือนโรงเรียนเอกชน ครูและบุคลากร เป็นลูกจ้างของโรงเรียน กรมการศาสนาเป็นผู้อุดหนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายเป็นรายหัว กรมการศาสนาได้กำหนดนโยบายขึ้นเป็นแนวทางปฏิบัติในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ว่าด้วยการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญจำนวน 362 โรงเรียน ให้มีคุณภาพ การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการภายในปี พ.ศ. 2544 แต่กรมการศาสนา ไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยเหตุผลขาดงบประมาณ ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พุทธศักราช 2545 และมีกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ โรงเรียนดังกล่าวได้ขึ้นตรงต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และดำเนินการภายใต้ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2545

กองพุทธศาสนศึกษา (2551, หน้า 8-9) กล่าวว่า เดิมโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันสังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม (บาลี, ธรรมวินัยและ ศาสนปฏิบัติ) ภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548

พระมหากษัตริย์ จักรแก้ว (2553, หน้า 15-23) กล่าวว่า ต่อมาเมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ยื่นเรื่องขอให้กระทรวงศึกษาธิการเปิดการสอบสมทบในชั้นตัวประโยค ให้แก่พระภิกษุสามเณร แต่กรมการศาสนาร่วมกับกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้พิจารณา ลงความเห็นร่วมกันว่าควรจะต้องตั้งโรงเรียนขึ้นประเภทหนึ่งเพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร โดยให้เรียนทั้งวิชาธรรมและวิชาสามัญศึกษาควบคู่กันไป ไม่มีการสอบสมทบแต่ให้ กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการสอบเอง โดยพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรมก็จำเป็นต้องอนุวัต ไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกจึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรม เพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่งคือหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษา

ได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ได้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไปกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2514 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2546 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษารวมทั้งการศึกษาดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ฝ่ายศาสนจักรก็จะได้ศาสนทายาทที่ดีมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบดำรงอยู่ในสมณธรรมสมควรแก่ภาวะ สามารถดำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้วก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้หรือเข้ารับราชการสร้างประโยชน์ให้แก่วินิจฉัยตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกัน ในระยะเริ่มแรกมีเจ้าอาวาส 51 แห่ง รายงานเสนอจัดตั้งต่อกรมการศาสนา ปัจจุบันการศึกษาประเภทนี้ได้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับจนมีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 403 โรงเรียน มีนักเรียน 54,300 รูป แต่เดิมนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ สังกัดกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ แต่ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พุทธศักราช 2545 และมีกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจึงอยู่ในสังกัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่จะต้องส่งเสริมสนับสนุนดูแลจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เนื่องจากการออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ส่งผลให้มีการปฏิรูปการศึกษาและมีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาสถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและให้สถานศึกษาจัดการศึกษาโดยยึดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยจัดให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นสถานศึกษาที่มีวัตถุประสงค์พิเศษ

สรุปได้ว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นการจัดการศึกษาเพื่อเปิดโอกาสให้ภิกษุสามเณรได้ศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป โดยดำเนินการตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นศาสนทายาทที่ดีมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำงานร่วมกับคนอื่นได้และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญจะต้องมีการบริหารและการจัดการ

อย่างมีประสิทธิภาพ จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการพัฒนาครู/บุคลากรอย่างต่อเนื่อง จัดสถานที่และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาการศึกษา

2.2 การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้นเป็นหน้าที่ของผู้บริหารในการบริหารจัดการงาน 4 ด้าน ได้แก่ 1) งานวิชาการ 2) งานธุรการ 3) งานบริหารทั่วไป และ 4) งานอื่น ๆ โดยเฉพาะการบริหารนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในองค์กร การควบคุมดูแลและการติดตามประเมินผลโดยอาศัยทรัพยากร ได้แก่ คน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสื่อเทคโนโลยี เป็นต้น เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาบริหารภายใต้ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พุทธศักราช 2546 โดยมีเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุที่เจ้าอาวาสมอบหมายให้เป็นผู้จัดการ มีพระภิกษุที่มีพรรษา 5 พรรษาขึ้นไป มีวุฒิเปรียญธรรมไม่น้อยกว่า 3 ประโยค หรือปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต หรือปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตหรือปริญญาตรีทางการศึกษา หรือสาขาอื่น แต่ต้องมีวิชาชีพครู เป็นครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่หรือผู้อำนวยการ โดยสภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ทำหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการศึกษา มีอำนาจพิจารณาให้ความเห็นชอบนโยบาย แผนงาน โครงการต่าง ๆ พิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรและแบบเรียน ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาตามหน้าที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย รวมทั้งแต่งตั้งกรรมการเกี่ยวกับการศึกษากรมการศาสนาเป็นที่ตั้ง สำนักงานสภาพการศึกษา มีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการสภาการศึกษาของสงฆ์ โดยมีกองศาสนศึกษารับผิดชอบดูแลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับการให้การอุดหนุนเพื่อเสนอสภาการศึกษาของคณะสงฆ์พิจารณาอนุมัติและพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอต่อการจัดการศึกษา

ศิริ จันบำรุง (2549, หน้า 84) กล่าวว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติหน้าที่สามารถที่จะปฏิบัติงานที่หลากหลาย ผู้บริหารสถานศึกษาก็ปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหาร และครูก็ปฏิบัติตามบทบาทของผู้สอน และในขณะเดียวกันก็อาจทำหน้าที่ผู้บริหารระดับต้น เช่น หัวหน้าแผนกหรือผู้ช่วยต่าง ๆ ในการบริหารสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านวิชาการแก่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา คือ กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งมีคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้แทนโรงเรียนต่าง ๆ โรงเรียนละ 1 ท่าน ยกเว้นกลุ่มโรงเรียนที่มีโรงเรียนเกิน

10 โรงเรียน ให้มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้จัดการโรงเรียน ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่หรือครูใหญ่ ครู คณาจารย์ จากโรงเรียนในกลุ่ม โรงเรียนละ 1 รูป/คน การบริหารงานภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำแนกออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การบริหารวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรการพัฒนากระบวนการการเรียนรู้ การวัดผล การประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี การพัฒนาแห่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ ชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคลและครอบครัว องค์กรหน่วยงานและสถาบัน อื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารบุคคล ได้แก่ การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

3. การบริหารงบประมาณ ได้แก่ การจัดทำและเสนอขอของบประมาณ การตรวจสอบติดตามประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงานการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาการบริหารการเงินการบริหารบัญชีการบริหารพัสดุและสินทรัพย์

4. การบริหารทั่วไป ได้แก่ การดำเนินงานธุรการการดูแลอาคารสถานที่และ สิ่งแวดล้อมการจัดทำสำมนครวัดผู้เรียนการรับนักเรียนงานส่งเสริมกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษางานบริการสาธารณชนฯ

พระมหาจักรพงษ์ คำมุงคุณ (2557, หน้า 29) กล่าวว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน วัดที่จะขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาต้องจัดทำแผนงานในการบริหารจัดการ รายงานขอรับความเห็นชอบจากเจ้าคณะ ผู้ปกครองตามลำดับชั้นจนถึงเจ้าคณะจังหวัด และให้เสนอรายงานขอจัดตั้งไปยังสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาเห็นสมควรแล้ว ให้เสนอขอความเห็นชอบจากประธานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้ว ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ออกใบอนุญาต ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2546 มาตรา 159 กำหนด ให้โอนบรรดากิจการอำนาจหน้าที่ของกรมการศาสนาบางส่วนมาเป็นของสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงวางระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วย
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต่อไป

ข้อ 3 บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้ว
ในระเบียบนี้หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” หมายถึง โรงเรียน
ที่วัดจัดตั้งขึ้น เพื่อให้การศึกษาแก่ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับโรงเรียน
พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

“ผู้รับใบอนุญาต” หมายถึง เจ้าอาวาสวัดที่ขอจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติ
ธรรม แผนกสามัญศึกษา

“วัด” หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนา

“ผู้จัดการ” หมายถึง เจ้าอาวาสวัดที่รับใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียน
พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาหรือพระภิกษุที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษร

“ครูใหญ่, อาจารย์ใหญ่, ผู้อำนวยการ” หมายถึง พระภิกษุผู้หน้าที่
หัวหน้าสถานศึกษา

“ครู” หมายถึง บุคลากรวิชาชีพผู้ทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน
และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ และให้รวมถึงพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียน
พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

“บุคลากรทางการศึกษา” หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหาร
การศึกษารวมทั้งผู้สนับสนุนการศึกษาซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวกับการ
การจัดการเรียนการสอน การนิเทศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

“นักเรียน” หมายถึง ภิกษุสามเณรหรือผู้ที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ใน
หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

“กลุ่มโรงเรียน” หมายถึง กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ข้อ 5 ให้มีคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นประธานกรรมการ,
รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นรองประธานกรรมการ, ผู้แทนแม่กอง
ธรรมสนามหลวง, ผู้แทนแม่กองบาลีสนามหลวง, ผู้แทนมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ผู้แทนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ผู้แทนปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ผู้แทน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ผู้แทนกรมวิชาการ, ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, ผู้แทนกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวนไม่เกิน 5 รูป/คน เป็นกรรมการ, ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการ

ข้อ 6 การประชุมของคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในที่ประชุม ให้ที่ประชุมเลือกกรรมการผู้หนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมให้รองประธานกรรมการเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธานกรรมการและรองประธานไม่มาประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมให้ที่ประชุมเลือกกรรมการผู้หนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการผู้หนึ่งมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

ข้อ 7 คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) กำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
- 2) กำหนดมาตรฐานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
- 3) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจัดตั้ง ขยาย หรือยุบเลิกโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
- 4) กำหนดหลักเกณฑ์การจัดสรรเงินอุดหนุนให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
- 5) กำหนดตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา และอัตราครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
- 6) ควบคุมดูแลจัดการศึกษาให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลัก และป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดไปจากหลักธรรมวินัยในพระไตรปิฎก
- 7) ให้คำแนะนำส่งเสริมการจัดการศึกษา
- 8) พิจารณาวินิจฉัยคำร้องทุกข์ของผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ครูและบุคลากรทางการศึกษา

9) ตรวจสอบการดำเนินงานของโรงเรียนพระปริยัติแผนกสามัญศึกษา ตลอดจนหลักฐานเอกสารต่าง ๆ ทุกประเภท ถ้าปรากฏมีความบกพร่องให้พิจารณาเสนอ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อขอความเห็นชอบจากประธานสภาการศึกษาของ คณะสงฆ์ เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีอำนาจสั่งยุบเลิก โรงเรียนได้

10) วินิจฉัยชี้ขาด ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามระเบียบนี้

11) ออกระเบียบ คำสั่ง ประกาศเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

12) แต่งตั้งคณะกรรมการและประธานกลุ่มโรงเรียนให้ปฏิบัติหน้าที่ ตามคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามอบหมาย

ข้อ 8 ให้กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ข้อ 9 วัดที่จะขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจัดทำ แผนงานในการบริหารจัดการ ให้รายงานขอรับความเห็นชอบจากเจ้าคณะผู้ปกครองตามลำดับ ชั้นจนถึงเจ้าคณะจังหวัด และให้เสนอรายงานขอจัดตั้งไปยังสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาเห็นสมควรแล้วให้เสนอขอความเห็นชอบจาก ประธานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วให้สำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติเป็นผู้ออกใบอนุญาต

ข้อ 10 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาต้องจัดการศึกษาตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีนักเรียนไม่น้อยกว่า 40 รูป/คน นักเรียนที่จะเข้าเรียนต้องสำเร็จการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าระดับที่เรียนคือ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต้องสำเร็จการศึกษาในระดับ ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต้องสำเร็จการศึกษาในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า การเปิดปิดภาคเรียนให้เป็นไปตามกำหนดวันเปิดปิด ภาคเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ 11 การรวบรวมข้อมูลและสถิติทางการศึกษาประจำปีของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้เสนอตามแบบที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนด

ข้อ 12 ให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ได้รับใบอนุญาตแล้ว เป็นสถานศึกษาจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมี ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการรูปหนึ่ง เป็นหัวหน้าสถานศึกษาและรับผิดชอบใน

การบริหารงานการศึกษาของโรงเรียน ให้มีผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ หรือผู้ช่วยผู้อำนวยการรับผิดชอบงานตามที่ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการมอบหมาย ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนด ให้ผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารทำหน้าที่สอนด้วยสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 5 ชั่วโมง

ข้อ 13 การกำหนดตำแหน่งผู้บริหารและอัตราครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนด

ข้อ 14 การแต่งตั้งผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ครูและบุคลากรทางการศึกษา

ในส่วนกลางให้ผู้รับใบอนุญาตพิจารณาเสนอสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแต่งตั้ง

ในส่วนภูมิภาคให้ผู้รับใบอนุญาตพิจารณาเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งแล้วรายงานให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบ

ข้อ 15 คุณสมบัติของผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ครู บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีดังนี้

- 1) ผู้จัดการ มีพรรษาพัน
- 2) ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ต้องเป็นเปรียญธรรมไม่น้อยกว่า 3 ประโยค หรือพุทธศาสตรบัณฑิต หรือศาสนศาสตรบัณฑิตหรือปริญญาตรีทางการศึกษาหรือสาขาอื่นแต่ต้องมีวิชาชีพรู้ มีพรรษาพัน 5 อายุไม่เกิน 60 ปี
- 3) ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ต้องมีวุฒิเปรียญธรรมไม่น้อยกว่า 3 ประโยค หรือสาขาอื่นแต่ต้องมีวิชาชีพรู้ จะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี และไม่เกิน 60 ปี
- 4) ครู จะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ก็ได้ มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี และไม่เกิน 60 ปี ครูสอนวิชาภาษาบาลีสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจะต้องมีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษาหรือสาขาอื่นแต่ต้องมีวิชาชีพรู้และต้องเป็นเปรียญธรรม 3 ประโยคขึ้นไป ครูสอนวิชาธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจะต้องมีวุฒิ ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษาหรือสาขาอื่นแต่ต้องมีวิชาชีพรู้และจบนักธรรมชั้นเอก ครูสอนวิชาสามัญสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาต้องมีวุฒิ

ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษาหรือสาขาอื่นแต่ต้องมีวิชาครูหรือ ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูด้วย

5) บุคลากรทางการศึกษาอื่นของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จะต้องมีความรู้ไม่ต่ำกว่าอนุปริญญา

ข้อ 16 ในกรณีที่ตำแหน่งผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการว่างลง ไม่สามารถแต่งตั้งในเวลาอันสมควรได้ให้แต่งตั้งผู้รักษาการปฏิบัติหน้าที่ไปก่อน โดยให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งผู้รักษาการตำแหน่งผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ในส่วนกลางให้ผู้ช่วยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในส่วนภูมิภาคให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้ง

2) การร้องขอให้แต่งตั้งผู้รักษาการตำแหน่งผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ ให้เจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการเจ้าอาวาสเป็นผู้ร้องขอ

3) กรณีตำแหน่งผู้จัดการโรงเรียนว่าง

(1) ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้รักษาการ

(2) ถ้าไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้ผู้รักษาการเจ้าอาวาสเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาส

4) กรณีตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการว่างให้เจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการเจ้าอาวาสเสนอขอแต่งตั้งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโรงเรียนหนึ่งตามที่เห็นสมควร หรือให้ประธานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขตการศึกษาที่โรงเรียนตั้งอยู่เป็นผู้รักษาการอีกตำแหน่งหนึ่งจนกว่าจะมีการแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้ว แต่ต้องไม่เกิน 6 เดือนนับตั้งแต่ตำแหน่งว่างลง แต่อาจขยายเวลาได้อีกไม่เกินวันเปิดภาคเรียนของปีการศึกษาถัดไปและหากพ้นเวลาที่กำหนดนี้ตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการยังว่างอยู่ให้ผู้ช่วยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณีพิจารณาสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งเพื่อแต่งตั้งต่อไป

ข้อ 17 เงินเดือนหรือค่าตอบแทนผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้เป็นไปตามประกาศของคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ข้อ 18 ให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดให้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 โดยอนุโลม

ข้อ 19 ให้มีกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเพื่อควบคุม ดูแล การบริหารโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยให้เป็นไปตาม ระเบียบที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด

ข้อ 20 การดำเนินการวินัยแก่บุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนด

ข้อ 21 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้การอุดหนุนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนด

ข้อ 22 ให้ผู้อนุญาตมีอำนาจสั่งเพิกถอนใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนตาม ข้อ 9 ได้ เมื่อปรากฏว่า

- 1) ผู้รับใบอนุญาตฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบทำให้เกิดผลเสียหาย
- 2) ผู้รับใบอนุญาตฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อนุญาตซึ่งสั่งตาม ระเบียบและทำให้เกิดผลเสียหายอย่างร้ายแรง
- 3) ผู้รับใบอนุญาตไม่ควบคุมดูแลโรงเรียนหรือละเลยให้โรงเรียน ดำเนินการโดยฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ก่อให้เกิดผลเสียหายอย่างร้ายแรง

ข้อ 23 ททรัพย์สินที่เป็นสังฆาริมทรัพย์ที่กรมการศาสนาและหรือสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดซื้อให้และลงทะเบียนเป็นทรัพย์สินของโรงเรียนที่ถูกเพิกถอนหรือ ที่ได้รับอนุญาตให้หยุดกิจการ ให้เจ้าอาวาสวัดที่รับใบอนุญาตนำส่งสำนักพระพุทธศาสนา แห่งชาติ และในส่วนภูมิภาคให้เจ้าอาวาสวัดที่รับใบอนุญาตนำส่งกลุ่มโรงเรียนพร้อมบัญชี ทรัพย์สินภายใน 30 วัน นับแต่วันรับทราบคำสั่งให้หยุดกิจการ

ข้อ 24 ให้ถือว่าโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการ ศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่มีอยู่ก่อนระเบียบนี้ใช้บังคับเป็น โรงเรียนกลุ่มโรงเรียน ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามระเบียบนี้

ข้อ 25 ให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รักษาการให้เป็นไป ตามระเบียบนี้

สรุปได้ว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้น เพื่อให้การศึกษาแก่ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับใบอนุญาต อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม มีการบริหารจัดการตามระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2558

2.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลาย ๆ ประเด็นไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษา ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบท ที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริง ประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการและการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีทิศทางการพัฒนาและขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และยังพบว่า การสร้างพันธสัญญาการดำเนินงานและการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันยังไม่ได้มีการกำหนดให้มีขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมากนัก จะมีเพียงการดำเนินงานตามกรอบแนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำคัญ อีกทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เด่นชัดพอที่จะเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้น ๆ เพื่อสร้างศาสนทายาทและดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่ชุมชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการและการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้กลุ่มโรงเรียน โรงเรียน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นแนวทางในการที่จะปฏิรูประบบการบริหารจัดการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับสภาพการณ์ของท้องถิ่นต่อไป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553, หน้า 1-4)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2553, หน้า 32-33) ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบของทิศทางยุทธศาสตร์การพัฒนา ระบบวัดผลทางยุทธศาสตร์ และระบบปฏิบัติการทางยุทธศาสตร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วิสัยทัศน์ (Vision)

วิสัยทัศน์เป็นเข็มทิศนำทางสู่อนาคตเป็นการพัฒนาไปสู่ภาพฝันที่ควรจะเป็นของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาโดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ดังนี้

“ส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามด้วยศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม ผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลกที่มีคุณภาพมาตรฐาน”

2. พันธกิจ (Mission)

พันธกิจเป็นกรอบและแนวทางในการดำเนินงานตามหน้าที่และตามวิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ซึ่งประกอบด้วยพันธกิจดังนี้

2.1 จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม

2.2 พัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็งเป็นโรงเรียนคุณภาพมาตรฐานของไทยที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก

2.3 เผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามและร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่มีความเข้มแข็ง

3. ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issue)

ประเด็นยุทธศาสตร์เป็นประเด็นสำคัญหรือวาระการพัฒนาตามพันธกิจที่จะอาศัยการขับเคลื่อนด้วยวิธีการทางยุทธศาสตร์ให้มีการพัฒนาที่บังเกิดผลสัมฤทธิ์ที่แตกต่างโดดเด่นและก้าวกระโดดประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

3.1 การสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ

3.2 การพัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็งและมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน

3.3 การเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ของโลก

3.4 การทำนุบำรุงเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม

4. เป้าประสงค์

เป้าประสงค์เป็นผลลัพธ์ของการดำเนินงานตามประเด็นยุทธศาสตร์เป็นผลสัมฤทธิ์ที่มุ่งหวังจะให้เกิดการบรรลุผลในอนาคต การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วยเป้าประสงค์ดังนี้

4.1 ผู้เรียนเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมและมีคุณลักษณะ
ปรีดี สามัญ ตามที่พึงประสงค์

4.2 ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีคุณภาพ
มาตรฐานเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นของสังคม

4.3 ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ
ศึกษาของโลก

4.4 พระพุทธศาสนามีความเจริญงอกงาม สังคมเข้มแข็งอุดมปัญญา
พุทธธรรม

5. ผลผลิตของแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Plan Outcome)

ผลผลิตเป็นผลสัมฤทธิ์ที่เป็นผลผลิตโดยตรงจากการใช้ทรัพยากรเพื่อ
การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ประกอบด้วยผลผลิต ดังนี้

5.1 ผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอน
ปลายเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ

5.2 มีผู้เรียนที่สอบผ่านหลักสูตรมัธยมศึกษา-บาลีมากขึ้น

5.3 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีการจัดการศึกษาที่ได้
คุณภาพมาตรฐาน

5.4 มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานานาชาติต้นแบบ

5.5 มีผู้จบการศึกษาที่ดำรงอยู่ในบรรพชิตมากขึ้น

5.6 มีชุมชนพุทธธรรมที่เข้มแข็งทั่วทั้งประเทศและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง
โดยแต่ละเป้าประสงค์จะมีตัวชี้วัดกลยุทธ์แผนงานและโครงการ

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษามุ่งส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ผู้เรียนเป็นศาสนทายาทที่ดีที่มีคุณลักษณะปรีดี
สามัญตามที่พึงประสงค์เปี่ยมด้วยพุทธธรรมอย่างแท้จริง

2.4 แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการต่าง ๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีผลต่อ
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจรวมของทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทย หลักสูตร
การศึกษาแห่งชาติถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศเพื่อสร้างคน
ไทยให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันและร่วมมืออย่าง
สร้างสรรค์ในเวทีโลก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้

บุคคลมีสิทธิเสมอภาคกันในการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นของชุมชน กอปรกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นการเรียนรู้ เพื่อความเจริญของงานของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างองค์ความรู้จากการจัดสภาพแวดล้อมและปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและคุณธรรมในการพัฒนาชีวิต สามารถอยู่กับคนอื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระ และกระบวนการการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าวได้กำหนดให้มีการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีแห่งชาติการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม คุณลักษณะอันเหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ กระทรวงศึกษาธิการอาศัยอำนาจตามความในบทเฉพาะตามมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเห็นสมควรให้มีหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยยึดหลักความมีเอกภาพทางนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ ในส่วนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นสถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่จัดการศึกษาให้สำหรับพระภิกษุสามเณร กองพุทธศาสนศึกษาในฐานะหน่วยงานหลักที่กำกับดูแลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จึงได้จัดทำแนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการใช้หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและการบริหารหลักสูตรให้กับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และมีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น สังคม และกฎระเบียบวินัยของทางสงฆ์เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนได้เป็นศาสนทายาทที่ดีของวงการคณะสงฆ์ และมีความรู้ความสามารถ ทักษะวิชาการและอาชีพทั้งทางโลกและทางธรรมต่อไป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553, หน้า 2-3)

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้

1. หลักการ

1.1 เสริมสร้างความเป็นเอกภาพของชาติไทย มุ่งเน้นความเป็นไทย ควบคู่กับความเป็นสากล

1.2 เป็นการศึกษาเพื่อมวลชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมทุกส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

1.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนา และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

1.4 มีการกำหนดให้มีมาตรฐานการเรียนรู้ เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรฐาน

1.5 การเรียนรู้ระหว่างช่วงชั้นการศึกษา มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา และมีการทดสอบตามมาตรฐาน

1.6 การจัดการเรียนรู้เน้นการบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา โดยให้มีความยืดหยุ่นในเรื่องการจัดสรรเวลาและยึดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นหลัก

1.7 กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

1.8 เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

2. จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขบนพื้นฐานความเป็นไทย โดยมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

2.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงามในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา มุ่งมั่นพัฒนาตนเองและสังคม ประกอบอาชีพสุจริตและพึ่งตนเองได้

2.2 มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิด ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ มีเหตุผล มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ มีความสามารถในการสื่อสาร การจัดการ และใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น

2.3 มีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี มีสุนทรียภาพ มีความมั่นคงทางอารมณ์ และอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข

2.4 มีความภูมิใจในความเป็นไทยและประวัติความเป็นมาของประเทศไทย ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา และภูมิปัญญาไทย

2.5 มีความรักท้องถิ่น ประเทศชาติเห็นคุณค่าของประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2553, หน้า 30) กล่าวว่า หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และสาระของหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม แต่ละท้องถิ่น การจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยภาพรวม ได้แก่

1. จัดหลักสูตรต่อเนื่อง 12 ปี โดยจัดแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น ดังนี้

1.1 ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

1.2 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

1.3 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

1.4 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดการศึกษาเฉพาะช่วง ชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น

2. กำหนดสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กำหนดสาระการเรียนรู้และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้แกนกลาง ประกอบด้วย

2.1 สาระการเรียนรู้ หมายถึง สาระและกระบวนการที่ใช้เป็นสื่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 8 กลุ่ม

2.1.1 ภาษาไทย

2.1.2 คณิตศาสตร์

2.1.3 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2.1.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.1.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

2.1.6 ศิลปะศึกษา

2.1.7 การงานและอาชีพ

2.1.8 ภาษาต่างประเทศ

โครงสร้างของสาระการเรียนรู้ดังกล่าว ประกอบด้วย สาระการเรียนรู้บังคับ และสาระการเรียนรู้เลือก สาระการเรียนรู้บังคับเป็นสาระพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนทุกคน สำหรับภาษาต่างประเทศกำหนดเป็นภาษาอังกฤษในทุกช่วงชั้น สาระการเรียนรู้เลือก เป็นสาระที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งสนองความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพและเฉพาะทาง

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจัดสาระการเรียนรู้ทาง วิชาการทางพระพุทธศาสนาเพิ่มเติม ได้แก่ ภาษาบาลี ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาต่างประเทศ วิชาธรรมวินัย (นักธรรม ตรี โท เอก) วิชาศาสนปฏิบัติ จัดอยู่ในกลุ่ม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.2 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการจัดการ เรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพิ่มเติมจากการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระ เป็นการ เชื่อมโยงและบูรณาการสาระการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระให้เข้ากับชีวิตจริง โดยการจำลองการใช้ชีวิต ในสังคมด้วยการให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมและได้รับประสบการณ์ตรง นอกจากนี้ ยังเป็นการจัด กระบวนการแนะแนวให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและผู้อื่น รู้สภาพแวดล้อม ปัญหา และรู้วิธีการที่จะ จัดการกับตนเองอย่างสร้างสรรค์ เนื่องจากโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีนักเรียนที่มีลักษณะเฉพาะ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจึงจัดเป็นกิจกรรมทางศาสนาเป็นหลัก ได้แก่ กิจกรรมสงฆ์ กิจกรรมชุมชน ปฏิบัติธรรม เป็นต้น

3. สัดส่วนเวลาการจัดสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สัดส่วนเวลาการจัดสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ปฏิบัติตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้กำหนด สัดส่วนเวลาของสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังต่อไปนี้

3.1 ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาประมาณปีละ 1,000 ชั่วโมง ให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการตาม ความเหมาะสม เช่น การทำโครงงาน และพิจารณามุ่งเน้นสาระที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะ การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ และการคิดวิเคราะห์ การจัดสาระการเรียนรู้ของช่วงชั้น ที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 ซึ่งใช้เวลาโดยประมาณในการจัดสาระการเรียนรู้บังคับ 80% และเวลาใน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 20% สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นเวลาในการจัด การเรียนรู้แต่ละ กลุ่มสาระได้ตามที่เห็นสมควร สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ใน ลักษณะโครงงาน สหวิทยาการ บูรณาการข้ามกลุ่มสาระ ดังนี้

3.1.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เน้นทักษะพื้นฐานใน การติดต่อ สื่อสาร

3.1.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เน้นทักษะพื้นฐานการคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์

3.1.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สุขศึกษาและพลศึกษา การงานและ
อาชีพ เน้นการพัฒนาลักษณะนิสัย

3.2 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ให้สถานศึกษาจัดสาระการเรียนรู้เชิง
บูรณาการหรือเป็นรายวิชาหรือเป็นโครงการ ตามความเหมาะสม โดยมีเวลาเรียนรวมประมาณ
ปีละ 1,200 ชั่วโมง และมีสัดส่วนของสาระการเรียนรู้บังคับ 50% สาระการเรียนรู้เลือก 35%
และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 15% ของเวลาทั้งหมด สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นเวลาในการจัดการ
เรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระได้ตามที่เห็นสมควร โดยสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และจัดการ
เรียนรู้ในลักษณะโครงการ สหวิทยาการ บูรณาการข้ามกลุ่มสาระ

3.3 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ให้สถานศึกษาจัดสาระการเรียนรู้ใน
แต่ละกลุ่มเป็นหน่วยกิต มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1200 ชั่วโมงโดยมีสัดส่วนของสาระ
การเรียนรู้บังคับจำนวน 30 หน่วยกิต สาระการเรียนรู้เลือกจำนวนไม่น้อยกว่า 55 หน่วยกิต และ
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประมาณ 400 ชั่วโมง ของเวลาเรียนทั้งหมด ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถ
ยืดหยุ่นเวลาในการจัดการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระได้ตามที่เห็นสมควร โดยสอดคล้องกับวิสัยทัศน์
ของสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ในลักษณะโครงการ สหวิทยาการ บูรณาการข้ามกลุ่มสาระ

3.3.1 หลักสูตรช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 หลักสูตรพระปริยัติ
ธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีหลักการ ดังนี้

3.3.1.1 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ
ความถนัด และความสนใจของตนเอง

3.1.1.2 เป็นการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรมขั้นพื้นฐาน เพื่อประพฤติ
ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและศึกษาต่อ

3.1.1.3 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมปัจจุบัน
ได้ตามสมควรแก่สมณวินัย

4. จุดมุ่งหมาย

การศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้พระภิกษุสามเณรพัฒนาตน ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรม
วินัยเป็นศาสนทายาทที่ดีและนำความรู้จากการศึกษาไปพัฒนาสังคมตามระบอบการปกครอง
แบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในการจัดการศึกษาในหลักสูตรนี้จะต้อง
มุ่งปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรมีคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้

- 4.1 มีความรู้และทักษะในวิชาพระปริยัติธรรมและวิชาสามัญ
- 4.2 มีนิสัยใฝ่หาความรู้มีสมณสัญญา เคารพ เชื่อฟัง และปฏิบัติตาม
ข้อบังคับและระเบียบสงฆ์
- 4.3 มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ
- 4.4 รู้จักบำรุงรักษาศาสนสมบัติ อนุรักษ์และเสริมสร้างสภาพแวดล้อม
- 4.5 มีความภูมิใจความเป็นสมณะ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
และเลื่อมใสระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 4.6 มีความคิดสร้างสรรค์ ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติให้เกิดความเจริญแก่
ชุมชนและสังคมสืบต่อไป
5. หลักสูตรช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6
หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
มีหลักการ ดังนี้
- 5.1 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้แสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้แตกฉาน
เพื่อการเผยแผ่และศึกษาต่อ
- 5.2 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติกิจวัตรของสงฆ์
อย่างถูกต้องและเคร่งครัด
- 5.3 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างเหมาะสม
6. จุดมุ่งหมาย
- การศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษา
ตอนปลายเป็นการศึกษาที่มุ่งให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย สามารถนำความรู้
ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าวิชาการทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนาสังคม ตามระบอบการปกครอง
แบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามสมควรแก่สมณวิสัย ในการจัด
การศึกษาตามหลักสูตรนี้จะต้องมุ่งปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรมีคุณลักษณะดังนี้
- 6.1 มีความรู้ ทักษะในศาสนปฏิบัติและกิจของสงฆ์ตามพระธรรมวินัยและ
ระเบียบสงฆ์
- 6.2 มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา ตลอดจน
วัฒนธรรมของชาวพุทธ
- 6.3 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำแนวและวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้
พัฒนาสังคม
- 6.4 รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์บนรากฐานแห่งกฎหมาย
และพระธรรมวินัย

6.5 มีความสำนึกในสมณสัญญาและการเป็นไทยร่วมกัน มีความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

6.6 สามารถปฏิบัติตนเป็นศาสนทายาทที่ดี

สรุปได้ว่า แนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามุ่งให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิชาการทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนาสังคม ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามสมควรแก่สมณวิสัย ให้เป็นไปตามหลักสูตรหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และสาระของหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น

2.5 องค์ประกอบอนาคตภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกสามัญศึกษา

การศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายบ้านเมือง เป็นการเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ จากครอบครัวชนบทที่ยากจนสามารถเข้ารับการศึกษได้ โดยไม่เป็นภาระแก่ครอบครัว เป็นการให้ทางเลือกที่ดีสำหรับเด็กยากจนที่ขาดโอกาสในสังคมและทางฝ่ายศาสนาจักรก็จะได้ศาสนทายาทที่ดีมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบดำรงอยู่ในสมณธรรมสมควรแก่ภาวะสามารถดำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้วก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้หรือเข้ารับราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเอง สังคมและบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนเฉพาะพระภิกษุสามเณร เปิดทำการสอนวิชาสามัญและวิชาการทางพระพุทธศาสนาทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาบรรจุเป้าระดับหนึ่ง แต่ก็ยังมีปัญหาอื่น ๆ ดังผลการศึกษาต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542, หน้า 43-45) กล่าวว่า การบริหารจัดการการศึกษาของวัดที่ประสบกับปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบันถ้าพิจารณาในข้อเท็จจริงสาเหตุหนึ่งมาจากการไม่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว ทำให้

ลักษณะของการบริหารจัดการของวัดมีความขัดแย้ง เป็นองค์กรปิดหรือแข็งกระด้างปรับตัวช
 ได้ยากและเรียนรู้ได้น้อย ไม่มีความยืดหยุ่นกับสภาพการณ์ทางสังคมที่ดำรงอยู่ วิศวกร
 ปรับโครงสร้างทางการบริหารและการจัดการของวัดเพื่อให้มีความสอดคล้องกับภาวะการณ์
 ทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพื่อให้เอื้อต่อการดำเนินกิจการของคณะสงฆ์และควรที่จะมี
 การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ถ้าไม่ปรับตัวกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การบริหารจัดการของวัดย่อม
 ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ในสังคม เหมือนในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าอนุวัติการบริหาร
 กิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามสภาพการณ์ทางสังคมที่คณะสงฆ์สามารถดำรงอยู่ได้

พระวราวุฒิ แก้วบุตตา (2546, หน้า 48) ได้ศึกษาปัญหาการจัดการเรียน
 การสอน การพัฒนาบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียน
 พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า ปัญหาด้าน
 คุณภาพการเรียนรู้ ครูส่วนใหญ่ยังชินกับการสอนแบบเน้นย่ำ บอกเนื้อหาให้จด และให้
 นักเรียนท่องจำเนื้อหา ไม่กระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น นักเรียนไม่มีส่วนร่วมใน
 การจัดการเรียนการสอน ครูไม่ค่อยใส่ใจต่อการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อเสริมทักษะ
 การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สุกรี ทองคำ (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม
 แผนกสามัญศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนในกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติ
 ธรรม แผนกสามัญศึกษาในกลุ่มที่ 11 ผลการวิจัยพบว่า ทัศนะของผู้บริหารต่อการบริหาร
 งานวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ 5 ด้าน คือ การจัดการเรียนการสอน
 งานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การวางแผนงานวิชาการ การพัฒนาและ
 การส่งเสริมด้านวิชาการ และการวัดผลและประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน คือ
 การนิเทศการศึกษา การแนะแนว งานสื่อการเรียนการสอน และงานห้องสมุด

พระบัณฑิต ศรีชัย (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียน
 พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านการเรียนรู้
 การบริหารงานวิชาการ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาบุคลากร อยู่ในระดับมาก
 แนวทางการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 มีดังนี้
 งานวิชาการควรยึดธรรมเนียมโรงเรียนเป็นแนวทาง งาน/โครงการต้องเหมาะสมสอดคล้องกับ
 ความต้องการของพระภิกษุสามเณร มีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้หลากหลาย และผู้ม
 ส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานวิชาการ ควรปฏิบัติตามแผน
 อย่างต่อเนื่องเป็นระบบ และบุคลากรควรร่วมมือกันปฏิบัติ ควรมีการตรวจสอบตามแผนจัดทำ

ปฏิทินการตรวจสอบ ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ควรสรุปผลการปฏิบัติงาน และนำปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปฏิบัติต่อไป

สมบัติ เจนสะคุ (2548, หน้า 18-30) ได้สรุปปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า ประสบปัญหาหลายประการประกอบด้วย

1. ปัญหาในด้านการศึกษาขาดคุณภาพ การเรียนรู้ของพระภิกษุสามเณร ไม่มีความสัมพันธ์กันจึงทำให้เกิดความสับสนทั้งผู้เรียนคือพระภิกษุ สามเณร และครูผู้สอน การสอนส่วนใหญ่เป็นแบบท่องจำทำให้สภาพการเรียนส่วนใหญ่ผู้เรียนจะเกิดความเบื่อหน่าย
2. ปัญหาด้านการบริหารขาดคุณภาพ โดยการบริหารจัดการนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสแต่ละวัดหรือแต่ละท้องถิ่นดำเนินการเอง ทำให้การศึกษาคณะสงฆ์ขาดยุคยีนและระบบที่แน่นอนไม่ได้ การบริหารดำเนินการแบบต่างคนต่างทำหาประสิทธิภาพไม่ได้ ประกอบกับเจ้าอาวาสส่วนมากมีภาระในด้านอื่น ๆ มากอยู่แล้วทำให้ไม่มีเวลามากพอ ที่จะบริหารและดำเนินการจัดการศึกษาของพระภิกษุสามเณรให้มีประสิทธิภาพ
3. ปัญหาด้านผู้รับการศึกษา บางสถานศึกษามีจำนวนพระภิกษุสามเณรน้อย เพราะส่วนมากนิยมบวชตามประเพณีเฉพาะช่วงเข้าพรรษา พระภิกษุสามเณรไม่สนใจที่จะศึกษาเล่าเรียน ครูผู้สอนขาดเทคนิคการสอนทำให้สภาพการเรียนการสอนน่าเบื่อหน่าย พื้นฐานการศึกษาและประสบการณ์ของผู้เรียนแตกต่างกันมากเนื่องจากมีความแตกต่างกันด้านอายุ แต่มาเรียนระดับเดียวกัน เรียนวิชาเดียวกัน และหลักสูตรเดียวกัน จึงเป็นการยาก ที่จะจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ปัญหาด้านการขาดแคลนปัจจัยเกื้อหนุน อุปกรณ์การสอน ตลอดจนอาคารเรียนรวมทั้งตำราเรียนและตำราสอนซึ่งต้องหวังพึ่งบุญจากชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเงินงบประมาณที่ช่วยเหลือจากทางราชการก็น้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนพระภิกษุสามเณรและผู้เรียน การที่คณะสงฆ์ได้รับเงินอุดหนุนและงบประมาณเพื่อการศึกษาจำนวนน้อยเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อจัดการศึกษาทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล

เอมอร บุรณศักดิ์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัญหาการบริหารวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การนิเทศการศึกษา และการแนะแนวการศึกษา อยู่ในระดับมาก

อรปวีณ์ บุญแท้ (2548, หน้า 3) ได้ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 พบว่า ปัญหาด้านองค์กร

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ยังไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจน ขาดการสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกองค์กร บุคลากรขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์องค์กร ยึดถือรูปแบบการปฏิบัติตามนโยบายของผู้บริหารมากกว่าการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ขาดการส่งเสริมบรรยากาศของการเรียนรู้ ขาดการส่งเสริมสนับสนุนในการฝึกอบรมและพัฒนาพนักงาน

พระรังสรรค์ พิมป์ช่างทอง (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมากดังนี้ 1) ปัญหาการจัดการศึกษา ได้แก่ ปัญหาการจัดทำหลักสูตรของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ 2) ปัญหาด้านงบประมาณ ได้แก่ ปัญหาการจัดซื้อ จัดจ้าง ปัญหาการแสวงหาแหล่งทุนการศึกษาและทุนเพื่อพัฒนาสถานศึกษา 3) ปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับความเพียงพอของครูผู้สอน การยกย่องเชิดชูเกียรติ และ 4) ปัญหาด้านงานบริหารทั่วไป ได้แก่ ปัญหาการบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมที่มั่นคงและปลอดภัย

พระครูพิศาลเขตคณารักษ์ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาและปัญหาของกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการศึกษาของกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การวัดและประเมินผลยังไม่มีมาตรฐาน ขาดแคลนปัจจัยเกื้อหนุน ไม่มีพระราชบัญญัติทางการศึกษารับรองงบประมาณไม่เพียงพอ บุคลากรขาดคุณภาพ แนวทางการจัดการศึกษาและการแก้ปัญหาของกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราชมีดังนี้ ควรมีการวัดและประเมินผลที่มีมาตรฐาน รัฐควรสนับสนุนงบประมาณ ควรมีพระราชบัญญัติทางการศึกษารองรับการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้ชัดเจน บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนประเภทนี้ควรมีสวัสดิการที่มั่นคง มีความก้าวหน้าในอาชีพเช่นเดียวกับโรงเรียนอื่นๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ

พระมหาโชคชัย ไชยหานาม (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับปัญหาการบริหารงานในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการบริหารงานในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านวิชาการ และมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 5 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านธุรการและการเงิน ด้านบุคลากร ด้านการบริหารกิจการนักเรียน ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และด้านอาคารสถานที่ 2) ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด

มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยในการแก้ไขปัญหาคณาการบริหารงานในโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด 3 อันดับแรกในแต่ละด้าน ได้แก่ รัฐควรจัดงบประมาณในการส่งเสริมหลักสูตรให้สนองความต้องการของชุมชน ควรจัดครูเข้าสอนแต่ละวิชาเหมาะสมกับวุฒิ ควรจัดบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ให้เพียงพอแก่การปฏิบัติงาน ควรคัดเลือกบุคลากรที่มีความสามารถเหมาะสมกับงานในฝ่ายของตน ควรมีเครื่องมือ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร ที่ทันสมัย ควรมีเจ้าหน้าที่ในฝ่ายธุรการและการเงิน ที่เพียงพอแก่การปฏิบัติงาน ควรจัดห้องเรียนและสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียน อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ ควรมีความแข็งแรงมั่นคง ควรมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ควรให้ผู้เรียนได้มีอิสระในการเรียนสาระที่ต้องการ ควรสร้างความเชื่อถือ ความมั่นใจ ให้เกิดขึ้นต่อโรงเรียน ควรให้ประชาชนได้มีความเข้าใจและเห็น ความสำคัญของการศึกษา

กฤษณพงษ์ สีเทา (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม 7 จังหวัดขอนแก่น พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีการปฏิบัติ น้อยที่สุด คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ ด้านผู้เรียน ด้านการร่วมมือกับชุมชน ด้านการดำเนินการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้อ ด้านการปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ เมื่อพิจารณาตาม สถานภาพ พบว่า ทั้งผู้บริหาร ครูประจำการ และครูพิเศษ มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตาม ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพครูด้านการปฏิบัติงาน 4 ด้าน คือ การพัฒนาแผน การสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่ เสมอ รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ และการแสวงหาและใช้ข้อมูล ข่าวสารในการพัฒนา อยู่ในระดับมาก

พระมหากิตติภาพ อุบลบาล (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนา บุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 1) ด้านการสัมมนาทางวิชาการ 2) ด้านการปฐมนิเทศ 3) ด้านการศึกษาดูงาน 4) ด้านการ ฝึกอบรม 5) ด้านการส่งเสริมการศึกษาต่อ 6) ด้านการแต่งตั้งโยกย้าย 7) ด้านการเผยแพร่ ข่าวสารทางวิชาการ และ 8) ด้านการจัดสัปดาห์ทางวิชาการ ข้อเสนอแนะ คือ บุคลากรมี ปัญหาในการจัดการเรียนการสอน ขาดการพัฒนาตนเอง ขาดความกระตือรือร้นใน การพัฒนาและเผยแพร่ผลงานวิชาการ ขาดการศึกษาดูงาน ขาดการฝึกอบรม ไม่มีงบประมาณ

สนับสนุนเพียงพอ โรงเรียนควรปฐมนิเทศบุคลากรใหม่ และควรส่งเสริมให้บุคลากรศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปเพื่อจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษา

พระมหาหัสดี สิงหะมาตย์ (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาขวัญในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดหนองคาย พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารไม่เป็นธรรม ด้านการสนับสนุน ด้านการยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านความพึงพอใจในงาน ด้านความก้าวหน้าในอาชีพ และด้านความมั่นคงในอาชีพ ข้อเสนอแนะ มีดังนี้ ควรมีการจัดทุนการศึกษาให้ครูได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จัดหาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาสนับสนุนการทำงานของครู ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูจัดทำผลงานทางวิชาการ มีการประชุมครูอย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารควรยอมรับฟังความคิดเห็นจากครู

พระครูสังฆรักษ์ไชยศักดิ์ (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภาคใต้ พบว่า ปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา ด้านการใช้สื่อ ด้านบุคลากรขาดคุณภาพ ด้านการใช้หลักสูตร และด้านการนิเทศ อยู่ในระดับมาก

พระมหาวรยุทธ ไพโรจน์สถิตธาดา (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก คือ ด้านวิชาการ ได้แก่ ปัญหาการจัดบริการแนะแนวการศึกษา ด้านกิจการนักเรียน ได้แก่ ปัญหาการจัดหาอุปกรณ์การเรียนให้นักเรียนที่ขาดแคลน ด้านธุรการ ได้แก่ ปัญหาการรายงานการดำเนินงานผลการใช้จ่ายเงินงบประมาณประจำปีตามแผนที่กำหนด ด้านบุคลากร ได้แก่ ปัญหาการพัฒนาบุคลากรให้ได้มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ ปัญหาลำดับที่ 1 ของแต่ละด้านมีดังนี้ ด้านวิชาการ ได้แก่ ปัญหาการให้ชุมชน/หน่วยงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจการนักเรียน ได้แก่ ปัญหาการจัดทัศนศึกษาของนักเรียน ด้านธุรการ ได้แก่ ปัญหาการบริการด้านวัสดุอุปกรณ์การศึกษาและการเรียนการสอน ด้านบุคลากร ได้แก่ ปัญหาการย้ายเข้าย้ายออก ทำให้มีการเปลี่ยนครูสอนทุกปี

พระครูโกศลกิจจานุกิจ (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการพัฒนางานวิชาการของบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดหนองคาย ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและ

ครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า มีระดับความต้องการพัฒนางานวิชาการของบุคลากร 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการวางแผนงานวิชาการ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการประเมินผลงานวิชาการ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนและงานทะเบียนนักเรียน และด้านการจัดการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาตามสถานภาพ พบว่า ทักษะของครูผู้สอนต่อการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 7 ด้าน คือ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียน ด้านงานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมด้านวิชาการ ด้านการแนะแนว ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านงานห้องสมุด และด้านงานสื่อการเรียนการสอน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านการวางแผนงานวิชาการ และด้านการจัดการเรียนการสอน ปัญหาอุปสรรค ได้แก่ ขาดแคลนสื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน งบประมาณได้รับสนับสนุนไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่มีความชำนาญการและประสบการณ์ ขาดอาคาร สถานที่ หอพัก ห้องเรียนไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพ นโยบายและระบบการทำงานไม่ชัดเจน การดำเนินงานล่าช้า ขาดการประสานงานและความร่วมมือ ขาดการนิเทศและติดตามผล การประชาสัมพันธ์มีน้อย บุคลากรขาดขวัญกำลังใจและไม่มีความมั่นคงในอาชีพ ข้อเสนอแนะ คือ รัฐบาลควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดหาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา บุคลากร อาคารสถานที่ให้เพียงพอ ควรพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และจัดการฝึกอบรมบุคลากรด้านความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนและทักษะในการทำงาน ควรจัดสวัสดิการและค่าตอบแทนครูอย่างเหมาะสม

พระจิวะนนท์ ปญญาวิชโร จันทุสอณ (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 10 จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และนครพนม ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านการจัดหาบุคลากร ควรมีการคัดเลือกบุคลากรเข้ามาปฏิบัติโดยมีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางมากขึ้น มีหลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกที่โปร่งใส ยุติธรรม 2) ด้านการพัฒนาบุคลากร ควรจัดให้มีกิจกรรมในการพัฒนาบุคลากร เช่น ศึกษาดูงาน การจัดอบรมหรือส่งบุคลากรไปอบรม 3) ด้านการธำรงรักษาบุคลากร ควรมีการสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรทุกคน โดยจัดให้มีโบนัส จัดหาสวัสดิการที่เหมาะสม การให้เงินเดือนตามวุฒิ การเลื่อนเงินเดือน การให้ทุนการศึกษา และ 4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ควรมอบหมายหน้าที่การปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม ทำการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นประจำทุกปี ปีละ 1 ครั้ง โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการที่

ชัดเจน มีกระบวนการประเมินที่ยุติธรรม และนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการทำงานให้ดีขึ้น

พระธีระพงษ์ ธีรปัญญา (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงราย พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีปัญหา 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการประสานงาน และด้านการระดมทรัพยากร

บรรลพพร สุระมณี (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร พบว่า แนวทางพัฒนาการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดสกลนคร มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป แนวทางพัฒนาการบริหารการศึกษา มีดังนี้

- 1) ด้านการบริหารงานวิชาการร่วมกับสถาบันศึกษาที่มีความพร้อม เช่น จัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องหลักการบริหารหลักสูตรส่วนกลาง ปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ปรับหลักสูตรให้เป็นภาษาถิ่น
- 2) ด้านการบริหารงบประมาณ ควรมีการจัดทำรายงานสถานการณ์ใช้จ่ายเงินตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด รวมทั้งปรับปรุงข้อมูลงบประมาณและการเงินรวมทั้งทรัพย์สินต่าง ๆ ให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน ควรมีการประชุมเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเป็นประจำเพื่อการควบคุมกำกับ และการรายงานการใช้จ่ายงบประมาณ รวมทั้งจัดให้มีระบบการควบคุมกำกับให้เป็นตามแผนจัดทาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาปฏิบัติงานด้านบัญชี
- 3) ด้านการบริหารงานบุคคล จัดทำแผน พัฒนาบุคลากรตามกรอบภารกิจที่รับผิดชอบในตำแหน่งหน้าที่ พัฒนาจิตสำนึก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดการประเมินผลบุคลากรสถานศึกษาก่อนที่จะเข้าสอนตามชั้นเรียนให้ตรงกับความสามารถ ควรจัดให้มีหน่วยงานภายนอกมาประเมินบุคลากรภายในสถานศึกษา
- 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ควรจัดทำแผนการปฏิบัติและจัดลำดับความสำคัญของงานให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ความต้องการของสถานศึกษา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงาน จัดระบบข้อมูลสารสนเทศให้ทันสมัยและนำเอาเทคโนโลยีมาจัดทำเป็นข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน ควรมีการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

วิเชียร แสงไสย์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับ ดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ 3) ด้านการบริหารงานทั่วไป และ 4) ด้านการบริหารงานบุคคล สำหรับแนวทางพัฒนาการบริหารงานหลักสูตรสถานศึกษา ควรเป็นหลักสูตรที่ได้ใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างแท้จริง ควรจัดประชุมอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการให้กับครูและบุคลากรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้ครูเข้าอบรมในวิชาที่ขาดแคลน ควรจัดสัมมนาศึกษาดูงานนอกสถานที่ ควรจัดสวัสดิการแก่ครูและบุคลากร ควรจัดให้มีห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ทุกห้อง และควรมีการประสานความร่วมมือด้านวิชาการกับสถานศึกษาอื่นแนวทางพัฒนาการบริหารงาน พบว่า ควรโอนเงินงบประมาณจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือส่วนกลางถึงโรงเรียนโดยตรง ควรจัดสรรเงินเพื่อศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบ ควรมีการประชุมประจำเดือนทุกเดือน ควรมีสวัสดิการแก่ครูบุคลากรและจัดค่าตอบแทนให้เหมาะสม ควรจัดประชุมสัมมนาผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน ผู้มีความเป็นเลิศ ควรแยกเงินเดือนครูกับงบประมาณอื่นให้แน่นอน ควรอบรมเรื่องการบริหารงานบุคคลให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรมีการประชุมสัมมนาหรือศึกษาดูงานสถานศึกษาดีเด่นแห่งอื่น ๆ ควรจัดสรรงบประมาณให้ทั่วถึงและรวดเร็ว ควรส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้กว้างขวาง ควรส่งเสริมการรับนักเรียนและการประชาสัมพันธ์งานการศึกษา ผู้บริหารควรยอมรับการตัดสินใจของคณะครู ควรจัดบุคลากรทำงานฝ่ายต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ควรมีการตรวจสอบวัดผล และประเมินผลการทำงานอย่างจริงจัง ควรสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ และควรมีคำสั่งให้ปฏิบัติงานที่เป็นลายลักษณ์อักษร

พระครูวุฒิชัยธรรมานันท์ (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ พบว่า ปัญหาด้านการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีปัญหาระดับมาก ตามลำดับ ดังนี้ 1) ด้านงบประมาณ 2) ด้านวิชาการ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านบุคลากร

พระภิกษุชยา สัจจันทร์เป็ง (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มลุ่มน้ำฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านครูผู้สอน อยู่ในระดับมาก

พระปลัดสนชัย ภูมิปาโล (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมศึกษา อำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

- 1) ด้านหลักสูตร เวลาที่ใช้เรียนวิชาธรรมศึกษาน้อยเกินไป 2) ด้านผู้สอน ผู้สอนมีเวลาในการสอนวิชาธรรมศึกษาน้อยเกินไป 3) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน เน้นการบรรยายมากเกินไป
- 4) ด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน ผู้เรียนไม่มีหนังสือเรียนสำหรับวิชาธรรมศึกษาครบทุกคน และ 5) ด้านการประเมินผลการเรียน ผู้เรียนไม่ค่อยทำงานส่งหรือส่งแต่ไม่ได้ตามกำหนดเวลาที่ให้ไว้

สิทธิกร อ้วนศิริ (2555, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของชุมชน คุณลักษณะของนักเรียน ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน การประกันคุณภาพภายใน สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน คุณภาพของสื่อการเรียนการสอน และคุณภาพของครู ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา-ศึกษาที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า มีความสอดคล้องกันโดยพิจารณาจาก ค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 211.62 ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 111 ค่า ($\chi^2 / df = 1.91, P=0.00$) ดัชนี GFI เท่ากับ 0.96 ดัชนี AGFI เท่ากับ 0.94 ดัชนี CFI เท่ากับ 0.99 ค่า RMR เท่ากับ 0.039 ดัชนี PGFI เท่ากับ 0.63 ดัชนี NFI เท่ากับ 0.97 ดัชนี PNFI เท่ากับ 0.70 และค่า RMSEA เท่ากับ 0.038 ตัวแปรทั้งหมดของโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาได้ร้อยละ 67.80 ปัจจัยที่ส่งผลโดยรวมต่อผลการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มากที่สุดคือการมีส่วนร่วมของชุมชน รองลงมาคือคุณลักษณะของนักเรียน โดยมีค่าเท่ากับ 0.93 และ 0.87 ตามลำดับ

พระอภิสิทธิ์ อนุบาลโย (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารจัดการการศึกษาและภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา พบว่า การบริหารจัดการการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=3.20$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดโครงสร้างการบริหารงาน และด้านการบริหารงาน แต่ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของโรงเรียน และด้านการบริหารสภาพแวดล้อมในโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่าด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา ด้านรูปแบบผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ด้านลักษณะของผู้นำที่มีประสิทธิภาพด้านบุคลิกภาพของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และด้านบทบาทและสมรรถภาพของผู้บริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับ

มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แต่ละด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน และจากการศึกษาสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา พบดังนี้ 1) สภาพอาคารและสิ่งแวดล้อมยังไม่ค่อยเหมาะสม เช่น บรรยากาศในห้องเรียน สภาพแวดล้อมนอกอาคารเรียน ซึ่งก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สภาพการเรียนการสอนมีปัญหา 2) สภาพปัญหา มีปัญหามาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสภาพแวดล้อมและสภาวะจิตใจของสามเณร รวมถึงการดำรงชีวิตของครู ค่าครองชีพต่ำถ้าเปรียบเทียบกับค่าครองชีพในปัจจุบัน ขวัญและกำลังใจในการทำงานของครูเหมือนไม่มีจุดหมาย ไร้ความมั่นคง ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันในอนาคต 3) แนวทางในการบริหารจัดการศึกษา ควรมีการอบรมและพาคณะครูไปศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาองค์กรต่อไป 4) ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ควรอิงการจัดการศึกษาในสายบังคับบัญชาของโรงเรียนของสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นลำดับ เพราะเด็กที่จบอาจต้องไปเรียนร่วมกับผู้เรียนที่จบจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าว ถ้าการเรียน หลักสูตร และการจัดการศึกษาไม่เป็นแบบเดียวกันจะทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้เรียนในอนาคต 5) ผู้บริหารควรมีเทคนิคการสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อผลงานที่ออกมาจะมีประสิทธิภาพ

โกศล เพ็ญสา (2557, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ด้านกระบวนการมีความจำเป็นต้องพัฒนาเร่งด่วนโดยวิเคราะห์ผลจากค่าลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตามแนวทางการศึกษาสูงสุดในลำดับแรก ได้แก่ มาตรฐานที่ 12 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้ 1) พัฒนาโรงเรียนให้มีการจัดสภาพแวดล้อมและบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติเต็มศักยภาพโดยมีการปรับภูมิทัศน์เพื่อให้สถานที่พร้อมรองรับการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม มีการไปศึกษานอกสถานที่ 2) พัฒนาโรงเรียนให้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เริ่มจากการจัดส่งครูไปศึกษาดูงานร่วมกับโรงเรียนภายนอกมีการทำวิจัยในชั้นเรียน และใช้กิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ และ 3) พัฒนาโรงเรียนให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย โดยมีการจัดกิจกรรม มีการเชิญบุคลากรมาให้ความรู้ และมีการออกไปทัศนศึกษา

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็น
องค์ประกอบขนาดตภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รายละเอียดดัง
ตาราง 1

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ตาราง 1 สังเคราะห์องค์ประกอบอนาคตภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

องค์ประกอบ อนาคตภาพของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/ผู้วิจัย													รวม	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์														
	พระวรภวดี แก้วเทพา (2547)	สกรีย์ พงศ์คำ (2547)	พระไพฑูริต ศรีชัย (2548)	สมศักดิ์ เจมสะเด (2548)	เคมศร ปรณัตถ์ (2548)	อรุณีรัตน์ งามแท้ (2548)	พระรังสรรค์ พิมพ์สังข์ทอง (2548)	พระศรีพิศมัยของดณารักษ์ (2549)	พระสมหมาย ไชยหนาม (2550)	ภณณพงษ์ สีเพช (2550)	พระสมหมายพิศมัยของดณารักษ์ (2550)	พระสมหมาย สดี สิงห์มาตย์ (2551)	พระศรีสังข์รักษ์ ไชยดี (2551)				พระสมหมายพรท ไพรจรรย์สถิตตตต (2552)	พระศรีโกศลกิจจานกิจ (2553)	พระดิวงษ์ 1 ญาณศิริโร (2553)	พระศรีระพงษ์ ธีรภโย (2553)	1 วรรณพร สรมณี (2553)	กัญญา แสงใส (2553)	พระศรีธรรมวิมล (2554)	พระภคชยา สัตย์ทรัพย์ (2554)	สิริภิกขุ วัฒนศิริ (2555)	พระภคชยา สัตย์ทรัพย์ (2554)	พระศรีวิมล วัฒนศิริ (2556)	โกศล เพ็ญสว (2557)	ศุภมาส	
1. ด้านคุณภาพการเรียนรู้	√		√	√	√	√		√				√	√		√													11	44.0	*
2. ด้านการจัดการเรียนการสอน	√	√		√	√	√		√	√	√			√	√			√	√	√		√							14	56.0	*
3. ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้		√		√	√	√						√																4	16.0	
4. ด้านการวางแผนงานวิชาการ		√	√		√									√														4	16.0	
5. ด้านการพัฒนาและส่งเสริมด้านวิชาการ		√		√									√	√														4	16.0	
6. ด้านการวัดผลและประเมินผล		√		√	√					√																		4	16.0	

ตาราง 1 (ต่อ)

องค์ประกอบ ขนาดภาพของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/ผู้วิจัย										รวม	ร้อยละ	ผลการสังเกต					
	พระวรณานิ แก้วมณฑา (2547)	สกริ พงศ์ (2547)	พระไพฑูริต ศรีชัย (2548)	สมศักดิ์ เจมสะด (2548)	เคมศรี วัฒนศักดิ์ (2548)	อรุณีรัตน์ งามแท้ (2548)	พระรังสรรค์ พิมพ์สังข์ทอง (2548)	พระศรีพิศภลเขตตณวรักษ์ (2549)	พระสมทวิโชติชัย ไชยหนาม (2550)	ภณณพงษ์ สีเทา (2550)				พระมหากิตติพล สืบเลบาล (2550)				
7. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน			√		√			√	√		√	√		√		9	36.0	*
8. ด้านคุณภาพการบริหาร				√							√	√		√		8	32.0	*
9. ด้านปัจจัยหนุน				√			√									2	8.0	
10. ด้านการนิเทศการศึกษา					√							√				2	8.0	
11. การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้					√	√			√			√		√		6	4.0	
12. ด้านการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร			√			√		√				√				4	16.0	

ตาราง 1 (ต่อ)

องค์ประกอบ อนาคตภาพของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/ผู้วิจัย																ผลการสังเคราะห์														
	พระวรณานิ แก้วเขตตา (2547)	สกริ พงศ์คำ (2547)	พระวิไลศักดิ์ ศรีชัย (2548)	สมเกียรติ เจมสะด (2548)	เคมศรี วัฒนศักดิ์ (2548)	อรุณีรัตน์ งามแท้ (2548)	พระรังสรรค์ พิมพ์สังข์ทอง (2548)	พระศรีพิศไกลเขตตวรักษ์ (2549)	พระสมทนต์ ไชยหนาม (2550)	ภณณพงษ์ สีเทา (2550)	พระมหากิตติพล สืบเขต (2550)	พระมหาหัตถ์ สึงหมาศย์ (2551)	พระศรีสังข์รักษ์ ไชยศักดิ์ (2551)	พระมหาดรยุทธ ไพโรจน์สถิตตตต (2552)	พระศรีปิณฑกิจจานกิจ (2553)	พระดิวงษ์ 1 ญาณศิริโร (2553)		พระศรีระพงษ์ ธีรภโย (2553)	ปรรณพร สรมณี (2553)	ภิเชียร แสงไสย์ (2553)	พระดรณดิตรรมานนท์ (2554)	พระภคชยา สัจจทรัพย์ (2554)	สิทธินทร อ้วนศิริ (2555)	พระภคชยา สัจจทรัพย์ (2554)	พระอภิสิทธิ์ วัฒนาลัย (2556)	โกศล เพ็ญสด (2557)	ศวามณี	รัศมี			
16. ด้านการมีพระราชบัญญัติรองรับ							✓																					1	4.0		
14. ด้านงบประมาณ							✓	✓	✓					✓						✓	✓								7	28.0	
15. ด้านคุณภาพของบุคลากร	✓						✓	✓		✓	✓		✓		✓				✓	✓		✓							11	44.0	*
17. ด้านงานวิชาการ											✓																		1	4.0	
19. ด้านการศึกษาดูงาน					✓						✓																		2	8.0	
20. ด้านการฝึกอบรม											✓																		1	4.0	

ตาราง 1 (ต่อ)

องค์ประกอบ ขนาดภาพของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/ผู้วิจัย																											
	พระวรณานิ แก้วเมตตา (2547)	สกริ พงศ์คำ (2547)	พระไพฑูริต ศรีชัย (2548)	สมศักดิ์ เจมสะด (2548)	เคมศร ปรณัตต์ดี (2548)	อรุณีรัตน์ งามแท้ (2548)	พระรังสรรค์ พิมพ์สังข์ทอง (2548)	พระศรีพิศภลของตตณวรักษ์ (2549)	พระสมทวิโชติชัย ไชยหนาม (2550)	ภณณพงษ์ สีเทว (2550)	พระมหากิตติพล สืบเลบาล (2550)	พระมหาหัตถ์ สึงหมากด้อย (2551)	พระศรีสังข์รักษ์ ไชยดี (2551)	พระสมภารยพร ไพโรจน์สถิตตตต (2552)	พระศรีปิณฑกิจจานกิจ (2553)	พระดิวงษ์ 1 ญาณศิริโร (2553)	พระศรีระพงษ์ ธีรญาณ (2553)	1 รรณพร สรมณี (2553)	ภิเชียร แสงไธย (2553)	พระศรีธรรมวิกรมานันท์ (2554)	พระภคตยา สัจจทรัพย์ (2554)	สิงหิกร ช้วนศิริ (2555)	พระภคตยา สัจจทรัพย์ (2554)	พระฉวีสิทธิ์ อนุบาลโย (2556)	โกศล เพ็ญสว (2557)	ศยามดี	รัชยะ	ผลการสังเคราะห์
21. ด้านเทคโนโลยี											√	√										√	√			4	16.0	
22. ด้านการสร้างเครือข่าย					√																					1	4.0	
23. ด้านการมีส่วนร่วมของบุคลากร					√																					1	4.0	
24. ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน					√																					1	4.0	
25. ด้านการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้					√																					1	4.0	

จากตาราง 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบอนาคตภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้วิจัยเลือกข้อที่มีความถี่ร้อยละ 30 ขึ้นไปเป็นองค์ประกอบอนาคตภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ 5 ด้าน ได้แก่ 1) คุณภาพการเรียนรู้ 2) คุณภาพการจัดการเรียนการสอน 3) คุณภาพการบริหาร 4) คุณภาพของบุคลากร และ 5) การมีส่วนร่วมของชุมชน

จากผลการสังเคราะห์อนาคตภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดังกล่าว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความหมายของคำ สรุปลักษณ์องค์ประกอบอนาคตภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระหว่าง พ.ศ.2559-2573 ได้ 5 ด้าน ดังนี้ 1) ผู้เรียน คุณภาพ 2) ครูคุณภาพ 3) โรงเรียนคุณภาพ 4) การบริหารจัดการที่มีคุณภาพ และ 5) การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพ โดยมีรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

2.5.1 ผู้เรียนคุณภาพ

2.5.1.1 ความหมายของผู้เรียนคุณภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 5) กล่าวว่า หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ โดยกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

- 1) มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) มีความรู้อันเป็นสากล มีความสามารถในการสื่อสาร การคิด แก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
- 3) มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรีย์และรักการออกกำลังกาย
- 4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ฐิติวรรณ สัพพนิช (2550, หน้า 9) ให้ความหมายว่า คุณภาพผู้เรียน หมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วน คือ ทำให้นักเรียนเป็นคนดี มีความรู้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขตามความคาดหวังของหลักสูตร

ชิตพร คำวัน (2555, หน้า 7) ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพผู้เรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในด้านผู้เรียนตามมาตรฐานของ สำนักงานรับรองและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) กำหนดไว้ 5 ด้าน คือ

- 1) ด้านมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์
- 2) ด้านมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี
- 3) ด้านมีความใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
- 4) ด้านคิดเป็นทำเป็น และ
- 5) ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ภคพร บุญเคล้า (2555, หน้า 13) ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพผู้เรียน หมายถึง คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ทักษะและความสามารถในการคิด วิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจาร์ณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองวิสัยทัศน์ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2556, หน้า 9) กล่าวไว้ว่า คุณภาพผู้เรียน หมายถึง คุณลักษณะของผู้เรียนที่มีคุณลักษณะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ดังนั้นอาจกล่าวสรุปได้ว่าผู้เรียนคุณภาพ หมายถึง พระภิกษุสามเณร มีความรู้ทั้งทางด้านพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญ สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างเหมาะสมรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคมโลกแล้วนำมาพัฒนาตนเอง มีความประพฤติดีเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม มีจิตสำนึกที่จะรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

2.5.1.2 ความสำคัญของผู้เรียนคุณภาพ

แผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นแผนระยะยาวภายใต้บทบัญญัติของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เน้นนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนว พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยึดทางสายกลางบนพื้นฐานของความสมดุล พอดี รู้จักประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยโดยยึด “คน” เป็นศูนย์กลาง การพัฒนามีวัตถุประสงค์และแนวนโยบาย ดังนี้

- 1) พัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุล เพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา มีแนวนโยบายดังนี้

(1) พัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ในทุกระดับและประเภทการศึกษา

(2) ปลุกฝังและเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีศีลธรรม มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยม มีจิตสำนึกและภูมิใจในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และรังเกียจการทุจริตต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง

(3) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิตได้มีโอกาสเข้าถึงบริการการศึกษาและการเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ยากจน อยู่ในท้องถิ่นห่างไกลทุรกันดาร

(4) ผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศและเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันและร่วมมือกับนานาประเทศ

(5) พัฒนามาตรฐานและระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งระบบประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก

(6) ผลิตและพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน มีคุณธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดี

2) สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีแนวนโยบาย

(1) ส่งเสริมการจัดการศึกษาอบรมและเรียนรู้ของสถาบันศาสนา และสถาบันทางสังคม ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

(2) ส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม พลศึกษา กีฬา เป็นวิถีชีวิตอย่างมีคุณภาพและตลอดชีวิต

(3) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรม และทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาระบบบริหารจัดการความรู้และสร้างกลไกการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

3) พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้

(1) พัฒนาและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพ เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการโดยเร่งรัดกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาไปสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ประชาชน ประชาสังคมและทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการศึกษาและสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา

(4) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ และการลงทุนเพื่อการศึกษา ตลอดจนบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

(5) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษาพัฒนาความเป็นสากลของการศึกษาเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน เพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ สามารถอยู่ร่วมกับพลโลกอย่างสันติสุข มีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกัน

วิชัย ธรรมเจริญ (2541, หน้า 80) กล่าวว่า การศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามพระวินัย สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าวิชาทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนาสังคมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ประมุขตามสมควรแก่สมณวิสัย ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้จะต้องมุ่งปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ มีทักษะในศาสนปฏิบัติและกิจของสงฆ์ ตามพระธรรมวินัยและระเบียบสงฆ์ มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชาวพุทธ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำแนวทางและวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้พัฒนาสังคม รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์บนรากฐานแห่งพระธรรมวินัย มีความสำนึกในสมณะสัญญาและการเป็นคนไทยร่วมกัน มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสามารถปฏิบัติตนเป็นศาสนทายาทที่ดี

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 4) กล่าวว่า แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) มุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา สอดคล้องกับเป้าหมายการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 คือการพัฒนาผู้เรียนและมุ่งประโยชน์สูงสุดให้เกิดแก่ผู้เรียน คุณภาพการศึกษาเป็นภาพรวมของผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์คุณภาพผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนการบรรลุเป้าหมายและผลของการจัดการศึกษา

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า ผู้เรียนคุณภาพมีความสำคัญต่อโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา คือผู้เรียนคุณภาพเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าโรงเรียน มีคุณภาพ และเป็นหลักฐานว่าโรงเรียนได้บริหารจัดการศึกษาตามนโยบายและหลักสูตรหรือไม่

2.5.1.3 คุณลักษณะของผู้เรียนคุณภาพ

มีนักวิชาการกล่าวถึงคุณลักษณะของผู้เรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไว้ดังนี้

วิชัย ธรรมเจริญ (2541, หน้า 120) กล่าวว่า คุณลักษณะผู้เรียน คุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แก่ 1) มีความรู้ทักษะในศาสนปฏิบัติ และกิจของสงฆ์ตามพระธรรมวินัยและระเบียบสงฆ์ 2) มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่า ของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชาวพุทธ 3) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สามารถนำ แนวทางและวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้พัฒนาสังคม 4) รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพในทางที่ก่อ ให้เกิด ประโยชน์บนรากฐานแห่งกฎหมายและพระธรรมวินัย 5) มีความสำนึกในสมณะสัญญาและ การเป็นคนไทยร่วมกัน และ 6) สามารถปฏิบัติตนเป็นศาสนทายาทที่ดี

พระมหาโกวิทย์ สิริวัฒน์ (2552, หน้า 11) กล่าวว่า คุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียน 1) มีความรู้ทั้งทางด้านพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญ 2) สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม 3) รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของ เทคโนโลยีและสังคมโลกแล้วนำมาพัฒนาตนเอง 4) มีความประพฤติดีเป็นตัวอย่างที่ดีของ สังคม 5) มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม และ 6) ให้มีจิตสำนึกที่จะรักษา พระพุทธศาสนาให้มั่นคงเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

พระอุตรคุณารักษ์ (2552, หน้า 42) กล่าวเอาไว้ว่า คุณลักษณะ ที่พึงประสงค์นั้น ควรมุ่งให้การศึกษาด้านพระปริยัติธรรมเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ประวัติ พระพุทธศาสนา ศาสนพิธีและภาษาบาลี อีกทั้งวิชาสามัญทั่วไปเกี่ยวกับ 8 กลุ่มสาระและ เทคโนโลยี มีการพัฒนาการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดหลักสูตรให้ สอดคล้องเหมาะสมกับวัยของนักเรียน ผูกอบรมปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน เจริญสมาธิภาวนา ทำวัตรสวดมนต์ พร้อมทั้งกิจของสงฆ์ดังนี้ 1) ก่อให้เกิดคุณธรรม 2) มีศรัทธาภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง 3) มีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัย เป็นพระธรรมทูต และ 4) พุทธศาสนทายาททำหน้าที่เผยแผ่หลักพระธรรมวินัยแก่ พุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติในต่างแดน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552, หน้า 3-4) กล่าวว่า การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และ พัฒนาการเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญมากที่สุด

จุฬาลักษณ์ โสระพันธ์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาโมเดล เชิงสาเหตุของการใช้รูปแบบเป้าหมายทักษะชีวิตที่มีต่อคุณภาพนักเรียน ประกอบด้วย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 3 ด้าน ได้แก่

1. คุณลักษณะด้านเก่ง มีตัวบ่งชี้คือ ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ สรุปความ คิดอย่างมีองค์รวม ผู้เรียนมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ มีนิสัยรักการอ่าน มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความสามารถใช้เวลาว่าง ว่างมีความสามารถวางแผนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริต

2. คุณลักษณะด้านดี มีตัวบ่งชี้คือผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวที มีความเมตตากรุณา มีความประหยัด และ ปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

3. คุณลักษณะด้านความสุข มีตัวบ่งชี้ คือ ผู้เรียนรู้จักดูแลสุขภาพ มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์ ไม่เสพสิ่งมอมเมา มีความมั่นใจ กล้าแสดงออก มีความสนใจ กิจกรรมนันทนาการ และมีความสนใจเข้าร่วมประเพณี

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553, หน้า 17-20) กล่าวว่า เป้าหมายการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 คือการพัฒนา ผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขโดยมุ่งประโยชน์สูงสุดให้ เกิดแก่ผู้เรียน

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2554, หน้า56) กล่าวว่าไว้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประกอบด้วย 1) มีความรู้ทักษะในศาสนปฏิบัติและกิจ ของสงฆ์ตามพระธรรมวินัยและระเบียบสงฆ์ 2) มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของ พระพุทธศาสนา ตลอดจนวัฒนธรรมของชาวพุทธ 3) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำ แนวและวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้พัฒนาสังคม 4) รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์บน รากฐานแห่งกฎหมายและพระธรรมวินัย 5) มีความสำนึกในสมณสัญญาและการเป็นไทยร่วมกัน มีความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ และ 6) สามารถปฏิบัติตนเป็นศาสนทายาทที่ดี

ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ (2554, หน้า 20) ได้กล่าวถึงแนวคิดคุณลักษณะ ของนักเรียนทุกคนในระดับสากลจำนวน 20 คุณลักษณะ ได้แก่ 1) มีความคิดริเริ่ม 2) รู้จักคิด วิเคราะห์หาเหตุผล 3) มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี 4) มีความรู้ เทคโนโลยีที่ทันสมัย 5) มีความรู้สึกซึ่งในสาขาวิชาที่ตนเรียน 6) รักการค้นคว้าหาความรู้ เพิ่มเติมอยู่เสมอ 7) พัฒนาตนเองให้เป็นคนทันโลกทันเหตุการณ์อยู่เสมอ 8) ผลิตและสร้าง สิ่งใหม่ ๆ 9) มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง 10) มีความรับผิดชอบสูง 11) เข้าใจ วัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน 12) เห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ 13) เรียนรู้และเข้าใจปัญหา ของโลก 14) มีความสามารถในการบริหารจัดการ 15) ให้ความสำคัญกับอนาคตมากกว่าอดีต

16) มีความรู้พัฒนาการของโลกอย่างวิเคราะห์วิจารณ์ 17) มองเห็นทิศทางใหม่ ๆ ของภูมิภาคและโลก 18) ตามทันและร่วมแก้ปัญหาของโลก 19) เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมตนเองและเข้าใจวัฒนธรรมต่างประเทศ และ 20) ตีคุณค่าที่ติงามของโลกมาใช้ประโยชน์ได้

ภูริพัฒน์ บุญมา (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การกับคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่าคุณภาพผู้เรียนมี 8 มาตรฐานดังนี้ 1) ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 2) ผู้เรียนมีจิตสำนึกอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานเป็นทีม 4) ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจรรณญาณ 5) ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร 6) ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 7) ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี และ 8) ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ

สุชีรา จันทพรหม (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาอิทธิพลภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร พบว่าคุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย 8 ด้านคือ 1) ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 2) ผู้เรียนมีจิตสำนึกอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม 3) ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ 4) ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจรรณญาณ 5) ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร 6) ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 7) ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี และ 8) ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2554, หน้า 11-12) กำหนดมาตรฐานการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ด้านมาตรฐานคุณภาพผู้เรียนว่า ประกอบด้วย 1) ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดีและมีสุนทรียภาพ 2) ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 3) ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 4) ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีระบบ 5) ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร และ 6) ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

โกศล เพ็ญสา (2555, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า คุณภาพด้านผู้เรียน มี 6 ด้าน ได้แก่ 1) ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดีและมีสุนทรียภาพ 2) ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 3) ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 4) ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีระบบ 5) ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร และ 6) ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

วิจารณ์ พานิช (2555, หน้า 19) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบด้านผลผลิตของโรงเรียนคุณภาพว่า การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัยและตลอดชีวิต คือ 3R X 7C

1. 3R ได้แก่ Reading อ่านออก Writing เขียนได้ และ Arithmetic คิดเลขเป็น
2. 7C ได้แก่ 1) Critical Thinking & Problem Solving ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา 2) Creativity & Innovation ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม 3) Cross-cultural Understanding ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ 4) Collaboration, Teamwork & Leadership ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ 5) Communications, Information & Media Literacy ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ 6) Computing & ICT Literacy ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ 7) Career & Learning Skills ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้

ภคพร บุญเคล้า (2555, บทคัดย่อ) ได้ศึกษายุทธวิธีการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้ปัจจัยด้านการบริหารที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ในเขตตรวจราชการที่ 13 ได้ให้คำนิยาม คุณภาพผู้เรียนว่า ประกอบด้วย มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ มีทักษะ สุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตดี มีสุนทรียภาพ มีความ สามารถคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2555, หน้า 17) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของคุณภาพผู้เรียน ไว้ดังนี้ 1) สุขภาพกาย สุขภาพจิตดี 2) มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ 3) ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง 4) ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น และ 5) ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

สิทธิพงษ์ ปานนาค (2556, หน้า 39) กล่าวว่า คุณลักษณะผู้เรียนประกอบด้วย 1) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำแนวทางและวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้พัฒนาสังคม 2) มีความรู้ทั้งทางด้านพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญ 3) มีความซาบซึ้งในสาขาที่ตนเรียน 4) มีความรู้พัฒนาการของโลกอย่างวิเคราะห์วิจารณ์ 5) มีสุนทรียภาพกายจิตที่ดี และ 6) สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

จากทัศนะของนักวิชาการ/นักวิจัยดังกล่าวข้างต้น วิจัยนำมาสังเคราะห์คุณลักษณะผู้เรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รายละเอียดดังตาราง 2

ตาราง 2 สังเคราะห์คุณลักษณะผู้เรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ผู้เรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย														ผลการสังเคราะห์				
	วิทยุ ธรรมเจริญ (2541)	พระเมธีธรรมาภรณ์ (2550)	พระอุดมธรรมาภรณ์ (2552)	คุณพ่อดำรงศักดิ์ (2553)	สำนักสงฆ์เมธีธรรม (2553)	สำนักสงฆ์พระพรหมคณาจารย์ (2554)	ไพฑูริย์ สิมลรัตน์ (2554)	ภริณีรัตน์ งามมา (2554)	ศศิธร ด้วงพรม (2554)	สำนักเจ้าคุณมงคลมาตโรดม (2554)	โกศล เทียส (2555)	ภิญโญ งามมา (2555)	ภคพร งามมา (2555)	สำนักเจ้าคุณมงคลมาตโรดม (2555)		สิทธิพงษ์ งามมา (2556)	คุณมณี	ร้อยละ	
1. มีความรู้ทักษะในศาสนาปฏิบัติและกิจของสงฆ์ตามพระธรรมวินัยและระเบียบสงฆ์	√		√		√												3	20.00	
2. มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชาวพุทธ	√		√	√	√												4	26.67	
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สามารถนำแนวทางและวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้พัฒนาสังคม	√	√		√	√	√			√						√		7	46.67	*
4. รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์บนรากฐานกฎหมายและพระธรรมวินัย	√				√												2	13.33	
5. มีความสำนึกในสมณะสัญญาและการเป็นคนไทยร่วมกัน	√	√			√												3	20.00	
6. สามารถปฏิบัติตนเป็นศาสนทายาทที่ดี	√	√	√	√	√												5	33.33	*
7. มีความรู้ทั้งทางด้านพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญ		√		√		√	√	√	√		√	√	√		√		10	66.67	*
8. รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคมโลก		√		√	√						√	√					5	33.33	*
9. สามารถวิเคราะห์หาเหตุผล				√	√	√	√		√		√	√	√				8	53.33	*
10. มีความรับผิดชอบต่อนตนเองและส่วนรวม				√		√	√				√	√					5	33.33	*

ตาราง 2 (ต่อ)

ผู้เรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย														ผลการสังเกต			
	วิทยุ ธรรมเจริญ (2541)	พระธรรมปิฎก (2550)	พระอุดมคตคุณารักษ์ (2552)	คุณพัชร์พงษ์ (2553)	สำนักงานเขตดุสิต (2553)	สำนักงานพระพุทธศาสนา (2554)	ไพฑูริย์ สิมลาวัฒน์ (2554)	กริณีรัตน์ งามมา (2554)	ศศิรา ด้วงพรม (2554)	สำนักงานโครงการมาตุจฉา (2554)	โกศล เพ็ญใจ (2555)	กิตติรัตน์ พงษ์ (2555)	ภคพร งามดี (2555)	สำนักงานโครงการมาตุจฉา (2555)	สิทธิพงษ์ ปานนาค (2556)	คณานันท์	ร้อยตะ	ผลการสังเกต
11. มีศักยภาพ สมรรถภาพและสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง		✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		10	66.67	*
12. มีความสามารถใช้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี					✓							✓				2	13.33	
13. มีความซาบซึ้งในสาขาที่ตนเรียน				✓	✓							✓		✓		4	26.67	
14. รักการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ						✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			8	53.33	*
15. พัฒนาตนเองให้เป็นคนทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ					✓							✓				2	13.33	
16. สามารถผลิตและสร้างสิ่งใหม่ ๆ					✓							✓				2	13.33	
17. มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง				✓	✓				✓							3	20.00	
18. มีความรับผิดชอบสูง					✓											1	6.67	
19. เข้าใจวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน					✓											3	20.00	
20. เห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์					✓											3	20.00	

ตาราง 2 (ต่อ)

ผู้เรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย														ผลการสังเกต			
	วิทยุ ธรรมเจริญ (2541)	พระธรรมปิฎก (ม.ร.ว.คณาภิบาล)	พระอุดมคตคุณารักษ์ (2552)	คุณพัชร์พงษ์ (2553)	สำนักงานเขตหลักสี่ (2553)	สำนักงานพระพุทธศาสนา (2554)	ไพฑูริย์ สิมลาวัฒน์ (2554)	กริณีรัตน์ งามมา (2554)	ศศิรา ด้วงพรม (2554)	สำนักงานโครงการมาตรฐาน (2554)	โกศล เพ็ญใจ (2555)	กิตติรัตน์ พงษ์ (2555)	ภคพร งามดี (2555)	สำนักงานโครงการมาตรฐาน (2555)		สิทธิพงษ์ งามมา (2556)	คณานันท์	ร้อยตะ
21. เรียนรู้และเข้าใจปัญหาของโลก				√								√				2	13.33	
22. เข้าใจวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน				√								√	√			3	20.00	
23. เห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์			√	√								√				3	20.00	
24. เรียนรู้และเข้าใจปัญหาของโลก				√								√				2	13.33	
25. มีความสามารถในการบริหารจัดการ				√												1	6.67	
26. ให้ความสำคัญกับอนาคตมากกว่าอดีต				√												1	6.67	
27. มีความรู้พัฒนาการของโลกอย่างวิเคราะห์วิจารณ์				√											√	2	13.33	
28. มองเห็นทิศทางใหม่ ๆ ของภูมิภาคและโลก				√												1	6.67	
29. ตามทันและร่วมแก้ปัญหาของโลก				√												1	6.67	
30. เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมตนเองและเข้าใจวัฒนธรรมต่างประเทศ				√												1	6.67	

ตาราง 2 (ต่อ)

ผู้เรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย										ผลการสังเกต			
	วิทยุ ธรรมเจริญ (2541)	พระเมธีธรรมาภรณ์ (2552)	พระอดิสรคณารักษ์ (2552)	คณาจารย์ โสภณ (2553)	สำนักงานเขตการศึกษา (2553)	สำนักงานพระพุทธศาสนา (2554)	ไพฑูริย์ สิมลาวัฒน์ (2554)	กริณีรัตน์ งามมา (2554)	ศศิรา ด้วงพรม (2554)	สำนักงานโครงการมาตรฐาน (2554)		โกศล เทียสา (2555)		
31. คุณค่าที่ดึงามของโลกมาใช้ประโยชน์ได้				√								1	6.67	
32. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม			√		√	√						3	20.00	
33. คุณค่าที่ดึงามของโลกมาใช้ประโยชน์ได้				√								1	6.67	
34. เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมตนเองและเข้าใจวัฒนธรรมต่างประเทศ				√								1	6.67	
35. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม			√		√	√						3	20.00	
36. มีสุนทรียภาพ ภายจิตที่ดี			√		√	√					√	4	26.67	
37. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี					√	√						2	13.33	
38. มีความเมตตาโอบอ้อมอารี								√				1	6.67	
39. มีความซื่อสัตย์สุจริต			√									1	6.67	

ตาราง 2 (ต่อ)

ผู้เรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย												ผลการสังเกต			
	วิทยุ ธรรมเจริญ (2541)	พระธรรมปิฎก (2550)	พระคณาจารย์ (2552)	คณาจารย์ (2553)	คณาจารย์ (2553)	คณาจารย์ (2553)	คณาจารย์ (2554)	คณาจารย์ (2554)	คณาจารย์ (2554)	คณาจารย์ (2554)	คณาจารย์ (2554)	คณาจารย์ (2554)				
40. มีความกตัญญู กตเวทิตะ				✓										1	6.67	
41. มีความประหยัด				✓										1	6.67	
42. ไม่เสเพลเสพติด				✓										1	6.67	
43. อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น								✓						1	6.67	
44. สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา				✓									✓	2	13.33	
45. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พัฒนา				✓										1	6.67	
46. มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์													✓	1	6.67	
47. ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น													✓	1	6.67	
48. ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง													✓	1	6.67	

จากตาราง 2 การสังเคราะห์คุณลักษณะผู้เรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้วิจัยเลือกคุณลักษณะที่มีความถี่ร้อยละ 30 ขึ้นไป เป็นคุณลักษณะผู้เรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ 7 ประการ ได้แก่ 1) มีความรู้ทั้งทางด้านพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญ 2) มีศักยภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง 3) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำแนวทางและวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้พัฒนาสังคม 4) สามารถวิเคราะห์หาเหตุผล 5) มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม 6) รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคมโลก และ 7) รักการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

2.5.2 ครูคุณภาพ

2.5.2.1 ความหมายของครูคุณภาพ

มีนักวิชาการและหน่วยงานให้ความหมายของครูคุณภาพไว้นำมาพอสังเขป ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 64-65) กล่าวว่า ครูคุณภาพ หมายถึง ครูที่มีคุณลักษณะใน 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมภูมิ-ปัญญา และการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

ธัญญาภรณ์ สมบูรณ์ (2548, หน้า 6) กล่าวว่า ครูคุณภาพ หมายถึง คุณลักษณะของครูที่ดี ด้านบุคลิกภาพ ด้านวิชาชีพ และด้านคุณธรรมจริยธรรม สุนิพร รัฐการวิวัฒน์ (2549, หน้า 7-8) ให้นิยามว่า ครูคุณภาพ หมายถึง การดำเนินงานของครูตามอุดมการณ์และจิตวิญญาณของความเป็นครู ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ครูโดยสมบูรณ์ด้วยหลักธรรมและหลักวิชาชีพครู พัฒนาตนเองตลอดชีวิตทั้งทางคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ทางวิชาการและทางวิชาชีพ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่และการดำเนินชีวิตให้สมกับเป็นปวงชนียบุคคลของสังคม เป็นพลังสำคัญของชุมชนในการแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมของชุมชนชาติบ้านเมือง

พัชนี ศรีอ่อน (2551, หน้า 10) กล่าวว่า ครูคุณภาพ หมายถึง ครูที่มีความรู้ความสามารถ มีความรับผิดชอบในงานหน้าที่ และสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โสภิต แสหนทวีสุข (2552, หน้า 11) กล่าวว่า ครูคุณภาพ หมายถึง คุณลักษณะการกระทำของครูเกี่ยวกับความรู้ความสามารถหรือพฤติกรรมกาปฏิบัติงานของครูที่ครูควรมีหรือจำเป็นต้องมีตามกฎหมาย ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย การสอนที่มีประสิทธิภาพ มีการค้นคว้าวิจัย มีการวัดผลและประเมินผล มีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีบุคลิกภาพที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรม มีอุดมการณ์ของความเป็นครู และมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มนพ สกลศิลป์ศิริ (2553, หน้า 2-3) กล่าวว่า ครูคุณภาพ หมายถึง ครูมีความรู้ มีความสามารถ และมีจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ดังนี้

- 1) ด้านความรู้ ประกอบด้วย (1) ภาษาและเทคโนโลยี (2) หลักสูตร (3) การจัดการเรียนรู้ (4) จิตวิทยา (5) การวัดและประเมินผลการศึกษา (6) การบริหารจัดการห้องเรียน (7) การวิจัยทางการศึกษา (8) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ (9) ความเป็นครู และ (10) สารระการเรียนรู้
- 2) ด้านความสามารถ ประกอบด้วย (1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ (2) การบริการที่ดี (3) การพัฒนาตนเอง (4) การทำงานเป็นทีม (5) การบริหารหลักสูตรและจัดการเรียนรู้ (6) การพัฒนาผู้เรียน (7) การบริหารจัดการชั้นเรียน (8) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนา (9) ภาวะผู้นำ และ (10) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
- 3) ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ประกอบด้วย (1) มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพ (2) มีวินัยและความรับผิดชอบ (3) การดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม (4) การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

ชุตินา กองแก้ว (2553, หน้า 7) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ดี มีคุณภาพว่า หมายถึง ความประพฤติและการปฏิบัติของครูด้านความรู้และประสบการณ์ วิชาชีพ ด้านการปฏิบัติงาน และด้านการปฏิบัติตน

กฤษฎี ยืนสุข (2560, หน้า 12) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนา ลักษณะความเป็นครูที่ดีของท้องถิ่นด้วยกระบวนการ Six Sigma ให้นิยามครูที่ดีของท้องถิ่นไว้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านความสามารถ และด้านคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้กฤษฎี ยืนสุข (2560, หน้า 24) ยังได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ความหมายของการเป็นครูที่ดีจากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สรุปว่า ครูที่ดีจะต้องมีความรักและความรู้ กล่าวคือ จิตใจที่มีความหวังดีปรารถนาดีต่อนักเรียนและส่วนรวมมีความตั้งใจขยันหมั่นเพียร อดทนอดกลั้น เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีคุณธรรม ศีลธรรม ความรับผิดชอบ วางตัวเหมาะสม มีความรู้แตกฉานในเนื้อเรื่องที่สอน มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ เชื่อมโยงความรู้ให้นักเรียนเข้าใจ

ดิเรก พรสีมา (2561, ออนไลน์) กล่าวว่า ครูคุณภาพ หมายถึง ครูมีสมรรถนะความเป็นครูและคุณลักษณะของความเป็นคนคุณภาพที่เป็นเลิศ มีสมรรถนะด้านศาสตร์การจัดการเรียนรู้ มีสมรรถนะด้านวิชาพื้นฐานสำหรับครู และมี สมรรถนะด้านการปฏิบัติงานในสถานศึกษา

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า ครูคุณภาพ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ในการถ่ายทอดประสบการณ์ รู้จัก คิดวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา เข้าใจในพฤติกรรม สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีจัดการเรียนรู้และทักษะต่าง ๆ และมีทักษะในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ให้เข้ากับประสบการณ์เดิม

2.5.2.2 ความสำคัญของครูคุณภาพ

ในการบริหารจัดการศึกษา บุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนจะเป็นตัวการในการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ที่สำคัญ นอกจากผู้บริหารสถานศึกษาแล้ว ก็คือครูที่จะต้องทำหน้าที่จัดสภาพการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน เป็นผู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน และให้พัฒนาไปตามความมุ่งหมายของสังคม ครูที่จะทำหน้าที่ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องก้าวทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นครูที่จะต้องมีการปรับตัวและมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2555, หน้า 181) บทบาทของครูจึงเปรียบเสมือนแม่พิมพ์ที่ดีทั้งด้านความรู้และความประพฤติ เป็นผู้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีงามให้แก่เยาวชน เป็นผู้นำทางศาสนาและทางวัฒนธรรม แต่ในปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทของครูจึงเปลี่ยนแปลงไป สังคมคาดหวังและต้องการครูที่มีคุณภาพและศักยภาพที่จะเข้ามาช่วยจัดระบบวิถีชีวิตทั้งทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจที่ต้องการกำลังคนในระดับต่าง ๆ ที่เหมาะสม ความคาดหวังในบทบาทและความสำคัญของครูจึงมีเพิ่มมากขึ้น (ธีรศักดิ์ อัครบรร, 2544, หน้า 20)

คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา (2539) ได้วางระเบียบว่าด้วยจรรยาบรรณครู พ.ศ.2539 โดยกำหนดให้ครูมีจรรยาบรรณ ดังต่อไปนี้

จรรยาบรรณข้อที่ 1 ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า

จรรยาบรรณข้อที่ 2 ครูต้องอบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ

จรรยาบรรณข้อที่ 3 ครูต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งกาย วาจา จิตใจ

จรรยาบรรณข้อที่ 4 ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์

จรรยาบรรณข้อที่ 5 ครูต้องไม่แสวงหาประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ใช้ศิษย์กระทำการใด ๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตนโดยมิชอบ

จรรยาบรรณข้อที่ 6 ครูย่อมพัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

จรรยาบรรณข้อที่ 7 ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู

จรรยาบรรณข้อที่ 8 ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลและชุมชนในทางสร้างสรรค์

จรรยาบรรณข้อที่ 9 ครูพึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

2.5.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับครูคุณภาพ

การพัฒนาการศึกษาของชาติ คือ การสร้างคนที่มีคุณภาพ เพื่อเป็นประชาชนที่พร้อมจะเสียสละและพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง การพัฒนาคนคือเป้าหมายหลักของการศึกษา ปัจจัยหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่สามารถควบคุมบริหารจัดการได้ คือ กระบวนการเรียนการสอน และหัวใจของกระบวนการเรียนการสอน คือครู ดังนั้นในยุคกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงของโลกและเทคโนโลยีสารสนเทศ ครูจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาตนเองให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และที่สำคัญครูต้องเป็นครูที่มีคุณภาพ การพัฒนาศักยภาพครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้นถือว่ามี ความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกระทำและต้องทำทั้งระบบ เนื่องจากการจัดการเรียน การสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้ได้ผลผลิตที่ดีสอดคล้องกับความต้องการเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนทุกระดับมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาในงาน มีความรู้และทักษะในการทำงานเป็นทีมกับคนที่หลากหลาย การจัดการเรียน การสอนให้ได้ผลผลิตดังกล่าวนี้ ต้องอาศัยครูและบุคลากรที่มีความรู้และทักษะในการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบ เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายของหลักสูตร จากกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก เทคโนโลยีและวิทยาการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จึงจำเป็นต้อง

ประเมินและพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น การเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เข้าร่วมการฝึกอบรมในสาขาวิชาเฉพาะ เข้าร่วมประชุมทางวิชาการ การศึกษาค้นคว้าการวิจัย การเขียนบทความทางวิชาการ หรือแม้แต่ในขณะปฏิบัติการสอนก็อาจจะทำได้ในลักษณะการนิเทศภายใน เป็นต้น

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, บทคัดย่อ) กล่าวว่าไว้ว่า การพัฒนาครูให้สามารถแสดงนวัตกรรมการสอนและรูปแบบการเรียนรู้ในโลกของเทคโนโลยีโดยการใช้ นวัตกรรมที่เหมาะสม โดยได้ให้ความสำคัญกับสิ่งต่อไปนี้

1. สมรรถนะในหน้าที่ของครู คือ 1) ทำงานร่วมกับนักเรียน 2) มีความรู้ในหลักสูตรและการประยุกต์ใช้ 3) ความรู้ในวิชาชีพครู 4) สื่อสารกับผู้ปกครอง และผู้ให้ความช่วยเหลือในขอบเขตของโรงเรียน 5) มีความสามารถในการไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง ทั้งด้านการสอนของตนและปัญหาด้านสังคมการเมือง 6) ประสบการณ์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และ 7) มีทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

2. ความรู้อย่างลุ่มลึกในเนื้อหาวิชา ได้แก่ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ และวิชาภาษาอังกฤษ

3. การพัฒนาวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาครูอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่องเป็นงานที่สำคัญของการบริหารโรงเรียนและการพัฒนาครู

วิโรจน์ สารรัตน์ (2545, หน้า 187) ได้เสนอทัศนะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครูไว้ว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นตัวการในการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ครูจะต้องทำหน้าที่จัดสภาพการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน ครูที่มีภาระหน้าที่อื่นอีกหลากหลายที่จะต้องกระทำเพื่อความก้าวหน้าของโรงเรียน ครูที่ดีจะต้องก้าวทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ครูจำเป็นต้องมีการปรับตัวและมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของนักการศึกษาหลายคน คือ Ubben et al. (2001) ; Owens (2001) ; Seyfarth (1999) ; Hoy & Miskel (2001) ; Sergiovanni et al. (2001) ; Razik & Swanson (2001) ที่ให้ทัศนะว่า การพัฒนาครู นอกจากจะคำนึงถึงความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในบริบททางสังคมแล้วยังจะต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในบริบทขององค์การ (Organizational Context) ด้วย กล่าวคือหากต้องการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนให้มีลักษณะเป็นเช่นไร ต้องพัฒนาครูให้มีคุณลักษณะที่เป็นไปตามสภาพที่ต้องการ ซึ่งหากพิจารณาถึงความคาดหวังให้มีการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน โดยการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 แผนการพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานคุณภาพการศึกษาและนโยบายการจัดการศึกษาของ

ส่วนราชการ การพัฒนาครูจะต้องมุ่งให้เกิดการรับรู้และเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ จากกระบวนทัศน์เก่าไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ ทั้งด้านการบริหาร ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านอื่น ๆ ตลอดจนมุ่งก่อให้เกิดทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมที่จะนำไปสู่การประพฤติ ปฏิบัติตามกรอบแนวคิดกระบวนทัศน์ใหม่เหล่านั้น จึงจะทำให้การพัฒนาครูเป็นไปอย่าง สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในบริบทขององค์การที่แท้จริง

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และคณะ (2545, หน้า 54) เสนอ

แนวคิดการพัฒนาครูไว้ว่า ควรดำเนินการเป็น 3 ระยะคือ ระยะแรกเป็นการฝึกอบรมอย่างเป็น ระบบ (Systematic Training) ระยะที่สองเป็นการพัฒนาตนเอง (self-development) และระยะที่ สามเป็นการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ (Knowledge, Information and Learning Organization) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า KILO ดังนั้น การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงควรมีวิธีการที่หลากหลายซึ่งเหมาะสมกับสภาพของเศรษฐกิจ สังคม บริบทของสถานศึกษาและ สามารถตอบสนองของความต้องการที่ผู้ที่จะมารับการพัฒนา วิธีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการ ศึกษาอาจกระทำได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น 1) การฝึกอบรม 2) การเรียนรู้ด้วยตนเองหรือ การพัฒนาตนเอง 3) การวิจัยปฏิบัติการ 4) การศึกษาดูงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ 5) การจัดกิจกรรมทางวิชาการ เช่น การประชุมทางวิชาการ การประชุมปฏิบัติการ (Workshop) การสัมมนาและการจัดนิทรรศการ และ 6) การจัดระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) เพื่อให้การแนะ แนว (Counseling) และเพื่อการเสนอแนะ (Coaching) การศึกษาต่อ เป็นต้น

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549) ระบุว่า “การพัฒนาวิชาชีพ ครู” มีหลักการสำคัญ คือ 1) ต้องให้ครูพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและผูกกับการได้ต่อบ ใบนุญาตประกอบวิชาชีพ 2) ต้องปรับวิธีการพัฒนาครูจากภาพรวมศูนย์พัฒนาทั่วทั้งประเทศ มาเป็นการพัฒนาระยะสั้นในแต่ละโรงเรียน โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 3) ต้องให้รางวัลแก่ผู้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพและเสนออีกว่า รูปแบบการพัฒนาวิชาชีพครูควรเป็นดังนี้ 1) การ พัฒนาโดยการศึกษาในระบบ ได้แก่ การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น 2) การพัฒนาโดยศึกษานอกระบบ ได้แก่ การเข้าร่วมประชุมอบรมหรือสัมมนาและการศึกษาดูงาน และ 3) การพัฒนา โดยการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การศึกษาจาก ICT การเสวนาและการพบปะสังสรรค์ การพัฒนาโดยองค์กรหรือหมู่คณะ

พระมหากิตติภพ อุบลบาล (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การพัฒนาบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย พบว่า รูปแบบการพัฒนาบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย การสัมมนาทางวิชาการ การปฐมนิเทศ การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม

การส่งเสริมศึกษาต่อ การแต่งตั้งโยกย้าย การเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ และการจัดสัปดาห์ทางวิชาการ ตามลำดับ ข้อเสนอแนะคือ ร้อยละ 48.69 เห็นว่าไม่พึงปรมาณสนับสนุนเพียงพอ ร้อยละ 36.52 เห็นว่าควรดำเนินการปฏิรูปเทคโนโลยีการใหม่ให้ทั่วถึง ร้อยละ 30.43 เห็นว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษายังอ่อนแอมากในเรื่องความสามารถทางทางด้านวิชาการ ร้อยละ 22.60 เห็นว่าโรงเรียนควรส่งเสริมให้บุคลากรศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น เพื่อจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษา ร้อยละ 18.26 เห็นว่าบุคลากรของโรงเรียนรู้สึกว่าการตนเองมีสถานะคล้าย ๆ กับเป็นลูกจ้างของวัด ไม่ใช่ลูกจ้างของรัฐ และไม่มีโอกาสโยกย้าย ร้อยละ 11.30 เห็นว่าบุคลากรขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาและเผยแพร่ผลงานวิชาการ

ดังนั้น กระบวนทัศน์ใหม่ที่สำคัญต่อการพัฒนาครูในปัจจุบัน คือ มุ่งการพัฒนาครูเพื่อให้ส่งผลดีต่อนักเรียนเป็นสำคัญ มุ่งการพัฒนาครูเพื่อให้เกิดการรับรู้เข้าใจและตระหนักถึงการนำไปใช้เพื่อพัฒนาอย่างเป็นระบบทั้งหลักสูตร วิธีการสอนหรือการประเมินผล โดยไม่พัฒนาอย่างแยกส่วนเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และมุ่งการพัฒนาครูโดยใช้รูปแบบการพัฒนาครูด้วยตนเอง ให้ครูเป็นผู้กระทำ (Active) ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) จากการแลกเปลี่ยนความรู้หรือประสบการณ์ และสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นมาด้วยกระบวนการกลุ่ม ไม่เน้นรูปแบบการพัฒนาแบบดั้งเดิม ซึ่งเน้นการพัฒนาครูแบบเป็นผู้รับหรือเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive) เรียนรู้โดยผู้อื่นและอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก ด้วยเหตุนี้ สภาพของสังคมครูตามกรอบแนวคิดนี้สมควรเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) โดยมีลักษณะ ดังนี้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2550, หน้า 14) คือ 1) ทุกคนต่างตื่นตัวในการพัฒนาองค์ความรู้ 2) ตื่นตัวในการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น 3) ตื่นตัวในการรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ถึงวิธีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 4) ตื่นตัวที่จะเป็นทรัพยากรความรู้ซึ่งกันและกัน 5) ตื่นตัวที่จะสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร ความไว้วางใจ และการยอมรับซึ่งกันและกันและ 6) ตื่นตัวที่จะร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อบรรลุเป้าหมายสุดท้ายของโรงเรียน คือ คุณภาพผู้เรียน

ยนต์ ชุ่มจิต (2550) ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับหลักการพัฒนาครู ดังนี้ 1) การพัฒนาครูต้องมุ่งเน้นการพัฒนาตนเองของครู 2) การพัฒนาครูต้องครอบคลุมทุกด้านทั้งความรู้และทักษะการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้และเข้าใจกฎ/ระเบียบรวมทั้งรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง 3) การพัฒนาครูต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ 4) การพัฒนาครูต้องมุ่งเน้นการจัดความดีหรือข้อบกพร่อง เช่น ด้านคุณธรรม ความเฉยชาและเทคนิควิธีการสอน และ 5) การพัฒนาครูต้องมุ่งส่งเสริมความมั่นคงถาวรและความเจริญก้าวหน้า

Drucker, P.F. (1978, p.19) ได้สรุปผลงานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาไว้ว่า พฤติกรรมและคุณลักษณะทางบุคลิกภาพของครูที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จในการเรียนของนักศึกษา ได้แก่

1. มีความรู้ในสิ่งที่สอน ครูที่มีความรู้ในเนื้อหาที่สอนจะสามารถจัดระเบียบความรู้ในการสอนและสามารถอธิบายหรือเสนอเนื้อหาเหล่านั้นแก่นักศึกษาให้เกิดความคิดรวบยอดหรือเสนอสถานการณ์ต่าง ๆ ให้นักศึกษาได้เกิดการพัฒนาการหรือกระจ่างแจ้งในเนื้อหา นั้น ๆ

2. มีความคิดสร้างสรรค์ ครูที่มีความคิดสร้างสรรค์จะเป็นครูที่ใช้วิธีการบังคับศึกษาน้อยมากเป็นครูที่ดึงดูดใจนักศึกษาเสนอแนวการสอนแบบใหม่ ๆ แปลก ๆ มีการวางแผนและคิดค้นกิจกรรมใหม่ ๆ ที่จะส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้โอกาสนักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นในโอกาสต่าง ๆ

3. มีการยอมรับ มีลักษณะการยอมรับนักศึกษาด้วยการใช้ภาษาหรือท่าทาง

4. เปิดกว้าง เป็นผู้ที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นยอมรับแนวคิดของนักศึกษา

Hunter N.& Moorman (1997) ได้ให้ทัศนะไว้ว่าการพัฒนาวิชาชีพ (Professional Development) ต้องพิจารณาดังต่อไปนี้

1. จุดมุ่งหมายการพัฒนาวิชาชีพ (Goals of Principal Professional Development)

1.1 เพื่อพัฒนาวิธีการปฏิบัติ/ทักษะเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนและการสอน คือความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพผลการสอนของครูและการเรียนของนักเรียนที่สัมฤทธิ์ผล

1.2 เพื่อเป็นแนวทางจัดทำแผนยุทธศาสตร์ปรับปรุงคุณภาพอาศัยแหล่งปัญหาตามสภาพจริง

1.3 เพื่อช่วยเหลือผู้เข้าอบรมให้มีโอกาสประเมินตนเอง และหาแนวทางพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.4 เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง

1.5 เพื่อให้ได้รับเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะเฉพาะที่มีประสิทธิภาพ

1.6 โปรแกรมการพัฒนาวิชาชีพควรสามารถรองรับความแตกต่างแต่ละโรงเรียน

2. กระบวนการ / ขั้นตอนการพัฒนาวิชาชีพ (Processes of Professional Development) ควรดำเนินการ ดังนี้ (ตามบริบทของสหรัฐอเมริกา)

2.1 การพัฒนาความก้าวหน้าด้วยตนเอง

2.2 การจัดทำแผนพัฒนาวิชาชีพ

2.3 การเรียนรู้แบบร่วมมือ

2.4 การรับทราบข้อมูลจากชุมชนเกี่ยวกับคำถามที่สำคัญ

2.5 ประสานสถาบันหรือองค์การที่เกี่ยวข้อง (Principal Institutes)

2.6 พัฒนาแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio Development)

2.7 พัฒนาวิชาชีพระดับเขตพื้นที่/กลุ่มโรงเรียน (District Professional Development)

2.8 โปรแกรมการพัฒนาที่เหมาะสม (Tailored and Packaged External Programs)

สำหรับกิจกรรมที่ควรนำมาใช้เพื่อการพัฒนาวิชาชีพนั้น Hunter & Moorman เสนอไว้ว่าควรใช้กิจกรรมที่มีประสิทธิภาพต่อไปนี้

1. กระบวนการกลุ่ม เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

2. การวิจัยปฏิบัติการ เป็นการวิจัยในสถานที่ปฏิบัติจริง

3. การตรวจสอบทบทวนและการฝึก

4. การสะท้อนผล

5. การร่วมมือร่วมใจ/มีแผนร่วมกัน

Ubben et all (2001) ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า ผู้บริหารจะต้องทำความเข้าใจในความต้องการพัฒนาครูในโรงเรียน ทั้งระดับตัวบุคคลและกลุ่ม การพัฒนาครูต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาการเรียนรู้บางประการ คือ 1) ผู้ใหญ่ต้องการโอกาสในการกำหนดแผนงานและรูปแบบในการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) สิ่งที่พัฒนาควรสอดคล้องประสบการณ์การเรียนรู้เดิม 3) ควรเน้นปัญหาเป็นศูนย์กลางมากกว่าเน้นเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง และ 4) ประสบการณ์ในอดีตอาจนำมาใช้ร่วมกับประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะเสริมสร้างขึ้นมาใหม่ได้ จะทำให้การพัฒนาครูนั้นเป็นไปอย่างได้ผล

มีนักการศึกษาได้ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า การเรียนรู้ของครู (Teacher Learning) เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาโรงเรียน Sergiovanni (2001) ได้อ้างถึง

ผลการวิจัยของ David & Shields ในปี 1999 ที่พบว่า องค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาโรงเรียน ประกอบด้วย 1) การมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้และปรับปรุงคุณภาพการสอนของครู 2) การมีกรอบแนวคิดในการพัฒนาครูใหม่ให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตการปฏิบัติงานประจำวันของครู 3) ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ของครูนั้นควรเน้นเนื้อหาใหม่ ๆ ความรู้ใหม่ ๆ และวิธีการใหม่ ๆ จากห้องเรียนของตนเอง จากเพื่อนครู จากนักพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน และจากผู้บริหารภายในโรงเรียนของตนเอง จากผลการวิจัยของ Viadero (1999 cited in Sergiovanni, 2001) พบว่า การเรียนรู้ของครูเกิดขึ้นจากการเผชิญกับการทำหน้าที่ในห้องเรียนเป็นหลัก ดังนั้น แม้ว่าโรงเรียนจะจัดโอกาสเพื่อการเรียนรู้ให้แก่ครูแต่ก็ไม่ได้ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้น การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นกับการตัดสินใจของตัวครูเองว่า อะไรสำคัญ อะไรไม่สำคัญ อะไรจำเป็นหรือไม่จำเป็น วิโรจน์ สารรัตนะ (2545, หน้า 193) กล่าวว่า คำถามสำคัญคือผู้บริหารควรทำอย่างไรจึงจะช่วยให้ครูได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและงานที่ทำให้มากขึ้น ควรทำอย่างไรเพื่อช่วยให้ครูได้พัฒนาศักยภาพในการสอน

สำนักงานพาณิชย์บริการแห่งมหาวิทยาลัยควีนส์แลนด์ (2002) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยที่เกี่ยวกับการพัฒนาครูว่า สิ่งที่ต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูไทย (The Teacher Development Needs of Teachers) ได้แก่ 1) ความรู้ใหม่ (Types of New Knowledge) คือ รูปแบบการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ 2) ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ใหม่ (New Learning Strategies) คือ วิธีการสอนใหม่ ๆ วิธีการเรียนรู้ใหม่ ๆ เช่น การเรียนรู้แบบ Constructivism, Critical Reflection and Transformation เป็นต้น 3) การวัดและประเมินผล (Assessment and Evaluation) 4) การสอนแบบบูรณาการ (Integrated Teaching) 5) การเรียนรู้โดยใช้ ICT (ICT Based Learning, ICT Competencies) 6) การมีระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) และ 7) การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research)

การพัฒนาอาชีพอาจกระทำได้หลายรูปแบบ (Model) บางรูปแบบใช้กันมานานแล้ว บางครั้งบางสถานการณ์ยังสามารถนำมาใช้ได้ประสิทธิผลอยู่ จากเอกสารการวิจัยของ Sparks & Loucks-Horsley (1989) และของ Drago-Severson (1994; อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2553, หน้า 129-130) ได้กล่าวถึงการพัฒนาวิชาชีพว่ามี 7 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบการฝึกอบรม (Training Model) เป็นรูปแบบที่ใช้กันมาจนถือเป็นปกติที่ทุกคนต่างมีประสบการณ์ ซึ่งการฝึกอบรมนี้อาจเป็นการนำเสนอและการอภิปรายผลงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การสาธิต บทบาทสมมติ การจำลองสถานการณ์ หรือการสอนระดับจุลภาค เป็นต้นซึ่งรูปแบบการจัดการฝึกอบรมมี 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) การฝึกอบรมแบบดั้งเดิม (Traditional Training) หรือการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้า

ในชั้นเรียน (Face-to-Face Training) รูปแบบนี้มีข้อดีหลายประการ เช่น วิทยากรสามารถควบคุมกิจกรรมและตรวจสอบความก้าวหน้าได้อย่างใกล้ชิด สามารถให้คำแนะนำได้ตรงประเด็น มีความเหมาะสมกับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการต่าง ๆ แต่ก็มีข้อจำกัด เช่น เวลาในการเข้าฝึกอบรมของผู้ที่เข้ารับการอบรมมีไม่เพียงพอ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมบางคนไม่กล้าแสดงออกอย่างเต็มที่ภายในห้อง นอกจากนี้ยังไม่มีความยืดหยุ่นเพราะโปรแกรมฝึกอบรมมีตารางเวลาที่แน่นอน ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องฝึกตามเวลาที่กำหนดเท่านั้น 2) การฝึกอบรมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Training : e-Training) เป็นการฝึกอบรมที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการส่งผ่านองค์ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ไปยังผู้เรียนในแต่ละสถานที่ให้ได้รับความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ร่วมกัน กระบวนการเรียนรู้จะถูกออกแบบและสร้างขึ้นอย่างเหมาะสม สามารถนำไปใช้กับผู้สนใจในแต่ละหัวข้อการฝึกอบรมได้หลากหลาย โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถเรียนรู้ได้ตามความถนัดและความสามารถของตนเอง (มนต์ชัย เทียนทอง, 2548, บทคัดย่อ) สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาในทุกสถานที่ การฝึกอบรมด้วย e-Training มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น การที่ต้องขึ้นกับระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทำให้ผู้ฝึกต้องมีเครื่องมือที่ทันสมัยพอสมควรในการฝึกอบรม อีกทั้งเป็นการยากที่จะสามารถออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมให้เหมาะสมกับผู้สนใจทุกคนในทุกระดับได้ จึงได้มีการประยุกต์การจัดการฝึกอบรมแบบผสมผสาน (Blended Training) ซึ่งเป็นการผสมผสานข้อดีของการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้าในชั้นเรียน และข้อดีของการฝึกอบรมแบบ e-Training ซึ่งจะช่วยให้วิทยากรผู้ฝึกสามารถเลือกวิธีการฝึกอบรมหลาย ๆ วิธีผสมผสานกันได้ เป็นการลดค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการจัดฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี (ชัยณรงค์ เย็นศิริ และคณะ, 2557, หน้า 146)

2. รูปแบบการสังเกตหรือการประเมิน (Observation/ Assessment Model) อาจเป็นการสังเกตคนอื่นหรือคนอื่นสังเกตตัวเรา อาจเป็นรายเดี่ยวหรือเป็นกลุ่มเพื่อให้ได้ผลสะท้อนกลับ (Feedback) เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ตัวอย่างเทคนิคที่ใช้อาจเป็น ผู้ฝึกงาน (Peer Coaching) หรือการนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) เป็นต้น

3. รูปแบบการให้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาหรือการปรับปรุง (Involvement in a Development/Improvement Process Model) เพราะการพัฒนาหรือการปรับปรุงเรื่องใดเรื่องหนึ่งจำเป็นต้องอาศัยความรู้ใหม่ ๆ ทักษะใหม่ ๆ จะทำให้ผู้ที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมนั้น ต้องมีการศึกษาหาความรู้และพัฒนาทักษะเพิ่มเติม มีโอกาสในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนมีการตัดสินใจร่วม ผลจากการมีส่วนร่วมนั้นจะทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และมีพันธะผูกพันต่อ

การนำไปปฏิบัติให้บรรลุ ซึ่งจะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาหรือปรับปรุงในเรื่องนั้น ๆ ด้วย

4. รูปแบบการศึกษาแบบกลุ่ม (Study Groups Model) ในกรณีที่ต้องการหาทางแก้ปัญหาหลักร่วมกันจากทุกคนทุกฝ่าย โดยหากปัญหาหลักนั้นสามารถแยกย่อยเป็นหลายประเด็นก็จะแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ อาจจะมีกลุ่มละ 4-6 ราย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาในส่วนของกลุ่มนั้น ในตอนท้ายเมื่อมีการนำเสนอและแลกเปลี่ยน ผลการศึกษาวิเคราะห์ของแต่ละกลุ่มร่วมกัน จะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นและข้อมูล ก่อให้เกิดการเรียนรู้และก่อให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งก็ถือว่าเป็นการพัฒนาวิชาชีพอีกรูปแบบหนึ่ง

5. รูปแบบการสืบค้นหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Inquiry/ Action Research Model) เป็นความพยายามที่จะแก้ปัญหาหรือหาคำตอบในข้อคำถามที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจกระทำได้ในระดับบุคคล ระดับกลุ่มหรือระดับโรงเรียนและสามารถกระทำได้หลายวิธีการ แต่โดยทั่วไปจะมีขั้นตอนดังนี้ 1) กำหนดหรือเลือกปัญหาหรือคำถามที่สนใจ 2) รวบรวมจัดกระทำและแปลความในข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น 3) ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 4) กำหนดทางเลือกเพื่อการปฏิบัติ และ 5) ลงมือปฏิบัติและสรุปเป็นเอกสาร

6. รูปแบบการพัฒนาตนเอง (Individually Guided Activities Model) โดยแต่ละบุคคลจะกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนาวิชาชีพของตนเอง แล้วเลือกกิจกรรมเพื่อปฏิบัติที่เชื่อว่าจะช่วยให้บรรลุผลสำเร็จเป็นรูปแบบที่มีข้อตกลงเบื้องต้นว่าบุคคลสามารถจะตัดสินใจถึงความต้องการจำเป็นในการเรียนรู้ของตนเองได้ดีที่สุด สามารถที่จะกำหนดทิศทางและริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองได้และมีแรงจูงใจในตนเองได้มากขึ้นจากการที่ได้มีโอกาสได้ริเริ่มและวางแผนในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามรูปแบบนี้อาจมีจุดอ่อนที่อาจจะขาดการมีส่วนร่วมหรือการแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ดังนั้น จึงควรออกแบบให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลอื่นด้วย

7. รูปแบบการเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring Model) นิยมจับคู่กันระหว่างผู้มีประสบการณ์และประสบผลสำเร็จแล้วกับบุคคลที่เริ่มใหม่หรือมีประสบการณ์น้อยกว่า โดยให้มีการอภิปรายกันถึงจุดมุ่งหมายในการพัฒนาวิชาชีพ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกลยุทธ์ที่จะให้การปฏิบัติที่มีประสิทธิผล การสะท้อนถึงวิธีการที่ใช้กันอยู่ การสังเกตการณ์ทำงาน และการใช้เทคนิคเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

การจำแนกรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพออกเป็น 7 รูปแบบดังกล่าว มีความครอบคลุมและหลากหลาย แม้จะมีนักวิชาการรายอื่นได้กล่าวถึง ส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในกรอบของ 7 รูปแบบดังกล่าว เช่น Hughes (1999) ได้จำแนกออกเป็น 5 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการพัฒนาตนเอง (Individually Guided Staff Development Model) 2) รูปแบบการสังเกตหรือประเมิน (Observation/Assessment Model) 3) รูปแบบการให้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาหรือปรับปรุง (Involvement in a development/ Improvement Process Model) 4) รูปแบบการฝึกอบรม (Training Mode) และ 5) รูปแบบการสืบค้น (Inquiry Model)

เนื่องจากรูปแบบที่กล่าวถึงข้างต้นมีความแตกต่างกัน จึงเป็นไปได้ที่รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจะสามารถนำไปใช้ได้กับทุกคนหรือกับทุกสถานการณ์ ดังนั้น การนำไปใช้อย่างผสมผสานหรือบูรณาการ (Combination/Integration) จะช่วยให้การพัฒนาวิชาชีพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น อาจเริ่มต้นโดยใช้รูปแบบการศึกษาเป็นกลุ่มเพื่อนำไปสู่รูปแบบการฝึกอบรม แล้วนำไปสู่รูปแบบการสืบค้นหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

กระบวนการพัฒนาวิชาชีพครูในปัจจุบันมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาสมรรถนะ” ซึ่งหมายถึง การมีความรู้เฉพาะ ทักษะ ความสามารถ (Specific Knowledge–skills–abilities or KSA) ในงานหรือกลุ่มงาน เพื่อให้สามารถทำงานได้ตามความต้องการในยุทธศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2548, หน้า 28) จำแนกสมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ คุณภาพการปฏิบัติงานและสมรรถนะของครู เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ประเมินและพัฒนาสมรรถนะตามแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ครูต้องเอาใจใส่และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า ครูคุณภาพเกิดจากการพัฒนาครูให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยรูปแบบการพัฒนาอย่างหลากหลาย เช่น การฝึกอบรม การศึกษาด้วยตนเอง การสังเกตหรือประเมิน การมีระบบพี่เลี้ยง การให้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาหรือปรับปรุง การเรียนรู้โดยใช้ ICT เป็นต้น

2.5.2.4 คุณลักษณะของครูคุณภาพ

นอกจากครูจะต้องมีจรรยาบรรณครูแล้ว ครูที่ดีจะต้องเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพของความเป็นครู บุคลิกภาพบางอย่างอาจเกิดมาพร้อมกับบุคคล เช่น รูปร่างหน้าตา สีผิว สัดส่วนของร่างกาย แต่บุคลิกภาพบางอย่าง เช่น ลักษณะนิสัย เกิดจากการฝึกอบรม การเรียนรู้ และจากประสบการณ์ โดยทั่วไปคุณลักษณะของครูที่ดีควรเป็นบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูง มีลักษณะด้านความเป็นคนที่มีความสมบูรณ์ 2 ด้าน คือ 1) คนดี

เป็นการพิจารณาลักษณะในร่างกายปกติ เช่น ไม่ผิดปกติ ไม่เสเพลสิ่งเสพติด 2) พลเมืองดี เป็นการพิจารณาลักษณะในแง่ของกลุ่ม เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษี เป็นต้น ครูที่ดี จะต้องรอบรู้ในเรื่องปัจจัยมนุษย์ (Human ware) ปัจจัยข่าวสาร (Inform ware) ปัจจัยการจัดการ (Manage Ware)

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาในเรื่อง คุณภาพของครูสู่คุณภาพแห่งการเรียนรู้และนำเสนอผลการตรวจสอบการฝึกหัดครูของ ประเทศนิวซีแลนด์ พบประเด็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครู โดยกลุ่มประเทศ OECD ได้นิยาม “การทำงานของครูที่มีคุณภาพ” ใน 5 มิติ รายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) มีความรู้ในหลักสูตร และเนื้อหาวิชาอย่างเพียงพอ 2) มีทักษะวิชาชีพครู ความสามารถใช้ยุทธวิธีการสอนและการประเมินผลอย่างหลากหลาย 3) สามารถคิดไตร่ตรองและมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ 4) มีความเห็นอกเห็นใจและมีความจริงใจในการรับรู้ศักดิ์ศรีของนักเรียน ผู้ปกครอง และเพื่อนร่วมงานในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ 5) มีความสามารถในการจัดการและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (2545, หน้า45) ได้เสนอแนวคิด ลักษณะของความเป็นครูดี ดังนี้

1. ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ครูดีจะต้องมีลักษณะหลายประการ ซึ่งคุณลักษณะต่าง ๆ นั้นสามารถฝึกตนเองได้และเป็นพฤติกรรมถาวร เพราะความเป็นครูดีสั่งคมคาดหวังไว้สูงมากว่าครูต้องประพฤติตนที่ดีเป็นแบบอย่างได้ อันได้แก่
  - 1.1 มีวินัย พฤติกรรมหลัก ได้แก่ มีวินัยในตนเองและปฏิบัติตามกฎระเบียบ
  - 1.2 มีความขยัน พฤติกรรมหลัก ได้แก่ มีความผูกพันที่จะปฏิบัติงานตามหน้าที่
  - 1.3 มีความอดทน พฤติกรรมหลัก ได้แก่ อดทนเมื่อเกิดอุปสรรค มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์
  - 1.4 มีความประหยัด พฤติกรรมหลัก ได้แก่ รู้จักประหยัดอดออม
  - 1.5 มีความยุติธรรม พฤติกรรมหลัก ได้แก่ ความเป็นธรรมเป็นกลาง
  - 1.6 มีความรับผิดชอบ พฤติกรรมหลัก ได้แก่ รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย และ ปฏิบัติหน้าที่ครบครัน

1.7 มีความเมตตา กรุณา พุทธิกรรมหลัก ได้แก่ ช่วยเหลือและ
เอื้อเฟื้อผู้อื่น และมีความประพฤติดีต่อนักเรียน

นอกจากคุณลักษณะดังกล่าวแล้วครูดียังต้องมีคุณลักษณะ
ต่าง ๆ ที่คนดีโดยทั่วไปพึงมีอีกหลายประการเช่น ความตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์สุจริต
ความเสียสละ

2. ด้านความเป็นประชาธิปไตย ครูดีจะต้องยึดมั่นใน
การปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้แก่

2.1 ประชาธิปไตยในการปฏิบัติงาน พุทธิกรรมหลัก ได้แก่
รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีเหตุผล

2.2 ประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต พุทธิกรรมหลัก ได้แก่
มีความศรัทธาในระบบประชาธิปไตย และ มีอิสรภาพในการประพฤติปฏิบัติตนเอง

3. ด้านความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู อาชีพครูเป็นอาชีพ
ที่สร้างคุณลักษณะต่าง ๆ ให้แก่คนในสังคม หากครูขาดความรักและศรัทธาในอาชีพ ครู
ผลเสียจะตกอยู่กับประเทศชาติและประชาชน ซึ่งความรักและศรัทธาในอาชีพครู จำแนกได้
ดังนี้

3.1 มีเจตคติที่ดีต่อครู พุทธิกรรมหลัก ได้แก่ มีความสนใจใน
การประกอบอาชีพครู ให้ความสำคัญในอาชีพ และเกิดความสำนึกในอาชีพและตระหนักใน
ฐานะที่เป็นครู

3.2 มีความรักในอาชีพครู พุทธิกรรมหลัก ได้แก่ มีเจตคติที่ดี
ต่อนักเรียน และรักษาชื่อเสียงวิชาชีพครู

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2545, บทคัดย่อ) ได้สรุปแนวคิด
เกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีในทัศนะของนักการศึกษาตะวันตกไว้ดังนี้ 1) เป็นผู้มีความรอบรู้
(Being Knowledgeable) 2) เป็นผู้มีอารมณ์ขัน (Being Humorous) 3) เป็นผู้มีความยืดหยุ่น
ผ่อนปรน (Being Flexible) 4) เป็นผู้มีความตั้งใจทำงานให้ถึงขีดสุด (Being Upbeat) 5) เป็นผู้ม
ีความซื่อสัตย์ (Being Honest) 6) เป็นผู้มีความชัดเจน (Being Clear and Concise) 7) เป็นคน
เปิดเผย (Being Open) 8) เป็นผู้มีความอดทน (Being Patient) 9) เป็นแบบอย่างที่ดี (Being
a Role Model) 10) เป็นผู้สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติได้ (Being Able to Relate Theory to
Practice) 11) เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Being Self Confident) 12) เป็นผู้มีความสามารถใน
ศิลปวิทยาการหลายด้าน (Being Diversified) 13) เป็นผู้แต่งกายเหมาะสมและมีสุขอนามัยส่วน
บุคคลดี (Being Well Groomed and Having Personal Hygiene)

ชมพูนุช ร่วมชาติ (2548, หน้า 196) ได้ศึกษาอนาคตภาพของ ครูในศตวรรษหน้า (พ.ศ.2550–2559) พบว่า คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ในอนาคต มี 4 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้ในสาขาวิชาที่สอนอย่างลึกซึ้งอย่างน้อย 2 สาขาวิชา ความรู้ในวิชาชีพครู และความรู้ทั่วไปในศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านทักษะเฉพาะของแต่ละสาขาวิชา ทักษะวิชาชีพครูทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน 3) ด้านคุณลักษณะของความเป็นครูในด้าน คุณธรรมจริยธรรม จรรยาบรรณและบุคลิกความเป็นครู และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมและ พัฒนาชุมชนท้องถิ่น

วิโรจน์ สารรัตน์ (2556, หน้า 39) ได้อ้างอิงทัศนะของ Alex Rag one ว่า ครูในศตวรรษที่ 21 ควรเป็นผู้นำที่มีความยืดหยุ่น ร่วมมือ ทำวิจัย รู้สไตส์ การเรียนรู้สำหรับนักเรียนของตนเอง ใช้สไตส์การเรียนรู้หลายรูปแบบกับนักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน และอ้างอิงทัศนะของ Churches ที่กล่าวถึงลักษณะ 8 ประการของ ครูศตวรรษที่ 21 ดังนี้ 1) สามารถปรับตัว (Adapting) 2) มีวิสัยทัศน์ (Being visionary) ถึงความต้องการของนักเรียน 3) ทำงานแบบร่วมมือ (Collaborating) 4) กล้าคิดกล้าทำ (Taking risks) 5) เรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long learning) 6) เป็นต้นแบบทางพฤติกรรม (Modeling behavior) 7) เป็นนักสื่อสาร (Communicator) และ 8) เป็นผู้นำ (Leading)

รัญจวน อินทรคำแหง (2557, หน้า 12) ได้ระบุคุณสมบัติของผู้เป็นครูว่าควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. มีความเมตตากฎหมายอย่างแท้จริง คือเมตตากฎหมายโดยไม่หวังผลตอบแทนไม่คิดทวงคืนจากศิษย์ กระทำอย่างไม่ขาดตอนและไม่ลดละ ทำเพราะรู้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องควรทำให้เพราะรู้ว่าเป็นสิ่งที่ควรให้

2. มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ตลอดชีวิต ไม่ว่าศิษย์จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทำการทำงานมีตำแหน่งหน้าที่อย่างไร ครูก็ยังห่วงใยติดตามด้วยความหวังดีคอยให้คำแนะนำปรึกษาเมื่อศิษย์มีปัญหา อนุโมทนาชื่นชมยินดีเมื่อศิษย์ได้ดีเจริญก้าวหน้า

3. มีความซื่อตรงต่ออุดมคติต่อความเป็นครู ต้องมีเจตนารมณ์ที่แน่วแน่ในการมุ่งสร้างสังคม สร้างชาติบ้านเมืองด้วยการสร้างเด็กให้เป็นพลเมืองดี

4. อดทนและเสียสละไม่เห็นแก่ตัว แม้จะรู้สึกเหน็ดเหนื่อยและมีภาระส่วนตัวมากเพียงใด ครูก็ยังต้องเป็นผู้เสียสละ เห็นแก่ธรรมะและความถูกต้องของสังคม

5. เป็นเสมือนดวงประทีปของศิษย์ ครูเป็นผู้อบรม

Hessong & Weeks (1987, p.44) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้ดังนี้ 1) มีความรอบรู้ (Being Knowledge able) 2) มีอารมณ์ขัน (Being Humorous) 3) มีความยืดหยุ่นผ่อนปรน (Being Flexible) 4) มีความตั้งใจทำงานให้ถึงขีดสุด (Being Upbeat) 5) มีความซื่อสัตย์ (Being Honest) 6) มีความชัดเจน (Being Clear and Concise) 7) เป็นคนเปิดเผย (Being Open) 8) มีความอดทน (Being Patient) 9) เป็นแบบอย่างที่ดี (Being a Role Model) 10) สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติได้ (Being Able to Relate Theory to Practice) 11) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Being Self Confident) 12) มีความสามารถในศิลปะในวิทยาการหลาย ๆ ด้าน (Being Diversified) และ 13) ผู้แต่งกายเหมาะสมและมีสุขอนามัยส่วนบุคคลดี (Being Well Groomed and Having Personal Hygiene)

Ryan & Cooper (1998, p. 112) กล่าวว่า ครูที่มีคุณภาพมีคุณลักษณะดังนี้ 1) มีความสามารถในการอบรมและการพัฒนา 2) ผ่านการฝึกปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสมจนเกิดทักษะ 3) เป็นผู้ประสานที่ดีสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงาน 4) มีความสามารถในการถ่ายทอดประสบการณ์ 5) เข้าใจในพฤติกรรมและพัฒนาของเด็ก 6) สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีจัดการเรียนรู้และทักษะต่าง ๆ 7) มีทักษะในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ไปสู่ประสบการณ์เดิม 8) มีความรู้วิชาชีพเฉพาะ 9) มีความรู้วิชาชีพครู 10) มีความรู้วิชาสามัญ 11) มีความรู้วิทยาการจัดการ 12) มีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการสอน 13) มีความรู้การวิจัยและการประเมินผลการเรียนของนักเรียน 14) รักในวิชาชีพครู และ 15) มีวิญญานความเป็นครู

Galluzzo (2002, p.48) ให้ทัศนะว่า ครูที่มีคุณภาพควรมีคุณลักษณะดังนี้ 1) มีความสามารถในการถ่ายทอดประสบการณ์ 2) มีความรู้ในวิชาชีพเฉพาะ 3) รักในการประกอบอาชีพครู และ 4) มีจิตวิญญานของความเป็นครู

จากทัศนะของนักวิชาการ/นักวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์คุณลักษณะครูคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รายละเอียดดังตาราง 3

ตาราง 3 การสังเคราะห์คุณลักษณะครูคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

คุณลักษณะครูคุณภาพของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย										ผลการสังเคราะห์	
	สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2543)	สำนักงานสถกสถาบันราชภัฏ (2545)	เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2545)	ชมพูนุช รวมชาติ (2548)	วิโรจน์ สารรัตน์ (2556)	รัญจวน อินทรคำแหง (2557)	Hessong & Weeks (1987)	Ryan & Cooper (1998)	Galluzzo (2002)	ความถี่		ร้อยละ
1. การเป็นผู้นำและผู้ตาม				√						1	11.11	
2. มีความสามารถในการอบรมและการพัฒนา				√				√		2	22.22	
3. ผ่านการฝึกปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสมจนเกิดทักษะ				√				√		2	22.22	
4. เป็นผู้ประสานที่ดีสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงาน				√				√		2	22.22	
5. มีความสามารถในการถ่ายทอดประสบการณ์			√	√				√	√	4	44.44	*
6. ฉลาดและรู้จักคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหา	√		√	√			√			4	44.44	*

ตาราง 3 (ต่อ)

<p>นักวิชาการ/นักวิจัย</p> <p>คุณลักษณะครูคุณภาพของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา</p>	สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2543)	สำนักงานสถกสถาบันราชภัฏ (2545)	เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2545)	ชมพูนุช รวมชาติ (2548)	วิโรจน์ สารรัตน์ (2556)	รัญจวน อินทรคำแหง (2557)	Hessong & Weeks (1987)	Ryan & Cooper (1998)	Galluzzo (2002)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
7. เข้าใจในพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็ก	√			√				√		3	33.33	*
8. สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีจัดการเรียนรู้และทักษะต่าง ๆ	√			√				√		3	33.33	*
9. มีทักษะในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ไปสู่ประสบการณ์เดิม	√			√			√	√		4	44.44	*
10. มีความรู้ในวิชาชีพเฉพาะ	√			√				√	√	4	44.44	*
11. มีความรู้ในวิชาชีพครู	√			√				√		3	33.33	*
12. มีความรู้ในวิชาสามัญ	√			√				√		3	33.33	*

ตาราง 3 (ต่อ)

คุณลักษณะครูคุณภาพของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย											
	สุรศักดิ์ หล้าบมาลา (2543)	สำนักงานสถกสถาบันราชภัฏ (2545)	เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2545)	ชมพูนุช รวมชาติ (2548)	วิโรจน์ สารรัตน์ (2556)	รัญจวน อินทรคำแหง (2557)	Hessong & Weeks (1987)	Ryan & Cooper (1998)	Galluzzo (2002)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
13. มีความรู้ในวิทยาการจัดการ	√			√				√		3	33.33	*
14. มีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการสอน	√			√	√			√		4	44.44	*
15. มีความรู้ในการวิจัย	√			√				√		3	33.33	*
16. มีความรู้ในการประเมินผลการเรียนของนักเรียน	√			√				√		3	33.33	*
17. มีความรู้รอบตัว			√				√			2	22.22	
18. มีความรู้ศิลปวัฒนธรรม			√	√						2	22.22	

ตาราง 3 (ต่อ)

คุณลักษณะครูคุณภาพของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย											
	สุรศักดิ์ หลาบลมาลา (2543)	สำนักงานสถกสถาบันราชภัฏ (2545)	เสริมศักดิ์ วิตถลภรณ์ (2545)	ชมพูนุช รวมชาติ (2548)	วิโรจน์ สารรัตน์ (2556)	รัญจวน อินทรคำแหง (2557)	Hessong & Weeks (1987)	Ryan & Cooper (1998)	Galluzzo (2002)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
19. มีความรู้กับสิ่งแวดล้อม				√						1	11.11	
20. มีวินัย		√	√	√			√			4	44.44	*
21. มีความขยัน กระตือรือร้น		√	√	√			√			4	44.44	*
22. มีมนุษยสัมพันธ์		√		√	√		√			4	44.44	*
23. มีบุคลิกดี สุขภาพจิตดี		√	√	√			√			4	44.44	*
24. มีความยุติธรรม		√		√						2	22.22	

ตาราง 3 (ต่อ)

คุณลักษณะครูคุณภาพของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย											
	สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2543)	สำนักงานสถกสถาบันราชภัฏ (2545)	เสริมศักดิ์ วิตถาวรณ (2545)	ชมพูนุช รวมชาติ (2548)	วิโรจน์ สารรัตน์ (2556)	รัญจวน อินทรคำแหง (2557)	Hessong & Weeks (1987)	Ryan & Cooper (1998)	Galluzzo (2002)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
25. มีความรับผิดชอบ		√		√			√			3	33.33	*
26. มีความเมตตากรุณา		√		√		√	√			4	44.44	*
27. มีความตรงต่อเวลา		√		√						2	22.22	
28. มีความซื่อสัตย์สุจริต		√	√	√			√			4	44.44	*
29. มีความเสียสละ		√								1	11.11	
30. รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น		√	√	√	√					4	44.44	*

ตาราง 3 (ต่อ)

<p>นักวิชาการ/นักวิจัย</p> <p>คุณลักษณะครูคุณภาพของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา</p>	สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2543)	สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (2545)	เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2545)	ชมพูนุช รามชาติ (2548)	วิโรจน์ สารรัตน์ (2556)	รัญจวน อินทรคำแหง (2557)	Hessong & Weeks (1987)	Ryan & Cooper (1998)	Galluzzo (2002)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
31. มีเหตุผล	√	√	√	√	√					5	55.56	*
32. มีความเชื่อมั่นในตนเอง		√	√	√			√			4	44.44	*
33. รักในการประกอบอาชีพครูมีวิญญาณความเป็นครู		√		√				√	√	4	44.44	*
34. มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนการสอนและวิชาชีพครู	√	√		√		√				4	44.44	*
35. มีเจตคติที่ดีต่อนักเรียนถือผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด	√	√		√		√				4	44.44	*
36. รักษาชื่อเสียงวิชาชีพครู		√		√						2	22.22	

ตาราง 3 (ต่อ)

คุณลักษณะครูคุณภาพของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย											
	สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2543)	สำนักงานสถกสถาบันราชภัฏ (2545)	เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2545)	ชมพูนุช รวมชาติ (2548)	วิโรจน์ สารรัตน์ (2556)	รัญจวน อินทรคำแหง (2557)	Hessong & Weeks (1987)	Ryan & Cooper (1998)	Galluzzo (2002)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
37. ใฝ่รู้ โลกทัศน์กว้างไกลพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	√	√	√	√	√		√			5	55.56	*
38. ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี	√	√	√	√	√		√			5	55.56	*
39. มีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชน		√		√						2	22.22	
40. ยอมรับการเปลี่ยนแปลง		√			√					2	22.22	
41. มีความเป็นกัลยาณมิตร						√				1	11.11	
42. อุดทน เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว						√				1	11.11	

จากตาราง 3 การสังเคราะห์คุณลักษณะครูคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา ผู้วิจัยเลือกคุณลักษณะที่มีความถี่ร้อยละ 30 ขึ้นไป เป็นคุณลักษณะ
ครูคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ 27 ข้อ ได้แก่

1. มีความสามารถในการถ่ายทอดประสบการณ์
2. ฉลาดและรู้จักคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหา
3. เข้าใจในพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็ก
4. สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีจัดการเรียนรู้และทักษะต่าง ๆ
5. มีทักษะในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ไปสู่ประสบการณ์เดิม
6. มีความรู้ในวิชาชีพเฉพาะ
7. มีความรู้ในวิชาชีพครู
8. มีความรู้ในวิชาสามัญ
9. มีความรู้ในวิทยาการจัดการ
10. มีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการสอน
11. มีความรู้ในการวิจัย
12. มีความรู้ในการประเมินผลการเรียนของนักเรียน
13. มีวินัย
14. มีความขยัน กระตือรือร้น
15. มีมนุษยสัมพันธ์
16. มีบุคลิกดี สุขภาพจิตดี
17. มีความรับผิดชอบ
18. มีความเมตตากรุณา
19. มีความซื่อสัตย์สุจริต
20. รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
21. มีเหตุผล
22. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
23. รักในการประกอบอาชีพครูมีวิญญานความเป็นครู
24. มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนการสอนและวิชาชีพครู
25. มีเจตคติที่ดีต่อนักเรียนถือผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด
26. ใฝ่รู้ โลกทัศน์กว้างไกล พัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
27. ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

2.5.3 โรงเรียนคุณภาพ

โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ให้บริการทางการศึกษาที่สนองตอบความต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ มีขีดความสามารถในการแข่งขัน มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีสภาพแวดล้อม บรรยากาศ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553, หน้า 17) กล่าวว่า การพัฒนาโรงเรียนไปสู่โรงเรียนคุณภาพเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จำเป็นต้องมีรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพที่เป็นสากลโดยสอดคล้องตามแนวทางการบริหารและพัฒนาโรงเรียนคุณภาพทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและตรงตามวัตถุประสงค์ทั้งระดับองค์กรและระดับประเทศ

2.5.3.1 ความหมายของโรงเรียนคุณภาพ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของโรงเรียนคุณภาพไว้ดังนี้
 สงบ ประเสริฐพันธ์ (2543, หน้า 9-10) ได้ให้ความหมายของโรงเรียนคุณภาพว่า หมายถึง โรงเรียนดี มีคุณภาพ ปราศจากมลพิษทางสังคม ปลอดภัย สะอาด ครูอาจารย์มีความรักสามัคคี เอื้ออาทรต่อเพื่อนครูและศิษย์ โรงเรียนมีระเบียบวินัยในระดับที่ทำให้นักเรียนเป็นคนดี คิดดี ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น มีความสุขอยู่ในสังคมและพร้อมที่จะเอื้อเพื่อแก่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของอำรุง จันทวานิช (2547, หน้า 1) ที่กล่าวว่า โรงเรียนคุณภาพเป็นโรงเรียนที่มีสังคม บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่อำนวยให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ มีความพร้อมในด้านทรัพยากรวัสดุ เทคโนโลยี งบประมาณ และทรัพยากรบุคคล สามารถจัดการศึกษาได้อย่างดีทั้งในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพสูงตามมาตรฐานกำหนดและได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข เป็นโรงเรียนที่สามารถจัดการศึกษาได้สนองสอดคล้องความต้องการของชุมชนเป็นที่ชื่นชมของชุมชนรวมทั้งเป็นโรงเรียนที่สามารถเป็นแบบอย่างในการให้ความช่วยเหลือชุมชนและโรงเรียนอื่นได้

สุรัฐ ศิลปอนันต์ (2545, หน้า 94) กล่าวว่า โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพสูงคือโรงเรียนที่ปรับปรุงระดับผลงานและประสิทธิภาพของตนตามทรัพยากรที่ใช้ อย่างต่อเนื่อง ใช้วิธีการการมีส่วนร่วมสูงโดยวิธีกระจายอำนาจ มุ่งมั่นที่จะสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนใหม่ การปฏิบัติงานภายในโรงเรียนชุดใหม่และสร้างความมุ่งมั่นหมายรวม ซึ่งเป็นตัวกำหนดทิศทางของโรงเรียนและมุ่งมั่นปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

วิจารณ์ พาณิช (2547, หน้า 2) ได้ให้นิยามโรงเรียนแห่งคุณภาพว่า หมายถึง โรงเรียนที่มีผลผลิตที่มีคุณภาพ การดำเนินการของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ คือ ใช้ทรัพยากรน้อยแต่มีคุณภาพ ผู้ที่ทำงานอยู่จะเกิดการเรียนรู้ขึ้นและสั่งสมหรือสร้างคุณสมบัติของสิ่งที่เรียกว่า “บุคคลเรียนรู้” ในโรงเรียนและการสร้างผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญที่สุดคือครูจะต้องเป็นบุคคลแห่งเรียนรู้ ที่จริงแล้วผู้ที่สำคัญกว่าครูคือนักเรียน นักเรียนจะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ได้ถ้าโรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ที่ดี

เจียมจิต กลั่นหอม (2549, หน้า10) ได้ให้นิยามว่า โรงเรียนคุณภาพควรจัดการเรียนรู้ที่มุ่งหวังให้นักเรียนประสบความสำเร็จทางวิชาการ ทั้งคณะที่อยู่ในโรงเรียน ออกจากโรงเรียนไปประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ พร้อมกับการเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, หน้า 7) ให้ความหมายของโรงเรียนดีมีคุณภาพว่า เน้นที่คุณภาพของผู้เรียน โดยต้องเป็นโรงเรียนที่สามารถจัดการศึกษาได้ดี ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนด นำไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้ได้ผลผลิตซึ่งก็คือนักเรียนที่มีคุณภาพ

สรุปได้ว่า โรงเรียนคุณภาพ หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่มีบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้มีความพร้อมในด้านการบริหารจัดการ สามารถจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี

2.5.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนคุณภาพ

แนวคิดความเป็นโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เกิดจากความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งหวังให้การจัดการศึกษาสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาที่สอดคล้องกับมติของมหาเถรสมาคม และการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกหรือโลกาภิวัตน์ เพื่อให้ได้ผลผลิตคือ นักเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน รวมทั้งมีศักยภาพในการรักษาอายุพระพุทธศาสนาให้มีการพัฒนามาตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นตัวกำหนดความเป็นโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้เป็นที่ยอมรับ และมีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง แนวคิดของสถาบันนานาชาติเพื่อการวางแผนการศึกษาขององค์กรยูเนสโก (Grisay & Mahlek, 1991, p. 4) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประกอบด้วยมิติที่สัมพันธ์กัน 3 มิติ คือ 1) คุณภาพของการใช้ทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนการสอน และคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

(Input) 2) คุณภาพของกระบวนการเรียนการสอน (Teaching Process) และ 3) คุณภาพของผลผลิต (Output)

Stephens (1990, cited in Rodson & Matthews, 1995, p. 5)

ได้ระบุถึงความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อความเป็นโรงเรียนคุณภาพว่า

1) ตอบสนองความต้องการของบุคคลและชุมชนทั้งที่เป็นความต้องการในปัจจุบันและอนาคต และ 2) ส่องวามรากฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต

อำรุง จันทวานิช (2547, หน้า 4) ได้วิเคราะห์ความเป็นโรงเรียนคุณภาพว่า จะต้องประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักสูตร 2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) การพัฒนาการเรียนการสอน และ 4) การประกันคุณภาพ

พระสุขุม ทองรักษ์ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนา กลุ่มโรงเรียนที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การจัดสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการดำเนินการดังนี้ 1) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการบริหารและการจัดการ โรงเรียนมีการดำเนินการด้านการจัดครูเข้าชั้นเรียนและจัดบุคลากรเข้า ปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถและความถนัดมากที่สุด มีการวางแผนงานพัฒนา การเรียนการสอนไว้ชัดเจนโดยครูมีส่วนร่วมวางแผน มีการปฏิบัติมาก 2) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการ โรงเรียนจัดทำโครงการการเรียนการสอน การบูรณาการหลักสูตรปริยัติธรรมและหลักสูตรสายสามัญ การประชุมปรึกษาหารือแก้ปัญหาการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดบรรยากาศของห้องเรียนให้สะอาดน่าอยู่ มีระเบียบ มีการปฏิบัติปานกลาง และ 3) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ห้องเรียนมีขนาดกว้าง เน้นการจัดอาคารเรียนบริเวณโรงเรียนสะอาดสวยงาม บริเวณโรงเรียนจัดแหล่งเรียนรู้เป็นสวนสมุนไพร สวนเกษตร และสวนปฏิบัติธรรม มีการปฏิบัติมากที่สุด

นุชนรา รัตนศิริประภา (2552, หน้า 75) กล่าวว่า การบรรลุซึ่งคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้นั้นขึ้นอยู่กับการบริหารสถานศึกษา จะต้องพัฒนาสถานศึกษาของตนให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อความรับผิดชอบของผู้บริหารที่ต้องบริหารการพัฒนา (Development) ทั้งในระดับตัวบุคคลและในระดับองค์การ ไม่ควรแยกออกจากกันเพราะทั้งสองส่วนต่างช่วยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่า ความเป็นโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้นเกิดจากความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งหวังให้การจัดการศึกษาสามารถตอบสนองต่อคณะสงฆ์และการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกหรือโลกาภิวัตน์ เพื่อให้ได้ผลผลิตคือนักเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

2.5.3.3 คุณลักษณะของโรงเรียนคุณภาพ

ในการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้ เป็นโรงเรียนคุณภาพนั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและต้องมีแนวทางในการพัฒนาซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป โดยคุณลักษณะของการเป็นโรงเรียนคุณภาพตามทัศนะของนักวิชาการหรือองค์การ มีดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 7-8) ได้ให้แนวความคิดของคุณลักษณะโรงเรียนคุณภาพไว้ดังนี้

1. จัดการศึกษาและคุณภาพมาตรฐานปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานชาติ สามารถพัฒนาสู่มาตรฐานสากลบนพื้นฐานความเป็นไทยจัดบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนและมีความเป็นประชาธิปไตย
2. ตัวอย่างการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับอำเภอที่มีคุณภาพมาตรฐานเทียบเคียงกับโรงเรียนชั้นนำเป็นที่ยอมรับศรัทธาของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วม
3. มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทั้งระบบมีความคล่องตัว รวดเร็ว ทันสมัยมีผู้บริหารครูและบุคลากรทางการศึกษามีอาชีพและมีจำนวนมากเพียงพอ
4. มีความเข้มแข็งทางวิชาการสามารถเป็นต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนช่วยเหลือพัฒนาชุมชนและเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และชุมชนเข้มแข็ง
5. มีเครือข่ายการสนับสนุนมีกระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นแหล่งทดลอง สาธิต และฝึกอบรมครูของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน
6. สื่อและเทคโนโลยีทันสมัยเพียงพอ เป็นระบบเครือข่ายและเลือกต่อการเรียนรู้ร่วมกัน
7. เป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนอื่น ๆ นำนวัตกรรมทางการศึกษาที่ทันสมัยไปพัฒนาโรงเรียนที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนได้มาตรฐานและเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547, หน้า 13) กล่าวว่า กรอบเชิงระบบมิติแนวคิดโรงเรียนคุณภาพ ประกอบด้วย 14 องค์ประกอบ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียนดี มีบรรยากาศสิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ
2. ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีอาชีพและจำนวนเพียงพอ
3. ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนได้มาตรฐาน
4. หลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น
5. สื่อ/อุปกรณ์เทคโนโลยีทันสมัย
6. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนหลากหลาย
7. งบประมาณมุ่งเน้นผลงาน
8. การจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด
9. การจัดบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
10. การบริหารจัดการดี ใช้โรงเรียนเป็นฐาน เน้นการมีส่วนร่วม
11. การประกันคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารโรงเรียน
12. ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐาน มีการพัฒนาทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข เรียนต่อ และประกอบอาชีพได้
13. โรงเรียนเป็นที่ชื่นชมของชุมชน
14. โรงเรียนเป็นแบบอย่างและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและโรงเรียนอื่น

อำรุง จันทวานิช (2547, หน้า 20-23) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนคุณภาพไว้ว่าเป็นเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนให้มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณภาพ เป็นต้นแบบและเป็นแบบอย่างของโรงเรียนอื่นที่เป็นรูปธรรม และท้าทายความสามารถของผู้บริหาร การเป็นโรงเรียนคุณภาพ มี 14 องค์ประกอบ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมภายนอกของโรงเรียนดี มีสังคม บรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ
2. ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีอาชีพและจำนวนเพียงพอ
3. ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนที่ได้มาตรฐาน
4. หลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น

5. สื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีทันสมัย
6. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนหลากหลาย
7. งบประมาณมุ่งเน้นผลงาน
8. การจัดการกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
9. การจัดบรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน
10. การบริหารจัดการดีใช้โรงเรียนเป็นฐาน เน้นการมี

ส่วนร่วม

11. การประกันคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพ
  12. ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐาน มีพัฒนาการทุกด้าน
  13. โรงเรียนเป็นที่ชื่นชมของชุมชน
  14. โรงเรียนเป็นแบบอย่างและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน
- สุดาวรรณ เครือพานิช (2549, หน้า 42-44) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ

โรงเรียนดีมีคุณภาพว่าควรมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ผู้นำและบุคลากรมีความเข้มแข็ง การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน
  2. การจัดการทางด้านวิชาการที่เป็นกระบวนการนำไปสู่โรงเรียนดีที่ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพ ได้แก่ หลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ ระบบสาระสนเทศ และระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  3. คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษา คุณภาพของโรงเรียนด้านความรู้ความสามารถของวิชาการ
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2549, หน้า 11-12) ได้กล่าวถึงโรงเรียนคุณภาพและคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพไว้ว่า ในช่วงทศวรรษ 1980 ได้มีการศึกษามากมายเกี่ยวกับ “โรงเรียนที่ได้ชื่อว่ามีประสิทธิภาพ” หรือ “โรงเรียนคุณภาพ” ซึ่งสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางเรียนของนักเรียนที่มาจากระดับสังคมเศรษฐกิจระดับล่างให้สูงขึ้นได้อย่างชัดเจน พบว่า มีปัจจัยเด่นชัดที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนเหล่านี้ก็คือ การมีผู้นำการเรียนการสอน (Instructional Leadership) ซึ่งก็คือครูใหญ่หรือผู้บริหารโรงเรียน มีการสังเคราะห์คุณลักษณะและทักษะสำคัญที่ครูใหญ่หรือผู้บริหารโรงเรียนเหล่านี้ใช้ในการปรับปรุงโรงเรียน พบว่าเป็นคุณลักษณะและทักษะที่ประกอบด้วยหลายมิติ (Multidimensional Construct) สิ่งทีครูใหญ่หรือผู้บริหารเหล่านี้ในฐานะผู้นำทางการเรียน

การสอนนำมาใช้ดำเนินการได้แก่ คุณลักษณะที่สรุปได้ดังต่อไปนี้ 1) การตั้งความคาดหวังกับครูและนักเรียนไว้สูง (High Expectations on Students and Teachers) 2) การบริหารโดยยึดจุดเน้นการเรียนการสอนเป็นสำคัญ (An Emphasis on Instruction) 3) การให้ความสำคัญและส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาชีพของครูและบุคลากร (Provision of Professional Development) 4) การใช้ข้อมูลเป็นฐานในการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนนอกเหนือ จากใช้เกณฑ์อื่น ๆ (Use of Data to Evaluate Student's Progress Among Others) และ 5) การแสดงพฤติกรรมสำคัญของผู้ดำเนินการเอื้ออำนวยความสะดวก (Facilitating) การร่วมปรับปรุง (Improving) และการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการของเด็ก

นงลักษณ์ เรือนทอง (2550, หน้า 175) ได้ศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล พบว่าประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 2) ผู้บริหารและครูเป็นมืออาชีพ 3) การประกันคุณภาพตรวจสอบได้และน่าเชื่อถือ 4) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 5) การมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน 6) เน้นการเรียนการสอน 7) การสอนที่มีวัตถุประสงค์ และ 8) มีความคาดหวังต่อนักเรียนสูง

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550, หน้า 12) ได้สังเคราะห์องค์ประกอบของโรงเรียนที่มีคุณภาพไว้ 11 ประการดังนี้ 1) มีผู้นำมืออาชีพ (Professional Leadership) 2) มีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วม (Shared Vision and Goals) 3) มีสภาพแวดล้อมของการเรียนที่ดี (A learning Environment) 4) มุ่งเน้นการสอนการเรียนรู้ (Concentration on Teaching Learning) 5) ทำการสอนอย่างมีจุดหมาย (Purposeful Teaching) 6) มีการตั้งความคาดหวังไว้สูง (High Expectations) 7) ใช้การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) 8) มีการติดตามความก้าวหน้า (Monitoring Progress) 9) นักเรียนตระหนักในสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง (Pupil Rights and Responsibilities) 10) มีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันระหว่างบ้านและโรงเรียน (Home-school Partnership) และ 11) เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (A learning Organization)

Williams (1994, p. 24) อธิบายว่า องค์ประกอบที่สำคัญของโรงเรียนคุณภาพมี 3 ประการคือ 1) เครื่องมือ 2) เทคนิค และ 3) การฝึกอบรม

Dale (1994, p. 24) ได้อธิบายองค์ประกอบที่สำคัญของโรงเรียนคุณภาพดังนี้ 1) ภารกิจและภาวะของผู้นำของผู้บริหาร 2) การวางแผนและการจัดองค์การ 3) การใช้เครื่องมือและเทคนิค 4) การศึกษาและการฝึกอบรม 5) การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย 6) การทำงานเป็นทีม 7) การวัดผลและการรับข้อมูลย้อนกลับ และ 8) การเปลี่ยนวัฒนธรรม

Simons (1995, p. 149) ได้จำแนกองค์ประกอบของโรงเรียนที่ดี ดังนี้ 1) มีผู้นำมืออาชีพ (Professional Leadership) 2) มีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วม (Shared Vision and Goals) 3) มีสภาพแวดล้อมของการเรียนที่ดี (Alarming Environment) 4) มุ่งเน้นการสอนและการเรียนรู้ (Concentration on teaching and learning) 5) ทำการสอนอย่างมีจุดหมาย (Purposeful Teaching) 6) มีการตั้งความคาดหวังไว้สูง (High Expectations) 7) ใช้การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) 8) มีการติดตามความก้าวหน้า (Monitoring Progress) และ 9) เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (A learning Organization)

จากทัศนะของนักวิชาการ/นักวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เป็นคุณลักษณะโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รายละเอียดดังตาราง 4

ตาราง 4 สังเคราะห์คุณลักษณะโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

นักวิชาการ/นักวิจัย	กระทรวงศึกษาธิการ (2546)	สนง.เลขาธิการสภาการศึกษา (2547)	อึ้งรุ้ง จันทกานิช (2547)	สุดาวรรณ เจริญพานิช (2549)	สุเทพ พงศ์ศิริวัฒน์ (2549)	นงลักษณ์ เรือนทอง (2550)	สุเทพ พงศ์ศิริวัฒน์ (2550)	Williams (1994)	Dale (1994)	Simons (1995)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
1. การจัดการศึกษามีคุณภาพและมาตรฐาน	√			√				√		√	4	40.00	*
2. เป็นที่ยอมรับศรัทธาของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน	√	√	√								3	30.00	*
3. ระบบมีความคล่องตัว รวดเร็ว ทันสมัย	√										1	10.00	
4. มีความเข้มแข็งทางวิชาการ สามารถเป็นต้นแบบ	√	√	√	√							4	40.00	*
5. มีเครือข่ายการสนับสนุน มีกระบวนการวิจัยและพัฒนา	√										1	10.00	

ตาราง 4 (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย ลักษณะโรงเรียน คุณภาพของโรงเรียน พระปรีดีดิชธรรม แผนกสามัญศึกษา	กระทรวงศึกษาธิการ (2546)	สนง.เลขาธิการสภาการศึกษา (2547)	อึ้งรุ้ง จันทวานิช (2547)	สุดาวรรณ เดวีธพานิช (2549)	สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2549)	นงลักษณ์ เรือนทอง (2550)	สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550)	Williams (1994)	Dale (1994)	Simons (1995)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
6. มีสื่อและเทคโนโลยีทันสมัย และเพียงพอ	✓	✓	✓					✓			4	40.00	*
7. ลักษณะทางกายภาพของ โรงเรียนได้มาตรฐาน	✓	✓	✓			✓	✓	✓			6	60.00	*
8. ครูและผู้บริหารมืออาชีพและ จำนวนเพียงพอ		✓	✓		✓	✓					4	40.00	*
9. หลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียน และท้องถิ่น		✓	✓								2	20.00	
10. มีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน หลากหลาย		✓	✓			✓	✓			✓	5	50.00	*
1. บริหารงบประมาณมุ่งเน้น ผลงาน		✓	✓								2	20.00	
12. มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ		✓	✓		✓	✓	✓				5	50.00	*
13. บรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน		✓	✓								2	20.00	
14. บริหารจัดการดี ใช้โรงเรียน เป็นฐาน เน้นการมีส่วนร่วม		✓	✓				✓	✓			4	40.00	*
15. การประกันคุณภาพการศึกษา มีประสิทธิภาพ		✓	✓			✓					3	30.00	*
16. ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐาน มี การพัฒนาทุกด้าน							✓				1	10.00	
17. ผู้นำและบุคลากรมีความ เข้มแข็ง				✓	✓	✓	✓		✓		5	50.00	*

ตาราง 4 (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	กระทรวงศึกษาธิการ (2546)	สนง.เลขาธิการสภาการศึกษา (2547)	อึ้งรุ้ง จันทวานิช (2547)	สุดาวรรณ เดวีธพานิช (2549)	สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2549)	นงลักษณ์ เรือนทอง (2550)	สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550)	Williams (1994)	Dale (1994)	Simons (1995)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
ลักษณะโรงเรียน คุณภาพของโรงเรียน พระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา					√	√	√			√	4	40.00	*
18. ตั้งความคาดหวังกับครูและ นักเรียนไว้สูง					√	√	√			√	4	40.00	*
19. มีวิสัยทัศน์และเป้าหมาย ร่วมกัน						√	√			√	3	30.00	*
20. มีการติดตามความก้าวหน้า							√			√	2	20.00	
21. มีการวัดผลและการรับข้อมูล ย้อนกลับ								√	√		2	20.00	
22. มีการเปลี่ยนวัฒนธรรม								√	√		2	20.00	
23. มีการกิจและภาวะขอ ผู้นำของผู้บริหาร									√		1	10.00	
24. มีการวางแผนและการจัด องค์การ									√		1	10.00	
25. มีการใช้เครื่องมือและเทคนิค									√		1	10.00	
26. มีการศึกษาและการฝึกอบรม									√		1	10.00	
27. มีการทำงานเป็นทีม									√		1	10.00	

จากตาราง 4 การสังเคราะห์คุณลักษณะโรงเรียนคุณภาพของ
โรงเรียนพระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้วิจัยเลือกความถี่ร้อยละ 30 ขึ้นไป เป็น
คุณลักษณะโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนพระปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ 13 ข้อ ได้แก่

1. การจัดการศึกษามีคุณภาพและมาตรฐาน
2. เป็นที่ยอมรับศรัทธาของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน
3. มีความเข้มแข็งทางวิชาการสามารถเป็นต้นแบบ
4. มีสื่อและเทคโนโลยีทันสมัยและเพียงพอ

5. ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนได้มาตรฐาน
6. ครูและผู้บริหารมีอาชีพและจำนวนเพียงพอ
7. มีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนหลากหลาย
8. มีการจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
9. บริหารจัดการดี ใช้โรงเรียนเป็นฐาน เน้นการมีส่วนร่วม
10. การประกันคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพ
11. ผู้นำและบุคลากรมีความเข้มแข็ง
12. ตั้งความคาดหวังกับครูและนักเรียนไว้สูง
13. มีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน

2.5.4 การบริหารจัดการที่มีคุณภาพ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสศึกษาสายสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายโดยเทียบกับชั้นมัธยมศึกษาสายสามัญ จัดหลักสูตรให้มีวิชาที่เหมาะสมแก่ภาวะของพระภิกษุสามเณรที่จะศึกษาได้โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและเป็นวิชาที่จำเป็นต่อพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรที่ให้การศึกษาวិชาพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญ ได้แก่ ภาษาบาลี ธรรมวินัย ศาสนปฏิบัติ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสุขศึกษา กมล รอดคล้าย (2532, หน้า 26-27) กล่าวว่า หลักสูตรที่จัดขึ้นจบได้ในตัวเองหรือเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ มุ่งให้พระภิกษุสามเณรมีบุคลิกภาพเหมาะสมตามสมณเพศ ช่วยให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ปรับตัวเข้ากับสังคมได้และไม่ขัดต่อวินัยสงฆ์ มุ่งให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาในระดับสูงขึ้น โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยรับพระภิกษุสามเณรที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งและวิทยาเขตอีก 18 แห่ง โดยการดำเนินการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีลักษณะการบริหารโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์การหลักที่ควบคุมส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง ส่วนการบริหารโรงเรียนให้อยู่ในความปกครองของคณะสงฆ์ เช่น ให้เจ้าคณะจังหวัดมีหน้าที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในระดับจังหวัด และเจ้าคณะอำเภอมีหน้าที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในระดับอำเภอ มีเจ้าอาวาสเป็นเจ้าของสำนักเรียนของแต่ละโรงเรียน เป็นผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในแต่

ละวัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจะจัดตั้งได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองศาสนศึกษา สำนักนายกรัฐมนตรื และด้วยความเห็นชอบของคณะสงฆ์ วัดที่สามารถจัดตั้งโรงเรียนได้ต้องปฏิบัติตามระเบียบ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรื ทำหน้าที่เพียงอนุมัติการจัดตั้งและให้การส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา คือ นายกรัฐมนตรื สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองพุทธศาสนาศึกษา สำนักพุทธศาสนาจังหวัด สำหรับหน่วยงานที่ให้ความสนับสนุนด้านวิชาการ ได้แก่ กลุ่มโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในลักษณะให้ความช่วยเหลือและส่งเสริม ได้แก่ สำนักพุทธศาสนาจังหวัด

2.5.4.1 ความหมายของการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ

นักวิชาการได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ดังนี้

สุรพล พุฒคำ (2544, หน้า 30) ให้ความเห็นว่า การบริหารจัดการที่มีคุณภาพเป็นวิธีการที่จะทำให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานโดยต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียน ทำให้เกิดความร่วมมือและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยมีตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงควมมีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545, หน้า 8) กล่าวว่า การบริหารจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ หมายถึง การบริหารจัดการที่ผู้บริหารจะต้องกำหนดแบบแผนวิธีการและมีขั้นตอนในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ ซึ่งหากระบบการบริหารงานไม่ดีก็จะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่น ๆ ของหน่วยงาน ผู้บริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ธีระ รุญเจริญ (2545, หน้า 11-12) กล่าวว่า ในการบริหารจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ จึงจะทำให้การบริหารและการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จและเป็นไปตามแนวที่พึงประสงค์ การปฏิรูปการศึกษาจะประสบผลสำเร็จได้จำเป็นต้องอาศัยองค์การปฏิบัติ คือ สถานศึกษาเป็นฐานสำคัญ หมายถึง การปฏิบัติภารกิจของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี และผู้บริหารต้องมีประสิทธิภาพ

วิโรจน์ สารรัตนะ (2545, หน้า 11) ได้ให้ทัศนะว่า การบริหารจัดการที่มีคุณภาพ หมายถึง การบริหารการจัดการศึกษาแนวใหม่ที่มุ่งให้สังคมทุกส่วน

มีส่วนร่วมและรับผิดชอบการจัดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ร่วมกันในการจัด การเรียนรู้ โดยการกระจายอำนาจให้สถานศึกษาที่มีความคล่องตัวและตัดสินใจดำเนินงานในขอบเขตที่รับผิดชอบ โดยให้ประชาชนองค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการที่มีคุณภาพ หมายถึง การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่มีกระบวนการบริหารจัดการที่เป็นระบบอย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนกลยุทธ์ ระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนมา ร่วมในการปฏิบัติงานและการตรวจสอบ

2.5.4.2 แนวคิด กระบวนทัศน์ และหลักการในการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ

ปัจจุบันสภาพแวดล้อมที่เป็นบริบทของการบริหารจัดการศึกษามีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว องค์กรทางการศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดและกระบวนการจัดการศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพที่แท้จริง สังคมปัจจุบันเป็นสังคมฐานความรู้ซึ่งมีลักษณะสำคัญหลายมิติคือ

1. มิติด้านนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงความรู้
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างการกระจายและการนำความรู้ไปใช้
3. เทคโนโลยีสารสนเทศ โทรคมนาคมเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญสำหรับการประมวลผลการเก็บรักษาการถ่ายโอนและการสื่อสารข้อมูล
4. สภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ

สำหรับแนวคิดใหม่ในการบริหารสถานศึกษาเพื่อคุณภาพที่ควรคำนึงถึงคือกระบวนทัศน์ในการบริหารจัดการสถานศึกษาและหลักในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา กระบวนทัศน์ในการบริหารจัดการสถานศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1. สถานศึกษาในฐานะที่เป็นองค์กรทางการศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ องค์ประกอบด้านภารกิจคือการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ องค์ประกอบอีกด้านหนึ่งคือบุคลากรในสถานศึกษาประกอบด้วยผู้บริหารผู้สอนและบุคลากรอื่น ๆ

2. ภารกิจหน้าที่ของสถานศึกษาคือการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพซึ่งตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษา ได้แก่ คุณภาพการบริหารจัดการงานตามภารกิจด้านงานบริหารทั่วไป

3. การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพบุคลากรในสถานศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนของผู้สอนกระบวนการในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพซึ่งต้องอาศัยผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ มีกลยุทธ์

4. การบริหารจัดการสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่มีผลต่อการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ดังนั้น ผู้บริหารจะต้องมีหลักการแนวคิดเทคนิควิธีการเพื่อบริหารจัดการศึกษาตามภารกิจตลอดจนการใช้ทรัพยากรการบริหารการที่ผู้บริหารจะสามารถบริหารจัดการทั้งภารกิจและทรัพยากรให้มีคุณภาพได้นั้นผู้บริหารจะต้องมีเครื่องมือในการบริหารจัดการที่เรียกว่ากระบวนการบริหาร

5. กระบวนการบริหารทักษะที่จำเป็นเพื่อใช้ดำเนินการตามกระบวนการบริหารประกอบด้วย ทักษะด้านความคิด ทักษะด้านมนุษย และทักษะด้านการบริหารจัดการหรือทักษะด้านเทคนิค

ส่วนของหลักในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษานั้น ผู้บริหารจะต้องมีหลักในการบริหารและจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหาร ทฤษฎีทางการบริหารมีความสำคัญคือ

1. ทฤษฎีประกอบด้วยแนวคิด คติฐาน และข้อยุติทั่วไปอย่างมีเหตุผล
2. ทฤษฎีมุ่งอธิบายและคาดการณ์ต่าง ๆ ของพฤติกรรมอย่างมีระบบ
3. ทฤษฎีการบริหารช่วยชี้แนะให้มีการปฏิบัติงานหรือก่อให้เกิดการพัฒนาใหม่
4. ทฤษฎีการบริหารช่วยอำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการการศึกษาอย่างเป็นระบบมีหลักการ ช่วยวางกรอบแนวคิดตลอดจนช่วยในการตัดสินใจที่ถูกต้องรวดเร็วและบังเกิดผลดีต่อองค์การ

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำการศึกษามีคุณภาพ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจทั้งศาสตร์และศิลปะของการบริหารจัดการซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตามปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ผู้บริหารต้องพัฒนาตนเองเพื่อสร้างกระบวนการและวิสัยทัศน์ด้านการบริหารจัดการศึกษาให้ดีขึ้น เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาต่อไป

2.5.4.3 คุณลักษณะของการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบการบริหาร เพื่อความมีคุณภาพในองค์กรทางการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ สรุปในภาพรวมได้ว่า งานวิจัยในประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นการวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทาง ยุทธศาสตร์ ปัจจัยในการบริหารสถานศึกษาเอกชนที่เน้นในเรื่องความเป็นเลิศ ส่วนงานวิจัยต่างประเทศ พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารเพื่อคุณภาพสำหรับสถานศึกษาอยู่บ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

วิจิตร วรุตบางกูร, (2542, หน้า 111) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาตามหลักสากล ซึ่งจะต้องกำหนดนโยบายการศึกษาให้ครอบคลุมค่านิยม 4 ประการ คือ 1) ความเป็นธรรม (Equity) โรงเรียนจะต้องทำหน้าที่จัดการศึกษาโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ให้ความเสมอภาคแก่คนทุกกลุ่ม ทุกระดับ 2) ประสิทธิภาพ (Efficiency) โรงเรียนจะต้องดำเนินการและรับผิดชอบต่อบรรลุป่าประสงค์ โดยให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน 3) เสรีภาพ (Liberty) โรงเรียนจะต้องให้โอกาสนักเรียนมีสิทธิเสรีภาพในการศึกษาหาความรู้ที่ตนเองสนใจ สัมผัสความถนัดที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและอาชีพของตน ในขณะที่เดียวกัน โรงเรียนก็ต้องยืนหยัดในเสรีภาพทางวิชาการที่จะจัดสรรประสบการณ์ที่ดีที่สุด มีความหมาย และมีคุณค่าต่อชีวิตของนักเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ 4) ความเป็นเลิศ (Excellence) โรงเรียนจะต้องมุ่งการศึกษาให้นักเรียนได้เรียนรู้วิชาการที่มีประโยชน์และทันสมัยที่สุดได้รับการฝึกฝนโดยกระบวนการที่ได้เลือกสรรมาอย่างดี โดยที่บุคคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ นักเรียนได้รับพัฒนาศักยภาพเต็มที่ และมีความสุขกับการเรียนรู้

สมฤดี ศิริชัยเอกวัฒน์ (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์ การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาชั้นนำ โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาระดับของยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาชั้นนำ ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัยตามข้อเสนอแนะของกรมวิชาการที่เสนอยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ 8 ประการ ประกอบด้วย 1) การจัดทำระบบสารสนเทศ 2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษา 3) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา 6) การประเมินคุณภาพการศึกษา 7) การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี และ 8) การผลัดคุณภาพการจัดการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาเอกชนชั้นนำใช้ยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษา เพื่อความเป็นเลิศในระดับมากทุกยุทธศาสตร์

สมคิด สร้อยน้ำ (2547, หน้า 140-144) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนา
 ตัวแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและ
 เปรียบเทียบระดับปัจจัยทางการบริหารและระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้จำแนก
 ตามขนาดของโรงเรียน 2) ศึกษาปัจจัยทางการบริหารที่สามารถพยากรณ์ความเป็นองค์การ
 แห่งการเรียนรู้และนำเสนอตัวแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ 3) ตรวจสอบตัวแบบองค์การแห่ง
 การเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น และ 4) ศึกษาอิทธิพลทางตรงอิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของ
 ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยทางการบริหารที่มีอิทธิพลทางตรง มี 6 ปัจจัย คือ
  - 1.1 การปฏิบัติงานของครูและทีมงาน
  - 1.2 เทคโนโลยีและระบบงาน
  - 1.3 เป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงาน
  - 1.4 การจูงใจ
  - 1.5 การปฏิบัติด้านการจัดการ
  - 1.6 การปฏิบัติด้านการบริหาร
2. ปัจจัยทางการบริหารที่มีอิทธิพลทางอ้อมมี 7 ปัจจัย คือ
  - 2.1 บรรยากาศและวัฒนธรรมของโรงเรียน
  - 2.2 วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์
  - 2.3 การพัฒนาครูและทีมงาน
  - 2.4 ภาวะผู้นำทางวิชาการ
  - 2.5 โครงสร้างของโรงเรียน
  - 2.6 การจูงใจ
  - 2.7 เทคโนโลยีและระบบงาน
3. ปัจจัยทางการบริหารที่มีอิทธิพลรวม มี 11 ปัจจัย คือ
  - 3.1 บรรยากาศและวัฒนธรรมของโรงเรียน
  - 3.2 การปฏิบัติงานของครูและทีมงาน
  - 3.3 เป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงาน
  - 3.4 วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์
  - 3.5 การปฏิบัติด้านการจัดการ
  - 3.6 การพัฒนาครูและทีมงาน
  - 3.7 การจูงใจ

3.8 ภาวะผู้นำทางวิชาการ

3.9 เทคโนโลยีและระบบงาน

3.10 โครงสร้างของโรงเรียน 3.11 การปฏิบัติด้านการบริหาร

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2548, หน้า 150–152) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน มีสาระสำคัญดังนี้

1. ด้านการนำองค์กรและการวางแผนกลยุทธ์ มีความเหมาะสม 3 ลำดับแรก ได้แก่ มีเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพอย่างชัดเจน แสดงถึงความมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพ และมีแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
2. ด้านระบบและกระบวนการ มีความเหมาะสม 3 ลำดับแรก ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ กระบวนการเน้นผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และระบบดูแลช่วยเหลือให้ผู้เรียนมีคุณภาพมีความสามารถที่โดดเด่น
3. ด้านทรัพยากรบุคคลและทีมงาน มีความเหมาะสม 3 ลำดับแรก ได้แก่ แผนพัฒนาบุคลากร แต่งตั้งคณะกรรมการและมอบอำนาจหน้าที่ให้หัวหน้าทีมคุณภาพ และมีการมอบหมายหน้าที่ที่ชัดเจนตามระเบียบปฏิบัติราชการ
4. ด้านการวิเคราะห์ การประเมินและการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสม 3 ลำดับแรก ได้แก่ มีโครงสร้างองค์กรอย่างเป็นระบบ ประเมินสภาพความต้องการทั้งระบบเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน และวิเคราะห์สภาพความต้องการและจำเป็นของสถานศึกษา
5. ด้านความพึงพอใจของผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง มีความเหมาะสม 3 ลำดับแรก ได้แก่ ครูสามารถจัด การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูผู้สอนมีหน้าที่จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดความรู้ และสาระของหลักสูตรสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน และท้องถิ่น
6. ด้านผลลัพธ์ขององค์กร มีความเหมาะสม 3 ลำดับแรก ได้แก่ ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม เคารพในสิทธิของผู้อื่น ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ และสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนสังคม

พระครูอนุภุชวรการ ผาสุกกาโม (แก้วปัญญา) (2550, บทคัดย่อ)

ได้ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริการการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตอำเภอชายแดนจังหวัดตาก ได้กล่าวสรุปถึงแนวทางการพัฒนาการบริการการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม 4 ด้านดังนี้

1. ด้านการบริหารงานวิชาการ สถาบันศึกษาที่มีความพร้อมจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องหลักการบริหารหลักสูตร ปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ให้สอดคล้องกับท้องถิ่น และปรับหลักสูตรให้เป็นภาษาถิ่น
2. ด้านการบริหารงบประมาณ ควรมีการจัดทำรายงาน สถานการณ์ใช้จ่ายเงิน ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดรวมทั้งปรับปรุงข้อมูลงบประมาณและการเงินรวมทั้งทรัพย์สินต่าง ๆ ให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบันควรมีการประชุมเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเป็นประจำเพื่อการควบคุม กำกับ และการรายงานการใช้จ่ายงบประมาณจัดให้มีระบบการควบคุมกำกับให้เป็นตามแผนจัดหาคูศการที่มีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติงานด้านบัญชี
3. ด้านการบริหารงานบุคคล จัดทำแผนพัฒนาบุคลากรตามกรอบภารกิจที่รับผิดชอบในตำแหน่งหน้าที่ พัฒนาจิตสำนึกรวมทั้งเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดการประเมินผลบุคลากรสถานศึกษาก่อนที่จะเข้าสอนตามชั้นเรียนให้ตรงกับความสามารถ ควรจัดให้มีหน่วยงานภายนอกมาประเมินบุคลากรภายในสถานศึกษา
4. ด้านการบริหารงานทั่วไป ควรจัดทำแผนการปฏิบัติและจัดลำดับความสำคัญของงานให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ ความต้องการของสถานศึกษา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการอบรมสัมมนาศึกษาดูงานนอกสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงานจัดระบบข้อมูลสารสนเทศให้ทันสมัยและนำเอาเทคโนโลยีมาจัดทำเป็นข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน ควรมีการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

บรรลพพร สุระมณี (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร ได้เสนอแนวทางการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม ดังนี้

1. ด้านการบริหารวิชาการ หลักสูตรสถานศึกษาควรเป็นหลักสูตรที่ได้ใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างแท้จริง ควรจัดประชุมอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการให้กับครูและบุคลากรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ควรให้ครูเข้าอบรมในวิชาที่ขาดแคลน ควรจัดสัมมนาศึกษาดูงานนอกสถานที่ ควรจัดสวัสดิการแก่ครูบุคลากร ควรจัดให้มีห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ทุกห้อง และควรมีการประสานความร่วมมือด้านวิชาการกับสถานศึกษาอื่น

2. ด้านการบริหารงบประมาณ ควรโอนเงินงบประมาณมาจาก สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือส่วนกลางถึงโรงเรียนโดยตรง ควรจัดสรรเงินเพื่อศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบ

3. ด้านการบริหารงานบุคคล ควรมีการประชุมประจำเดือน ทุกเดือน ควรมีสวัสดิการแก่ครูและบุคลากร และจัดค่าตอบแทนให้เหมาะสม ควรจัดประชุม สัมมนาผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ ควรแยกเงินเดือนครูกับ งบประมาณอื่นให้แน่นอน ควรอบรมเรื่องการบริหาร งานบุคคลให้แก่ครูและบุคลากรทางการ ศึกษา

4. ด้านการบริหารทั่วไป ควรมีการประชุมสัมมนาหรือศึกษาดูงาน สถานศึกษาดีเด่นแห่งอื่น ๆ ควรจัดสรรงบประมาณให้ทั่วถึงและรวดเร็ว ควรส่งเสริมประชา สัมพันธ์การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้กว้างขวาง ควรส่งเสริมการรับ นักเรียนและการประชาสัมพันธ์งานการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนควรยอมรับการตัดสินใจของ คณะครู ควรจัดบุคลากรทำงานฝ่ายต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ควรมี การตรวจสอบวัดผลประเมินผลการทำงานอย่างจริงจัง ควรสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ควรมีคำสั่งให้ปฏิบัติงานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และควรส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ ด้าน งบประมาณ ด้านบุคคลและด้านบริหารทั่วไปอย่างทั่วถึง

พระอวยชัย อินฺทรีเมโง (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคามสู่การปฏิรูป การศึกษาในทศวรรษที่สอง ได้เสนอแนะนโยบายในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สมัญศึกษาไว้ว่า การพัฒนาการบริหารจัดการประกอบด้วยข้อเสนอที่ใช้ระบบ การ บริหารแบบสามัคคีธรรมตามหลักพระวินัย พัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ให้อยู่ร่วมกันอย่าง มีคุณค่า และสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของคณะสงฆ์

พระอภิสิทธิ์ อนุบาลโย (2556, หน้า 142) ได้สรุปการบริหารจัดการ การศึกษาและภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัด พะเยา ว่าประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการศึกษา ควรมีการเข้าอบรมและหรือพาคณะครู ออกไปศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาองค์กรต่อไป การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติธรรมควร อิงการจัดการศึกษาของโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสำคัญ เพราะเด็กที่จบอาจต้องไปเรียนร่วมกับผู้เรียนที่จบจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน ซึ่งถ้าการเรียนหลักสูตรและการจัดการศึกษาไม่เป็นแบบเดียวกันจะทำให้มีปัญหา กับ ตัวผู้เรียนในอนาคต ผู้บริหารควรมีเทคนิคการสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคคลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อผลงานที่ออกมาจะมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการบริหารจัดการที่มีคุณภาพว่า

มีลักษณะดังนี้ 1) มีคุณภาพการปฏิบัติงานของครูและทีมงาน 2) มีการจูงใจ และ 3) มีการพัฒนาครูและทีมงาน

Austin & Reynolds (1990, pp.167-178) ได้ศึกษาวิจัยพบว่า การบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลจะต้องมีคุณลักษณะที่แสดงถึงผลของความสำเร็จ ดังนี้ 1) การจัดการอาคารสถานที่ 2) ภาวะผู้นำ 3) ความมั่นคงของบุคลากร 4) การจัดระบบหลักสูตรและการเรียนการสอน 5) การพัฒนาบุคลากร 6) การจัดการเวลาเรียนที่เกิดประโยชน์สูงสุด 7) ความเป็นเลิศทางวิชาการที่ได้รับการยอมรับ 8) การมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากผู้ปกครอง 9) การวางแผนร่วมกัน 10) ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 11) มีเป้าหมายและความคาดหวังร่วมกันที่ชัดเจน และ 12) ความมีระเบียบวินัย

Sergiovanni (2001, pp.258-263) ได้กล่าวสรุปถึงการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลควรมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง 2) มีแผนงานทางวิชาการที่ดี 3) จัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน 4) มีบรรยากาศของโรงเรียนในทางบวก 5) ส่งเสริมความมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันแบบเป็นกลุ่ม 6) เน้นการพัฒนาบุคลากรอย่างกว้างขวาง 7) ใช้ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม 8) ส่งเสริมการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และ 9) ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

Caron & McLaughlin (2002) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Indicators Of Beacons Of Excellence Schools : What Do They Tell Us About Collaborative Practices โดยตรวจสอบสถานศึกษาประถมศึกษา จำนวน 4 โรงเรียน และสถานศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 2 โรงเรียน พบว่า ความสำเร็จในการดำเนินงานเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างครูที่สอนวิชาสามัญและครูที่สอนวิชาพิเศษ การมีความรับผิดชอบร่วมกัน การคาดหวังที่สูงสำหรับนักเรียนทุกคน และการเป็นชุมชนที่ดีภายในสถานศึกษา วัตถุประสงค์ของโครงการนี้คือ การศึกษาถึงตัวชี้วัดที่สำคัญของความสำเร็จของสถานศึกษาที่สามารถจะนำไปแปลงเป็นกิจกรรมการสร้างความสามารถ และสามารถนำไปสนับสนุนเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ดีให้กับนักเรียนทั้งหมด ถึงแม้ว่าสถานศึกษาเหล่านี้มีการทำงานร่วมกันและมีความคาดหวังจากนักเรียนในระดับสูง แต่ก็ยังมีความแตกต่างที่เห็นได้ชัดในพื้นที่อื่น ๆ เช่น ภาวะผู้นำร่วม และการสนับสนุนให้ทำงานร่วมกัน

Seake Harry Rampa (2004, p. 165) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารคุณภาพโดยรวมและการปรับปรุงสถานศึกษา พบว่า องค์ประกอบของการบริหารคุณภาพโดยรวม (TQM) ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์/พันธกิจ 2) เป้าประสงค์ และ 3) ประเด็นยุทธศาสตร์ และ 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) การสื่อสาร 2) เครื่องมือ 3) การทำงานเป็นทีม และ 4) ความมุ่งมั่น ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร

จากความเห็นของนักวิชาการ/นักวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำมา
สังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นคุณลักษณะการบริหารจัดการที่มีคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติ
ธรรม แผนกสามัญศึกษา รายละเอียดดังตาราง 5

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ตาราง 5 สังเคราะห์คุณลักษณะการบริหารจัดการที่มีคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

คุณลักษณะการบริหาร จัดการที่มีคุณภาพของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย														
	กฤษิต วรุตตบงกูร (2542)	สมเกียรติ ศิริชัยเอกวัฒน์ (2545)	สมคิด สร้อยน้ำ (2547)	รุ่งรัชดาพร เวทชะชาติ (2548)	พระครูอนุกุลสุริการ (2550)	บรรลพพร สุระมณี. (2553)	พระอวยชัย อินทร์เมือง (2556)	พระอภิสิทธิ์ อนาลโย (2556)	Austin B Reynolds (1990)	Sergiovanni (2001)	Caron & McLaughlin (2002)	Seake Harry Rampa (2004)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
1. มีความเป็นธรรม	√											√	2	16.67	
2. มีประสิทธิภาพ	√		√										2	16.67	
3. มีเสรีภาพ	√												1	8.33	
4. มีความเป็นเลิศ	√								√				2	16.67	
5. มีการจัดทำระบบสารสนเทศ		√											1	8.33	
6. มีการพัฒนามาตรฐานการศึกษา		√											1	8.33	
7. มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา		√											1	8.33	
8. มีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา		√											1	8.33	
9. มีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา		√											1	8.33	

ตาราง 5 (ต่อ)

คุณลักษณะการบริหาร จัดการที่มีคุณภาพของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย														
	กจิตร วรุตปานูร (2542)	สมเกียรติ ศิริชัยเอกวัฒน์ (2545)	สมคิด สร้อยน้ำ (2547)	รุ่งรัชดาพร เวทชะชาติ (2548)	พระครูอนุกุลสุริการ (2550)	บรรลพพร สุระมณี. (2553)	พระอวยชัย อินทร์เมือง (2556)	พระอภิสิทธิ์ อนาโลโย (2556)	Austin B Reynolds (1990)	Sergiovanni (2001)	Caron & McLaughlin (2002)	Seake Harry Rampa (2004)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
10. มีการประเมินคุณภาพการศึกษา		√											1	8.33	
11. มีการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี		√											1	8.33	
12. มีการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา		√											1	8.33	
13. มีการปฏิบัติงานของครูและทีมงาน			√					√					2	16.67	
14. มีเทคโนโลยีการสื่อสารและระบบงาน			√								√		2	16.67	
15. มีเป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงาน			√										1	8.33	
16. มีการจูงใจ			√					√					2	16.67	
17. มีการปฏิบัติด้านการจัดการ			√		√	√							3	25.00	
18. มีการปฏิบัติด้านการบริหาร			√		√	√	√			√			5	41.67	*

ตาราง 5 (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย คุณลักษณะการบริหาร จัดการที่มีคุณภาพของโรงเรียน พระปรีชัตติธรรม แผนกสามัญศึกษา	วิจารณ์ วรุตบางกูร (2542)	สมเกียรติ ศิริชัยเอกวัฒน์ (2545)	สมคิด สร้อยน้ำ (2547)	รุ่งชัชดาพร เวทชะชาติ (2548)	พระครูอนุกุลสุริการ (2550)	บรรณัฐพร สุระมณี. (2553)	พระอวยชัย อินทร์เมือง (2556)	พระอภิสิทธิ์ อนาลโย (2556)	Austin B Reynolds (1990)	Sergiovanni (2001)	Caron & McLaughlin (2002)	Seake Harry Rampa (2004)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
19. มีบรรยากาศและวัฒนธรรมของโรงเรียน			√						√				2	16.67	
20. มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์			√	√		√				√		√	5	41.67	*
21. มีการพัฒนาครูและทีมงาน			√				√	√	√	√		√	6	50.00	*
22. มีภาวะผู้นำทางวิชาการ			√	√	√	√				√	√		6	50.00	*
23. มีโครงสร้างของโรงเรียน			√							√			2	16.67	
24. มีกระบวนการเน้นผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม				√									1	8.33	
25. มีระบบดูแลช่วยเหลือให้ผู้เรียนมีคุณภาพมีความสามารถที่โดดเด่น				√									1	8.33	
26. ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว								√					1	8.33	
27. มีสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนสังคม						√	√			√	√	√	5	41.67	*

ตาราง 5 (ต่อ)

คุณลักษณะการบริหาร จัดการที่มีคุณภาพของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย														
	กฤษิต วรุตตบงกูร (2542)	สมเกียรติ ศิริชัยเอกวัฒน์ (2545)	สมคิด สร้อยน้ำ (2547)	รุ่งชัชดาพร เวทชะชาติ (2548)	พระครูอนุกุลสุริการ (2550)	บรรลพพร สุระมณี. (2553)	พระอวยชัย อินทร์เือง (2556)	พระอภิสิทธิ์ อนาโลโย (2556)	Austin B Reynolds (1990)	Sergiovanni (2001)	Caron & McLaughlin (2002)	Seake Harry Rampa (2004)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
28. มีงบประมาณ					√	√							2	16.67	
29. มีการบริหารแบบสามัคคีธรรมตามหลักพระวินัย							√						1	8.33	
30. เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง										√			1	8.33	
31. ใช้ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม									√	√			2	16.67	
32. มีการจัดระบบหลักสูตรและการเรียนการสอน									√	√			2	16.67	
33. มีความมีระเบียบวินัย									√	√			2	16.67	
34. มีการจัดการอาคารสถานที่									√				1	8.33	
35. มีความมั่นคงของบุคลากร									√				1	8.33	
36. มีการจัดการเวลาเรียนที่เกิดประโยชน์สูงสุด									√				1	8.33	

ตาราง 5 (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย คุณลักษณะการบริหาร จัดการที่มีคุณภาพของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	วิจิตร วรุตบางกูร (2542)	สมเกียรติ ศิริชัยเอกวัฒน์ (2545)	สมคิด สร้อยน้ำ (2547)	รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2548)	พระครูอนุญชลวรกิจ (2550)	บรรลุพร สุระมณี. (2553)	พระอภิชัย อิศริเมือง (2556)	พระอภิสิทธิ์ อมาลโย (2556)	Austin B Reynolds (1990)	Sergiovanni (2001)	Caron & McLaughlin (2002)	Seake Harry Rampa (2004)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
37. มีความเป็นเลิศทางวิชาการที่ได้รับการยอมรับ								√				1	8.33		
38. มีส่วนร่วมและสนับสนุนจากผู้ปกครอง								√				1	8.33		
39. มีการวางแผนร่วมกัน								√				1	8.33		
40. มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน								√				1	8.33		
41. มีเป้าหมายและความคาดหวังร่วมกันที่ชัดเจน								√				1	8.33		

จากตาราง 5 การสังเคราะห์คุณลักษณะการบริหารจัดการที่มีคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้วิจัยเลือกข้อมูลที่มีความถี่ร้อยละ 30 ขึ้นไป เป็นคุณลักษณะการบริหารจัดการที่มีคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ 5 ข้อ ได้แก่ 1) มีการปฏิบัติด้านการบริหาร 2) มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ และ ยุทธศาสตร์ 3) มีการพัฒนาครูและทีมงาน 4) มีภาวะผู้นำทางวิชาการ และ 5) มีการสร้าง เครือข่ายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนสังคม

นอกจากการบริหารแล้วสิ่งที่จะทำให้องค์การนั้นประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ องค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งก็คือบุคคลที่ทำหน้าที่เป็น ผู้นำ หัวหน้า หรือผู้บริหารสถานศึกษาในการที่จะรวมพลังทั้งหลาย เพื่อให้องค์การบรรลุ เป้าประสงค์ จากการศึกษาพบว่า มีนักวิชาการและองค์กรทางการศึกษาได้เสนอแนวคิดที่ เกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้

พินัส หันนาคินทร์ (2544, หน้า 67-68) ได้สรุปลักษณะของ ผู้บริหารว่า ผู้อำนวยการเป็นกำลังสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษานั้นเจริญก้าวหน้าหรือเสื่อมลง ดังนั้นคุณสมบัติของผู้อำนวยการจึงเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาโดยรอบคอบ ซึ่งแยกพิจารณา เป็น 2 ประเภท คือ คุณสมบัติส่วนตัว และคุณสมบัติทางอาชีพดังต่อไปนี้

1. คุณสมบัติส่วนตัว (Personal Qualifications) บุคคลผู้ที่จะเป็น ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้ มีสุขภาพดี มีความเฉลียวฉลาด มีอารมณ์มั่นคง มีความประพฤติดี มีคุณธรรมสูง มีความสามารถแสดงออกในความคิด ไม่เห็นแก่ตัวรู้จักเกรงใจผู้อื่นและมีไหวพริบดี

2. คุณสมบัติทางอาชีพ (Professional Qualifications) ผู้อำนวยการ สถานศึกษาเป็นผู้ควบคุมสถานศึกษา ซึ่งเป็นสถาบันทางวิชาการ จึงต้องมีความรอบรู้ทาง วิชาการและวิชาชีพ อันเป็นคุณสมบัติที่สำคัญนอกเหนือไปจากคุณสมบัติด้านความเป็นผู้นำ คุณสมบัติทางอาชีพของผู้อำนวยการสถานศึกษา ประกอบด้วย ความรู้ทางด้านวิชาการ (General Education) และความรู้ทางวิชาชีพ (Professional Education) เช่น วิชาชีพปรัชญาทาง การศึกษา จิตวิทยา หลักการบริหารงานบุคคล หลักการบริหารสถานศึกษา การแนะแนว การ จัดหลักสูตร หลักวิธีวิจัยการศึกษาและการนิเทศการศึกษา เป็นต้น หมายความว่าผู้อำนวยการ สถานศึกษาจะต้องรู้หลักเบื้องต้นของวิชาเหล่านี้เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน การตรวจตรา กำกับดูแลตลอดจนการนิเทศงาน ให้คำแนะนำแก่ครู อาจารย์เพื่อปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545, หน้า 10-11) กล่าวเอาไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีจะต้องมีทักษะดังนี้ 1) มีทักษะด้านเทคนิคเป็นความสามารถในการใช้ ความรู้ วิธีการ เทคนิค และเครื่องมือที่จำเป็นให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทำให้คนอื่นให้ความร่วมมือ เช่น การจูงใจคน การใช้ภาวะผู้นำในการบริหารงาน และ 3) ทักษะด้านความคิดรวบยอด เป็นความสามารถในการมองได้อย่างทะลุปรุโปร่ง ยึดวัตถุประสงค์ขององค์กรมากกว่าความต้องการของบุคคล

จันทรานี สงวนนาม (2545, หน้า 17) มีแนวคิดที่สอดคล้องกันว่านอกจาก 3 ทักษะดังกล่าวแล้ว ในการบริหารการศึกษา ผู้บริหารยังต้องมีทักษะที่จำเป็นอีก 2 ด้าน คือ ด้านการศึกษาและการสอน เป็นทักษะที่ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำทางการศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการสอน และ ด้านทักษะทางความรู้ ความคิด ภูมิปัญญาและวิสัยทัศน์

นันทวรรณ อิศรานูวัฒน์ชัย (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทผู้นำที่ดีตามแนวคิดทฤษฎีตะวันตกว่าจะต้องประกอบด้วยบทบาทพื้นฐานสำคัญ 4 ประการคือ 1) การกำหนดทิศทาง (Path finding) เป็นการกำหนดทิศทางขององค์กรให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ได้วางไว้ 2) การจัดการระบบการทำงาน (Alignment) 3) การมอบอำนาจ (Empowerment) เป็นการมอบหมายอำนาจความรับผิดชอบให้แก่บุคคลที่เหมาะสมเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 4) แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling) สำหรับภาวะผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรม ผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลัก “ธรรม” เช่น พรหมวิหาร 4 ธรรมาธิปไตย พลละ 4 และ สัปปุริสธรรม 7 เป็นต้น เป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามที่วางไว้ และนำพาหมู่คณะและสังคมไปสู่ความสงบสุขและมั่นคงตลอดไป รูปแบบผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เกิดจากการประยุกต์ของภาวะผู้นำตามแนวคิดตะวันตกและหลักพุทธธรรมย่อมประกอบด้วยหลักการ 3 ประการคือหลักการครองตน ครองคน และครองงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนาตนการพัฒนาคน และการพัฒนาระบบงาน

ดร.ณี ชันขวา (2551, หน้า 58) ได้กล่าวถึงบทบาทและลักษณะที่ดีของผู้นำหรือผู้บริหารไว้ว่าผู้นำต้องดูแลทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชาให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบในเรื่องที่ควรทราบอย่างสม่ำเสมอ ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เมื่อสั่งการให้ปฏิบัติภารกิจต้องให้เข้าใจในภารกิจนั้น และต้องกำกับดูแลจนกว่าภารกิจนั้นสำเร็จ ฝึกให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ ตัดสินใจอย่างมีความรอบคอบ ถูกต้อง และทันเวลา ใช้หน่วยงานและบุคคลให้เหมาะสมกับขีดความสามารถ มีเหตุผลและอุดมการณ์ก้าวไกล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความยุติธรรม มีบุคลิกดี มีความอดทนอดกลั้น กล้าเผชิญต่อเหตุการณ์ มีไหวพริบและใจกว้างและมีหลักธรรมประจำใจ

พระมหาไถรวรรณ ปุณฺณันท์ (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผู้นำเชิงกลยุทธ์ผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม พบว่า องค์ประกอบหลักผู้นำเชิงกลยุทธ์ผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การวางแผน 2) ภาวะผู้นำ 3) วิสัยทัศน์ 4) คุณธรรมจริยธรรม และ 5) การบริหารองค์กร

ธีระ รุญเจริญ (2553, หน้า 133-135) ได้สรุปลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรา 39 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สรุปได้ดังนี้

1. การบริหารวิชาการ ประกอบด้วย เป็นผู้นำด้านวิชาการ มีความรู้ทักษะ ประสบการณ์ด้านการบริหาร สามารถใช้ความรู้และประสบการณ์แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันท่วงที มีวิสัยทัศน์ ริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนใฝ่รู้ มุ่งมั่นพัฒนาตนเองอยู่เสมอ รอบรู้ทางการศึกษา มีความรับผิดชอบ แสวงหาข้อมูลข่าวสาร รายงานผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ใช้นวัตกรรมการบริหารและคำนึงถึงมาตรฐานวิชาการ

2. การบริหารงบประมาณ ประกอบด้วย เข้าใจนโยบาย อำนาจหน้าที่และกิจกรรมในหน่วยงาน มีความรู้ระบบประมาณการเงินการคลังการพัสดุ มีความซื่อสัตย์สุจริตใจ มีความละเอียดรอบคอบ มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลหมั่นตรวจสอบติดตามการใช้งบประมาณอยู่เสมอ รายงานการเงินอย่างเป็นระบบ

3. การบริหารงานบุคลากร ประกอบด้วย มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการบริหารงานบุคลากร เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นนักประชาธิปไตย มีมนุษยสัมพันธ์ มีอารมณ์ขัน ประนีประนอม อุดมอดกลั่น เป็นนักพูดที่ดี มีความสามารถในการประสานงาน มีความสามารถในการจูงใจคนให้ร่วมกันทำงาน กล้าตัดสินใจ และมุ่งมั่นพัฒนาองค์กร

4. การบริหารงานทั่วไป ประกอบด้วย เป็นนักวางแผนและกำหนดนโยบายที่ดี เป็นผู้ตัดสินใจและวินิจฉัยสั่งการที่ดี มีความรู้และบริหารโดยใช้ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร รู้จักมอบอำนาจและความรับผิดชอบ มีความคล่องแคล่วว่องไวและตื่นตัวอยู่เสมอ มีความรับผิดชอบต่องานสูง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ใส่ใจในการกำกับติดตาม และประเมินผล

อรนุช โชพิมพ์ (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักสัปติธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ได้เสนอแนวทางส่งเสริมภาวะผู้นำตามหลักสัปติธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ด้านอัตถัญญา

ด้านปรีชาญาณ ด้านกาลัญญาตา ด้านบุคคลปโรปรัญญาตา ด้านมัตตัญญาตา ด้านธัมมัญญาตา และ ด้าน อัตตัญญาตา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารโรงเรียนและส่งเสริมให้มีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เพื่อที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในองค์กรการศึกษายิ่งขึ้น

รุ่งโรจน์ ธรรมอัน (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงราย ได้สรุปแนวทาง การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารว่า ควรใช้หลักการจัดการแนวธุรกิจ มาประยุกต์ ใช้ควบคุมการดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ เปิดโอกาสให้บุคลากรเสนอความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ

Knezevick (1984, pp. 16-18) กล่าวว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้กำหนดทิศทาง เป็นผู้นำและตัวกระตุ้น เป็นนักวางแผน เป็นผู้กำหนดโครงสร้างการบริหารและตัดสินใจในการทำกิจการต่าง ๆ ในสถานศึกษา รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์การสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก รู้จักการประชาสัมพันธ์ การติดต่อประสานงาน สามารถติดต่อสื่อสารกับบุคลากรได้ทุกระดับชั้น สามารถโน้มน้าวจิตใจบุคลากรภายในสถานศึกษาให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่ดี จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้บริหารต้องรู้จักการบริหารทรัพยากรการศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประเมินผลของสิ่งที่ดำเนินการไปแล้วดีหรือไม่จะได้ดำเนินการต่อไปถ้าเกิดผลดี และเปลี่ยนแปลงวิธีการหากการดำเนินการนั้นเกิดความผิดพลาด

Gary A. Yulk (2010, pp. 49-50) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นผู้นำ สรุปได้ 8 ประการดังนี้

1. การเป็นผู้ที่มีระดับความมีพลังสูงทนต่อความเครียดได้ (High Energy Level And Stress Tolerance) รวมทั้งมีความแข็งแกร่งทางกาย คุณลักษณะเหล่านี้ทำให้ผู้นำสามารถทำงานในหน้าที่ของตนซึ่งเต็มไปด้วยปัญหาข้อขัดแย้งหรืองานสำคัญเร่งด่วนต่าง ๆ ได้ดี นอกจากนี้ยังช่วยให้มีโอกาสที่จะตัดสินใจได้ดี มีความถูกต้อง ก่อให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้ตามว่าสามารถนำพาไปในทิศทางที่ถูกต้องภายใต้วิกฤต

2. ความมั่นใจในตนเอง (Self-confidence) มีความหมายครอบคลุมถึงการเคารพตนเอง นับถือตนเอง และความมีประสิทธิภาพในตนเอง เป็นคุณลักษณะที่มีผลต่อความมีประสิทธิภาพและความก้าวหน้าของผู้นำ เพราะผู้นำที่ขาดความมั่นใจในตนเอง ย่อมยากต่อการมีอิทธิพลให้เกิดการใช้ความพยายามของผู้อื่นเพิ่มขึ้น

3. มีความเชื่อมั่นต่อความสามารถภายในตนเอง (Internal Locus of Control) จะช่วยทำให้ผู้นำพยายามมีอิทธิพลเพื่อบรรลุเป้าหมายปลายทางที่ต้องการ ผู้นำประเภทนี้จะมีทัศนคติมองเชิงมุ่งอนาคต เป็นฝ่ายริเริ่มเชิงรุก (Proactive) ในการกำหนดกลยุทธ์ การบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งการค้นคว้าหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

4. การมีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ (Emotional Maturity) ผู้นำที่มีวุฒิภาวะทางด้านอารมณ์จะสามารถปรับตัวได้ดี สามารถเข้าใจตนเองได้อย่างถูกต้องแม่นยำ จะลดอัตราของตนเองลงและระมัดระวังต่อความรู้สึกความต้องการของผู้อื่นมากขึ้น

5. ความสัตย์ซื่อถือคุณธรรมยึดมั่นหลักการ (Personal Integrity) หมายถึงพฤติกรรมที่คงเส้นคงวาของบุคคลที่มีค่านิยมยึดมั่นในหลักการ มีความสัตย์ซื่อ มีจริยธรรม มีความน่าเชื่อถือไว้วางใจ ย่อมได้รับความจงรักภักดีจากผู้ใต้บังคับบัญชา ทำให้บุคคลมีอำนาจจากความเชี่ยวชาญ (Expert Power) และมีอำนาจจากการอ้างอิง (Referent Power)

6. มีแรงจูงใจด้านอำนาจสังคม (Socialized Power Motivation) ผู้นำที่มีความต้องการด้านอำนาจสูงสอดคล้องกับบทบาทที่จำเป็นทางการบริหารและเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจและอิทธิพลในการปฏิบัติงาน ผู้นำที่มีความต้องการด้านอำนาจต่ำมักขาดความกระตือรือร้นและขาดการแสดงบทบาทอย่างเปิดเผยในการเป็นผู้นำ

7. มีความต้องการมุ่งมั่นความสำเร็จในระดับสูง (Moderately High Achievement Orientation) จะมีแนวโน้มในการใส่ใจต่อวัตถุประสงค์ของงานสูง เต็มใจแสวงหาความรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับงาน ผู้นำที่มุ่งความสำเร็จต่ำจะขาดแรงจูงใจในการแสวงหาโอกาสที่สร้างความท้าทายแก่งาน

8. มีความต้องการได้รับความรักผูกพันจากผู้อื่นในระดับต่ำ (Low Need For Affiliation) ผู้นำที่ต้องการความรักผูกพันสูงเกินไปมักให้ความใส่ใจด้านความสัมพันธ์เป็นประเด็นหลักมากกว่าสนใจด้านงาน จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพของงาน ผู้นำที่ต้องการด้านความรักผูกพันต่ำเกินไปมีแนวโน้มที่จะโดดเดี่ยว ขาดแรงจูงใจ ไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ขาดสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชาและบุคคลทั่วไป

จากทัศนะของนักวิชาการ/นักวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เป็นคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รายละเอียดดังตาราง 6

ตาราง 6 คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

นักวิชาการ/นักวิจัย คุณลักษณะของ ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	พนัส ทัศนาคินทร์ (2544)	ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545)	จันทร์ภาณี สงวนนาม (2545)	นันทวรรณ อิศรานันต์พัฒน์ชัย (2550)	ศรณี ชันทษา (2551)	พระมหาโกวิทวรรณบุญจันทร์ (2552)	ธีระ รุญเจริญ (2553)	อรนุช ไขพิมพ์ (2556)	รุ่งโรจน์ ธรรมธัม (2558)	Knezevic (1984)	Gary A.Yulk (2010)	ความถี่	ร้อยละ	ผลการสังเคราะห์
1. มีสุขภาพดี มีความเฉลียวฉลาด มีอารมณ์มั่นคง	√							√			√	3	27.3	
2. มีความประพฤติดี มีคุณธรรม	√			√	√	√	√	√			√	7	63.6	*
3. มีความสามารถแสดงออกในทางความคิด	√								√		√	3	27.3	
4. ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเกรงใจผู้อื่นและมีไหวพริบดี	√									√		2	18.2	
5. มีความรู้ทางด้านวิชาการ		√	√				√	√				4	36.4	*
6. มีความรู้ทางวิชาชีพ		√						√				2	18.2	
7. มีทักษะในการใช้ความรู้		√	√		√	√		√		√		6	54.5	*
8. มีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์		√			√		√	√	√	√		6	54.5	*
9. มีทักษะด้านความคิดรวบยอด		√			√					√		3	27.3	
10. มีภูมิปัญญาและวิสัยทัศน์			√	√	√	√	√	√		√	√	8	52.7	*
11. มีการจัดการระบบการทำงาน				√								1	9.1	
12. มีการมอบอำนาจ				√								1	9.1	
13. เป็นแบบอย่างการเป็นผู้นำ				√	√	√				√		4	36.4	*

จากตาราง 6 ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้วิจัยเลือกคุณลักษณะที่มีความถี่ร้อยละ 30 ขึ้นไป เป็นคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. มีความประพฤติดี มีคุณธรรม
2. มีความรู้ด้านวิชาการ
3. มีทักษะในการใช้ความรู้
4. ทักษะด้านมนุษย
5. มีภูมิปัญญาและวิสัยทัศน์
6. เป็นแบบอย่างการเป็นผู้นำ

2.5.5 การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 ได้บัญญัติถึงสิทธิของบุคคลในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายโดยรวมถึงผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือ ผู้อยู่ในสภาพวะยากลำบาก ต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่นด้วยการจัดการศึกษาอบรมขององค์การวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาไว้ว่าให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยจัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติกฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และส่งเสริมสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นชุมชน องค์การทางศาสนาและเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมกับนโยบายพื้นฐานแห่งชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, หน้า 8)

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 29-30) กล่าวว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 8 การจัดการศึกษา (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา (6) การมีส่วนร่วมของชุมชน องค์การชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์การเอกชน องค์การวิชาชีพสถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์การชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนองค์การเอกชน องค์การวิชาชีพสถาบันศาสนา สถานประกอบการและ

สถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยกระบวนการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน มาตรา 24 (6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา สถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา บุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงานงบประมาณ การเงินและทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศ มาใช้จัดการศึกษา ดังนี้ (1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด (2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยเป็นผู้จักและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษาและมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553, คำนำ) กล่าวว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 -2559 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับชุมชน ระดับภาคและระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศรวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงเป็นการนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรมรวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้เทคโนโลยีนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อ

สิ่งแวดล้อมขณะเดียวกัน ยังจำเป็นต้องบริหารจัดการแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมภายใต้หลักการพัฒนาพื้นที่การกิจและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมไทยซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้กำหนดกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมาย โดยมุ่งปรับระบบบริหารจัดการและพัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาให้มีความคล่องตัวในการบริหารงานการศึกษาให้มากยิ่งขึ้น เป็นที่ยอมรับของผู้รับบริการสร้างความเข้มแข็งให้กับสำนักงานเขตพื้นที่และสถานศึกษาทุกระดับ/ประเภทให้มีความคล่องตัวมีอิสระในการบริหารจัดการและมีความเข้มแข็งรองรับการกระจายอำนาจ รวมทั้งปรับปรุงระบบการสนับสนุนการระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนในการพัฒนาการศึกษาและสร้างภาคีเครือข่ายทางการบริหารจัดการศึกษา นอกจากนี้ แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) จัดทำขึ้นภายใต้กรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555–2559 และสอดคล้องเชื่อมโยงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2552–2559 ตลอดจนสภาพปัญหาจากการจัดและพัฒนาศึกษาของกระทรวง ศึกษาธิการในระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่า ยังมีปัญหาที่จำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาทั้งด้าน การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ด้านคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ยังอยู่ในระดับต่ำ ตลอดจนสภาพการบริหารและจัดการศึกษาที่ยังต้องเพิ่มเติมในด้านประสิทธิภาพ จากกรอบทิศทางนโยบายและสภาพดังกล่าวข้างต้นนำมาสู่การกำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ประเด็นที่ครอบคลุมทั้งการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผู้เรียน ครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษา การผลิตและพัฒนาคุณภาพกำลังคนรองรับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ การส่งเสริมงานวิจัยและพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรม การขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษา และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งการพัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อีกทั้งได้กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2550–2559

สรุปจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2554 –2559) ที่กล่าวมาข้างต้น กฎหมายและ

ระเบียบได้กำหนดชัดเจนในการให้ประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาดังที่ปรากฏและมีข้อกำหนดให้สถานศึกษาได้ดำเนินการตามสาระในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ต่อไป

2.5.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมจัดการศึกษานั้น มีมานานแล้วทั้งในลักษณะเป็นคณะกรรมการการ เสียสละแรงงาน ทรัพย์สิน จัดหาอุปกรณ์การเรียน การสอน พัฒนาสถานที่ ตลอดจนดูแลบำรุงรักษาโรงเรียน ประชาชนมีความรัก ความผูกพัน และห่วงใยโรงเรียนซึ่งเขามีส่วนร่วมจัดการเป็นอย่างยิ่ง เกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมจัดการศึกษานั้นนักวิชาการได้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไป ดังนี้

ประจวบ ลังกา (2554, หน้า 29) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การมอบหมายและการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้บริหารและผู้ร่วมงาน ได้มีส่วนร่วมในการบริหาร กำกับ กำหนดนโยบาย แสดงความคิดเห็น วางแผน ร่วมคิด วิจัย ผลิต ส่งเสริม ดำเนินการติดตามวัดผล ประเมินผล ปรับปรุงและพัฒนา เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

มณฑล อินทรสันติ (2554, หน้า 46) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจร่วมติดตามผล การเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับประโยชน์ในด้านการนำเอาความรู้ความสามารถ (Talents) และทักษะ (Skills) ของคนในองค์กรหรือท้องถิ่นแล้วแต่กรณีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ประภาส ชาตินันท์ (2555, หน้า 33) ได้ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้นบุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้มีโอกาสแสดงความรับผิดชอบเกี่ยวข้องในงานบางอย่าง ทั้งในการแสดงความคิดเห็น การร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ตลอดจนการติดตามผล ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมเหล่านั้น ๆ การดำเนินการทั้งด้านกาย วาจาและใจ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และเกิดพลังในการเป็นผู้ให้และผู้รับ มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบเพื่อให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งระดับบุคคลและกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานและร่วมประเมินผล ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เกิดพลังในการสร้างสรรค์และพัฒนาาร่วมกัน

พาดิณักัด สุขศิริ (2555, หน้า 39) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความสนใจเข้าร่วมปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ทุกคนมีสิทธิในการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันปฏิบัติ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ในการร่วมกันปฏิบัติงานทุกคนจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

นริกันต์ พุทธเมฆ (2555, หน้า 13) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองโดยการสมัครใจเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กรตั้งแต่การค้นปัญหา การตัดสินใจในการวางแผน การร่วมดำเนินการ การรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และการประเมินผล

ฉฐิติรัฐศาสตร์ พรหมวิชัย (2555, หน้า 19) กล่าวว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เริ่มตั้งแต่การรับรู้ถึงสภาพปัญหา การร่วมคิด ร่วมวางแผน เสนอแนวทางการแก้ปัญหา ร่วมแก้ปัญหาของชุมชน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมเป็นการเสริมสร้างความผูกพัน ความสามัคคี ทำให้ประชาชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของโครงการและให้ความร่วมมือมากขึ้น

ฐานิดา เครือละม้าย (2555, หน้า 9) ได้ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่กลุ่มคนหรือกลุ่มบุคคลในชุมชน สังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่จุดเริ่มต้นของงานและแผนงานกิจกรรมด้วยความสมัครใจ โดยร่วมแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ จนกระทั่งสิ้นสุด เพื่อตอบสนององความต้องการของชุมชนหรือสังคมของตนเอง

อำพร พันระไชย (2556, หน้า 12) ให้ทัศนะไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลในองค์กรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรร่วมกันดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อให้องค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร

สุจิตรา เชื้อชัย (2557, หน้า 13) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การให้สมาชิกในองค์กรหรือหน่วยงานเดียวกันมีส่วนร่วมในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ พิจารณาตัดสินใจปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบเพื่อให้งานมีคุณภาพมากที่สุด

ชูชาติ พงศรี (2557, หน้า 17) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีบุคคลหรือคณะบุคคลได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและการกระทำกิจกรรมในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกันในการร่วมพิจารณากำหนดปัญหา ร่วมความรับผิดชอบ ร่วมสนับสนุน ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และปรับปรุงพัฒนา

การดำเนินงาน โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญร่วมกันซึ่งบุคคลและคณะบุคคล มีความเกี่ยวข้องกัน จนเกิดความผูกพันต่อสมาชิกและองค์การ เพื่อให้เกิดผลทั้งตนเองและหน่วยงาน/องค์การ ร่วมกันลงมือปฏิบัติภารกิจของกิจกรรมนั้นตามขั้นตอนต่าง ๆ

ภูวนารถ ศรีทอง (2557, หน้า 28) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่ง โดยเริ่มจากการคิดริเริ่ม การร่วมตัดสินใจ ร่วมกันปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ ในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อตัวประชาชนหรือชุมชน ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมจะได้ลงทุน ลงแรง และได้ผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพได้ว่า หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สามารถระดม การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีส่วนร่วมในการระดมความคิด การตัดสินใจ การปฏิบัติงาน การติดตามประเมินผล และการรับผลประโยชน์

2.5.5.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของงานในทุกองค์กร เป็นจุดเชื่อมของการบรรลุเป้าหมายร่วมกันของชุมชน ด้วยเหตุที่ความร่วมมือเป็นกระบวนการที่ทุกองค์กร จะต้องใช้เพื่อเข้าร่วมการตัดสินใจ รวมทั้งกำหนดความต้องการต่าง ๆ ในองค์กรของตนเอง มีนักวิชาการกล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2540, หน้า 94) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิทธิพื้นฐานอันชอบธรรมของทุกคนที่เราให้การยอมรับและยกย่อง โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออก เกี่ยวกับการปรับถึงวิถีชีวิตของเขา
2. งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับสมาชิกของชุมชนเป็นจำนวนมาก เราจำเป็นต้องให้คนหมู่มากเหล่านี้ได้มีสิทธิมีเสียงในการแสดงออก
3. กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมายังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มสมาชิกของชุมชนผู้ด้อยโอกาสและยากจน
4. ประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่ามิโครงการจำนวนมากที่ประสบความสำเร็จโดยอาศัยวิธีให้ชุมชนมีส่วนร่วมในรูปของการรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรประชาชน
5. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่มหรือของกลุ่ม อันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ามาร่วมเพื่อพิทักษ์

ประโยชน์ของเขา และในขณะเดียวกันก็ได้ประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วยการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

6. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชน ยิ่งสมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดยิ่งแสดงว่าชุมชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น

7. สมาชิกของชุมชนยิ่งรู้ว่าตนเองกำลังทำอะไร มีปัญหาอะไร และอยากจะทำอย่างไร ถ้าให้โอกาสแก่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ย่อมช่วยให้โครงการต่าง ๆ ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ดีกว่า

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545, หน้า 9-10) กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิดและอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้เกิดความคิดที่หลากหลาย ทำให้การปฏิบัติมีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดเพียงคนเดียว

2. การมีส่วนร่วมมีผลในทางจิตวิทยาคือทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลง ในขณะเดียวกันก็จะเกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นวิธีการที่ผู้บริหารสามารถใช้ทดสอบว่าสิ่งที่ตนเองรู้ตรงกับสิ่งที่ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือไม่

3. เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

4. เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสได้ใช้ความสามารถและทักษะในการทำงานร่วมกัน เกิดความมีน้ำใจ (Team Spirit) และความจงรัก รักดีต่อหน่วยงานมากขึ้น

5. การมีส่วนร่วมทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น การตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้น และส่งเสริมให้การปรับปรุงงานมีความเป็นไปได้สูง ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้นด้วย

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547, หน้า 10-11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่า มีดังนี้

1. ประชาชนอยู่ใกล้ขีดเหตุการณ์ รับทราบและเผชิญปัญหานั้น ๆ

โดยตรง

2. ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่จำกัด ทุกคนมีความห่วงใยจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วม

3. เป็นหลักการบริหารบนพื้นฐานของความสุจริตและยุติธรรม
ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

4. ทำให้เกิดฉันทามติที่คนทั้งหลายทราบเหตุผลของกันและกัน
มักเห็นพ้องที่จะเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด

5. เพื่อให้ชุมชนและกลุ่มต่าง ๆ สนับสนุนผลการตัดสินใจนั้น ๆ

6. ประชาชนอาจเป็นต้นเหตุของความล้มเหลวของโครงการได้ถ้า

ไม่ให้ความร่วมมือ

สนธยา พลศรี (2550, หน้า 78) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้หลายประการดังนี้

1. เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเป็น
สิทธิมนุษยชนที่ประชาชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกระดับ

2. สอดคล้องกับปรัชญา แนวความคิด และหลักการเรียนรู้
ร่วมกันของชุมชน

3. เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการ
กระจายอำนาจไปสู่ประชาชนและท้องถิ่น

4. นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน

5. ทำให้ดำเนินการพัฒนาชุมชนได้ตรงกับความต้องการที่
แท้จริงของประชาชนและชุมชน

6. เป็นการพัฒนาศักยภาพบุคคล กลุ่มและองค์กรในชุมชนให้มี
ประสิทธิภาพ

7. เป็นการสร้างความพึงพอใจร่วมกัน มีความชอบธรรมเป็นที่
ยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม ไม่สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในชุมชน

8. ทำให้เกิดความรัก ห่วงเห่น รับผิดชอบและเป็นเจ้าของชุมชน

9. เป็นกระบวนการสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้
ร่วมกันของชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

10. ช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล เพราะเป็นการพัฒนาคนใน
ชุมชน โดยคนในชุมชนและเพื่อคนในชุมชนอย่างแท้จริง รัฐบาลเป็นเพียงผู้สนับสนุนในบาง
ส่วน
นั้น

ปนัดดา ม่วงทอง (2554, หน้า 13) กล่าวว่า ความสำคัญของ
การมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

1. ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งหวัง
2. กระบวนการตัดสินใจสามารถรองรับพฤติกรรมของบุคคล
ในองค์การได้กว้างขวางและเกิดการยอมรับได้
3. เป็นหลักการของการบริหารที่เป็นผลต่อการดำเนินการ
เชิงวิเคราะห์ด้วยเหตุผลวิวัฒนาการเพื่อความคิด (การเปิดกว้าง) การระดมความคิด
(ระดมสมอง) ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจได้
4. ลดช่องว่างของระบบการสื่อสารในองค์การและขจัดปัญหา
ความขัดแย้งได้

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสำคัญคือ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ทำให้ดำเนินการตรงกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและชุมชน ทำให้เกิดความรัก ห่วงแหนง รับผิดชอบและเป็นเจ้าของร่วมกัน ลดช่องว่างของระบบการสื่อสารภายในองค์การ และขจัดปัญหาและลดความขัดแย้ง

2.5.5.3 ปัจจัยในการมีส่วนร่วมของชุมชน

มีนักวิชาการกล่าวถึงปัจจัยในการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ดังนี้
ชูชาติ พวงสมจิตต์ (2541, หน้า 266-273) ได้ทำการวิจัยเรื่อง
การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน
ประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพฯ พบว่า ปัจจัยส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับ
โรงเรียน ประกอบด้วยปัจจัย 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ได้แก่
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ แบบอุตสาหกรรมและอยู่ในช่วงภาวะเศรษฐกิจดี ปัจจัยด้านการเมือง
การปกครองที่ช่วยกระตุ้นให้นักการเมืองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและปัจจัยทางด้านสังคม
วัฒนธรรม 2) กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน เช่น ความศรัทธา ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และ
ความเป็นห่วงสวัสดิภาพของลูกหลาน เป็นต้น และ 3) กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่
ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน เช่น ผู้บริหารรุ่นก่อนสร้างศรัทธาไว้ ผู้บริหารและครูมี
ความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน เป็นต้น ปัจจัยเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน เช่น โรงเรียน
เป็นผู้เข้าไปขอความร่วมมือจากชุมชน โรงเรียนสร้างระบบที่เอื้อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
 เป็นต้น ปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของโรงเรียน เช่น โรงเรียนมีแผนที่ดี มีความน่าเชื่อถือ
 เป็นต้น ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชน ประกอบด้วยปัจจัย 3
กลุ่ม คือ 1) กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม 2) กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน และ 3) กลุ่มปัจจัย

เกี่ยวกับโรงเรียน เช่นเดียวกัน แต่มีลักษณะที่เป็นทางลบ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนซึ่งพบว่า เรื่องที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคือ การร่วมคิดการตัดสินใจ การร่วมสนับสนุนการดำเนินการ การร่วมควบคุมและตรวจสอบดำเนินงาน และการร่วมรับบริการและประโยชน์ เรื่องที่เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดคือการบริจาคเงิน และวัสดุสิ่งของ สำหรับวิธีการการมีส่วนร่วมมี 2 วิธี คือ การมีส่วนร่วมโดยความสมัครใจและการมีส่วนร่วมโดยถูกชักจูง

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาล ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า

1. เรื่องที่คณะกรรมการศึกษามีส่วนร่วม มี 5 เรื่อง ได้แก่ การวางแผน การจัดสรรทรัพยากร การกระตุ้นการทำงาน การประสานงานและการประเมิน โดยคณะกรรมการศึกษาเข้ามาเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมากในเรื่องการประสานงาน ส่วนการมีส่วนร่วมในเรื่องอื่น ๆ เป็นการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมี 2 กลุ่มปัจจัย ได้แก่

2.1 ปัจจัยเกี่ยวกับการศึกษา ได้แก่ เวลาที่อาศัยในชุมชน การมีถิ่นกำเนิดและหรือมีที่พักอาศัยในท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ การเป็นศิษย์เก่า การมีบุตรหลานเรียนอยู่ในโรงเรียน ความคาดหวังต่อโรงเรียน การมีความสัมพันธ์กับโรงเรียน และความห่วงใยต่อสวัสดิภาพเด็ก

2.2 ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ 1) คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนด้านความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ มีความซื่อสัตย์ และเป็นคนในท้องถิ่น โดยกำเนิด 2) คุณลักษณะของครู ได้แก่ ครูมีความประพฤติดี มีความรู้ ความสามารถ มีความเอาใจใส่ต่อเด็ก มีมนุษยสัมพันธ์ดี และมีความเสียสละ 3) การปฏิบัติของโรงเรียนต่อกรรมการศึกษา ได้แก่ การให้เกียรติและการให้โอกาสในการมีส่วนร่วม การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน 4) การปฏิบัติงานของครู ได้แก่ การเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนและความสามัคคีในหมู่ครู และ 5) ผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ ความมีชื่อเสียงของโรงเรียน และการบริหารการเงินที่โปร่งใส

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, หน้า 171-178) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า เงื่อนไขที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

1. เงื่อนไขเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ การที่มีการรวมกลุ่มกันเอง

ในชุมชน การมีสถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลาง ผู้นำทางศาสนาให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของการศึกษา ผู้นำชุมชนมีความกระตือรือร้นในการทำงาน

2. เจื่อนใจเกี่ยวกับคณะครู ได้แก่ การมีครูเป็นคนในท้องถิ่น คณะครูให้ความสำคัญและไปร่วมงานที่เป็นกิจกรรมของชุมชนและของคนในสังคม
3. เจื่อนใจเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมีศักยภาพในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการชุมชน ความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณ และการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนและนอกชุมชนเข้ามาใช้บริการต่าง ๆ ของโรงเรียน
4. เจื่อนใจเกี่ยวกับบริหารโรงเรียน ได้แก่ การเป็นผู้บริหารที่ดี การเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และเป็นคนมีพื้นฐานทางครอบครัวอยู่ในชุมชน

นภาพรณ์ หะวานนท์ (2543, หน้า 224) ได้ศึกษาผลสำเร็จของการดำเนินการให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยอาศัยกลไกของคณะกรรมการโรงเรียนและศึกษาปัจจัยเจื่อนใจต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จและกระบวนการทำงานของคณะกรรมการ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทำการศึกษากับคณะกรรมการโรงเรียนในบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน 4 แห่ง พบว่า ความสำเร็จของการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียนเกิดจากเจื่อนใจหลายประการ ประกอบด้วย เจื่อนใจที่เกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียน ครูในโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่เห็นคุณค่าของการศึกษา ความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน เจื่อนใจเกี่ยวกับศิษย์เก่า ซึ่งข้อเสนอเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับเจื่อนใจความสำเร็จในการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียนสามารถสรุปได้ 10 ประการ ดังนี้

1. โลกทัศน์ของคนในชุมชนที่ให้คุณค่ากับการศึกษาในระบบโรงเรียน
2. การที่ชุมชนกับโรงเรียนมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันเป็นเวลานาน
3. ชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ของการที่มีคนเคยเสียสละเป็นอย่างสูงเพื่อช่วยเหลือโรงเรียน
4. คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียน
5. โรงเรียนมีผู้บริหารที่ทำงานอยู่ที่โรงเรียนเป็นเวลานาน
6. โรงเรียนมีสัดส่วนของครูเป็นคนในชุมชนสูง
7. ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูพยายามเข้าร่วมกิจกรรมและงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
8. การที่ชุมชนมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ และมีพระสงฆ์ที่มีความสนใจในการศึกษา

9. การมีองค์กรทางสังคมในชุมชน โดยเฉพาะวัดนำเงินรายได้ และสิ่งของจากการทำบุญมาช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียน

10. ทางโรงเรียนโดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับองค์กรต่าง ๆ ได้

ชาญญา อภิบาลกุล (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารและการจัดการศึกษา ภายใต้โครงสร้างการกระจายอำนาจการบริหารศึกษา : กรณีศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารและการจัดการศึกษา ประกอบด้วย คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา พฤติกรรมของครูผู้สอน ผลงานของสถานศึกษา คุณลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

ปรีดาวรรณ อินทวิมลศรี (2548, หน้า128) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครพบว่า ปัจจัยความสำเร็จของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหาร คณะครู และผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในวิธีการต่าง ๆ ที่จะให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียน 2) ผู้บริหารมีความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง มีเทคนิคในการจูงใจและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้บุคลากรมีความเข้าใจ ร่วมมือในการปฏิบัติงานกับผู้ปกครอง และ 3) กรรมการสถานศึกษาเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ทัศนศิริรินทร์ สว่างบุญ (2548, หน้า 47) ได้สังเคราะห์งานวิจัยด้านการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชน การวิเคราะห์อภิมานและการวิเคราะห์กระบวนการทางปัญญาอภิมาน สรุปได้ว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ลักษณะของโรงเรียน การปฏิบัติงานภายในโรงเรียนและลักษณะของบุคลากรในโรงเรียน และ 2) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ สภาพการเมืองการปกครอง สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี

พระจิดนวัตร ปะโคทัง (2549, หน้า 113-114) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่น โรงเรียนกันทรารมณีนคร จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า เงื่อนไขการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมหลายประการที่สำคัญ คือ 1) การมีผู้นำศาสนาให้การสนับสนุน และเห็นความสำคัญของการศึกษา 2) ผู้นำองค์กรส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนช่วยเหลือสนับสนุนอย่างจริงจัง 3) การมีการรวมกลุ่มกันเองในชุมชนหลายกลุ่ม เช่น สมาคมศิษย์เก่า สมาคม

ผู้ปกครอง และกลุ่มเครือข่ายผู้ปกครอง 4) คณะครูมีความสามัคคีและร่วมกันพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ 5) ผู้บริหารเป็นที่ยอมรับของคณะครูและชุมชน

ปกรณ กัณอุปัท (2549, หน้า 112-114) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดถนน อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน มี 2 กลุ่ม คือ 1) ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชนในด้านความศรัทธาต่อผู้บริหาร ครู และโรงเรียน และ 2) ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียนที่ตั้งมานาน ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีความสามัคคี มีวิธีการปฏิบัติงานโดยขอความร่วมมือ การสร้างเครือข่าย การให้บริการชุมชนและการมีระบบดูแลนักเรียน มีการวางแผนและจัดทำหลักสูตร โดยการมีส่วนร่วม มีความเชื่อถือด้านการเงินและผลงานของโรงเรียน

วัชรยุท บัญมา (2551, หน้า 202) ได้ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า ตัวป้อน (Input) ได้แก่ งบประมาณและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดภายใต้บริบทของสถานศึกษาขนาดเล็กซึ่งบริบทและตัวป้อนที่จำเป็นคือผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ชุมชนรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ และพร้อมแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมสถานศึกษาและชุมชน มีศักยภาพและความ สามารถในการแสวงหานักวิชาการภายนอกที่มีความเต็มใจและพร้อมที่จะทำงาน

Arnstein (1969, p. 216) แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็นบันได

8 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1-2 รวมเรียกว่า การมีส่วนร่วมเทียมหรือการไม่มีส่วนร่วม หมายถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 3-5 รวมเรียกว่า การมีส่วนร่วมระดับพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน หมายถึง เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วมได้ในบางส่วนบางเรื่องเท่านั้นเพราะบางส่วนผู้มีอำนาจสงวนเอาไว้แต่ก็นับว่ายังดีกว่าขั้นที่ 1-2

ขั้นที่ 6-8 รวมเรียกว่า การมีส่วนร่วมระดับอำนาจเป็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งเป็นระดับที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาก ซึ่งพัฒนามาจากขั้นที่ 6 ขั้นที่ 7 จนถึงขั้นที่ 8 ขึ้นควบคุมโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยผ่านตัวแทนหรือเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

Cohen & Uphop (1980, pp. 219-222) แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประการแรก ที่สุดที่จะต้องกระทำคือการกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือก นโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการ วางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ได้แก่ การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหารและการประสานความร่วมมือ ส่วนองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นจะได้คำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยัง จะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมถึง ผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็น ประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่ จะต้องสังเกตคือความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

จากการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนใน การจัดการศึกษาเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การแสดงความคิดเห็น การประสานงาน ตลอดจน การประเมินผลในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ไขปัญหาด้วยความเสียสละและ เต็มใจการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะช่วยให้การตัดสินใจละเอียด ถี่ถ้วนมีโอกาสผิดพลาดน้อย ก่อให้เกิดผลดีแก่หน่วยงาน

2.5.5.4 คุณลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพ

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพมีหลายรูปแบบ การนำไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับกลุ่มบุคคลและสถานการณ์ ความพร้อมและแนวคิดของผู้ปฏิบัติซึ่งได้ มีนักวิชาการหลายท่านเสนอรูปแบบ ไว้ดังนี้

พระจิณณวัตร ปะโคทัง (2550, หน้า 113) ได้กล่าวถึงรูปแบบ การมีส่วนร่วมที่มีกระบวนการมีส่วนร่วม 5 ประการ คือ

1. การระดมความคิด (Brainstorming Participation) คือ การคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกันในลักษณะของการร่วมคิดที่มาจากทุกฝ่าย
2. การร่วมวางแผน (Planning Participation) คือ การนำสิ่งที่ร่วมคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกันด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย
3. การร่วมลงมือทำ (Taking Action Participation) คือ การนำแผนงานที่ได้ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบเพื่อให้เป็นไปตามแผนและเป้าหมายที่วางไว้
4. การร่วมติดตามประเมินผล (Monitoring Participation) คือ การร่วมกันติดตามผลงานที่ทำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ร่วมคิดพัฒนาปรับปรุงให้งานดีขึ้น
5. การรับผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefits Participation) เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นร่วมกันในผลงานที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำซึ่งจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี สมานฉันท์และเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

ดร. สุนทรายุทธ (2551, หน้า 541-542) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่ามีรูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) กระบวนการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดคือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ แบ่งเป็นการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนนี้ได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากรและการประสานงาน เป็นต้น
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) นอกจากจะพิจารณาถึงประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้วจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญจะต้องสังเกตคือความเห็นความชอบและความคาดหวังซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

ดุสิต สาลี (2552, หน้า 1) กล่าวถึงรูปแบบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ (Constructive Participation) คือ การมีส่วนร่วมที่ทั้งสองฝ่ายต่างมองโลกไปในทางที่ดี พร้อมทั้งจะร่วมกันสร้างสรรค์ด้วยการ ปรับทัศนคติเข้าหากันเกิดการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาและ หาข้อยุติต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจบนพื้นฐานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายพึงพอใจ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าและเป็นสิ่งที่สังคมพึงปรารถนา

2. การมีส่วนร่วมที่มีความขัดแย้ง (Conflict Participation) คือ การมีส่วนร่วมที่ทั้งสองฝ่ายมีอคติต่อกัน เป็นการมองโลกในแง่ร้าย เมื่อมีโอกาสเผชิญหน้ากัน จะพยายามหักล้างความคิดซึ่งกันและกันโดยไม่มีการปรับทัศนคติเข้าหากัน จึงยากที่จะหาจุด ร่วมให้เกิดความพึงพอใจกันได้การมีส่วนร่วมใจจึงแอบแฝงไว้ซึ่งความไม่จริงใจต่อกันใน การดำเนินกิจกรรม ความขัดแย้งเริ่มตั้งแต่มีคน 2 คนขึ้นไปทำงานร่วมกัน ดังนั้นที่ได้มีสังคม มนุษย์ที่นั้นย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นเสมอ เพราะในแต่ละสังคมมีพื้นฐานหลายอย่างแตกต่างกัน เช่น เพศ วัย ความรู้ ความสามารถ อาชีพ ศาสนา วัฒนธรรม เป็นต้น

ถวิล เกษสุพรรณ (2552, หน้า 18) กล่าวว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนกระทำได้หลายระดับแตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและ เจตนาารมณ์ในการเข้ามามีส่วนร่วม อาจเป็นเพียงสมาชิกของกลุ่มแต่ผิวเผินไม่มีบทบาท จนถึงขั้นร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และขั้นสูงสุดเป็นผู้ควบคุม

จิราพร ธรรมเจริญ (2553, หน้า 37) กล่าวว่าลักษณะการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความพึงพอใจในการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีขั้นตอนในการมีส่วนร่วมดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุและความต้องการ 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและ ประเมินผล และ 5) การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ปิ่นอนงค์ วงศ์บุญ (2553, หน้า 15) กล่าวถึงประเภทการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย 5 ประเภท ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลครอบครัวและชุมชนของตน เช่น การให้ข้อมูลการเจ็บป่วยของตนแก่แพทย์ ถ้าไม่ร่วมให้ข้อมูลที่เป็นจริงหรือแพทย์ไม่ฟังข้อมูล จากผู้ป่วยก็อาจรักษาไม่ได้ผลดี เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลและข่าวสาร ได้แก่ การร่วมให้ ข้อมูลของตนเองกับแพทย์เพื่อจะได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นแนวทางตัดสินใจที่ดีขึ้นใน การรักษา และตนเองก็ควรรับทราบข้อมูลจากแพทย์เพราะสิ่งที่แพทย์รู้เกี่ยวกับตนนั้นตนเอง อาจยังไม่รู้ข้อมูลเหล่านั้น เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ หมายถึง

การมีส่วนร่วมตัดสินใจโดยเฉพาะเกี่ยวกับโครงการที่ตนจะมีส่วนได้ส่วนเสีย แบ่งออกเป็น 3 กรณี ประกอบด้วย 1) ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ 2) ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ และ 3) ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ

4. การมีส่วนร่วมทำ หมายถึง การร่วมในขั้นตอนการดำเนินงาน เช่น ร่วมสร้างถนนในชนบท เป็นต้น

5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน หมายถึง การที่ไม่มีโอกาสร่วมในการดำเนินงานแต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือด้านอื่น ๆ แบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ คือ ไม่มีส่วนร่วม มีส่วนร่วมปานกลาง และมีส่วนร่วมด้วยเต็มที่

ประเมิน ทองพรวง (2553, หน้า 45) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถแบ่งได้หลายลักษณะ สามารถสรุปได้ 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด เป็นการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน เป็นการนำสิ่งที่ร่วมกันคิดมา กำหนดเป็นแผนปฏิบัติการด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เป็นการปฏิบัติกิจกรรมและดำเนินงานตามแผนที่วางไว้

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นการร่วมกันติดตามงานให้สำเร็จตามเป้าหมายและประเมินผลการดำเนินงานหรือกิจกรรม

5. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งผลประโยชน์ทางตรงและผลประโยชน์ทางอ้อม

พรเทพ ทศนสุวรรณ (2553, หน้า 47-48) กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องในองค์กรควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกและกำหนดนโยบายวางแผน การจัดสรรทรัพยากร การปฏิบัติ การประสานงาน ตลอดจนการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงาน สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมได้ 5 ระดับดังนี้

1. ระดับร่วมทำ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ หรือระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด หมายถึง มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ และร่วมทำ

2. ระดับร่วมคิด ร่วมตัดสินใจหรือระดับการมีส่วนร่วมมาก หมายถึง มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ ร่วมตัดสินใจ แต่ไม่ได้ร่วมทำ

3. ระดับร่วมทำหรือระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง หมายถึง มีส่วนร่วมตามที่ได้รับมอบหมาย

4. ระดับร่วมรับรู้หรือระดับการมีส่วนร่วมน้อย หมายถึง มีส่วนรับรู้รับทราบ แต่ไม่มีส่วนร่วมในการทำและคิด

5. ระดับไม่มีส่วนร่วมหรือการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด หมายถึง ไม่มีส่วนร่วมใด ๆ เลย

ปนัดดา ม่วงทอง (2554, หน้า 16-17) กล่าวว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ การเลือกนโยบายและประชากร การกำหนดแผนกลยุทธ์ แผนการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดเสนอแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาในด้านต่าง ๆ การตัดสินใจ สามารถทำในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ หมายถึง การที่ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การบริหารงาน การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร เช่น ระดมทรัพยากร จัดสรรทรัพยากร บริหารงาน ร่วมแก้ปัญหา และประสานความร่วมมือ

3. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์ หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากการปฏิบัติกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามความก้าวหน้า การสรุปผล และการรายงานผลการดำเนินงาน ที่ได้จากการปฏิบัติเพื่อนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงของบกร่อง ซึ่งในการประเมินผลจะเกี่ยวข้องกับความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

วรรณรวิ เจริญสุข (2554, หน้า 18-19) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่ช่วยให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ร่วมงาน เกิดความสามัคคีในกลุ่มหรือทีม ลดความขัดแย้ง ลดค่าใช้จ่ายขององค์การ การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการทำให้บุคคลมีความพึงพอใจในการทำงาน เปิดโอกาสให้บุคคลเติบโตและประสบผลสำเร็จในงาน สร้างความรับผิดชอบ ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ รวมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาความไม่สอดคล้องกันระหว่างความต้องการของบุคคลกับองค์การด้วย จึงมีผลดีต่อการบริหาร ดังนี้

1. การยอมรับการเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้น เมื่อบุคคลมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลง ทำให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา
ราบรื่นมากขึ้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้เกิดความไม่พอใจของกลุ่มเปิดเผยขึ้นมา และสามารถยุติได้โดยการอธิบายอย่างตรงไปตรงมา

3. ความผูกพันของบุคคลต่อองค์กรมีมากขึ้น เพราะสมาชิก
รู้สึกถึงความสำคัญและคุณค่าขององค์กร

4. มีความไว้วางใจฝ่ายบริหารมากขึ้น การมีส่วนร่วมใน
การตัดสินใจที่สำคัญขององค์กร ทำให้สมาชิกผู้แรงจูงใจและความต้องการของฝ่ายบริหาร
ทำให้มีความไว้วางใจมากขึ้น

5. การติดต่อสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนดีขึ้น เป็นการ
พัฒนาการสื่อสารแบบสองทางให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555, หน้า 228) กล่าวว่า
การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับการดำเนินกิจกรรมและ
การตัดสินใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือเครือข่ายเพราะมีผลในทางจิตวิทยา
เป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการ
บริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนา และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วม จะม
ความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการหรือองค์กร ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อน
องค์กรและหน่วยงานที่ดีที่สุด

อรุณรัตน์ ไทวรรณ (2556, หน้า 12) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทำ
ให้ประชาชนยอมรับและร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม เกิดความเป็นเจ้าของ เป็นการระดม
ความคิดในการแก้ไขปัญหาให้เกิดประโยชน์สูงสุดตรงกับความต้องการของประชาชน
ทำให้ทราบข้อเท็จจริงและความคิดเห็นของประชาชน แล้วนำมาวางแผนพัฒนาโครงการ
ให้ประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี เกิดประโยชน์สูงสุด บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์
เกิดการประหยัดทรัพยากร ประหยัดเวลา และเกิดความพึงพอใจของผู้รับบริการด้วย

ชูชาติ พงศรี (2557, หน้า 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมถือเป็นสิ่ง
สำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการมี
ส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา เพราะการศึกษาที่ดีมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็น วิธีการ
หนึ่งที่จะทราบถึงความต้องการของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี การกระทำกิจกรรมใดก็ตามหากทำ
ตามลำพังแล้วก็ยากที่ประสบความสำเร็จ กิจกรรมที่จะเจริญก้าวหน้าได้นั้น คน ๆ เดียวไม่
สามารถทำกิจกรรมทุกอย่างสำเร็จลุล่วงไปได้

ภูวนารถ ศรีทอง (2557, หน้า 35) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจที่สำคัญของการพัฒนาในทุกระดับตั้งแต่องค์กรในชุมชนเล็ก ๆ องค์กรชุมชนใน ชนบท องค์กรชุมชนในบริษัทเอกชน จนถึงการพัฒนาประเทศที่ต้องใช้มิติของภาคประชาชนใน การจัดการและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน กระบวนการการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายใน การร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผลตอบแทนจากการที่ได้ทำงานร่วมกันนั้น และผลจาก การร่วมกันคิด ร่วมกันทำ นำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ

นัทธวัฒน์ พลเมฆ (2558, หน้า 10) กล่าวว่า การเข้าไปมี ส่วนร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นการเข้าร่วมแบบทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ ซึ่งจะต้องขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุตามเป้าหมายเป้าประสงค์โดยมีผลได้ผลเสียร่วมกัน อีกทั้งเป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ บุคลากรเป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น การเข้าไปมีส่วนร่วมยังทำให้ บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจใน การทำงานเกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม มีแรงใจที่จะมุ่งสู่ ความสำเร็จในชีวิตการทำงาน

Arnstein (1969, p.111) และ Cohen & Uphop (1980, p. 98) ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน ได้แก่ การร่วม ลงมือทำ การร่วมติดตามประเมินผล การรับผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจ

จากทัศนะของนักวิชาการ/นักวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย นำมาสังเคราะห์เป็นคุณลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รายละเอียดดังตาราง 7

ตาราง 7 การสังเคราะห์คุณลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

คุณลักษณะ การมีส่วนร่วมของ ชุมชนที่มีคุณภาพในโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	นักวิชาการ/นักวิจัย															ผลการสังเคราะห์				
	พระจิตต์นวัตร ประโคตทั้ง (2550)	ดร. สุนทรภายุทธ (2551)	ดุสิต สาลี (2552)	ถวิล เกษสุพรรณ (2552)	จิราพร ธรรมเจริญ (2553)	ปิ่นอมงค์ วงศ์บุญ (2553)	ประเมิน ทองพร้อม (2553)	พรเทพ ทัศนสุวรรณ (2553)	ปนัดดา ม่วงทอง (2554)	วราภรณ์ เจริญสุข (2554)	จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555)	อรุณรัตน์ ไทวรรณมา (2556)	ชูชาติ พงศรี (2557)	ภูวนารถ ศรีทอง (2557)	นันทวัฒน์ พลเมธ (2558)		Arnstein (1969)	Cohen & Uphop (1980)	ความถี่	ร้อยละ
1. การระดมความคิด	√			√			√		√			√		√				6	35.3	*
2. การร่วมวางแผน	√						√	√				√						4	23.5	
3. การร่วมลงมือทำ	√	√		√	√	√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	15	88.2	*
4. การร่วมติดตามประเมินผล	√	√			√		√									√	√	6	35.3	*
5. การรับผลประโยชน์ร่วมกัน	√	√			√		√									√	√	6	35.3	*
6. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ		√		√	√	√		√	√	√	√				√	√	√	11	64.7	*
7. การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์			√															1	5.9	

ตาราง 7 (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	คุณลักษณะ													ผลการสังเคราะห์						
	พระจินดฉัตร ปะโตทัง (2550)	ดร. สุนทรายุทธ (2551)	ดุสิต สาลี (2552)	ถวิล เกษสุพรรณ (2552)	จิราพร ธรรมเจริญ (2553)	ปิ่นอนงค์ วงศ์บุญ (2553)	ประเมทิน ทองพร้อม (2553)	พรเทพ ทัศนสุวรรณ (2553)	ปนัดดา ม่วงทอง (2554)	วราภรณ์วี เจริญสุข (2554)	จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555)	อรุณรัตน์ ไทวรรณ (2556)	ชูชาติ พงศรี (2557)		ภาวนารถ ศรีทอง (2557)	นันทฉวีวัฒน์ พลเมฆ (2558)	Arnstein (1969)	Cohen & Uphop (1980)	ศวามณี	ร้อยละ
8. การมีส่วนร่วมที่มีความขัดแย้ง			✓															1	5.9	
9. การมีส่วนร่วมเทียม							✓								✓			2	11.8	
10. การมีส่วนร่วมระดับพิธีกรรม															✓			1	5.9	
11. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล						✓												1	5.9	
12. การมีส่วนร่วมสนับสนุน						✓												1	5.9	
13. การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร						✓												1	5.9	

จากตาราง 7 การสังเคราะห์คุณลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้วิจัยเลือกคุณลักษณะที่มีความถี่ร้อยละ 30 ขึ้นไปเป็นคุณลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีคุณภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ 5 ประการ ได้แก่ 1) การระดมความคิด 2) การร่วมลงมือทำ 3) การร่วมติดตามประเมินผล 4) การรับผลประโยชน์ร่วมกัน และ 5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต

การวิจัยอนาคต (Future Study) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปรากฏการณ์และศักยภาพของการเปลี่ยนแปลงด้วยแนวคิดที่ว่าอนาคตก็คือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นนี้เป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต (Slaughter, 1993; Glenn, 1994, p. 23) หรือมีความหมายอีกนัยหนึ่งคืออดีตทำให้เกิดปัจจุบันและปัจจุบันทำให้เกิดอนาคตนั่นเอง

3.1 มโนทัศน์พื้นฐานของการวิจัยอนาคต

การวิจัยอนาคต (Futures Research) เป็นวิธีการวิจัยเกี่ยวกับอนาคตแบบหนึ่งที่มีแนวคิด วิธีการ และระเบียบวิธีที่แตกต่างไปจากการวิจัยโดยปกติทั่วไป ไม่เน้นข้อเท็จจริง (Fact) เช่น งานวิจัยทั่วไป แต่เป็นเรื่องวิธีการศึกษาแนวโน้มและสิ่งที่คาดว่าจะเกิดในอนาคต หรือแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทางเลือกหลายทางที่จะเป็นไปได้ แนวโน้มที่เป็นทางเลือกที่เป็นได้ทั้งหมด การวิจัยอนาคตจะเกี่ยวข้องกับเป้าหมายที่ต้องการ วิธีการไปให้ถึงเป้าหมาย ปัญหาและโอกาสที่จะต้องเผชิญเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้น (Slaughter, 1993) ช่วยให้เกิดการรับรู้และมีทางเลือกในอนาคต (Roy Amara, 1991, cited in Lang, 2004) การวิจัยอนาคตได้รับการพัฒนาจนมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการวางแผนในการดำเนินการ มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ ประการแรกเพื่อกำหนดอนาคตขององค์กร ประการที่สองเพื่อวิเคราะห์ศึกษาตัดสินใจเลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาองค์กรให้บรรลุเป้าหมายในอนาคต เนื่องจากความเจริญทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสารและการอยู่ในยุคโลกไร้พรมแดน ซึ่งมีปัจจัยมากมายที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในแต่ละสังคม ทำให้เกิดความตื่นตัวในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงในโลกอนาคต สังคมใดสังคมหนึ่งจะอยู่เฉยโดยไม่สนใจสิ่งรอบข้างไม่ได้แล้ว

จำเป็นต้องมีการก้าวทันและรู้เท่าทันสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น และคาดว่าน่าจะเกิดขึ้นเพื่อการเตรียมการรองรับ ป้องกัน หรือการจัดการเชิงรุก (สุวิมล ว่องวาณิช, 2550, หน้า 216)

คำว่า การวิจัยอนาคต (Futures Research) มีผู้ใช้ในความหมายที่แตกต่างกัน ออกไปมากมาย ซึ่งเรามักจะพบถ้อยคำที่ใช้เกี่ยวกับการศึกษาเชิงอนาคตอยู่หลายคำ เช่น อนาคตศึกษา (Futures Studies) อนาคตศาสตร์ (Futurology) และอนาคตนิยม (Futurism) อย่างไรก็ตามสมาคมอนาคตโลก (World Future Society) ได้แสวงหาคำตอบใน ค.ศ.1975 พบว่าคำที่มีคนเห็นด้วยมากที่สุดคือ คำว่า Futures Studies กับ Futures Research ส่วนคำว่า Futurology ได้รับการปฏิเสธมากที่สุด เนื่องจากเป็นคำที่เน้นไปในทางที่ว่าอนาคตสามารถรู้ได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ในความเป็นจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น (Allen, 1978) จุมพล พูลภัทรชีวิน (2529, หน้า 22) ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของแต่ละคำไว้ดังนี้

คำว่า Futurism หรือ “อนาคตนิยม” หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับทางเลือกอนาคตต่าง ๆ (Alternative Futures) ของกลุ่มประชากร หรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่ง มีลักษณะที่เป็นลัทธิปรัชญาสาขาหนึ่ง โดยมีความเชื่อว่าอนาคตเป็นเรื่องที่สามารถจะศึกษาได้อย่างมีระบบ การคิดเกี่ยวกับอนาคตของมนุษย์ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้สร้างอนาคต การเตรียมเผชิญอนาคตตามแนวของอนาคตนิยมก็คือการคิดและสร้างอนาคตเสียตั้งแต่ปัจจุบัน ดังคำขวัญที่ว่า The Future is Now ดังนั้น กระบวนการในการแก้ปัญหาของนักอนาคตนิยมจึงอยู่ในลักษณะที่เป็น Proactive มากกว่า Reactive

นักอนาคตนิยมบางกลุ่มถือว่าแนวคิดเกี่ยวกับอนาคตเป็นแนวคิด Perspective ไม่ใช่ศาสตร์เพราะยังไม่มีองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่อยู่ในรูปกฎ และ/หรือทฤษฎี เช่นเดียวกับศาสตร์สาขาอื่น โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์หรือแม้กระทั่งสังคมศาสตร์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าไม่มีข้อเท็จจริงในอนาคต (Future Facts) สิ่งที่เราเป็นเพียงข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ของมนุษย์ในปัจจุบันเกี่ยวกับทางเลือกต่าง ๆ ในอนาคตในช่วงระยะเวลาหนึ่ง การศึกษาหรือการวิจัยอนาคตเน้นไปที่การศึกษาทางเลือกอนาคตที่เป็นไปได้ (Possible) หรือน่าจะเป็น (Probable) หลายทางไม่ใช่ทางเดียว การทำนายอนาคตจึงมีลักษณะไม่เหมือนการทำนาย (Prediction) ในทางวิทยาศาสตร์ซึ่งมีอำนาจในการทำนายในแง่ของสถิติสูงกว่า แต่การทำนายที่นักอนาคตนิยมใช้คือการทำนายอนาคต (Future Forecasting) ซึ่งเปิดโอกาสให้มีความผิดพลาดสูงกว่า

ส่วนคำว่า Futures Studies หรือ “อนาคตศึกษา” มีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกับการวิจัยอนาคต เพียงแต่มีลักษณะของการใช้ความคิดที่เรียกว่า Intuitive มากกว่าการวิจัยอนาคต ในขณะที่การวิจัยอนาคตมีการเน้นข้อมูลและมีระบบระเบียบและวิธีการศึกษาที่รัดกุมและเป็นแบบแผนมากกว่า ตัวอย่างเช่น การคิด (วิเคราะห์-สังเคราะห์) จากข้อมูลเดิมที่มีอยู่โดยไม่มี

การจัดระบบระเบียบข้อมูลหรือหาข้อมูลใหม่ จัดเป็นอนาคตศึกษา (Futures Studies) ส่วนการออกแบบการวิจัยใช้เทคนิคการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลหรือสร้างข้อความรู้ใหม่เกี่ยวกับอนาคต จัดเป็นการวิจัยอนาคต (Futures Research)

Amare (1974, อ้างถึงใน นาดยา ปิรันธนาพันธ์, 2526, หน้า 67) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวิจัยอนาคตไว้ 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อจัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับภาพอนาคตและเป้าหมายของอนาคต 2) เพื่อจัดเตรียมเครื่องมือที่จะใช้ในการสำรวจและเป็นเครื่องมือชี้แนะที่มนุษย์จะกระทำ และ 3) เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการวางแผนขององค์กร

Ziegler (1977, อ้างถึงใน ลัดดาวลย์ เพชรโรจน์, 2538, หน้า 60) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวิจัยอนาคตไว้ดังนี้ 1) ช่วยสนับสนุน กระตุ้นสิ่งที่พึงปรารถนาให้เกิดได้เร็วขึ้น 2) ช่วยป้องกันสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาไม่ให้เกิดขึ้น 3) ช่วยหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นไปได้ดังที่ปรารถนา

Mannermaa. M. (1986, p. 658) สรุปความหมายของการวิจัยอนาคตไว้ว่าเป็นการศึกษาสิ่งที่เป็นจริงในปัจจุบันจากมุมมองความสนใจในองค์ความรู้ของอนาคต (Knowledge of The Future) โดยองค์ความรู้ในอนาคตได้ถูกนำมาวิเคราะห์ในเงื่อนไขของเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ได้ (Knowledge of Contingent Events) และได้ให้ลักษณะพื้นฐานของการวิจัยอนาคตไว้ 3 ประการ คือ 1) วัตถุประสงค์ในการวิจัย (Research Object) ไม่ใช่เหตุการณ์ในอนาคต แต่เป็นเหตุการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบันและประวัติศาสตร์จากอดีต 2) บทนิยามที่ระบุเป็นนัยว่าการวิจัยอนาคตมีประโยชน์ในตัวของมันเอง โดยธรรมชาติมักจะมีจุดประสงค์ เป้าหมายหรือสิ่งที่สนใจสำหรับการวิจัยอนาคตที่ใช้ได้จริง ซึ่งมีผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การค้นหาความจริงอันเป็นนิรันดร์ (Eternal Truth) ไม่สามารถเป็นวัตถุประสงค์ของการวิจัยอนาคตได้ 3) องค์ความรู้ของอนาคต (Knowledge of The Future) คือ องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ในอนาคต ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ได้ วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งเน้นอนาคต คือสิ่งที่เป็นจริงในปัจจุบันและความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ใช้ได้ อนาคตภาพในความเข้าใจของการวิจัยอนาคตจะแสดงให้เห็นได้โดยการใช้ผลจากการทดลอง ซึ่งหากมองในมุมตรงกันข้ามเราไม่ได้ศึกษาอนาคต แต่เราศึกษาความเป็นจริงในปัจจุบันเพื่อเป็นการคาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ตามแนวคิดของ Jerome C. Glenn (1999) การศึกษาและการวิจัยอนาคตเป็นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่อาจเป็นไปได้ ซึ่งมีใช้เพียงความนิยมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงชั่วขณะเท่านั้น แต่ยังหมายถึงสิ่งที่อาจสร้างความแตกต่างให้กับระบบหรือระเบียบข้อมูลต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลา 10-25 ปี ข้างหน้าขึ้นไป โดยจะเห็นได้ว่านักประวัติศาสตร์เป็นผู้ที่

ตั้งสมมติฐานเพื่อบอกให้เราทราบถึงสิ่งที่เกิดขึ้นไปแล้ว ส่วนนักข่าวก็เป็นผู้รายงานถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น ดังนั้น นักอนาคตนิยมจึงเป็นตัวแทนของผู้ที่จะบอกถึงสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ และสิ่งที่อาจต้องการให้เป็นไป โดยไม่ใช่เป็นการพยากรณ์ว่าอะไรเกิดขึ้น แต่เป็นการเรียกร้องที่จะรู้มากขึ้นเกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้และอนาคตที่พึงปรารถนา โดยศึกษาว่าอนาคตจะพัฒนาไปอย่างไร วิธีวิทยาการวิจัยอนาคตจะช่วยแสดงสิ่งที่เป็นไปได้ ช่วยให้เกิดความกระฉ่งในการวางนโยบาย ระบุและประเมินการกระทำใด ๆ ที่เป็นทางเลือก หลีกเลี่ยงหลุมพรางที่อาจจะเกิดในอนาคต รวมไปถึงเป็นการฉวยโอกาสอันดีต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต (Wendell Bell, 1993, p. 175)

สรุปได้ว่า การวิจัยอนาคตมีลักษณะเด่นที่แตกต่างออกไปจากการวิจัยอื่น ๆ ตรงที่การวิจัยอนาคตเน้นข้อมูล มีระบบระเบียบรัดกุมและเป็นแบบแผนมากกว่าเป็นวิถีศึกษาเกี่ยวกับทางเลือกอนาคตต่าง ๆ ที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นของกลุ่มประชากรหรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่ง มีการระบุถึงช่วงเวลาในการศึกษาอนาคต ลักษณะของปัญหาที่สนใจจะศึกษา ไม่ใช่ปัญหาที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานใดหรือการตัดสินใจของใครโดยเฉพาะ ปรากฏการณ์หลายอย่างมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่ต่อเนื่องและไม่คงที่อันเนื่องมาจากมีตัวแปรอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ผลที่ได้จากการวิจัยอนาคตจึงมีลักษณะที่ไม่ยุติที่ผลอย่างใดอย่างหนึ่งแต่มักจะมีทางเลือกหลายอย่าง การวิจัยอนาคตมีลักษณะของการพยากรณ์แบบการใช้จินตนาการ เทคนิคการวิจัยอนาคตจึงมีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างวิธีการทางวิทยาศาสตร์และวิธีการเชิงพรรณนา (สมบุญ ศิลป์รุ่งธรรม, 2547, หน้า 89) ผลที่ได้จากการวิจัยอนาคตจะเป็นข้อมูลในการวางแผนและการตัดสินใจ ตลอดจนให้ข้อมูลแก่หน่วยงานองค์กรที่มีความประสงค์ข้อมูลเฉพาะเรื่องนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินการประเมินทางเลือก กระตุ้นสิ่งที่พึงปรารถนาให้เกิดได้เร็วขึ้น ป้องกันสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาไม่ให้เกิดขึ้น และวางแผนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3.2 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต

การวิจัยอนาคตเป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบถึงแนวโน้มของเหตุการณ์และสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต หรือแนวโน้มของเหตุการณ์ที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยช่วยจัดเตรียมข้อมูลในการลำดับภาพอนาคตและเป้าหมายของอนาคต รวมทั้งพัฒนา การมีส่วนร่วมในการวางแผนองค์กร ประเมินทางเลือกและช่วยหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นไปดังที่ปรารถนา มีนักวิชาการกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัย อนาคตไว้ดังนี้

Textor, R. B. (1986, p. 7) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคตไว้ว่า

1. บรรยายทางเลือกในอนาคตที่จะเป็นไปได้หรือน่าจะเป็นของกลุ่มประชากรที่ศึกษา

2. ประเมินสถานการณ์ในปัจจุบันที่เกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ ที่เรามีอยู่เกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปไม่ได้ในแต่ละทาง

3. บ่งชี้ผลกระทบและผลต่อเนื่องที่อาจจะเกิดขึ้นจากอนาคตที่เป็นไปได้

4. เป็นสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าเกี่ยวกับอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจจะเกิดขึ้น

5. ช่วยให้เข้าใจถึงเบื้องหลังของกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

จุมพล พุฒภัทรชีวิน (2548, หน้า 20) กล่าวว่า เป้าหมายหลักของการศึกษาและการวิจัยอนาคต มีใช้อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้องแม่นยำ เพราะเรื่องของอนาคตเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้นหรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่มีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอนาคต มีแต่การคาดการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มที่เป็นทางเลือกที่คาดว่าจะมีความเป็นไปได้ (Possible Alternative Trends) เท่านั้น เป้าหมายที่สำคัญของการวิจัยอนาคตจึงอยู่ที่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์มากกว่าการตามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และได้สรุปเกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยอนาคตไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. อนาคตเป็นเรื่องที่ทำการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

2. ความเชื่อของมนุษย์มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของมนุษย์

3. มนุษย์สามารถควบคุมและสร้างอนาคตได้

วิโรจน์ สารรัตน์ (2553, หน้า 316) กล่าวถึงหลักการทำนายอนาคตพื้นฐานไว้ว่า มี 3 ลักษณะ คือ

1. หลักการทำนายเชิงสำรวจ (Exploratory Forecasting) เป็นการทำนายที่อาศัยปรากฏการณ์ในอดีตและปัจจุบันมาเป็นแนวโน้มที่จะบอกถึงอนาคตที่เป็นไปได้ โดยให้ความสนใจไปที่ปัญหาและโอกาสที่เป็นไปได้ในอนาคตนั้น

2. หลักการทำนายเชิงปทัสฐาน (Normative Forecasting) เป็นการทำนายที่เริ่มจากกำหนดเป้าหมาย (Goal) ในอนาคตที่พึงปรารถนาไว้ก่อนแล้วจึงสร้างทางเลือก (Alternatives) ที่เป็นไปได้ที่จะให้เกิดผลตามเป้าหมายที่พึงปรารถนาที่กำหนดไว้นั้น 3) หลักการทำนายแบบยึดตัวแบบหรือแบบจำลอง (Forecasting Via model/Simulation) อาจอาศัยกฎธรรมชาติ (Natural Law) มาเป็นแนวทาง เช่น กฎธรรมชาติเชิงกายภาพ กฎธรรมชาติเชิงสังคม

กฎธรรมชาติเชิงสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นตัวแบบหรือแบบจำลอง ที่จะทำให้ทำความเข้าใจโครงสร้างของอนาคตที่จะทำนาย

Glenn, J. C. (1994a, p. 2) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายการวิจัยอนาคตเป็นการสำรวจสร้างและทดสอบอนาคตที่เป็นไปได้หรืออนาคตที่ต้องการ เพื่อการกำหนดวิสัยทัศน์ในอนาคตอย่างเป็นระบบ โดยวิสัยทัศน์จะช่วยสร้างนโยบายระยะยาว ยุทธวิธี และการวางแผนต่าง ๆ ที่จะทำให้ความต้องการและสภาพแวดล้อมในอนาคตที่น่าจะเป็นถูกจัดระเบียบได้ง่ายขึ้น

Theodore (1999) อ้างว่าจุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคตว่ามีใช้เพื่อรู้อนาคต แต่เพื่อช่วยในการตัดสินใจที่ดีกว่าปัจจุบัน งานวิจัยหลายชิ้นที่เกี่ยวกับการศึกษาอนาคตได้แสดงถึงพลังอำนาจในการช่วยให้เราเข้าใจโลกอนาคตที่เป็นไปได้ วิธีวิทยาการวิจัยอนาคตทั้งหลายได้ถูกนำไปใช้ในการวางแผนและใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ทางนโยบายของบริษัท องค์การเอกชน องค์การที่ไม่ใช่ของรัฐ มหาวิทยาลัย รัฐบาลและองค์การระหว่างประเทศ

โดยสรุป จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคตไม่ได้อยู่ที่การทำนายได้ถูกต้อง แต่เป็นการสำรวจแนวโน้มที่เป็นไปได้ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้น ป้องกันหรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไป หรือเตรียมตัวเผชิญหน้ากับสถานการณ์นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าหากไม่สามารถหลีกเลี่ยงไม่ได้ และช่วยในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ ตลอดจนการกำหนดยุทธวิธี (Strategies) และกลยุทธ์ (Tactics) ที่นำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์และการป้องกันหรือขจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์

3.3 พัฒนาการของการวิจัยอนาคต

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาอนาคตเริ่มมีมาตั้งแต่ยุคเรอเนสซองส์และยุคปฏิรูปศาสนา ยุคเรอเนสซองส์หรือยุคฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมเป็นยุคที่เชื่อมต่อระหว่างยุโรปกลางกับยุโรปยุคใหม่ ซึ่งเริ่มในประเทศอิตาลีประมาณศตวรรษที่ 1300 หลังจากนั้นจึงเผยแพร่หลายไปทั่วยุโรป เป็นยุคของการนำเอาศิลปะและวิทยาการของกรีกและโรมันมาฟื้นฟู ถือว่าเป็นการเริ่มเข้าสู่สมัยยุคใหม่ของชาวยุโรป มีการศึกษาค้นคว้าวิชาการอย่างกว้างขวาง เป็นยุคของการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ทางวิชาการอย่างมากมาย มีการสร้างความคิดใหม่ ๆ ของคนรุ่นใหม่ เปิดกว้างมิได้จำกัดอยู่เพียงแต่ในวัด โบสถ์ วิหารเท่านั้น มีการศึกษาวิชาการวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การแพทย์ การทดลองและพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการอย่างกว้างขวาง เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 18 ที่เป็นยุคสว่างเจิดจ้าของสังคมที่มุ่งสู่

ค่านิยมสมัยใหม่ นักปรัชญาต่างก็ให้ความสำคัญที่จะศึกษาสิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับอนาคตของมนุษย์ มีผลงานของนักคิดหลายท่านอันเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่การวิจัยอนาคต (วิชดา จจรธรรม, 2549, หน้า 25-26)

Eleonora. M. (1993, อ้างถึงในวิชดา จจรธรรม, 2549, หน้า 22) ได้สรุปเกี่ยวกับพัฒนาการของการศึกษาวิจัยอนาคตว่าได้เริ่มมีการศึกษาวิจัยกันอย่างแพร่หลายในราวทศวรรษที่ 1950-1960 และเริ่มต้นทศวรรษที่ 1970 ความสนใจในการวิจัยอนาคตกลับลดลง แต่ในปลายทศวรรษที่ 1970 และต้นทศวรรษที่ 1980 กลับได้รับความสนใจอีกครั้ง และเป็นรากฐานของการวิจัยอนาคตมาจนถึงปัจจุบัน และ Eleonora มีความเชื่อว่าการศึกษาอนาคตที่ผ่านมาสามารถใช้เป็นกฎหรือเป็นระเบียบเกี่ยวกับการวิจัยอนาคตในปัจจุบันได้ การศึกษาอนาคตเป็นการตอบสนองของความต้องการจำเป็นของมนุษย์ โดยมีเรื่องของเวลาและการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นสิ่งสำคัญ

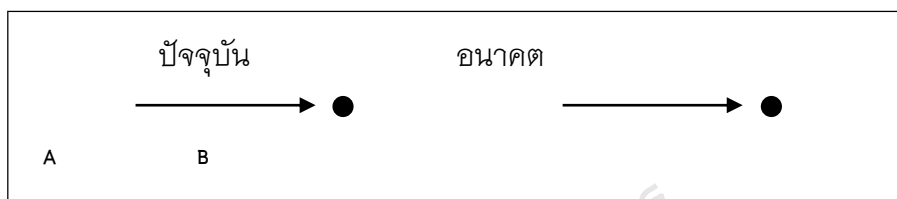
กฤษดา กรุดทอง (2530, หน้า 25-29) ได้กล่าวถึงการวิจัยอนาคตที่มีระบบและรูปแบบที่ชัดเจนว่าเริ่มขึ้นราวทศวรรษ 1960 โดย Rand Corporation ได้วางพื้นที่การวิจัยด้านนี้ร่วมกับ SDC (System Development Corporation) และ Hudson Institute เพื่อดำเนินการวิจัยอนาคตแก่กองทัพอากาศสหรัฐในปี 1960 Nicholas Rescher และ Olaf Helmer ได้พัฒนาเทคนิคเดลฟาย (Delphi) มาใช้ศึกษาอนาคตต่อมาในปี 1964 Olaf Helmer กับ Jame Gordon ในนามบริษัท Rand corporation ได้ทำ Long-range Forecasting Study เพื่อทำนายเหตุการณ์ทางวิทยาศาสตร์ 103 โครงการ เช่น การลงดวงจันทร์ การเปลี่ยนหัวใจมนุษย์ การติดต่อทางจิต การวิศกรรมพันธุ เป็นต้น ในทศวรรษนี้ถือว่าการวิจัยอนาคตได้รับการยอมรับกันทั่วไปในวงการธุรกิจและอุตสาหกรรม โดยนำไปใช้ในการวางแผน กำหนดนโยบายเพื่อการดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้การวิจัยอนาคตกลายเป็นเครื่องมือสำคัญของของนักกำหนดนโยบายไปในที่สุด

หลังจากปี 1967 เป็นต้นมา การวิจัยอนาคตได้แพร่หลายเข้าไปในยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมันและอิตาลีในปารีส ได้จัดตั้ง The Club of Rome ขึ้น ผลงานสำคัญของนักวิจัยอนาคตกลุ่มนี้คือ The Project on the Predicament of Mankind ซึ่งมุ่งวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ที่กระทบต่อมนุษยชาติในทุกประเทศ เช่น ความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อม การขยายตัวของเมืองอย่างขาดทิศทาง ปัญหาเงินเฟ้อและเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ เป็นที่น่าสังเกตว่า The Club of Rome ได้พยายามศึกษาวิเคราะห์โครงการที่มีลักษณะเป็นงานวิจัยอนาคตโดยแท้ตลอดจนระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน การวิจัยอนาคตได้พัฒนาก้าวหน้าไปมาก จนได้มีการพัฒนาวิธีวิทยา (Methodology) การวิจัยอนาคตไปเป็นแบบเฉพาะของตนเองมากขึ้น และการวิจัยอนาคตก็ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและวางแผน

ขององค์การต่าง ๆ นับแต่นั้นเป็นต้นมา ซึ่งสรุปถึงพัฒนาการของการวิจัยอนาคตที่พัฒนา และเปลี่ยนมาได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. Phase-I Classical Linear Projection (1960–1970)

ในช่วง 10 ปีแรก การวิจัยอนาคตใช้วิธีการฉายภาพการพยากรณ์เชิงเส้นตรง วิธีการนี้ใช้ได้ดีกับการพยากรณ์บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่น ๆ น้อยตัว ดังภาพประกอบ 2

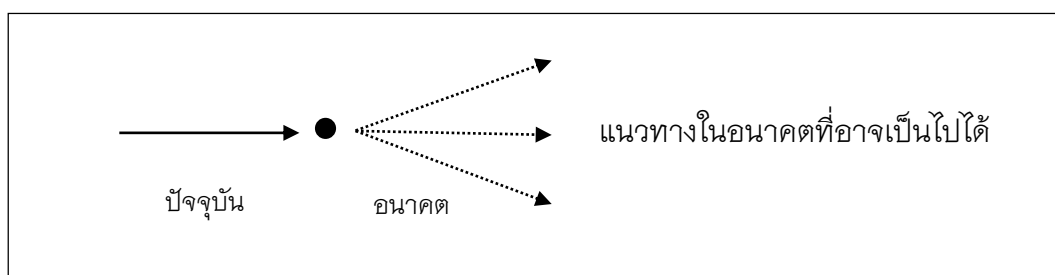

ภาพประกอบ 2 การวิจัยอนาคตใช้วิธีการฉายภาพการพยากรณ์เชิงเส้นตรง

การวิจัยอนาคตสามารถพยากรณ์ได้โดยใช้ข้อมูลเดิมหลายระยะที่ผ่านมา เช่น จำนวนนักเรียนในระยะ 4-5 ปีที่ผ่านมาที่กำลังเพิ่มขึ้นหรือสามารถพยากรณ์ได้จากตัวชี้บางตัว เช่น อัตราการเกิด เป็นต้น

2. Phase-II Multiple Alternative Future (1965–1967)

ในระยะเวลา 2 ปี รูปแบบการวิจัยอนาคตแบบใหม่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใช้ควบคู่ไปกับวิธีการแบบเดิม ซึ่งมีข้อมูลจำนวนจำกัดอยู่มากการวิจัยอนาคตแบบที่พัฒนาขึ้นมาใหม่มีหลักสำคัญคืออนาคตที่อาจเป็นไปได้นั้นมีหลายแนวทาง ดังภาพประกอบ 3

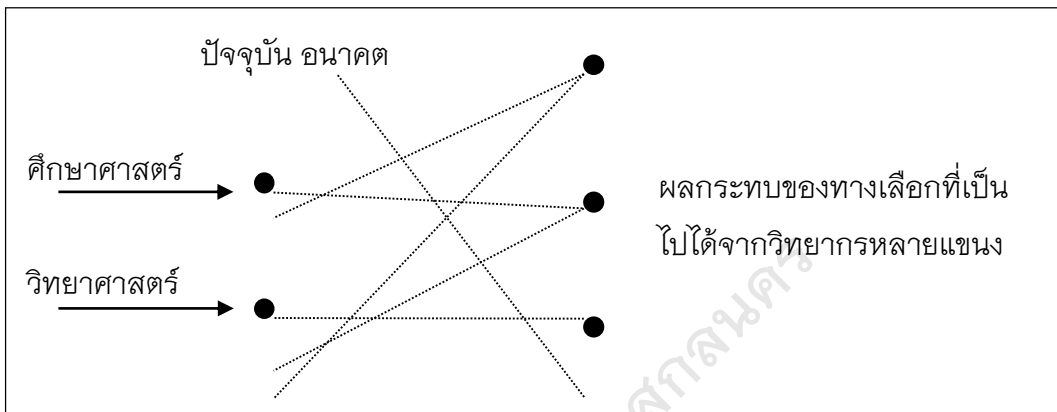

ภาพประกอบ 3 แนวทางในอนาคตที่อาจเป็นไปได้

การวิจัยในอนาคตพยายามใช้ข้อมูลที่มีเพื่อสร้างทางเลือกที่เป็นไปได้มากที่สุดและเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดภายใต้ทรัพยากร เวลา งบประมาณที่มีอยู่

3. Phase-III Cross Impact Future (1971-ปัจจุบัน)

ในช่วงระยะเวลา 10 ปี การวิจัยอนาคตได้ขยายแนวคิดออกไป ศึกษาผลกระทบของความรู้เกี่ยวกับอนาคตจากวิทยาการทุกแขนง การนำผลกระทบจากทุกองค์ประกอบมาพิจารณาร่วมกัน จะช่วยให้การสร้างภาพอนาคตได้สมบูรณ์มากขึ้น ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ผลกระทบของทางเลือกที่เป็นไปได้จากวิทยาการหลายแขนง

3.4 เทคนิคการวิจัยอนาคต

การศึกษาอนาคตมีเทคนิคในการทำนายหลายวิธี เช่น เทคนิคการทำนายเชิงสำรวจแนวโน้ม (Trend Exploratory) เทคนิคเดลฟาย (Delphi) เทคนิคทำนายอนาคตภาพ (Scenario) เทคนิคทำนายแบบเมทริกซ์ (Matrix) เทคนิคการทำนายแบบต้นไม้สัมพันธ์และแผนที่บริบท (Relevance Tree and Contextual Map) เทคนิคอาศัยแบบจำลอง (Simulation) เทคนิควิเคราะห์ของมอนติคาร์โล (Monte Carlo Analysis) เทคนิคการวิเคราะห์พลังขับ (Fore Analysis) เทคนิคหาอนาคตทางเลือก (Alternative Futures) เทคนิคโซ่สัมพันธ์ของมาร์คอฟ (Markov Chain) เทคนิคทำนายสิ่งบอกเหตุ (Precursor) เป็นต้น ซึ่งเทคนิคต่าง ๆ เหล่านี้มีเนื้อหารายละเอียดที่จะต้องศึกษากันอย่างลึกซึ้ง แต่ในที่นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอทางเลือกหนึ่งเพื่อการวิจัยอนาคต (Future Research) เท่านั้น โดยเห็นว่ามีเทคนิคหนึ่งที่มีการใช้กันในบริบททางการศึกษาของเราคือเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) พัฒนาขึ้นโดยจุมพล พูลภัทรชีวิน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงขอเสนอแนวคิดของเทคนิคการวิจัยนี้มาใช้ในการวิจัยทางด้านการศึกษา (วิโรจน์ สารรัตน์, 2554, หน้า 317)

Roy Amara (1981, อ้างถึงในวิชิตดา กิจธรรม, 2549, หน้า 30) กล่าวว่า การวิจัยอนาคตที่ทันสมัยได้เริ่มขึ้นในทศวรรษที่ 1960 โดยมีพื้นฐานอยู่ที่เรื่องของวิธีวิทยาการวิจัยอนาคต เทคนิคการวิจัยในระยะแรกที่พบคือเทคนิค Delphi, Cross Impact Modeling, Gaming และ Simulation ก่อนที่จะมีการแทนที่ด้วยเครื่องมือการวิจัยที่มีประสิทธิภาพมากกว่าโดยเฉพาะเทคนิค Delphi ในปัจจุบันไม่ค่อยได้รับความนิยมเมื่อมีการพิสูจน์พบว่ามีความง่ายและเครื่องมือที่ปรับประยุกต์ใช้ไม่มีความชัดเจนในทางกลับกันเทคนิค Cross Impact กลับได้รับความนิยมมากขึ้น เนื่องจากมีการบรรยายเชิงพรรณนาการปฏิสัมพันธ์ได้ลึกซึ้งกว่า ในปัจจุบันพบว่าได้มีการปรับประยุกต์เทคนิควิธีการวิจัยแบบอื่น ๆ มาใช้ร่วมกับการวิจัยอนาคตมากขึ้น

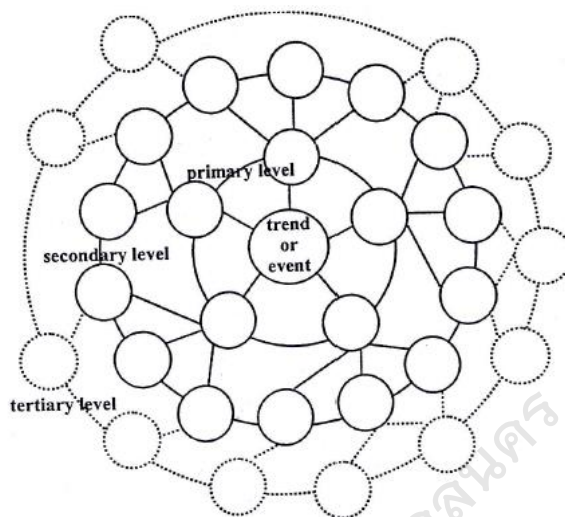
สำหรับเทคนิควิธีการทำนายอนาคตที่น่าสนใจและเทคนิควิธีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเทคนิค EDFR มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.4.1 วงล้ออนาคต (Futures Wheel)

วงล้ออนาคตเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่ใช้ศึกษาเกี่ยวกับการทำนายอนาคต แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ โดยรวบรวมหรือจัดหมวดหมู่ความคิดเห็นและเชื่อมโยงเหตุการณ์หรือแนวโน้มในอนาคตโดยการระดมสมอง เทคนิคนี้จะคล้ายคลึงกับการทำแผนภาพความคิด (Mind Mapping) หรือผังใยแมงมุม (Webbing) ได้รับความนิยมไปทั่วโลกเพื่อใช้ในการกำหนดแผนและนโยบาย (Mills & Bishop, 2000, p. 9) เทคนิควงล้ออนาคตคิดค้นขึ้นโดย Jerome C. Glenn ใน ค.ศ. 1971 ได้รับการบรรจุไว้ในวิชาปฏิบัติการหลักสูตรการพัฒนากิจการวิจัยอนาคตและพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1972 ถือว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการวิเคราะห์นโยบายและการพยากรณ์อนาคตที่ถูกนำไปใช้อย่าง กว้างขวาง

เทคนิควงล้ออนาคตเป็นวิธีการที่ใช้ในการระดมสมองที่มีโครงสร้างในการระบุกลุ่มหรือชุดของผลกระทบเป็นลำดับขั้น ในระดับที่ 1 หรือระดับปฐมภูมิ ระดับที่ 2 หรือระดับทุติยภูมิ และระดับต่อ ๆ ไปที่จะเกิดขึ้นต่อเนื่องจากการเกิดขึ้นของเหตุการณ์หรือแนวโน้มตั้งต้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นระลอกจะแสดงให้เห็น โดยใช้ภาพแสดงในลักษณะวงล้อแสดงความสัมพันธ์ของชุดผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นติดตามมาอาจเป็นผลกระทบในทางที่ดีหรือผลกระทบเชิงบวก (Positive Impact) และผลกระทบในทางไม่ดีหรือผลกระทบเชิงลบ (Negative Impact) ก็ได้ โดยวงล้อที่อยู่ตรงกลางเป็นเหตุการณ์หรือแนวโน้มตั้งต้น วงล้อต่อมาคือผลกระทบในระดับที่ 1 ที่คาดว่าจะเกิดต่อเนื่องจากการเกิดของเหตุการณ์หรือแนวโน้มตั้งต้น และวงล้อถัดไปจะเป็นผลกระทบในระดับที่ 2 ที่คาดว่าจะเกิดต่อเนื่องจากการเกิดขึ้นของผลกระทบในลำดับที่ 1 และอาจคาดการณ์ผลกระทบในระดับที่ 3 หรือระดับต่อ ๆ ไป ลักษณะ

การทำวงล้ออนาคต ก็จะทำเดินไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งรูปภาพที่ได้มีแนวโน้มของเหตุการณ์ที่ชัดเจน (วิชิตดา กิจจรธรรม, 2549, หน้า 60) ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ลักษณะของวงล้ออนาคตและผลกระทบระดับ 1 ระดับ 2 และ ระดับ 3

จุดมุ่งหมายของการใช้วงล้ออนาคตคือมีเป้าประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลกระทบที่เป็นไปได้ของแนวโน้มปัจจุบันหรือเหตุการณ์ในอนาคต 2) รวบรวมเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือแนวโน้มในอนาคต 3) สร้างการทํานายภายในภาพ 4) แสดงความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน 5) ใช้ร่วมกับวิธีการวิจัยอนาคตแบบอื่น ๆ 6) พัฒนาความคิดที่หลากหลายแนวโน้ม 7) แสดงให้เห็นภาพความคิดของอนาคต และ 8) เป็นเครื่องมือในการระดมสมอง

3.4.1.1 ขั้นตอนการสร้างวงล้ออนาคต

ในการสร้างวงล้ออนาคตจะมีวิธีการดังนี้ (Glenn, 1994, pp. 1-13; สุวิมล ว่องวาณิช, 2550, หน้า 253)

อันดับแรก ทางกลุ่มที่มีสมาชิกเข้าร่วมกระบวนการประมาณ 8-12 คน ต้องตัดสินใจเพื่อระดมสมองเกี่ยวกับแนวโน้ม ความคิด เหตุการณ์ในอนาคตหรือค่านิยมที่น่าจะเกิดขึ้นด้วยการเชื่อมโยงเป็นลำดับขั้นเหมือนวงล้อ แล้วจึงนำประเด็นเรื่องหลักหรือแนวโน้มที่ต้องการศึกษาเขียนลงตรงกลางกระดาษแล้วล้อมกรอบด้วยวงกลมหรือวงรี (ควรจะมีอยู่ประมาณ 3-6 เรื่อง) ผู้ดำเนินการจะให้เวลาสมาชิกเตรียมตัวประมาณ 5-10 นาที จากนั้นจึงชี้แจงจุดมุ่งหมายของการสร้างวงล้ออนาคต

อันดับที่สอง ระบุผลกระทบระดับที่หนึ่งหรือสิ่งที่เกิดขึ้นติดตามมาถ้าเหตุการณ์หรือแนวโน้มนั้นเกิดขึ้น เรียกว่าเป็นผลกระทบระดับปฐมภูมิ (Primary Impact) ด้วยการตั้งคำถาม “ถ้าเหตุการณ์หรือแนวโน้มนี้เกิดขึ้นแล้วจะมีอะไรเกิดขึ้นตามมา” หรือ “ถ้าเหตุการณ์หรือแนวโน้มนี้เกิดขึ้นจะเกิดผลกระทบอะไรติดตามมา” นอกจากนี้ยังอาจให้น้ำหนักผลกระทบที่เกิดขึ้นมาเป็น (+) หรือ (-) ได้ด้วย จากนั้นจึงวาดกรอบวงกลมหรือวงรี ล้อมรอบและลากเส้นตรงเชื่อมโยงจากเหตุการณ์แนวโน้ม หรือสภาวะที่เป็นหลักกับผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาเข้าด้วยกัน

อันดับที่สาม ระบุผลกระทบระดับที่สอง เรียกว่าเป็นผลกระทบระดับทุติยภูมิ (Secondary Impact) เช่นเดียวกับการดำเนินการในข้อ 2 แต่ในขั้นตอนนี้มีเงื่อนไขว่าสมาชิกในกลุ่มไม่ต้องคำนึงถึงเหตุการณ์ แนวโน้ม หรือสภาวะที่เป็นเรื่องหลักแต่คิดเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อจากผลกระทบระดับที่ 1 ได้เลย

อันดับที่สี่ ระบุผลกระทบระดับที่สามหรือระดับต่อ ๆ ไปด้วยวิธีการเดียวกันกับอันดับที่ 3 แต่การระบุผลกระทบถ้ามีลำดับชั้นมากก็จะอาจจะทำให้เกิดความซับซ้อนมากเกินไป

อันดับที่ห้า การประเมินวงล้อ เป็นการตรวจสอบความสอดคล้องของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของเหตุการณ์ แนวโน้ม หรือสภาวะที่เป็นหลักกับผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาในแต่ละอันดับ โดยการประเมินกระบวนการในแต่ละขั้นตอนให้เป็นไปตามฉันทามติของสมาชิกในกลุ่ม

3.4.1.2 ความแตกต่างระหว่างผลสืบเนื่อง

วงล้ออนาคตสามารถที่จะแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างผลสืบเนื่องอันดับแรก อันดับสองและอันดับสามได้โดยการเขียนเส้นตรงตามจำนวนอันดับส่วนที่เป็นซี่ล้อคือ ถ้าเป็นผลสืบเนื่องอันดับที่ 1 ก็ลาก 1 เส้นระหว่างใจกลางของเรื่องกับผลสืบเนื่องอันดับที่ 1 ถ้าเป็นผลสืบเนื่องอันดับที่ 2 ก็ลาก 2 เส้น จากผลสืบเนื่องอันดับที่ 1 ไปยังผลสืบเนื่องอันดับที่ 2 ถ้าเป็นผลสืบเนื่องอันดับที่ 3 ก็ลาก 3 เส้นจากผลสืบเนื่องอันดับที่ 2 ไปยังผลสืบเนื่องอันดับที่ 3

วงล้ออนาคตสามารถใช้ร่วมกับเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบอื่น ๆ โดยหลังจากที่ระบุแนวโน้มหรือเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้แล้ว การใช้วงล้ออนาคตจะช่วยให้มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวโน้มหรือเหตุการณ์ในแต่ละขั้นที่มีผลกระทบต่อกันได้อย่างชัดเจน ความเข้าใจในส่วนนี้จะป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ผลกระทบของแนวโน้ม (Trend Impact Analysis) หรือการวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross Impact Analysis) ต่อไป

3.4.1.3 ข้อดีของวงล้ออนาคต

- 1) วงล้ออนาคตเป็นวิธีการที่ง่ายและสะดวกที่จะใช้คือไม่จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์อะไรมากมายและสามารถนำความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็วและสะดวก สามารถนำมาใช้ได้ทุก ๆ จุดในกระบวนการทำวิจัยเชิงอนาคต เพื่อที่จะเข้าใจเหตุการณ์หรือแนวโน้ม
- 2) สามารถนำมาใช้ได้ตามสถานการณ์ที่แตกต่างกันไปและเป็นวิธีการที่ง่ายในการตรวจสอบความคิดของกลุ่มเกี่ยวกับอนาคต
- 3) วงล้ออนาคตสามารถที่จะนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์ผลดีผลเสียได้

3.4.1.4 ข้อจำกัดของวงล้ออนาคต

วงล้ออนาคตไม่ได้เป็นวิธีการที่ดีไปกว่าวิธีอื่น ๆ ที่ใช้รวบรวมข้อมูล วิธีนั้นสามารถทำได้แค่รวบรวมความคิดของกลุ่มหรือบุคลากร เพื่อทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้น ถ้าบุคคลที่มีส่วนร่วมไม่ได้ใช้หลักวิธีอะไรในการทำ วงล้อก็จะทำให้งานนั้นยุ่งเหยิงและวงล้อที่ทำขึ้นมาจะไม่ชัดเจน

3.4.2 เทคนิคการวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross Impact Analysis)

วิธีการวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ สามารถทำได้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ทางสถิติหรือใช้วิธีการวิเคราะห์อย่างง่าย โดยการแจกแจงน้ำหนักตามมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาโอกาสการเกิดเหตุการณ์ผลกระทบจากเหตุการณ์หนึ่งซึ่งเกิดขึ้นก่อน ทำให้สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่า หากเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นจะมีเหตุการณ์ใดตามมาและโอกาส ในการเกิดเหตุการณ์นั้นมีค่ามากน้อยเพียงใด โดยใช้ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้กำหนดค่าความน่าจะเป็น ซึ่งทำให้สามารถกำหนดความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้นได้ล่วงหน้า ส่วนอีกวิธีใช้วิธีการกำหนดความน่าจะเป็นโดยใช้สูตรสถิติของ Gordon และ Helmer (1978) โดยกำหนดจากโอกาสการเกิดเหตุการณ์ที่อิงข้อมูลเชิงประจักษ์หรือใช้ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องก็ได้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 410)

เทคนิคการวิจัยนี้ถูกคิดค้นขึ้นมาโดย Theodore Gordon และ Olaf Helmer จาก RAND Corporation ในปี ค.ศ.1966 เป็นผลจากการพัฒนาเกมอนาคต “Future” ให้กับ Kaiser Aluminum and Chemical Company โดยทำเป็นการ์ดเรียงกันอย่างต่อเนื่องจำนวน 60 ใบ การ์ดแต่ละใบจะระบุเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอนาคตที่ถูกสมมุติขึ้นเป็นส่วนใหญ่ ถ้าเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นเมื่อพลิกไปด้านหลังของการ์ดใบนั้นก็จะระบุผลกระทบของการเกิดเหตุการณ์นั้นที่มีต่อการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ในการ์ดใบอื่น ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์หรือผลกระทบไขว้ (Cross Impact) ที่มีต่อการเกิดขึ้นของเหตุการณ์อื่น มีประโยชน์ในการพยากรณ์และการสร้างภาพอนาคตให้เห็นภาพของปฏิสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยง

ระหว่างเหตุการณ์อย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ ทำให้เห็นภาพอนาคตที่เป็นความเคลื่อนไหวของปรากฏการณ์ เทคนิคการวิจัยแบบนี้ใช้การประมาณค่าความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ และความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์หนึ่ง ๆ เมื่อเกิดเหตุการณ์หนึ่งแล้ว จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่า Odds Ratio สำหรับการเกิดเหตุการณ์แต่ละคู่ในเมทริกซ์ผลกระทบไขว้ระหว่างแนวโน้มเหตุการณ์สี่เนื่อง ผลของการวิเคราะห์ให้ภาพอนาคตของผลกระทบจากแต่ละเหตุการณ์พร้อมด้วยค่าความน่าจะเป็นวิธีการนี้คือให้สร้างเมทริกซ์ของเหตุการณ์แนวโน้มและผลของแนวโน้ม โดยสร้างทั้งแนวนอนและแนวตั้ง หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์โดยทำเครื่องหมายลงในเมทริกซ์ว่าความเป็นไปได้แค่ไหน ถ้ามีแนวโน้มเกิดขึ้นมาก ๆ ใส่เครื่องหมาย (++) ถ้ามีแนวโน้มเกิดขึ้นมาก ใส่เครื่องหมาย (+) ถ้าเกิดขึ้นน้อยใส่ (-) หรือแทบจะไม่เกิดใส่เครื่องหมาย (--) หรือใส่ 0 ถ้าไม่รู้ว่าเกิดหรือไม่เกิด วิธีนี้มีข้อดีคือเป็นวิธีที่แสดงให้เห็นวิธีการที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ สามารถนำไปใช้ร่วมกับวิธีการทำนายอนาคตแบบอื่น ๆ และยังสามารถนำไปใช้ตรวจสอบความไวของการดำเนินงานตามนโยบายอีกด้วย (Stover, J. G. & Theodore J. Gordon, 1978, อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2541, หน้า 112)

การวิเคราะห์เมทริกซ์ผลกระทบไขว้นิยมสร้างเมทริกซ์ที่มีชุดเหตุการณ์หนึ่งอยู่แนวนอน (Row) และชุดเหตุการณ์ที่เป็นผลอยู่แนวตั้ง (Column) จากนั้นนักวิจัยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาตรวจสอบระดับความเข้มของผลกระทบ โดยอาจทำได้ 2 แบบ แบบแรกคือ การนับจำนวนความถี่ของผลกระทบที่ได้จากข้อมูล และให้คำอธิบายว่ามีความเข้มของผลกระทบระดับมาก ปานกลาง ต่ำ แบบที่สอง เป็นการสำรวจความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิถึงความน่าจะเป็นของการเกิดผลกระทบ แล้วคำนวณเมทริกซ์ความน่าจะเป็นเพื่ออธิบายลักษณะผลกระทบที่เกิดขึ้น เมทริกซ์ผลกระทบไขว้ที่ได้แสดงลักษณะความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่เป็นรูปธรรมชัดเจน (Gordon, 1999) โดยการใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาตรวจสอบความเข้มของผลกระทบด้วยการนับจำนวนความถี่ของผลกระทบที่ได้จากข้อมูล และให้คำอธิบายว่ามีความเข้มของผลกระทบระดับมาก ปานกลาง ต่ำ ดังนี้

คะแนน 0 หมายถึง ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย เมื่อปัจจัยเชิงสาเหตุเกิดขึ้นจะไม่ทำให้ปัจจัยเชิงผลเกิดขึ้นตามมา

คะแนน 1 หมายถึง มีความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในระดับต่ำ เมื่อปัจจัยเชิงสาเหตุเกิดขึ้นจะทำให้ปัจจัยเชิงผลมีโอกาสเกิดขึ้นตามมาได้ในระดับต่ำ

คะแนน 2 หมายถึง มีความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในระดับสูง เมื่อปัจจัยเชิงสาเหตุเกิดขึ้น จะทำให้ปัจจัยเชิงผลมีโอกาสเกิดขึ้นตามมาได้ในระดับสูง

ผลการวิเคราะห์เมทริกซ์ผลกระทบไขว้ และการนำความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลที่ได้จากเมทริกซ์มาหลอมรวมโดยการหาค่าเฉลี่ย เพื่อนำ ไปพัฒนา เป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลต่อไป

Gordon & Hayward (1968, p. 144) ได้เสนอแนวคิดที่ว่าความเชื่อมโยง ระหว่างตัวแปรหรือเหตุการณ์ (Cross Impact Matrix Method of Fore Casing) มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. ไม่เกี่ยวข้อง (Unrelated) หรือไม่ส่งผลกระทบต่อกันคือเมื่อเหตุการณ์ E1 เกิดขึ้นแล้วอาจไม่ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ E2 แต่อย่างใด
2. ส่งเสริม (Enhancing) หรือเพิ่มโอกาสในการเกิดของอีกเหตุการณ์หนึ่ง กล่าวคือเมื่อเหตุการณ์ E1 เกิดขึ้นแล้ว อาจทำให้เหตุการณ์ E2 เกิดขึ้นตามมา ทั้งนี้ ถ้า เหตุการณ์ E1 เกิดขึ้นแล้วทำให้เกิดเหตุการณ์ E2 ขึ้นโดยตรง เรียกว่า เป็นความสัมพันธ์แบบ “Enabling” แต่ถ้าเหตุการณ์ E1 เกิดขึ้นแล้วมีส่วนทำให้เหตุการณ์ E2 มีโอกาสที่จะเกิดขึ้น เรียกว่าเป็นความสัมพันธ์แบบ “Provoking”
3. ยับยั้ง (Inhibiting) หรือลดโอกาสในการเกิดของอีกเหตุการณ์หนึ่งคือ เมื่อเหตุการณ์ E1 เกิดขึ้นแล้ว อาจทำให้เหตุการณ์ E2 ไม่เกิดขึ้น ทั้งนี้ ถ้าเหตุการณ์ E1 เกิดขึ้น แล้วจะทำให้เหตุการณ์ E2 ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้เลย เรียกว่าเป็นความสัมพันธ์แบบ “Denigrated” แต่ถ้าเหตุการณ์ E1 เกิดขึ้นแล้วจะมีส่วนทำให้เหตุการณ์ E2 มีโอกาสที่จะไม่ เกิดขึ้น เรียกว่าเป็นความสัมพันธ์แบบ “Antagonistic”

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ E1, E2 และ E3 แสดงให้เห็นได้ในรูปของเมทริกซ์ปฏิสัมพันธ์ซึ่งเกิดเหตุการณ์เหล่านี้ขึ้นอยู่กับโอกาสหรือความน่าจะเป็น (Probability) ที่เกิด จากความสัมพันธ์ระหว่างการเกิดขึ้นของเหตุการณ์หนึ่งที่มีต่อเหตุการณ์อื่น ๆ อาจใช้วิธีการที่ แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นในลักษณะการส่งเสริมหรือยับยั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าถ้า เหตุการณ์ที่ 1 เกิดขึ้น จะเพิ่มโอกาสในการเกิดเหตุการณ์ที่ 2 และการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ที่ 2 ทำให้ลดโอกาสในการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ที่ 3 สรุปได้ดังตาราง 8

ตาราง 8 เมทริกซ์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเกิดขึ้นของเหตุการณ์

เหตุการณ์	เหตุการณ์ที่ 1	เหตุการณ์ที่ 2	เหตุการณ์ที่ 3
เหตุการณ์ที่ 1		(+) ↑	(+)
เหตุการณ์ที่ 2	-		(-) ↑
เหตุการณ์ที่ 3	-	(-) ↑	

ที่มา : ประยุกต์จาก วิชูดา กิจจรธรรม (2549, หน้า 56)

ในการแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ทั้งหมด อาจแสดงได้ด้วยค่าความน่าจะเป็น (Probability) ดังแสดงในตาราง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าถ้า เหตุการณ์ที่ 1 เกิดขึ้นจะทำให้เหตุการณ์ที่ 2 มีโอกาสเกิดมากขึ้นร้อยละ 20 ขณะเดียวกันทำให้ เหตุการณ์ที่ 3 มีโอกาสเกิดน้อยร้อยละ 20 สรุปได้ดังตาราง 9

ตาราง 9 เมทริกซ์ความน่าจะเป็นของปฏิสัมพันธ์การเกิดขึ้นระหว่างเหตุการณ์

เหตุการณ์	ความน่าจะเป็น	เหตุการณ์ที่ 1	เหตุการณ์ที่ 2	เหตุการณ์ที่ 3
เหตุการณ์ที่ 1	P1		+10%	-5%
เหตุการณ์ที่ 2	P2	-20 %		
เหตุการณ์ที่ 3	P3	-10%	+30%	

ที่มา : ประยุกต์จาก. วิชูดา กิจจรธรรม (2549, หน้า 56)

ขั้นตอนการวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ ตามแนวคิดของ Gordon และ Helmer ในปี ค.ศ. 1978 (Gordon & Helmer, 1994; สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 412)

1. ระบุเหตุการณ์ที่จะนำมาวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ 10-40 เหตุการณ์ (จำนวนคู่ปฏิสัมพันธ์เท่ากับ $n^2 - n$ โดย n คือ จำนวนเหตุการณ์ที่จะนำมาวิเคราะห์)

2. ประเมินค่าความน่าจะเป็นของการเดาเหตุการณ์ โดยใช้สัญลักษณ์ P(i) ในขั้นตอนแรกจะเป็นการประมาณค่าความเชื่อมั่นของแต่ละเหตุการณ์ยังไม่มีปฏิสัมพันธ์

(จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญอาจใช้การสัมภาษณ์หรือแบบสอบถามหรือการประชุมกลุ่ม)

3. ประเมินค่าความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ผลกระทบถ้าเหตุการณ์ที่ 1 เกิดขึ้น จะทำให้ความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ที่ 2 เป็นเท่าใด โดยประมาณค่าความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ของอีกเหตุการณ์หนึ่งลงในแต่ละช่องของเมทริกซ์

4. ตรวจสอบและปรับค่าความน่าจะเป็นในการเกิดเหตุการณ์ของแต่ละเซลล์ โดยมีวิธีการประมาณค่าความน่าจะเป็นในแต่ละเมทริกซ์ ดังนี้

$$\text{สมการ 1 } P(1) = \{P(2) \times P(1/2)\} + \{P(2c) \times P(1/2c)\}$$

เมื่อ $P(1)$ = ความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ P(1)

$P(2)$ = ความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ P(2)

$P(1/2)$ = ความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ P(1)

เมื่อเหตุการณ์ P(2) เกิดขึ้น

$P(2c)$ = ความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ P(2)

จะไม่เกิดขึ้น

$P(1/2c)$ = ความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ P(1)

เมื่อเหตุการณ์ P(2) ไม่เกิดขึ้น

$$\text{ดังนั้น สมการ 2 } p(1/2) = \frac{\{p(1) - P(2c)\} \times p(1/2c)}{p(2)}$$

ถ้ารู้ค่าของ P(1) และ P(2) ซึ่งเป็นค่าความน่าจะเป็นที่ได้จากการประมาณการ P(2c) ได้จากการคำนวณ $1 - P(2)$ ส่วน P(1/2) และ P(1/2c) เป็นค่าความน่าจะเป็นที่มีเงื่อนไขที่ยังไม่ทราบค่า ถ้าแทนที่ P(1/2c) ด้วย 0 ซึ่งเป็นค่าต่ำสุดเท่าที่จะเป็นไปได้แล้ว ค่าสูงสุดของ P(1/2) สามารถคำนวณจากสูตร

$$\text{สมการ 3 } P(1/2) \leq \frac{P(1)}{P(2)}$$

และถ้าแทนที่ P(1/2c) ด้วย 1 ซึ่งเป็นค่าสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้แล้ว ก็จะสามารถคำนวณค่าต่ำสุดของ P(1/2) จากสูตร

$$\text{สมการ 4 } P(1/2) \leq \frac{P(1) - 1 + P(2)}{P(2)}$$

ดังนั้นค่าความน่าจะเป็นใหม่ของเหตุการณ์ $P(1)$ ที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ $P(2)$ คือ

$$\text{สมการ 5 } \frac{P(1) - 1 + P(2)}{P(2)} \leq \frac{P(1)}{P(2)}$$

จากสมการ 5 สามารถคำนวณค่าความน่าจะเป็นได้ดังนี้ ถ้าโอกาสในการเกิดเหตุการณ์ที่ 1 ตั้งต้น เท่ากับ 0.50 และเหตุการณ์ที่ 2 เท่ากับ 0.60 โอกาสที่เหตุการณ์ที่ 1 จะทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ 2 เท่ากับ 0.17 และ 0.83 หรือถ้าเหตุการณ์ 1 จะทำให้เกิดเหตุการณ์ 2 เท่ากับ 1.0 ดังนั้น ความน่าจะเป็นตั้งต้นของเหตุการณ์ที่ 1 จะเท่ากับ 0.60 หรือมากกว่า

5. ประเมินค่าดัชนีบ่งชี้ผลกระทบของเหตุการณ์ ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าเหตุการณ์หนึ่งจะทำให้เกิดเหตุการณ์อื่นได้หรือไม่ โดยมีลำดับชั้นการคำนวณคือประมาณค่าอัตราส่วนเต็มต่อลงในแต่ละเซลล์ของเมทริกซ์ด้วยสูตร

$$\text{Odds} = \frac{\text{Probability}}{1 - \text{Probability}}$$

ตัวเลขภายในเซลล์ของตารางคือ ค่าความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ประมาณค่าโดยผู้เชี่ยวชาญ (เพื่อประกอบการแสดงการคำนวณหาค่าอัตราส่วนเต็มต่อ) สรุปได้ดังตาราง 10

ตาราง 10 เมทริกซ์ค่าความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ตามเงื่อนไข

เหตุการณ์	ค่าความน่าจะเป็นขั้นต้น	1	2	3	4
เหตุการณ์ที่ 1	0.25	-	0.50	0.85	0.40
เหตุการณ์ที่ 2	0.40	0.60	-	0.60	0.55
เหตุการณ์ที่ 3	0.75	0.15	1.05	-	0.60
เหตุการณ์ที่ 4	0.50	0.25	0.70	0.55	-

การคำนวณค่าอัตราส่วนแต้มต่อด้วยสูตรข้างต้น เมื่อนำค่าความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ที่ 1 ซึ่งเท่ากับ 0.25 มาคำนวณค่าอัตราส่วนแต้มต่อ คือ $(0.25/(1-0.25))$ จะได้เท่ากับ 0.33 สรุปได้ดังตาราง 11

ตาราง 11 เมทริกซ์อัตราส่วนแต้มต่อการเกิดเหตุการณ์

เหตุการณ์	ค่าอัตราส่วนแต้มต่อขั้นต้น	1	2	3	4
เหตุการณ์ที่ 1	0.33	-	1.00	5.67	0.67
เหตุการณ์ที่ 2	0.67	1.50	-	1.50	1.22
เหตุการณ์ที่ 3	3.00	0.18	1.00	-	1.22
เหตุการณ์ที่ 4	1.00	0.33	2.33	1.22	-

จากนั้นนำอัตราส่วนแต้มต่อที่ได้มาคำนวณด้วยสูตร

$$Index = \frac{Odds\ P(1/2)}{Odds\ P(2)}$$

จะทำให้ได้อัตราส่วนแต้มต่อการเกิดเหตุการณ์ใหม่ ซึ่งเป็นค่าดัชนีผลกระทบของการเกิดเหตุการณ์ เช่น อัตราส่วนแต้มต่อการเกิดเหตุการณ์ที่ 1 เมื่อเหตุการณ์ที่ 2 เกิดขึ้น คือ $(1/0.67)$ จะได้เท่ากับ 1.49 สรุปได้ดังตาราง 12

ตาราง 12 เมทริกซ์ดัชนีผลกระทบการเกิดเหตุการณ์

เหตุการณ์	ค่าอัตราส่วนแต้มต่อตั้งต้น	1	2	3	4
เหตุการณ์ที่ 1	0.33	-	1.49	1.89	0.67
เหตุการณ์ที่ 2	0.67	4.50	-	0.50	1.20
เหตุการณ์ที่ 3	3.00	0.55	1.50	-	1.50
เหตุการณ์ที่ 4	1.00	1.00	3.50	0.41	-

ถ้าดัชนีผลกระทบมากกว่า 1 แสดงว่าเหตุการณ์นั้นมีผลทำให้เกิดเหตุการณ์อื่น ทั้งนี้เพราะอัตราส่วนแต่มีต่อของการที่เหตุการณ์หนึ่งทำให้เกิดเหตุการณ์อื่นมีค่ามากกว่าอัตราส่วนแต่มีต่อของเหตุการณ์อื่นจะเกิดขึ้นตามปกติ

การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ช่วยให้สามารถมองเห็นภาพหรือคาดการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์หรือแนวโน้มในลักษณะที่เป็นผลต่อเนื่อง สามารถนำมาเขียนความเชื่อมโยงของเหตุการณ์หรือแนวโน้มต่าง ๆ การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่ได้รูปแบบความเป็นไปได้ของชุดของเหตุการณ์หรือแนวโน้มที่จะนำไปเขียนภาพอนาคต อาจนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวโน้มที่ศึกษาได้จากเทคนิคการวิจัยอนาคตอื่น ๆ เช่น เทคนิค EFR เทคนิคเดลฟาย หรือเทคนิค EDFR เพื่อนำไปเขียนภาพอนาคตต่อไป

3.4.3 เทคนิคการสร้างภาพอนาคต (Scenario Technique)

เทคนิคการสร้างภาพอนาคต (Scenario) เป็นวิธีการที่ไม่ใช่เป็นวิธีการเดี่ยวนักใช้คู่กับวงล้ออนาคต (Future Wheel) และการวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross Impact Analysis) เนื่องจากการวางแผนงานสำหรับอนาคตจะไม่ขึ้นอยู่กับข้อมูลว่าอะไรจะเกิดขึ้นแต่ยังจำเป็นต้องรู้ว่าหากสิ่งนั้นเกิดขึ้นจริงจะส่งผลกระทบต่ออะไรตามมา และจะแก้ปัญหาด้วยวิธีการอะไรได้บ้าง เพื่อกำหนดคำอธิบายเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (สุวิมล ร่วงวานิช, 2550, หน้า 251-262) ภาพอนาคตเป็นเครื่องมือวิเคราะห์นโยบายที่ช่วยอธิบายเงื่อนไขที่จะเกิดขึ้นที่เป็นไปได้ในอนาคต คำนี้สามารถนำมาใช้ได้ 2 ลักษณะ คือ การอธิบายจุดสำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่สนใจศึกษาในอนาคต และการอธิบายประวัติศาสตร์เชิงอนาคต (Future History) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากเงื่อนไขปัจจุบันไปยังเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งในอนาคต วิธีหลังเป็นที่นิยมมากกว่าเพราะจะบอกถึงลูกโซ่เชิงสาเหตุของการตัดสินใจที่เกิดจากสภาพปัจจุบัน ภาพอนาคตที่เป็นประโยชน์คือภาพที่แสดงถึงเงื่อนไขของตัวแปรที่มีความสำคัญตลอดช่วงเวลา ภาพอนาคตที่ดีไม่ได้ขึ้นอยู่กับความถูกต้องของการคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต แต่ขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้ของการสร้างเส้นทางเชิงตรรกะที่สมเหตุ สมผลเพื่อรองรับการบรรยายสภาพการเปลี่ยนแปลงจากปัจจุบันไปยังอนาคต และยังขึ้นอยู่กับให้ความสำคัญกับการสอดคล้องภายในของภาพที่สร้างขึ้น จากการอธิบายในเชิงกระบวนการเชิงสาเหตุ และจากประโยชน์ที่ได้รับจากภาพอนาคตนั้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อ

การตัดสินใจ (The Future Group, 1994) การสร้างภาพอนาคตควรมีอย่างน้อย 2 ภาพเพื่อสะท้อนถึงความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้น แต่หากมีมากกว่า 4 ภาพ จะทำให้นำไปปฏิบัติได้ยาก (Van der Haijden, 1997, p. 57)

Boucher, W. I. (1984, อ้างถึงในดวงนภา มกรานุรักษ์, 2554, หน้า 23) กล่าวว่า การสร้างภาพอนาคตเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคต (A Story about the Future) โดยทั่วไปจะเขียนในลักษณะเรื่องราวหรือสภาพการณ์ของอนาคต (History of the Future) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Wilson, I. H. (1978 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2541) ที่สรุปว่า ภาพอนาคตมีลักษณะเป็นภาพรวมของสภาพการณ์ที่เป็นไปได้ในอนาคตหรือแนวโน้มของปรากฏการณ์ตามเงื่อนไขทางเลือกอนาคตแบบต่าง ๆ

3.4.3.1 ขั้นตอนการสร้างภาพอนาคต

การสร้างภาพอนาคตเป็นวิธีการที่ต้องใช้ความคิดในการจินตนาการและการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อตั้งสมมติฐานการเกิดเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ไม่ได้ใช้เพื่อการพยากรณ์อนาคตแต่ใช้เป็นเครื่องมือให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับสภาพทางเลือกในอนาคตเพื่อช่วยในการตัดสินใจ (Schwartz, 1996 cited in WHO, 1997) และช่วยให้องค์กรมีสารสนเทศเชิงปริมาณและคุณภาพมากเพียงพอทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี ด้านการเมืองการปกครอง และด้านสังคม เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการวางแผนดำเนินการขององค์กร การดำเนินการสร้างภาพอนาคตตามแนวคิดของ Coats & Jarratt (The Future Group, 1994, อ้างถึงใน วิชชุดา กิจธรรม, 2549, หน้า 65) มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

- 1) การกำหนดขอบเขตการศึกษาตัวแปรสำคัญที่มีความสำคัญต่ออนาคตที่จะเกิดขึ้น การกำหนดตัวแปรต้องพิจารณาจากหลาย ๆ แหล่ง โดยทั่วไปควรมีประมาณ 6-30 ตัวแปร
- 2) ลดจำนวนตัวแปรที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เหลือประมาณ 6-20 ตัวแปร
- 3) ระบุจำนวนและคุณลักษณะของอนาคตภาพที่สร้างขึ้น โดยทั่วไปจะต้องมีภาพที่อธิบายถึงรายละเอียดแรงขับ (Force) ที่มีอยู่ในปัจจุบันภาพอนาคตด้านดี (Optimistic or Positive Scenario) ที่เป็นผลจากตัวแปรสำคัญ ๆ 1-2 ตัวแปร และภาพอนาคตอื่น ๆ ที่เป็นผลจากสิ่งต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต การศึกษาวิเคราะห์ตัวแปรที่ส่งผลต่อภาพอนาคตนี้ต้องคำนึงถึงทั้งที่เป็นตัวแปรเชิงปริมาณและตัวแปรเชิงคุณภาพ
- 4) การจินตนาการภาพอนาคตโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ต้องมีการอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ และทบทวนซ้ำเพื่อให้มีความสอดคล้องภายในกลุ่มหรือฉันทามติจากกลุ่ม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างภาพอนาคต (Scenario Planning Workshop) โดยใช้เทคนิควิธีการอย่างเป็นระบบ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ ประสบการณ์ จินตนาการ และความคิด

สร้างสรรค์ร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุม ถือว่าเป็นการวางแผนกลยุทธ์แบบใหม่ ในการรับมือกับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งจะช่วยลดอัตราเสี่ยงและเพิ่มโอกาสความสำเร็จให้กับหน่วยงาน หลักการและขั้นตอนในการสร้างภาพอนาคตมีดังนี้

ขั้นที่ 1 ระบุหัวข้อหรือคำถามสำคัญ (Key Question) วัตถุประสงค์ ระยะเวลา วิธีการดำเนินการ

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ (Key Issues) ระบุประเด็นหรือเหตุการณ์สำคัญในปัจจุบัน ที่คิดว่ามีอิทธิพลต่อเรื่องที่ศึกษาตามที่ระบุไว้ในขั้นตอนที่ 1

ขั้นที่ 3 ระบุแรงผลักดัน (Driving Forces) ระบุแรงผลักดันและปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลสูงต่อเรื่องที่ศึกษา ที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดสูงมาก

ขั้นที่ 4 ระบุสิ่งที่ไม่แน่นอนในอนาคต (Uncertainties) ระบุเหตุการณ์หรือปัจจัยที่หากเกิดขึ้นจะสร้างผลกระทบอย่างสูงต่อสิ่งที่ศึกษา (ทั้งทางบวกและทางลบ)

ขั้นที่ 5 จัดลำดับความไม่แน่นอน จัดลำดับความไม่แน่นอนตาม ลำดับความไม่แน่นอน (สูง ปานกลาง ต่ำ) และระดับของผลกระทบ (สูง ปานกลาง ต่ำ)

ขั้นที่ 6 เลือกตรรกะของภาพอนาคต

ขั้นที่ 7 การพัฒนาภาพอนาคต เป็นการบรรยายภาพอนาคตที่ได้จากตรรกะในข้อที่ 6

ขั้นที่ 8 การประเมินความชัดเจนและความเป็นเหตุเป็นผลของภาพอนาคต

ขั้นที่ 9 การประเมินนัยความหมายของภาพอนาคตเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์

จากขั้นตอนต่าง ๆ ของการสร้างภาพอนาคตที่ได้กล่าวมานั้น จะเห็นว่าการสร้างภาพอนาคตขึ้นมาจะต้องใช้เทคนิคการพยากรณ์หรือการทำนายแนวโน้มในอนาคตทำนายแนวโน้มออกมาก่อนที่จะนำข้อมูลที่ได้ไปเขียนเป็นภาพอนาคต

3.4.3.2 ข้อดีและข้อจำกัดของการสร้างภาพอนาคต

Mills & Bishop, 2000, p. 1-9; สุวิมล ว่องวาณิช, 2550, หน้า 251) กล่าวว่า การสร้างภาพอนาคตมีข้อดีที่ทำให้นักวางแผนมีข้อมูลเพื่อเตรียมรับมือกับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต การมีภาพอนาคตทางเลือกทำให้นักวางแผนเห็นช่องทางในการวางแผนปฏิบัติงานได้หลายแผน ซึ่งช่วยให้การเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคตทำได้ง่ายขึ้น มีความเสี่ยงน้อยลงลดผลกระทบต่อการวางแผน ในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องการสร้างภาพอนาคต อาจจะมีปัญหาที่เกิดความ ลำเอียงที่พบในการวิจัยเชิงคุณภาพ คุณค่าของภาพอนาคตอยู่ที่ความแตกต่างเชิงคุณภาพระหว่างภาพอนาคตแต่ละภาพ

3.4.4 เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi Technique)

เทคนิคเดลฟายเป็นเทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การศึกษาปัญหา ร่วมสมัยและปัญหาในอนาคตที่เน้นความคิดเห็นและการตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก แม้ว่าจะมีการนำการวิเคราะห์เชิงปริมาณแบบง่าย ๆ มาใช้สรุปในแต่ละขั้นตอน (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกรรณิการ์ สุขเกษม, 2551, หน้า 298) “เดลฟาย” (Delphi) เป็นชื่อวิหาร อันศักดิ์ของกรีกที่มีชื่อเสียงด้านการทำนายอนาคต ชื่อนี้ได้ถูกนำมาตั้งเป็นชื่อของ เทคนิค การรวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์หรือ แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยอาศัยความคิดเห็นที่สอดคล้องต้องกันของผู้เชี่ยวชาญ ในการ นำมาซึ่งข้อสรุปที่น่าเชื่อถือ เทคนิคนี้ได้รับการพัฒนาอย่างมีระบบ โดยการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการ ทหารโดยนักวิจัยของบริษัท Rand Corporation ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศ สหรัฐอเมริกา ในช่วงปี ค.ศ. 1950 (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 220) เทคนิคนี้ได้รับความสนใจอย่างมากในกลุ่มนักอนาคตวิทยา การทหาร เทคโนโลยีต่าง ๆ และได้นำเทคนิคนี้มาใช้ ในสาขาสังคมศาสตร์ ธุรกิจ การแพทย์และพยาบาลมากขึ้น

เทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการกลุ่มที่ไม่มีการเผชิญหน้าระหว่าง ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับเชิญมาร่วมในโครงการ เนื่องจากใช้การเก็บข้อมูลแบบสอบถามช่วยให้ ขจัดปัญหาในเรื่องที่ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านมีอิทธิพลด้านความคิดต่อกัน ซึ่งจะส่งผลให้ บุคคลอื่นไม่สะดวกใจในการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน วิธีนี้เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดง ความคิดเห็นอย่างอิสระ ผู้ให้ข้อมูลสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นได้ในลักษณะที่ไม่ทำให้เกิด การเสียน้ำเพราะไม่มีการเปิดเผยตัว อีกทั้งเทคนิคเดลฟายนี้ยังมีการตรวจสอบข้อมูล ซ้ำโดยการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่สมาชิกในกลุ่มเพื่อให้ทบทวนคำตอบตนเอง หลังจากรับรู้เห็น คำตอบของกลุ่ม เทคนิคนี้ยังเหมาะกับการเก็บข้อมูลกับผู้ที่มีความรู้แต่มีข้อจำกัดด้านทักษะ การอภิปรายกลุ่มอีกด้วย

การใช้เทคนิคเดลฟายมีข้อตกลงเบื้องต้น 2 ประการ คือ 1) การตัดสินใจ โดยกลุ่มบุคคลจะมีความตรงมากกว่าการตัดสินใจโดยคนคนเดียว และการตัดสินใจจะมีความ ตรงมากขึ้นหากผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มประกอบด้วยผู้มีความรู้ ความชำนาญในประเด็นนั้น ๆ 2) การตัดสินใจโดยกลุ่มบุคคลจะมีความเที่ยงมากขึ้น ซึ่งหากไม่มีการเผชิญหน้าระหว่าง สมาชิกในกลุ่มจะสามารถลดผลกระทบจากอิทธิพลของอคติและความคิดของกลุ่มได้ (Murry & Hammons, 1995; สุวลี ทวีบุตร, 2540 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 221) Kerr (2001, อ้างถึงในสุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 221) กล่าวว่า กระบวนการเดลฟายมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การไม่เปิดเผยชื่อของผู้ให้ข้อมูล

การเก็บข้อมูลซ้ำ การให้ข้อมูลย้อนกลับที่ได้รับการควบคุมจากผู้ดำเนินการ และการสรุปคำตอบของกลุ่มด้วยวิธีการทางสถิติ การไม่เปิดเผยชื่อกระทำได้โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การกระทำซ้ำโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือการเก็บข้อมูลหลายรอบ ส่วนการให้ข้อมูลย้อนกลับนั้นเกิดขึ้นระหว่างรอบของการเก็บข้อมูลซึ่งมีการวิเคราะห์คำตอบที่ได้จากแต่ละรอบโดยผู้ดำเนินการเดลฟาย ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีโอกาสตรวจสอบความคิดของตนเองซ้ำ ในส่วนสถิตินั้นจะแสดงให้เห็นถึงระดับของความสอดคล้องทางความคิดของกลุ่มของผู้ให้ข้อมูล

การใช้เทคนิคเดลฟาย จะเริ่มต้นด้วยการศึกษาประเด็นคำถามที่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอยากทราบ จากนั้นจะสรรหากลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิในด้านที่จะศึกษามาแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้คำตอบ การเก็บข้อมูลในรอบแรก จึงเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่จากคำถามปลายเปิด แล้วสร้างแบบสอบถามจากข้อมูลที่ได้ในรอบแรก ส่งแบบสอบถามกลับไปให้ผู้ตอบกลุ่มเดิม วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้คืนมาแล้วสรุปผลการวิเคราะห์ส่งไปให้ผู้ตอบทราบในแบบสอบถามฉบับใหม่ที่มีคำถามเดิมให้ผู้ตอบมีโอกาสทบทวนคำตอบของตนเองใหม่อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ทราบความเห็นของคนส่วนใหญ่ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้กลับคืนมาใหม่แล้วสรุปผลไปให้ผู้ตอบทราบ มีการดำเนินการซ้ำแบบเดิมจนกว่าจะได้รับความเห็นที่ค่อนข้างสอดคล้องกัน (Consensus) จำนวนรอบที่เหมาะสมของเทคนิคเดลฟายขึ้นอยู่กับการได้ข้อสรุปที่มีฉันทามติหรือจนกว่าจะสามารถให้เหตุผลได้ว่าทำไมจึงไม่สามารถได้ข้อสรุปที่มีฉันทามติ โดยปกติการรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายอย่างน้อยที่สุดจะต้องใช้ 2 รอบ แต่ไม่ควรเกิน 4 รอบ (Murry & Hammons, 1995) อย่างไรก็ตามผู้รับผิดชอบกระบวนการวิจัยไม่สามารถคาดคะเนล่วงหน้าว่าจะต้องใช้กระบวนการเก็บรวบรวมจำนวนกี่รอบ เนื่องจากขึ้นอยู่กับระดับ ฉันทามติของกลุ่มว่าจะสามารถบรรลุผลได้ในรอบใด ฉันทามติจึงเป็นเป้าหมายของการใช้เทคนิคเดลฟายในการเก็บข้อมูลที่ต้องการให้ได้ข้อสรุปของกลุ่ม

3.4.5 เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2529, หน้า 22-24, 2530, หน้า 24-25, 2542, หน้า 1-19 และ 2548, หน้า 19-31) ได้พัฒนาขึ้นในปี พ.ศ.2522 ด้วยการผสมผสานระหว่างเทคนิควิธีการวิจัยอนาคตแบบ EFR (Ethnographic Futures Research) และเทคนิค Delphi เข้าด้วยกัน โดยในรอบแรกของการวิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบ EFR ที่ปรับปรุงแล้ว หลังจากการสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วสร้างเป็นเครื่องมือซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถาม แล้วส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบตามรูปแบบของ Delphi เพื่อที่จะทำการกรองความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาฉันทามติ ซึ่งมักจะทำประมาณ 2 ถึง 3 รอบ หลังจากนั้นจะนำข้อมูล มาวิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มากและมีความ

สอดคล้องทางความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสรุปเขียนเป็นอนาคตภาพ จุดเริ่มต้นของการคิดเทคนิคการวิจัยนี้มีเหตุอยู่ 2 ประการ คือ 1) เนื่องจากการศึกษาพบว่าเทคนิคการวิจัยรูปแบบเดิมของ EFR และ Delphi ยังไม่สามารถตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายและความเชื่อเบื้องต้นบางประการของการวิจัยอนาคต จึงน่าจะคิดหาวิธีปรับปรุงหรือแก้ไข 2) หากมีการผสมผสานระหว่างระเบียบวิธี EFR และ Delphi เข้าด้วยกัน โดยปรับให้มีความเหมาะสมแล้ว น่าจะได้เทคนิคการวิจัยอนาคตใหม่อีกเทคนิคหนึ่งที่นอกจากจะตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายและความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยอนาคตแล้วยังเป็นระเบียบวิธีที่ช่วยให้นักวิจัยได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือ

3.4.5.1 การแบ่งช่วงเวลาในการวิจัยอนาคต

มิติเรื่องช่วงเวลาในการวิจัยอนาคตนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาวิเคราะห์จากบริบทของงานที่จะต้องวิจัย การแบ่งช่วงเวลาของการวิจัยอนาคตนิยมแบ่งเป็น 4 ช่วงใหญ่ ๆ (กิโรจน์ สารรัตน์, 2554, หน้า 318-319) ดังนี้

1) ระยะตั้งแต่ 1-5 ปี ถือได้ว่าเป็นการทำนายหรือการวางแผนระยะกระชั้นชิด ถ้าเป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหา ก็จะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (Immediate Problem Solving, Immediate Forecasting, Immediate Planning) ช่วงนี้ไม่ค่อยเหมาะสมกับการวิจัยทางการศึกษาและสังคมเพราะแนวโน้มจะติดกับปัญหาในปัจจุบันมากเกินไป

2) ระยะ 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี เรียกว่าเป็นช่วงระยะสั้น (Short Range Planning หรือ Short Range Forecasting) ช่วงนี้เริ่มมองแนวโน้มที่เป็นผลกระทบจากแนวโน้มระยะกระชั้นชิด เป็นผลกระทบขั้นแรก (First Impact) ที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้นกว่าการมองอนาคตในระยะกระชั้นชิด

3) ระยะมากกว่า 10 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี เรียกว่าเป็นช่วงระยะกลาง (Middle Range Forecasting หรือ Planning) นิยมใช้ในการศึกษามากที่สุด เพราะสามารถนำผลการศึกษาไปกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์และวางแผนปฏิบัติให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้จริง เนื่องจากไม่ยาวเกินไป สามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างชัดเจนอย่างน้อยหนึ่งช่วงอายุคน โดยเฉพาะการวิจัยอนาคตของการศึกษา สังคม วัฒนธรรมของหน่วยงานหรือองค์การใดองค์การหนึ่งจะมีการวิจัยอนาคตในช่วงระยะเวลานี้มากที่สุด

4) ระยะตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป เรียกว่าเป็นช่วงระยะยาว (Long Range Forecasting) เช่น 50 ปีขึ้นไปหรือ 100 ปีขึ้นไป ไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนักในประเทศไทย เนื่องจากผลที่ได้จากการศึกษาอาจทำให้ขาดความมั่นใจเพราะเป็นระยะที่ยาวและไกลตัวจนเกินไปแม้ว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้นจริงก็ได้

3.4.5.2 การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

เป็นเรื่องที่สำคัญมากเรื่องหนึ่งในการวิจัยอนาคต การที่เลือกผู้เชี่ยวชาญเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยอนาคต เพราะมีความเชื่อว่าผู้เชี่ยวชาญน่าจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์ในเรื่องที่ศึกษามองหรือคาดการณ์อนาคตได้ชัดเจนถูกต้องมากกว่าคนธรรมดา และอีกเหตุผลหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหรือสถานที่หนึ่งสถานที่ใดนั้น บุคคลที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงที่เราปฏิเสธไม่ได้คือกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งอาจหมายถึงถึงกลุ่มของผู้บริหาร กลุ่มผู้มีอำนาจทั้งทางตรงและทางอ้อม กลุ่มนักวิชาการผู้รู้เรื่องดี ผู้ที่เป็นผู้นำเป็นต้นซึ่งกลุ่มที่เป็นนักวิชาการควรเป็นกลุ่มที่ได้รับคัดเลือกเข้าเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเสมอ เนื่องจากนักวิชาการในสาขาที่เราศึกษานั้นเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างมีความคิดเป็นอิสระ สร้างสรรค์ หลากหลายรูปแบบ ซึ่งส่งผลให้ได้รายละเอียดในแง่มุมที่เป็นวิชาการที่จะทำให้เราได้แนวโน้มที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นหลากหลายมากขึ้น (ดวงนภา มกรานุรักษ์, 2554, หน้า 30)

3.4.5.3 เกณฑ์ในการเลือกผู้เชี่ยวชาญ

การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะมีลักษณะเป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มากกว่าการสุ่ม (Random Sampling) โดยหากผู้วิจัยรู้ว่าใครเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ศึกษา หรือผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งก็สามารถเจาะจงเลือกผู้เชี่ยวชาญได้ทันที ในกรณีที่ผู้วิจัยไม่รู้เลยว่าใครเป็นผู้เชี่ยวชาญในหน่วยงานนั้นบ้างก็สามารถกระทำได้คือ ใช้วิธีโยนลูก (Snowball) อาจเริ่มต้นจากคนในหน่วยงานนั้นที่เราพิจารณาเห็นว่าเขาเป็นผู้เชี่ยวชาญแล้วขอให้เขาเอ่ยชื่อบุคคลที่เขาคิดว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องกำลังศึกษาเราก็ไปตามหาบุคคลนั้น แล้วก็ตามไปเรื่อย ๆ ถ้ามเพื่อเชื่อมโยงไปหาผู้เชี่ยวชาญท่านอื่น ซึ่งเป็นการลดปัญหาความลำเอียงในการเลือกผู้เชี่ยวชาญเนื่องจากเป็นการให้ผู้เชี่ยวชาญเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกันเอง (วิโรจน์ สารรัตน์, 2554, หน้า 321)

3.4.5.4 จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

การกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย การวิจัย งบประมาณ เวลา และความซับซ้อนของเรื่องที่ศึกษา จากการศึกษารายงานของ Macmillan, T. T. (1971) พบว่า ถ้าผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 17 คนขึ้นไป ค่าความคลาดเคลื่อนจะมีน้อยที่สุด แต่ไม่ใช่เกณฑ์มาตรฐานเพราะเรื่องที่ Macmillan ทำการวิจัยอาจมีความสลับซับซ้อนแตกต่างจากเรื่องที่เราศึกษา และอีกประเด็นคือหากเรื่องที่เราศึกษามีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญน้อยมาก เช่น ศึกษาอนาคตหรือแนวโน้มของนาโนฟิลิกส์ในประเทศไทย ซึ่งผู้เชี่ยวชาญอาจมีเพียง 5 คน ในประเทศไทยเท่านั้น เราจำเป็นต้องศึกษาทั้งประชากรซึ่งก็ไม่ได้เป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าว ฉะนั้น ในทางสถิติจึงควรหาขนาดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มากเพียงพอไว้ก่อน

จำนวนผู้เชี่ยวชาญในแต่ละรอบนั้นตามความเป็นจริงควรให้คงที่ แต่เทคนิค EDFR มีความยืดหยุ่นได้ แต่สภาพความเป็นจริงที่ว่าผู้เชี่ยวชาญไม่สามารถอยู่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้เราได้เสมอ ฉะนั้น จึงไม่จำเป็นที่จำนวนกลุ่มตัวอย่างของผู้เชี่ยวชาญแต่ละรอบจะต้องเท่ากัน แต่รอบแรกนั้นควรให้มากเข้าไว้ รอบที่สองอาจลดลงได้บ้างเพียงเล็กน้อยและในรอบที่ 3 เป็นรอบที่ช่วยในการยืนยันผลการวิจัย ถ้าได้ผู้เชี่ยวชาญเพิ่มขึ้นในรอบนี้จะเป็นการดี ซึ่งอาจจะมากกว่ารอบแรกหรือรอบที่สองก็ได้ แต่ผู้เชี่ยวชาญที่เพิ่มมานั้นต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่เราศึกษาอย่างแท้จริง (ดวงนภา มกรานุรักษ์, 2554, หน้า 31)

3.4.5.5 การสัมภาษณ์แบบ EDFR

การสัมภาษณ์แบบ EDFR อาจประยุกต์การสัมภาษณ์แบบ EFR มาใช้ได้ในการสัมภาษณ์รอบแรก การสัมภาษณ์ที่เป็นลักษณะของ EFR มีดังนี้

- 1) เป็นแบบเปิดและไม่ชี้แนะ (Non-directive, Open-ended)
- 2) เป็นแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) คือ มีการเตรียมหัวข้อหรือประเด็นสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า
- 3) ใช้เทคนิคการสรุปสะสม (Cumulative Summarization)
- 4) สัมภาษณ์แบบอนาคตภาพเรียงตามลำดับ 3 แบบ คือ
  - (1) อนาคตภาพทางดี (Optimistic-realistic Scenario)
  - (2) อนาคตภาพทางร้าย (Pessimistic-realistic Scenario)
  - (3) อนาคตภาพที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด (Most-probable Scenario)
- 5) วิเคราะห์/สังเคราะห์นั้นตามดี
- 6) เขียนอนาคตภาพ (Scenario write-up)

การสัมภาษณ์แบบ EFR นั้น นอกจากการใช้เทคนิคสรุปสะสมแล้ว ผู้สัมภาษณ์อาจนำผลการสัมภาษณ์ไปเรียบเรียงใหม่ แล้วส่งผลการสัมภาษณ์ที่เรียบร้อย (Protocol) ไปให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อ่านและแก้ไขได้อีกครั้ง ซึ่งจะเห็นว่าการสัมภาษณ์แบบ EFR มีข้อดีคือทำให้ผู้เชี่ยวชาญคิดในหลายแง่มุมมองอย่างเป็นระเบียบและไม่ติดอยู่กับภาพหนึ่งภาพใด แต่มีข้อเสียคือการเลือกที่จะพูดภาพหนึ่งภาพใดก่อน เช่น พูดในภาพที่ดีก่อน ผลที่ตามมาคือภาพอื่น ๆ อีกสองภาพก็จะถูกลดความสำคัญลงไป นักวิจัยจึงต้องมีเทคนิควิธีในการสัมภาษณ์ที่จะดึงเอาแนวโน้มที่เป็นภาพลบและภาพที่เป็นไปได้มากที่สุดออกมาให้ได้ การให้ผู้เชี่ยวชาญพูดถึงแนวโน้มที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็น โดยคำนึงถึงว่าแนวโน้มเหล่านั้นจะเป็นไปในทางดีหรือร้าย เพราะเทคนิค EDFR สามารถแยกศึกษาอนาคตภาพทั้ง 3 ภาพ ได้ตามแบบ EFR โดยการออกแบบสอบถามในรอบที่สอง และสามที่จะช่วยให้ได้อนาคตภาพทั้ง 3 ภาพได้อย่างเป็นระบบ

การสัมภาษณ์แบบ EDFR เปิดโอกาสให้นักวิจัยหรือผู้สัมภาษณ์เพิ่มประเด็นแนวโน้มที่ได้จากการสัมภาษณ์คนแรก ๆ ผนวกเข้ากับการสัมภาษณ์คนต่อ ๆ ไป เพราะจุดมุ่งหมายคือต้องการแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และหากการสัมภาษณ์กินเวลานานเกินไปก็สามารถแบ่งช่วงเวลาของการสัมภาษณ์ออกเป็นส่วน ๆ หรืออาจจะสัมภาษณ์ข้ามวันได้

ในการสัมภาษณ์ควรมีเป็นที่มออย่างน้อย 2-3 คน ผู้สัมภาษณ์จะเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการฝึกเทคนิคการสัมภาษณ์แบบ EDFR ก่อน โดยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านนี้จะได้มีรูปแบบเดียวกันคือ ย้ำจุดมุ่งหมาย ย้ำถึงปรัชญาพื้นฐานการวิจัยอนาคตและจุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์คืออะไร

การเขียนแนวโน้มในแบบสอบถามกระทำหลังจากทำการวิเคราะห์ผล การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแล้ว ซึ่งควรใช้ภาษากลาง พยายามหลีกเลี่ยงภาษาที่จะสื่อถึงทัศนคติหรือความลำเอียงของผู้วิจัยลงไป เช่น ผู้เชี่ยวชาญกล่าวว่าประเทศไทยมีระบบการจัดการศึกษาที่ยังมีปัญหากับผู้เชี่ยวชาญอีกท่านกล่าวว่าประเทศไทยมีระบบการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งตรงกันข้ามกันก็ต้องคงไว้ ผู้วิจัยต้องไม่ทำหน้าที่ตัดสินใจแทนผู้เชี่ยวชาญ หน้าที่ของนักวิจัยคือการเขียนแนวโน้ม การสังเคราะห์ ตีความภาษาที่ใช้ตรงกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญให้มากที่สุด

การรายงานผล จะยึดเอาผลในรอบที่ 3 เป็นเกณฑ์ แต่นักวิจัยสามารถเลือกแนวโน้มหรือประเด็น แนวโน้มที่น่าสนใจได้จากรอบที่ 2 ผนวกเข้าไป และเสนอแนะอภิปรายผลได้ แต่ควรกะทัดรัด เพื่อเน้นผลการวิจัยจึงต้องมีเกณฑ์นั้นคือเลือกรายงานที่มีความเป็นไปได้ระดับสูง

จำนวนรอบและจำนวนคนขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย งบประมาณ เวลาและกำลังคนของการวิจัย การที่จะหยุดตรงรอบใดรอบหนึ่งนั้น ในการวิจัยอนาคตจะดูที่ว่า คำตอบที่ได้จากแต่ละรอบนั้นมีความเป็นเอกพันธ์แล้วหรือยัง พิจารณาวามี Homogeneity ของคำตอบหรือมี Consensus ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ครอบคลุมเรื่องที่ผู้วิจัยศึกษามากพอหรือไม่ ถ้ามีมากพอก็อาจจะหยุดได้ในรอบที่ 2 ในเรื่องจำนวนรอบ ได้มีนักวิจัยศึกษาไว้พบว่า การทำจำนวน 3 รอบ เป็นจำนวนรอบที่พอดี นั่นคือ ความคลาดเคลื่อนมีไม่มากนัก ไม่ว่าจะ เป็น 3 รอบ 4 รอบ ไปเรื่อย ๆ ความแตกต่างของผลที่ได้ไม่สำคัญ ฉะนั้นจึงจบที่ 3 รอบได้ แต่การวิจัยดังกล่าวไม่ใช่เกณฑ์มาตรฐานเพราะเนื้อหาของการทำวิจัยจะเป็นตัวแปรหนึ่ง จุดมุ่งหมายจริง ๆ อยู่ที่ผู้วิจัยพบ Consensus แล้วหรือยัง พบความเป็นเอกพันธ์สมบูรณ์หรือไม่ โดยปกติทำประมาณ 3 รอบ แต่เทคนิค EDFR เปิดโอกาสให้ทำ 2 รอบได้ ถ้าตอบสนองจุดมุ่งหมาย

ซึ่งเรียกว่า Mini EDFR ตัวอย่างเช่น งานวิจัยเรื่องอนาคตภาพของมหาวิทยาลัยไทย ซึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทำไว้ใช้จำนวน 2 รอบ เพื่อพิสูจน์ว่าแนวโน้มที่ผู้เชี่ยวชาญให้ในรอบแรกซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเพียงคนเดียวแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นพิจารณาในรอบที่ 2 พอผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นเห็นด้วยกับแนวโน้มซึ่งตอบสนองจุดมุ่งหมายการวิจัยแล้ว ก็สามารถหยุดที่รอบ 2 ได้ ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายมีอิทธิพลต่อการกำหนดจำนวนรอบในการวิจัย

3.4.5.6 การเขียนรายงานการวิจัยอนาคตแบบ EDFR

ผู้วิจัยอาจเลือกเขียนรายงานออกเป็นภาพ ๆ เป็นอนาคตภาพ 3 ภาพ คือ อนาคตภาพทางบวก ทางลบ และภาพที่เป็นไปได้มากที่สุด การเลือกขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการวิจัย ถ้าผู้วิจัยต้องการย้ำถึงแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูงระดับหนึ่ง อาจกำหนดค่ามัธยฐาน (Median) จากแบบสอบถามที่เป็น Rating Scale 5 ระดับ ในระดับมากที่สุดคือ 3.5 ขึ้นไป เป็นเกณฑ์ในการนำแนวโน้มมารายงาน แล้วตรวจสอบความสอดคล้องของคำตอบโดยพิจารณาจาก Inter Quartile Range (Q_3-Q_1) ไม่เกิน 1.5 และ/หรือ Mode-Median ไม่เกิน 1 ซึ่งหลักการนี้ไม่จำเป็นต้องยึดค่าสถิติตามนี้เสมอไป ผู้วิจัยอาจทำเฉพาะ Inter Quartile Range ไม่พิจารณา Mode-Median ก็ได้ แต่ที่เสนอให้ทำนั้นเพื่อย้ำให้ดีขึ้นในแง่สถิติเท่านั้น ข้อสำคัญคือจะต้องมีเกณฑ์เพื่อจะได้รายงานได้อย่างเป็นระบบน่าเชื่อถือ

อีกรูปแบบหนึ่งก็คือรายงานแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ตามเกณฑ์ที่เรากำหนดไว้ระดับหนึ่ง เช่น ระดับมากหรือมากที่สุดรวมกัน แล้วอาจวงเล็บข้างท้ายแนวโน้มที่ผู้เชี่ยวชาญร้อยละเท่าไรที่เห็นว่าพึงประสงค์ และผู้เชี่ยวชาญร้อยละเท่าไรที่เห็นว่าไม่พึงประสงค์

3.4.5.7 ความตรงกับความเที่ยง (Validity กับ Reliability)

จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต โดยเฉพาะเทคนิค EDFR นั้นแตกต่างจากจุดมุ่งหมายของการวิจัยโดยทั่วไป การวิจัยอนาคตไม่ได้มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การทำนายที่ถูกต้อง แต่เป็นการสำรวจแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เมื่อจุดมุ่งหมายต่างกันข้อตกลงเบื้องต้นจึงแตกต่างกันเกือบทุกประเด็น ดังนั้นในเรื่องของความตรงและความเที่ยงจึงอาจจะเป็นคนละประเด็นกับการวิจัยโดยทั่วไป ในการวิจัยอนาคตหรือเทคนิค EDFR จำนวนข้อคำถามอาจเปลี่ยนแปลงได้ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญพิจารณาคำตอบเดิมเปรียบเทียบกับของกลุ่มแล้วประเมินใหม่ ซึ่งเป็นข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้วยกันเอง การที่ผู้เชี่ยวชาญต้องพิจารณาคำตอบอีก 1 รอบ (Reconsider) แล้วตัดสินใจเปลี่ยนคำตอบด้วยเหตุผลหรือข้อมูลที่เหนือกว่า ในกรณีนี้ การวัดความเที่ยงโดยวิธีการทางสถิติแบบเดิมอาจเป็นวิธีการที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้

ในเรื่องความเที่ยงนี้ ได้มีนักวิจัยพยายามหาความเที่ยงคือหลังจากทำครบ 3 รอบแล้วก็ให้มีแบบสอบถามอีกชุดหนึ่งไปถามผู้เชี่ยวชาญว่าที่ตอบอย่างนั้นตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงของผู้เชี่ยวชาญมากน้อยเพียงใด มีประโยชน์มากน้อยเพียงใด แล้วนำไปหาความเที่ยงโดยการคูณคำตอบ ซึ่งพบว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนมากจะให้คะแนนสูง ๆ ซึ่งแสดงว่าเชื่อถือได้ ก็สรุปว่ามีความเที่ยง

ความเชื่อพื้นฐานของเทคนิค EDFR นั้น ระเบียบวิธีและเครื่องมือของการวิจัยอนาคตจะต่างจากการวิจัยธรรมดา แนวคิดในเรื่องของความตรงและความเที่ยงไม่ว่าจะเป็นของการวัดซึ่งหมายถึงเครื่องมือหรือผลที่ได้จากการวัดนั้นจะอยู่ในกระบวนการในรอบแรกของการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะมีการสรุปยืนยันให้ผู้เชี่ยวชาญปรับปรุงหรือแก้ไขในสิ่งที่ให้สัมภาษณ์ นั่นคือความตรง (Validity) และแบบวัดใดที่มีความตรงสูง ก็มักมีความเที่ยงสูงด้วยอีกประเด็นหนึ่งคือการวิจัยโดยทั่วไปมักให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ ในขณะที่การวิจัยอนาคตนั้นจะใช้ผู้เชี่ยวชาญตลอดเวลา รวมถึงถึง 3 รอบจึงน่าจะ มีความตรงและความเที่ยงที่ดี (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2554, หน้า 329)

3.4.5.8 รูปแบบต่าง ๆ ของเทคนิค EDFR

รูปแบบที่ 1 เรียกว่าเป็น EDFR แบบเต็มรูปแบบ คือ ดำเนินการตามขั้นตอนปกติของเทคนิค EDFR คือ สัมภาษณ์ แล้วตอบแบบสอบถาม จำนวน 2-3 รอบ จุดมุ่งหมายของจำนวนรอบเพื่อ Refine Consensus ของผู้เชี่ยวชาญ กล่าวคือจะกรองการคาดการณ์ของผู้เชี่ยวชาญ ถ้ามีความสอดคล้องและครอบคลุมจุดมุ่งหมายของงานวิจัยก็หยุดได้

รูปแบบที่ 2 เรียกว่า Mini EDFR ซึ่งก็ยังคงตอบสนองของปรัชญาการวิจัยอนาคตคือการสัมภาษณ์แบบ EDFR บวกกับการส่งแบบสอบถามอีกเพียงรอบเดียวก็หยุด คือ การสัมภาษณ์แบบ EDFR บวกกับการส่งแบบสอบถามอีก 1 รอบแล้วหยุด ถ้าเลือกวิธีนี้โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม สิ่งที่จะต้องกระทำคือการให้ข้อมูลย้อนกลับทางสถิติ (Statistical Feedback) ในรอบที่ 2 อย่างน้อยที่สุด คือ ค่าความถี่ของคำตอบผู้เชี่ยวชาญ ย้อนกลับไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้พิจารณา เป็นข้อมูลในการตัดสินใจในรอบที่ 2 ซึ่งเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของวิธีเดลฟาย หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์และเสนอผลเช่นเดียวกับ EDFR เต็มรูปแบบ เป็นการประหยัดงบประมาณและเวลา

รูปแบบที่ 3 เป็น EDFR แบบเต็มรูปแบบ แต่มีการปรับแบบสอบถามในรอบที่ 3 ให้สั้นลง ในกรณีที่นักวิจัยได้รายละเอียดในการสัมภาษณ์รอบแรก

แล้วทำแบบสอบถามในรอบที่ 2 ตามขั้นตอนทุกอย่าง ซึ่งได้แบบสอบถามที่ยาวมากแล้วรอบที่ 3 ก็มาพิจารณาเลือกเอาเฉพาะแนวโน้มที่เป็นไปได้มากหรือมากที่สุดเข้ามาศึกษา ในรอบที่ 3 เพื่อจำกัดความยาวของแบบสอบถามลง (ควรเผื่อเอาไว้ เช่น ถ้าสนใจเฉพาะแนวโน้มระดับ 3.5 ก็เลือกแนวโน้มที่มีค่าตั้งแต่ 3.25 ขึ้นไป เป็นต้น เพราะแนวโน้มที่เลือกเผื่อไว้ (มีค่าตั้งแต่ 3.25) ก็ไม่มีโอกาสขึ้นไปถึง 3.5 ในรอบที่ 3 เพราะผู้วิจัยตัดทิ้งไปก่อนแล้ว ฉะนั้นจึงควรเลือกเผื่อไว้)

สรุปรูปแบบการใช้เทคนิค EDFR

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในข้างต้น จะพบว่าเทคนิค EDFR เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่มีความยืดหยุ่นสูง นักวิจัยสามารถเลือกใช้เทคนิคในรูปแบบต่าง ๆ หรือปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับปัญหาวิจัยได้ หากว่าผลของการนำไปใช้นั้นตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายของการวิจัย (สดี ไชยรัตน์, 2544) ผู้ทำการวิจัยได้ทำการสรุปรูปแบบการใช้เทคนิค EDFR ที่ถูกต้องเป็นไปตามข้อตกลงของการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือถูกต้องตามปรัชญาพื้นฐานของการวิจัยอนาคตและถูกต้องตามกระบวนการขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลของเทคนิค EDFR สรุปได้ดังตาราง 13

ตาราง 13 รูปแบบการใช้เทคนิค EDFR

เทคนิค EDFR	รูปแบบที่ถูกต้อง
1. การกำหนดช่วงระยะเวลาในการวิจัย	ผู้วิจัยสามารถพิจารณาเลือกกำหนดระยะเวลาในการวิจัยอยู่ใน 4 ช่วง ต่อไปนี้ 1) ช่วงตั้งแต่ 1-5 ปี (Immediate Problem Solving) เป็นระยะกระชั้นชิด 2) ช่วงมากกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี (Short Range Forecasting) เป็นระยะสั้น 3) ช่วงมากกว่า 10 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี (Middle Range Forecasting) เป็นระยะกลาง 4) ช่วงตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป (Long Range Forecasting) เป็นระยะยาว
2. การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ	คัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้ตรงกับจุดมุ่งหมายหลักของการวิจัย โดยจัดแยกผู้เชี่ยวชาญออกเป็น 4 กลุ่มต่อไปนี้ 1) กลุ่มผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย 2) กลุ่มนักวิชาการ 3) กลุ่มผู้ปฏิบัติการ 4) กลุ่มบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยผลิต

ตาราง 13 (ต่อ)

เทคนิค EDFR	รูปแบบที่ถูกต้อง
3. จำนวนผู้เชี่ยวชาญ	ไม่จำกัดจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ชัดเจน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเรื่องที่จะทำการศึกษาหรืออาจใช้เกณฑ์กำหนดให้ไม่น้อยกว่า 17 คน ตามหลักการของ T. Macmillan
4. การสัมภาษณ์แบบ EDFR	<p>เป็นการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) เป็นแบบเปิดและไม่ชี้นำ (Non-directive, Open-ended) 2) เป็นแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure Interview) คือ มีการเตรียมหัวข้อหรือประเด็นสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า 3) ใช้เทคนิคการสรุปสะสม (Cumulative Summarization) มีการสรุปเป็นระยะ ๆ 4) สัมภาษณ์แบบอนาคตภาพเรียงตามลำดับ 3 แบบ คือ อนาคตภาพทางดี (Optimistic-realistic Scenario) อนาคตภาพทางร้าย (Pessimistic-realistic Scenario) อนาคตภาพที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด (Most Probable Scenario)
5. จำนวนรอบที่ใช้เก็บข้อมูล	จำนวนตั้งแต่ 2 รอบขึ้นไป โดย EDFR รอบที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและรอบที่ 2, 3, ... เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม
6. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล	<ol style="list-style-type: none"> 1) EDFR รอบที่ 1 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแล้วนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ เพื่อสร้างเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ 2) EDFR รอบที่ 2 เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่สร้างขึ้นดังกล่าวกับผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เป็นค่าสถิติพื้นฐานบันทึกลงในแบบสอบถามเดิมแล้วส่งแบบสอบถามนั้นไปรษณีย์กลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมตอบอีกครั้ง 3) EDFR รอบที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมตอบแบบสอบถามฉบับเดิมที่มีค่าสถิติพื้นฐานอยู่เพื่อยืนยันหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบ 4) นำผลที่ได้ไปวิเคราะห์ สรุป และรายงานผล

ตาราง 13 (ต่อ)

เทคนิค EDFR	รูปแบบที่ถูกต้อง
7. ค่าสถิติ	
7.1 ค่าสถิติที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาข้อกระทบแนวโน้มเป็นไปได้	- ค่ามัธยฐาน (Md.) มีค่า 3.5 ขึ้นไป
7.2 ค่าสถิติที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ	- ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Inter Quartile Range) มีค่าไม่เกิน 1.5 และ/หรือค่าฐานนิยมลบด้วยค่ามัธยฐาน (Mo.-Md.) มีค่าไม่เกิน 1.0
7.3 ค่าสถิติที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาแนวโน้มที่พึงประสงค์/ไม่พึงประสงค์	- ร้อยละ 80 ของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าเป็นแนวโน้มที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ ค่าความเป็นไปได้เบื้องต้น = ค่าเฉลี่ย
7.4 ค่าสถิติของกระทงแนวโน้มและความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการรายงานผล	- แนวโน้มรอบสุดท้ายมีค่ามัธยฐาน (Md.) ตั้งแต่ 3.5 ขึ้นไป ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Inter Quartile Range) มีค่าไม่เกิน 1.5 ค่าฐานนิยมลบด้วยค่ามัธยฐาน (Mo.-Md.) มีค่าไม่เกิน 1.0
8. รูปแบบการรายงานผล	รายงานจะเรียงลำดับตามขนาดตภาพ 3ภาพ ได้แก่ ขนาดตภาพทางบวก ขนาดตภาพทางลบ และตามด้วยขนาดตภาพที่เป็นไปได้มากที่สุด

3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับขนาดตภาพ

การเสนองานวิจัยที่ใช้วิธีการวิจัยอนาคต ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ดังนี้

มาลินี อุทธิเสน (2540, หน้า 106-109) ได้ศึกษาขนาดตภาพการพัฒนาคุณภาพประชากรในจังหวัดศรีสะเกษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพอนาคตของการพัฒนาคุณภาพประชากรในจังหวัดศรีสะเกษ ใน 10 ปีข้างหน้า การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR การเขียนวงล้ออนาคต และการวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross Impact Analysis) ผู้วิจัยเลือกผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นตัวอย่างในการวิจัยจำนวน 20 คน และกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพประชากร ประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการและหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในจังหวัดศรีสะเกษจำนวน 70 คน ได้มาโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงใช้

วิธีการสัมภาษณ์และแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐานและความน่าจะเป็นของผลกระทบไว้ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านอนาคตภาพ อนาคตภาพที่ 1 การพัฒนารายได้ผลผลิตและการมีงานทำควรมีการส่งเสริมการกระจายรายได้สู่เกษตรกรศรีสะเกษที่ยากจน ให้สามารถพึ่งตนเองได้และมีการพัฒนาอาชีพการเกษตรที่ยั่งยืน อนาคตภาพที่ 2 การพัฒนาด้านความรู้การศึกษาและวัฒนธรรม โดยเด็กชายและเด็กหญิงศรีสะเกษทุกคนควรจบการศึกษาอย่างน้อย 9 ปี เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้วควรส่งเสริมให้ศึกษาต่อจนถึงในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา อนาคตภาพที่ 3 การพัฒนาด้านสาธารณสุขและสุขภาพอนามัยควรพัฒนางานส่งเสริมสุขภาพการป้องกันโรค การสุขศึกษาด้วยกลไกสาธารณสุขมูลฐาน โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับรัฐและระหว่างหน่วยงานของรัฐ อนาคตภาพที่ 4 การพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม รัฐควรสร้างถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ และจังหวัดที่สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล มีระบบประปาที่สะอาดและปลอดภัยทุกหมู่บ้าน และมีไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้าน อนาคตภาพที่ 5 การพัฒนาด้านแหล่งน้ำ ควรเน้นการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร โดยการขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติที่ตื้นเขินและพัฒนาชลประทานขนาดย่อมให้มีน้ำใช้ในการเกษตรเพียงพอตลอดปีอย่างทั่วถึงทั้งจังหวัด อนาคตภาพที่ 6 การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนศรีสะเกษมีความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยร่วมกันอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อยู่ในสภาพที่เหมาะสมตลอดไป อนาคตภาพที่ 7 การพัฒนาด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในจังหวัดศรีสะเกษ ส่งเสริมให้มีการนำเอาเครื่องมือสื่อสารมาใช้ในการสอดส่องดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในจังหวัดศรีสะเกษอย่างเข้มแข็ง

ผลการวิเคราะห์ผลกระทบไว้ จากทัศนะของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพประชากรในจังหวัดศรีสะเกษประมวลภาพอนาคตได้ดังนี้ 1) เมื่อเกิดการพัฒนาด้านความรู้ การศึกษาและวัฒนธรรม การพัฒนาด้านสาธารณสุขและสุขภาพอนามัย การพัฒนาด้านสาธารณูปโภคและการพัฒนาด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยในจังหวัดศรีสะเกษในอนาคตแล้ว จะทำให้เกิดการพัฒนาด้านรายได้ ผลผลิต และการมีงานทำอย่างแน่นอน 2) เมื่อเกิดการพัฒนาด้านรายได้ ผลผลิตและการมีงานทำในอนาคตแล้วจะทำให้เกิดการพัฒนาด้านแหล่งน้ำตามมา และ 3) เมื่อเกิดการพัฒนาด้านแหล่งน้ำในอนาคตแล้วจะทำให้เกิดการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในที่สุด

นิลวรรณ แซ่จิว (2543, หน้า 152) ได้ศึกษาอนาคตภาพของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ผู้วิจัยกำหนดอนาคตภาพ (Scenario) ไว้ 4 ภาพ และสรุปว่า ภาพอนาคตภาพที่ 1 เป็นภาพที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้นกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยให้เหตุผลว่า การที่ภาครัฐได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ซึ่งให้สิทธิพ่อแม่และผู้ปกครองในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ลูกของตนเองได้นั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม พ่อแม่เกิดความมั่นใจและมีแนวโน้มว่าการจัดการศึกษาที่สนองตอบค่านิยม ความเชื่อ ปรัชญาและวิถีชีวิตของแต่ละครอบครัว และสามารถพัฒนาความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคลให้ชัดเจนกว่า การศึกษาที่มีอยู่ในระบบปัจจุบัน ภาพอนาคตนี้ชี้ให้เห็นว่าจำนวนของครอบครัวที่จัดการศึกษาด้วยการศึกษารูปแบบนี้มากขึ้นด้วย สำหรับหลักสูตรที่ใช้ในพ่อแม่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้จัดทำหลักสูตรของครอบครัวขึ้นเอง โดยยึดหลักสูตรแกนของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก จากปัจจัยเกี่ยวเนื่องต่าง ๆ คาดว่าจะทำให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่งที่มีจริง ผู้วิจัยได้เสนอผลกระทบของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตามมา 4 เหตุการณ์ คือ

- 1) เกิดความหลากหลายในปรัชญาการจัดการศึกษามากขึ้น
- 2) มีตัวอย่างครอบครัวที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
- 3) สังคมยอมรับแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น และ
- 4) สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดและอบอุ่น เหตุการณ์ทั้งสี่เหตุการณ์มีผลกระทบซึ่งกันและกัน ผลการวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ชี้ให้เห็นว่า การทำให้สังคมเกิดการยอมรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้นจะส่งผลให้เกิดความหลากหลายในปรัชญาการศึกษา การมีตัวอย่างครอบครัวที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และที่สำคัญจะทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดและอบอุ่น ดังนั้น การคาดคะเนล่วงหน้าจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีข้อมูลว่าหากจะทำให้สมาชิกมีความอบอุ่น หนทางหนึ่งที่เป็นไปได้คือการขยายแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กว้างมากขึ้น

อุไรวรรณ วิริยะพันธุ์ (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาอนาคตภาพของการจัดหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลบุรี 15 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2559) โดยใช้เทคนิคเดลฟาย กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดจำนวน 18 คน ได้มาโดยใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง ใช้วิธีการตอบแบบสอบถามจำนวน 3 รอบ ในการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่ามัธยฐาน ฐานนิยมและพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิได้ประมวลอนาคตภาพของการจัดหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลบุรี จำนวน 11 แนวโน้ม ได้แก่ 1) คุณลักษณะของผู้เรียน 2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 3) เนื้อหาของหลักสูตร 4) วิธีสอน 5) สื่อการเรียนการสอน 6) กิจกรรมเสริมสร้างหลักสูตร 7) การประเมินผล 8) แหล่งงบประมาณ 9) บุคลากร 10) เอกสารหลักสูตรและตำรา และ 11) วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี จากการประมวลอนาคตภาพทั้ง 11 ภาพ สรุปได้ว่าในอนาคตเนื้อหาของหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทในมหาวิทยาลัยสงขลบุรีจะมีการประยุกต์พุทธธรรมให้เข้ากับศาสตร์ ทางสิ่งแวดล้อม ผู้เรียนหลักสูตรทั้ง 2 ระดับจะต้องมีพื้นฐานที่เหมือนกันทางด้านคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึง

ปรารถนาและด้านความรู้ เจตคติ ทักษะ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด และสามารถดำรงตนให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นในสังคมได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ แต่สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโทควรจะมีศักยภาพทางด้านการคิดวิเคราะห์เพื่อความลุ่มลึกทาง ด้านการวิจัยและการปฏิบัติการมากขึ้น

อุดมสิทธิ์ จิตรวิจารณ์ (2545, หน้า 153-160) ได้ศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในทศวรรษหน้า (ค.ศ.2012) โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR ด้วยการสัมภาษณ์ผู้บริหารการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและสิ่งแวดล้อม จำนวน 19 คน ทำซ้ำและป้อนข้อมูลย้อนกลับให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยวิธีแบบสอบถามแบบเดลฟายที่สร้างขึ้นจากผลการสัมภาษณ์ จำนวน 2 รอบ สถิติที่ใช้พิจารณาตัดสินแนวโน้ม คือ ค่ามัธยฐาน ฐานนิยม และผลต่างระหว่างควอไทล์ที่ 3 และควอไทล์ที่ 1 วัดผลกระทบภาคตัดขวางด้วยแบบสอบถามกับผู้บริหารสถานศึกษาและครูอาจารย์ที่เลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์การวิจัย จำนวน 97 คน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ผลกระทบภาคตัดขวาง คือ ความน่าจะเป็นขั้นต้น ความน่าจะเป็นแบบเงื่อนไข และค่าอัตราส่วนเต็มต่อ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในทศวรรษหน้าเป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนฉลาด มีความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะในการดำรงชีวิตเพื่อตนเอง เพื่อมนุษยโลก/ธรรมชาติ อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข หลักสูตรการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมเป็นหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กระบวนการสิ่งแวดล้อมบูรณาการจากวิถีชีวิต ผู้เรียนเป็นนักวิจัยในท้องถิ่น ครูเป็นผู้สนับสนุนจัดการและเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียน สถานศึกษาเป็นแบบจำลองของสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นสถานศึกษาที่สมบูรณ์แบบมีระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ภาพอนาคตที่สร้างขึ้นประกอบด้วยอนาคตภาพ 4 ภาพที่สอดคล้องกัน ประกอบด้วย ภาพอนาคตแรก หลักสูตรการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมเป็นหลักสูตรสถานศึกษา ภาพอนาคตที่สอง การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมบูรณาการจากวิถีชีวิต ภาพอนาคตที่สาม สถานศึกษาสมบูรณ์แบบ และภาพอนาคตที่สี่ ผู้เรียนฉลาดรู้ อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ชมพูนุท ร่วมชาติ (2548, หน้า 196-201) ได้ศึกษาอนาคตภาพของหลักสูตรวิชาชีพครูในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2550-2559) มีการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารงานวิจัย และการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรวิชาชีพครูเพื่อให้ได้คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์และสภาพของการผลิตครูในปัจจุบัน ระยะที่ 2 การศึกษาอนาคตภาพของหลักสูตรวิชาชีพครูโดยการประยุกต์ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบ EFR (Ethnographic Future Research) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 คน เพื่อให้ได้คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ในอนาคตและลักษณะของหลักสูตร

วิชาชีพครูในอนาคต ระยะที่ 3 การร่างอนาคตภาพของหลักสูตรวิชาชีพครูโดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการสร้างกงล้ออนาคต (Futures Wheel) มาทำการวิเคราะห์ผลกระทบภาคตัดขวาง (Cross Impact Matrix) โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครู จำนวน 20 คน แล้วนำมาสรุปผลเขียนอนาคตภาพของหลักสูตรวิชาชีพครู ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ในอนาคตมี 4 ด้าน ประกอบด้วย

1) ด้านความรู้ในสาขาวิชาที่สอนอย่างลึกซึ้งอย่างน้อย 2 สาขาวิชา ความรู้ในวิชาชีพครูและความรู้ทั่ว ๆ ไปในศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านทักษะเฉพาะของแต่ละสาขาวิชา ทักษะวิชาชีพครูทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านคุณลักษณะของความเป็นครูในด้านคุณธรรมจริยธรรม จรรยาบรรณและบุคลิกภาพความเป็นครู และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น

2. ลักษณะของหลักสูตรวิชาชีพครูในอนาคตมีทางเลือกให้กับผู้เรียนอย่างหลากหลาย โดยมีการจัดหลักสูตรเป็นบล็อกที่มีการบูรณาการภายในกลุ่มวิชาหรือบูรณาการระหว่างกลุ่มวิชา เพื่อมุ่งเน้นพัฒนาให้เป็นครูที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งทางด้านคุณธรรมจริยธรรม และทางด้านวิชาการ เนื้อหาสาระของหลักสูตรมี 5 สาระ คือ 1) การศึกษาและอัตลักษณ์ของครูไทย 2) ธรรมชาติของผู้เรียนและการเรียนรู้ 3) หลักสูตรและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ 4) นวัตกรรมและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และ 5) การวิจัย ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรเน้นการฝึกปฏิบัติ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based) มีการผสมผสานทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ สื่อการเรียนการสอนควรผสมผสานกันทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อสมัยใหม่ รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ ที่อยู่ในสถาบันและอยู่ในชุมชน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ควรมีการประเมินตามสภาพจริง ส่วนการประเมินหลักสูตรควรใช้รูปแบบการวิจัยเชิงประเมินทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ในการบริหารหลักสูตรควรมีลักษณะแบบการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ โดยมีคณะกรรมการที่รับผิดชอบประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่ายทั้งภายในและภายนอกคณะครุศาสตร์

ดวงนภา มกรานุรักษ์ (2554, หน้า 189-196) ได้ศึกษาอนาคตภาพการอาชีวศึกษาไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2554-2564) ด้วยกระบวนการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ได้ผลสรุปว่า การอาชีวศึกษาไทยภายในอีก 10 ปีข้างหน้า จะต้องเผชิญกับแนวโน้มสำคัญมากมาย ไม่ว่าจะเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ การแข่งขันการค้าระหว่างประเทศและเขตการค้าเสรี (Free Trade Area) ที่สำคัญอย่างยิ่งคือประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ที่จะเกิดขึ้นในพ.ศ.2558 นี้ โดยจะมีการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเสรีในประเทศสมาชิก ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องมีการเตรียมกำลังคนให้พร้อมด้วย

การอาชีวศึกษา รัฐบาลควรตระหนักและให้ความสำคัญต่อการอาชีวศึกษาอย่างจริงจัง กำหนดให้เป็นนโยบายแห่งชาติ รวมไปถึงกำหนดบทบาทของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง การจัดการเรียนการสอน ควรเน้นการปฏิบัติและร่วมมือกับสถานประกอบการในการรับนักศึกษาฝึกงานให้โอกาสนักศึกษาได้สัมผัสกับอาชีพจริง มีการพัฒนาวางแผนการเรียน ในระบบทวิภาคีอย่างถูกต้อง เข้าใจ ชัดเจน และจริงจัง ครูผู้สอนมีความรู้ มีทักษะ และประสบการณ์ ในวิชาที่สอนอย่างลึกซึ้ง มีจิตวิญญาณจรรยาบรรณความเป็นครู สามารถถ่ายทอดเรื่องยากๆ ให้เป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายได้ และที่สำคัญครูสามารถพัฒนาความรู้และพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องและเนื่องจากอาชีพครูเป็นอาชีพสำคัญในการสร้างคน ดังนั้น ครูควรที่จะรักและภูมิใจในอาชีพ และครูควรที่จะได้รับผลตอบแทนและสวัสดิการที่ดีตามความสามารถ นอกจากนี้ผล การศึกษาแนวโน้มการอาชีวศึกษาไทยภายใน 10 ปี ข้างหน้า ทั้ง 8 ด้านควรมีแนวโน้มในการ พัฒนาดังต่อไปนี้ 1) ด้านคุณลักษณะผู้สำเร็จการศึกษา จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถทางทักษะ วิชาชีพมีความรู้ ทักษะชีวิต นิสัยอุตสาหกรรม และทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน 2) ด้านการจัดการ เรียนการสอนหลักสูตร ต้องสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน มีความ หลากหลายทั้งในและนอกระบบ ทวิภาคี เทียบโอนประสบการณ์และระบบทางไกล วิธีการ เรียนการสอนต้องยืดหยุ่นตามเทคโนโลยีผู้เรียน สถานประกอบการ รวมไปถึงบริษัทที่ เปลี่ยนแปลง 3) ด้านครูผู้สอน ต้องรู้ศักยภาพของนักเรียนเป็นรายบุคคลมีประสบการณ์ วิชาชีพ เก่งปฏิบัติ รู้ลักษณะงานและอาชีพในสาขาวิชาที่สอนอย่างแท้จริง สามารถผลิตตำราเอง 4) ด้านความร่วมมือ ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกับสถาน ประกอบการรวมถึงการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค 5) ด้านมาตรฐาน ต้องมี การจัดตั้งสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพเพื่อกำหนดมาตรฐานวิชาชีพที่จะเป็นบันไดความก้าวหน้าใน แต่ละสาขาอาชีพให้มีความสอดคล้องของค่าจ้างและทักษะฝีมือ 6) ด้านการสนับสนุนของรัฐบาล รัฐต้องให้ความสำคัญการอาชีวศึกษาอย่างจริงจังมีนโยบายที่แน่นอนชัดเจน 7) ด้านค่านิยม ใน การเรียนอาชีวศึกษา สื่อมวลชน รัฐบาล สถานประกอบการต้องร่วมกันสร้างและผลักดันให้เกิด ค่านิยมการเรียนอาชีวศึกษา 8) ด้านการบริหารจัดการ ต้องมีความเป็นอิสระและต้องมีการ จัดตั้งสถาบันอาชีวศึกษาในการผลิตระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยี หรือสายปฏิบัติการ จะ เห็นได้ว่าความเชื่อมโยงร่วมมือกันในทุกภาคส่วนและทุกด้านที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จะส่งผลให้อัตราของการอาชีวศึกษาไทยเกิดการพัฒนากำลังแรงงานของชาติให้มีฝีมือ คุณภาพสามารถสนองตอบความต้องการของสถานประกอบการทั้งในและต่างประเทศ สามารถแข่งขันได้ แม้จะมีการขยายเขตการค้าเสรีในระดับใดก็ตาม และภาพของการ อาชีวศึกษาไทยจะมีความชัดเจน และพึงประสงค์ได้ไม่เพียงแต่ในทศวรรษนี้เท่านั้น แต่จะเป็น

การปูพื้นฐานของการพัฒนา และยังก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพครอบครัว คุณภาพสังคม และคุณภาพของคนไทยทั้งประเทศ

อภิชาติ ตีรสวัสดิ์ชัย (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาอนาคตภาพการอาชีวศึกษา เอกชนไทยในยุคประชาคมอาเซียนระหว่าง พ.ศ.2558 -2567 โดยใช้การวิจัยแบบ EDRF สัมภาษณ์ผู้บริหารด้านการอาชีวศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเลือกมาแบบเจาะจง จำนวน 32 คน และป้อนข้อมูลย้อนกลับให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญโดยใช้แบบสอบถามแบบเดลฟาย (Delphi questionnaire) ที่สร้างขึ้นจากการสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่ามัธยฐาน ฐานนิยม และพิสัยระหว่างควอไทล์ วัดผลกระทบไขว้ด้วยแบบสอบถามกับบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอาชีวศึกษาเอกชนที่เลือกแบบเจาะจง จำนวน 40 คน โดยใช้สถิติ คือ ความน่าจะเป็นขั้นต้น ความน่าจะเป็นแบบมีเงื่อนไข และอัตราส่วนเต็มต่อของผลกระทบไขว้

โครงการสหสวรรค์ (1996) โดยมี Glenn เป็นผู้บริหารโครงการ เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจาก American Council For The Nations University (AC/UNU) องค์การสหประชาชาติร่วมกับสถาบันสมิทโซเนียนและกลุ่มวิจัยอนาคต ทำการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายการวิจัยอนาคตทั่วโลก เพื่อพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับโลกในอนาคต ทำให้การคิดที่ได้มีประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายทางการเมืองและทางการศึกษา โดยเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ สร้างโครงการ “Think Tank” เพื่อให้มีการเชื่อมต่อการทางความคิดของบุคคล และองค์กรต่าง ๆ ทั่วภูมิภาคของโลก และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างอนาคตที่กำหนดและอนาคตที่เป็นจริง แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ดำเนินการใน ค.ศ. 1992 เป็นการศึกษานำร่องเพื่อสืบค้นหานักอนาคตนิยมและผู้เชี่ยวชาญทั่วโลก เพื่อตรวจสอบจำนวนประชากรและประเด็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระยะที่ 2 ดำเนินการใน ค.ศ. 1993-1994 เป็นการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีการวิจัยอนาคตและประเด็นของแอฟริกาในระยะยาว และระยะที่ 3 ดำเนินการในปี ค.ศ.1994-1995 เป็นการรายงานวิธีทำให้ความร่วมมือของโปรแกรมอนาคตทั่วโลกว่าจะทำได้อย่างไร และรายงานผลการดำเนินงาน ประสพการณ์ที่ได้รับ และผลการประเมินจากการดำเนินงานในระยะที่ 1 ผลการวิจัยทำให้ได้ภาพอนาคตถึง 200 ภาพ วิธีการที่ใช้ในการศึกษามีทั้งการใช้เทคนิคเดลฟาย การตรวจกราฟ การสร้างภาพอนาคต ทำให้ได้ประเด็นของโลกเป็นชุด ๆ รวมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์และแผนการปฏิบัติงานต่าง ๆ นอกจากนี้เครือข่ายดังกล่าวทำให้ได้ข้อมูลและระบบการประสานงานที่มีความซับซ้อนที่เผยแพร่ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อบริการให้ข้อมูลย้อนกลับ

Cambel (2002) ได้ศึกษาทางเลือกในอนาคตของการศึกษาในโคโรราโด ในปี ค.ศ. 1984–2004 โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาของโคโรราโด จำนวน 75 คน ด้วยเทคนิคเดลฟาย จำนวน 3 รอบ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้ทำนายความน่าจะเป็นสิ่งที่ปรารถนา และกรอบเวลาของ 110 เหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของนักเรียน การจัดการด้านเวลา สิ่งแวดล้อมในการเรียน คณะทำงาน ความเกี่ยวข้องของครู ค่าเล่าเรียนและงบประมาณ ผู้ศึกษาได้พัฒนา 2 อนาคตภาพบนพื้นฐานของการทำนายความน่าจะเป็นและไม่น่าจะเป็นของ เหตุการณ์ จุดเริ่มต้นอยู่ที่เป้าหมายของการสอนของครูแต่ละบุคคล จุดสุดท้ายอยู่ที่มาตรฐานของการสอน ผู้วิจัยเน้นย้ำความสำคัญของการดำเนินนโยบายซึ่งแน่ใจว่าจะเกิดเหตุการณ์ที่พึงปรารถนาและหันเหเหตุการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงผลกระทบทางลบจากการทำนายและการเป็นปรปักษ์ระหว่างครูและสาธารณะ อนาคตภาพถูกออกแบบเพื่อกระตุ้นจิตสำนึก ผู้กำหนดนโยบายเหมือนกับข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารการเปลี่ยนแปลงในการวางแผนระยะยาว ในโรงเรียนระดับ K 12 ในโคโรราโด อนาคตภาพถูกออกแบบเพื่อให้มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจสำหรับผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษา

Durden (2002) ได้ศึกษาการประยุกต์เทคนิคเดลฟายของการทำนายอนาคต ภาพการศึกษาในเวอร์จิเนียตะวันตก กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้บริหารทางการศึกษาจากองค์กร ทางการศึกษาในภาคตะวันตกของเวอร์จิเนีย จำนวน 47 คน เทคนิคเดลฟายรอบแรก กลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้ความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ จำนวน 134 เหตุการณ์ ซึ่งมีความ น่าจะเป็นอย่างน้อยร้อยละ 50 ที่จะเกิดเหตุการณ์ในปี 2020 ในรอบที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญจะถูกถามเพื่อทำนายใน กรอบของเวลาของเหตุการณ์ และระดับผลกระทบและสิ่งที่ปรารถนาสำหรับแต่ละเหตุการณ์ ในรอบแรก ในรอบที่ 3 ผลของการทำนายเหตุการณ์ทั้งหมด จำนวน 47 เหตุการณ์ ซึ่งร้อยละ 80 ของจำนวนผู้เชี่ยวชาญบ่งชี้ว่าจะเกิดขึ้น อนาคตภาพถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของกรอบเวลาของ เหตุการณ์ กรอบเวลาจะถูกบริหารตามขอบเขตของหัวข้อ รวมถึงนักเรียนและบุคลากร หลักสูตรการปกครอง การเงิน การอำนวยความสะดวก ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชน เทคโนโลยีและเบ็ดเตล็ด ระดับของผลกระทบและสิ่งที่พึงปรารถนาสำหรับแต่ละ เหตุการณ์จะถูกตรวจสอบภายในแต่ละขอบเขตของหัวข้อ แนวโน้มในระยะยาวถูกพิสูจน์ ซึ่งมีความสำคัญต่อนักการศึกษาและนักวางแผนการศึกษา ท่ามกลางแนวโน้มเหล่านี้คือ ความสามารถในการตรวจสอบ และความคาดหวังการบรรลุ ผลสำเร็จของนักเรียนและ พฤติกรรมที่เพิ่มขึ้น โรงเรียนจะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในการแก้ไขปัญหาของสังคม อนาคตภาพ ของครูในระยะสั้นจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในกองทุนการเงิน และรูปแบบคณะทำงานการศึกษา จะมีการแข่งขันเพิ่มขึ้นในภาคเอกชน เทคโนโลยีจะมีบทบาทเพิ่มขึ้นในกระบวนการทางการศึกษา

ระบบใหม่ของการเงินทางการศึกษาจะถูกพัฒนาขึ้นและจะมีการเน้นย้ำถึงการปรับปรุงการอำนวยความสะดวกของโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยอนาคตทั้งในและต่างประเทศ สรุปได้ว่า มีการวิจัยอนาคตในแง่มุมต่าง ๆ หลายด้าน ได้แก่ การศึกษา การพัฒนาชุมชน การแพทย์พยาบาล สิ่งแวดล้อม หลักสูตรการเรียนการสอน อนาคตภาพ การศึกษาของโรงเรียน และปัญหาสังคม งานวิจัยจำนวนมากศึกษาอนาคตภาพโดยใช้เทคนิคเดลฟาย EFR หรือเทคนิคการวิจัยแบบ EDFR กลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษาอนาคตภาพส่วนมากจะศึกษาจากความคิดเห็น ประสบการณ์ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ส่วนการวิจัยเชิงอนาคตภาพทางด้านการพัฒนามักใช้วิธีการที่หลากหลายมากกว่าจะใช้เทคนิคการวิจัยวิธีใดวิธีหนึ่ง ซึ่งจะก่อให้เกิดความยืดหยุ่นและครอบคลุมเนื้อหาสาระได้อย่างกว้างขวาง ประมวลผลความเป็นไปได้ในอนาคตได้แนวทางหลายมิติ ได้แก่ เทคนิคการวิจัยอนาคตภาพแบบ EDFR การสร้างวงล้ออนาคต การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ และการสร้างอนาคตภาพ

ผู้วิจัยได้นำเทคนิคการวิจัยแบบ EDFR การสร้างวงล้ออนาคต การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ระหว่างแนวโน้มเหตุการณ์สืบเนื่อง และการเขียนอนาคตภาพมาประยุกต์ใช้ในการสร้างภาพอนาคตของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระหว่าง พ.ศ. 2559-2573 เนื่องจากการใช้เทคนิคการวิจัยดังกล่าวร่วมกันจะก่อให้เกิดความยืดหยุ่นและครอบคลุมเนื้อหาสาระได้อย่างกว้างขวางไม่มีขอบเขตจำกัด ประมวลผลความเป็นไปได้ในอนาคตได้หลากหลายแนวทาง สามารถทำนายไปถึงผลที่ตามมา และอาจกำหนดธรรมชาติและระดับ ของการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของคุณลักษณะหรือมโนทัศน์ใด ๆ ที่ศึกษาวิจัยได้ ทำให้สามารถศึกษาได้จากปัจจัยตัวป้อน (Inputs) จำนวนมากและครอบคลุมหลาย ๆ มิติของปัญหาในการวิจัย